bizim belde

TOPLUM

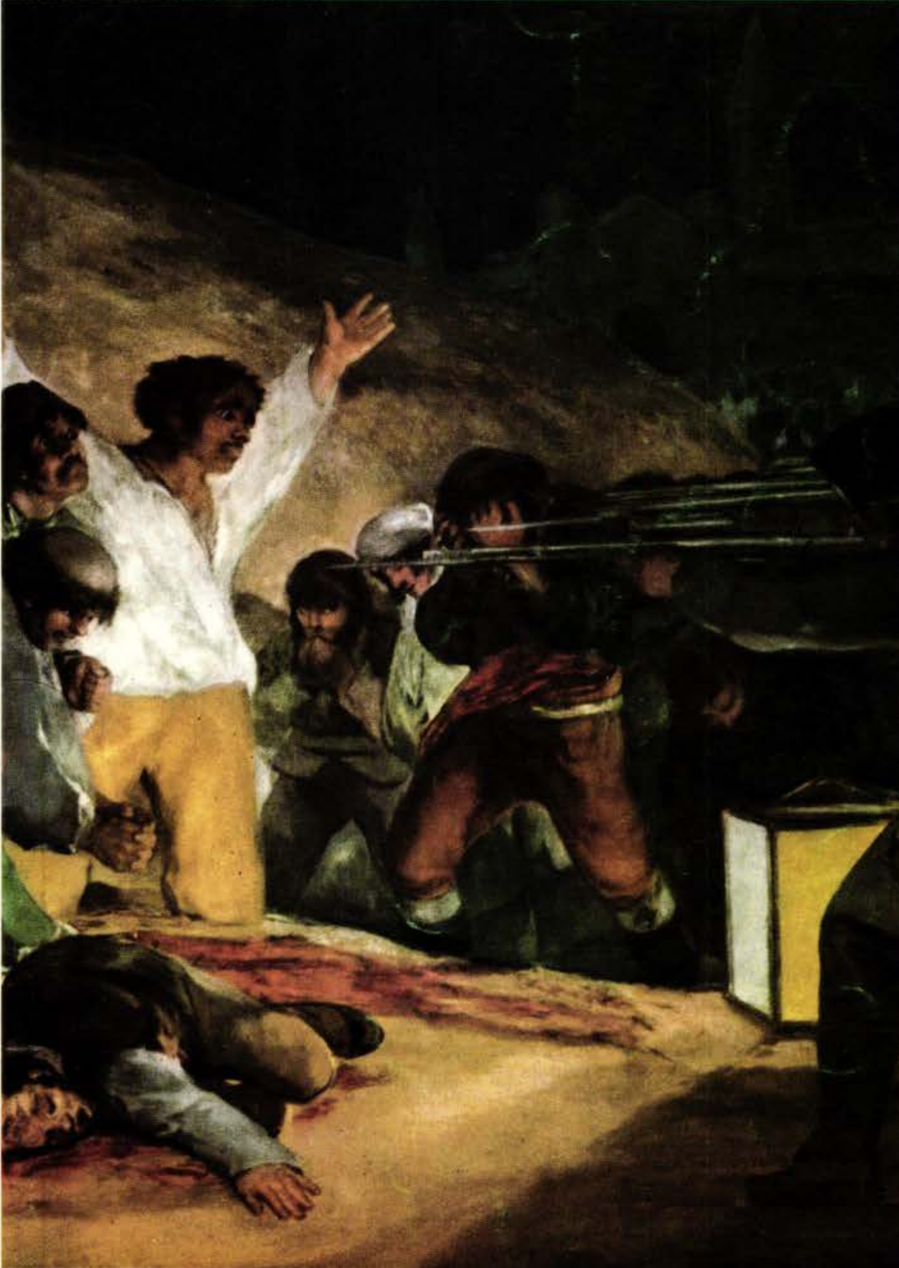
DÜŞÜN

SANAT

TEMMUZ '86 400 TL.

50. Yılında İspanya İç Savaşı

Ibarruri ile Buluşma

Türk-İş Kongresi'ne Doğru:

C.Selvi, H.B. Babalı, B.Meral

Kapak Resmi

FRANCISCO GOYA

3 Mayıs 1808 Kıyımı, (detay) 1814

DÜŞÜN

Sahibi ve Yazıişleri Müdürü: Hüseyin Ekici
Genel Yayın Yönetmeni: Oya Köymen
Teknik Yönetmen: H.Metin Tan

Aylık Dergi Temmuz '86 400 TL (KDV dahil) Yurt dışı 3 DM
Bizim Belde Toplum Düşün Sanat/**Sayı** 28 • **Ofset Hazırlık:** Kros Matbaacılık ve Anadolu Yayıncılık A.Ş. • **Baskı:** Yeni Doğuş Matbaacılık Merter-İstanbul • **Kapak Baskısı:** Ana Basım A.Ş. • **Dağıtım:** Hürriyet Holding A.Ş. • **Yönetim Yeri:** Divanyolu Işık Sok. Işık Han No 3/52, Sultanahmet-İstanbul • **Yazışma Adresi:** Nuruosmaniye Caddesi No: 5 K. 3 Cağaloğlu-İSTANBUL

ABONE KOŞULLARI: Yurt İçi Yıllık 4.500 TL. •Yurt Dışı Yıllık 36 DM (Posta ücreti dahildir) • Abone bedeli posta havalesiyle **Düşün** Dergisi Nuruosmaniye Cad.Atay Ap. No: 5, Kat 3, Cağaloğlu-İSTANBUL adresine ya da De Basım Yayım Ltd. Şti. Yapı Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi Hesap No 2558.5'e gönderilebilir. Dergimizin 1-24 sayıları ciltli olarak satışa sunulmuştur.

NOT: Dergimize gönderilen yazı ve şiirler yayımlansın yayımlanmasın geri verilmez

CAN YÜCEL

CAN'IN MEZARTAŞI'na

İstenmeyen o rüyanın parçasıydım
Hani güneş hani aydım
Aymazoğlu bir sarhoştum
Kimi dolu kimi boştum
Tüm maratonlarda koştum
Koşumların atmış hergele
Tavla oynar zarı gele
Ne met ne de cezir
Anam ağlar gide gele
Basurumdan başlar bezir
Taşındandı nazım nezir
Bir Sultan'dan beri yesir
Serilmiş altına hasır
Orhan gibi müzmin nasır
Yıktın mıydı yerle yatır
Kalktı mıydı İsa Musa
Bazan uzun bazan kısa
Şeytan ileydi dünür
Kamışında bir mühür
Dövmeyinen dövülmüşnen
Dağa çıkmış gümüşliynen
Çıktı mıydı lamülahe
Her yanı dağdan lale
İndi miydi bir lekeyle
İne çıka ine çıka
Şiiri pençe sırtın yaka
Bu dünyaya baka baka
Zeynep'le aşktan Ayşe
Can olduğundan nâşe
Kar yağdığından meşe
Bakmayın bu gebeşe
Çıktıysa da arşa
Dikiynen kaşağnan
Kabirine mezarına
N'olur arazozla işe

İKİ PARÇA

I
Tabureyi döndür, dedi yıllardır görmediği hapis kocası 40kiloluk verem kadın döndü üstünde oturduğu tabureylen. Görüşteki gardiyan sordu kadına: «Ne halt ediyon?» diye Kadın: «Kocama gösteriyorum vücudumu», dedi

Ve tabureylen döndü allah döndü
On beş dakka bitinceye dek

II
Bilmiyet, yeni asalet! İlerleme. Dünya ileri ileri gidiyor! Peki niye dönmüyor ki?

Hamiş: Birinci parça "Cumhuriyet" gazetesinde çıkan "Kocasından Ayrı Kalan Kadınlar" dizisinden. İkinci parça da Rimbaud'nun "Cehennemde Bir Mevsim" adlı kitabının "Kanı Bozuk" bölümünün ikinci parçasından.

Hayat Elvermiyor

Bâki Uğur

Avrupa'da Hitler faşizminin yerle bir edilmesi üzerinden kırk bir yıl geçti. Emperyalist propaganda Avrupa halklarının esaretten ve zulümden kurtuluşu konusunda tarihi çarpıtma gayretlerine şu sıra yine hız veriyor. Avrupa'nın özgürlüğünü ABD'ye borçlu olduğu yalanına, yeni pervasız saldırı doktrinleri, korsanlık uygulamaları vesilesiyle, uluorta geçerlik kazandırılmaya çalışılıyor.

Oysa tarihin gerçekliği ortada, gözler önünde. Hemen akla gelecek soruların cevapları çoktan verildi: İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa sahnesinde Naziler'e karşı zafer nasıl ve ne bahasına kazanıldı? Tarihe ve insanlığa, hayata meydan okuyup köle sahipliğine özenen habaset kumkuması güruhun beynine ölümcül yumruk nerden indi?

2 Mayıs 1945'te Berlin zaptedildi.

Hitler'in cesedini kendi adamları iki teneke benzinle yaktılar. Yârânı ve hayranları, tarihin en meşum komplosunun diğer elebaşları ve suç ortakları, iki yıl önce insanlığın en azim yurt savunmasına kafalarını çarpmalarıyla başlayan sonlarının artık geldiğini anladılar. Yıllardır Manş denizinden Saros körfezine ve Kafkas dağlarına, Kuzey kutbundan Libya çöllerine kadar tarümar edilmiş onca ülkenin onuru ayaklar altına alınıp esir edilmiş insanlarına, toprağına ve suyuna, onca darağacı ve işkence odasına ve hapisaneye, insan kanı tüketen deney laboratuvarlarına, zehirli gaz fabrikası ve ölüm kamplarına ve yerin altında milyonlarca ölüye hükmeden finans kapital fedaisi zebaniler çetesi —meşin palto, çalımlı mahmuz, kokartta kurukafa sureti, belde tabanca, evde sarışın bir kadın ve sarışın üç çocuk...— çil yavrusu gibi dağıldı. Fırsatını bulan güneşin battığı canibe kapağı atıp önüne çıkan ilk devriyeye teslim olmayı nimet bildi. Daha sonra kimi kendi canına kıydı; kimi, şanlı günlerinin şamatası hâlâ kulaklarında çınlayan Ortaçağ türküler ve efsaneler kentinde layığına kavuştu; kimi de İngiliz, Amerikan karargâhlarından tebdil geçerek Güney Amerika'nın yolunu tuttu.

Berlin'in zaptı kolay değil, her bakımdan zor işti. Savaş alanında Nazi elebaşlarının kudurgan direnişinden, müzakere masasında müttefiklerin artniyetli ayak diremelerine, ikircikli yan hesaplarına kadar bin türlü engeli aşmak gerekti. Yine de Berlin zaptedildi. Uçsuz bucaksız steplerin bağrından, bağlardan, bahçelerden, sınırları sökülmüş tarlalardan, hastane, okul, fabrikalardan, Orta Asya bozkırlarından ve Kuzey tundralarından tek tek çıkıp çok uzun bir yolu hep birlikte alarak elbirliğinin gücüyle Deccal'ın kapısına dayanan halk çocukları kenti semt semt, sokak sokak, ev ev —son anda barışa şuncacık kala yine ne canlar bahasına!— ele geçirdiler ve köşe başlarından, kapı aralarından hâlâ nefret ve ölüm kusan habaset yuvalarını yerin dibine gömmekten başka hiç birşeyi tarümar etmediler. «Bin yıl sürecek» yeryüzü cehenneminin üzerine geçmişin kalın örtüsünü çekip işlerinin başına döndüler.

Berlin'de Reichstag binasının duvarlarında mermi ve şarapnel izleri hâlâ durur. Yaşı yüz yılı aşan binanın köle sahipliği çağına özentili çirkin, hoyrat haşmetinde, günlük kârlarına ve gelecek şanlarına «lebensraum» arayan endüstri baronlarının sömürü, tahakküm, yayılma ve yine yayılma, hep yayılma hırsı da hâlâ sırıtır durur.

Savaş sonrasında gördüğü kasıtlı âcil onarım sayesinde değilse biraz da bu, nedendir?

Ne ki Reichstag'ın duvarlarında savaş izlerinin onarılıp silinmesine de işte hayat elvermiyor! O delik deşik duvarlar —ki faşizmin çopur, matruş yüzünün yeryüzünden daha silinmeyen simgesidir— 1945 Mayıs'ından on iki yıl önce, taptaze iktidar gaspıyla kanı kaynayan güruhun tarihi aldatıp elini dünyanın kanına boyamak, cehennemi kuvveden fiile çıkarmak için soğuk bir kış gecesi tutuşturduğu yangına aradan geçen zamanın diktiği lanetli anıt olsa gerek. Bunca yıldan sonra sömürü ve tahakküm uğruna insanın insana neler yapabileceğini herkese hatırlatmak için o büyük kentte bütün o kıpırtının, hayat selinin ortasında yine öyle duruyor. Yangına kurban giden elli milyon ölünün —BEŞ MİLYON Alman, ALTI YÜZ BİN Yunanlı, ÜÇ MİLYON Japon, ÜÇ YÜZ BİN Amerikalı, ALTI MİLYON Yahudi, ALTI MİLYON Polonyalı, YİRMİ MİLYON Sovyet ve daha nicesi...— elli milyon ölü gerçekliği kadar korkunç ilenci yazılı o duvarlarda... ve tarihin artık asla göz ardı edilemeyecek müthiş uyarısı!

Avrupa halklarını özgürlüklerine, en başta, Nazi cehennem ateşinin söndürülmesinde en büyük payı üstlenenler, Berlin'i herşeye rağmen zaptedip Reichstag'ın alnına o bin yıl sürecek uyarıyı kazıyanlar kavuşturdu. İnsanlık da hayatın tekerine sokulan çomağın kırılmasını en başta onlara borçludur. Onca yoldan gelerek cehennemi iptal eden halk çocuklarına —yabanın kentinde can verip kalana da, hayatta kalıp işinin başına dönene de— minnette kusur etmeyecektir. □

NÂZIM HİKMET

KARANLIKTA KAR YAĞIYOR

Ne mâveradan ses duymak;
ne satırların nescine koymak o "anlaşılmayan şeyi",
ne bir kuyumcu merakıyla işlemek kafiyeyi;
ne güzel lâf, ne derin kelâm,
çok şükür
    hepsinin,
        hepsinin üstündeyim bu akşam.
Bu akşam
bir sokak şarkıcısıyım hünersiz bir sesim var,
sana,
senin işitemiyeceğin bir şarkıyı söyleyen bir ses.
Karanlıkta kar yağıyor.
Sen Madrid kapısındasın.
Karşında en güzel şeylerimizi:
        ümidi, hasreti, hürriyeti
        ve çocukları öldüren bir ordu.
Kar yağıyor
ve belki bu akşam
ıslak ayakların üşüyordur?
Kar yağıyor
ve ben şimdi düşünürken seni
şurana bir kurşun saplanabilir,
    ve artık bir daha
        ne kar, ne rüzgâr, ne gece...
Kar yağıyor
ve sen böyle "Non passaran" deyip
    Madrid kapısına dikilmeden önce
        herhalde vardın.
Kimdin, nerden geldin, ne yapardın?
Ne bileyim,
    meselâ:

Astorya kömür ocaklarından gelmiş olabilirsin.
Belki alnında kanlı bir sargı vardır ki,
Kuzeyde aldığın yarayı saklamaktadır.
Ve belki varoşlarda son kurşunu atan sendin
"Yunkers" motorları yakarken Bilbao'yu.
Veyahut herhangi bir
Kont Fernando Valaskeros de Kortoba'nın çiftliğinde
ırgatlık etmişindir.
Belki "Plasa de Sol"da küçük bir dükkânın vardı,
renkli İspanyol yemişleri satardın.
Belki hiçbir hünerin yoktu, belki gayet güzeldi sesin,
belki felsefe talebesi, belki hukuk fakültesindensin.
Ve parçalandı üniversite mahallesinde
Bir İtalyan tankının tekerlekleri altında kitapların.
Belki dinsizdin,
belki boynunda bir sicim, bir küçük haç?
Yüzünü hiç görmedim ve görmeyeceğim.
Belki yüzün hatırlatır
Sibirya'da Kolçak'ı yenenleri;
belki yüzünün bir tarafı biraz
bizim Dumlupınar'da yatana benziyordur
ve belki bir parça hatırlatıyorsun Robespiyer'i?
Adımı duymadın ve hiç duymayacaksın;
aramızda denizler, dağlar,
benim kahrolası aczim
ve "Ademi müdahale komitesi" var.
Ben ne senin yanına gelebilir,
ne sana bir kasa kurşun,
bir sandık taze yumurta,
bir çift yün çorap gönderebilirim.
Halbuki biliyorum,
bu soğuk karlı havalarda
iki çıplak çocuk gibi üşümektedir
Madrıd kapısını bekleyen ıslak ayakların.
Biliyorum,
ne kadar büyük, ne kadar güzel şey varsa,
insanoğulları daha ne kadar büyük
ne kadar güzel şey yaratacaklarsa,
yani o korkunç hasreti, daüssılâsı içimin,
güzel gözlerindedir,
Madrid kapısındaki nöbetçimin.
Ve ben ne yarın, ne dün, ne bu akşam
onu sevmekten başka bir şey yapamam.

1937

İspanya İç Savaşı'nın 50. Yılı Nedeniyle
Dolores Ibarruri (La Pasionaria) ile
Madrid'de kucaklaşma...

Fotoğraf: Mehmet Ünal

Mutlu Bir Yaşam İçin, Sağlam Bir İnanç Gereklidir

Mehmet Ünal

Evet, O!
Görür görmez tanıdım O'nu. Şimdiye dek yalnızca fotoğraflarından tanıyordum...

Dolores Ibarruri (La Pasionaria) bembeyaz saçları, siyah ama bir matem duygusu vermeyen temiz giysisi, elinde bir tükenmez kalemle, çalışma masasının başında oturuyordu... Yanında 1930'lu yıllardan beri hep birlikte oldukları, arkadaşı, dostu, yoldaşı İrene Falcon... Oturduğu koltuğun sağ tarafında bulunan üç katlı rafın üzerinde ve çevresinde, kendisine verilen hediyeler... Arkasındaki duvarda Newcastle Tiyatrosu'nun bir afişi: PAŞIONARIA. Bu tiyatro Dolores Ibarruri'nin yaşamını sahneye uyarlamış...

Önce bir duraksadım. Odaya girer girmez olduğum yerde kalıvermişim... Telefonla görüştüğümüz, bu görüşme için bizimle ilişki kuran, dış ilişkiler sorumlusu Josè Manuel'in uyarısıyla irkildim. Josè, beni Ibarruri'nin yanına götürerek tanıştırdı. İri, sıcak ellerini tuttum. Bir süre böylece kaldık.

"Sen demek, büyük şair Nâzım Hikmet'in ülkesinden geliyorsun?" diye sordu.

Düş mü görüyordum, yoksa bu olanlar gerçek mi? diye düşünmeden edemedim.

Fotoğraf aygıtım elimde, öyle sessizce durmuş kendisini seyrediyordum.

Dolores Ibarruri: Çehresindeki her çizgide 91 yılın anlamı okunuyor... Ve O'nda, yolun sonuna geldiğine dair bir iz görülmüyor... Ancak uzun bir yol katettiğini anlamakta da kimse güçlük çekmiyor... "Fotoğraf aygıtı, gözden daha fazlasını görüyor" demişti bir fotoğrafçı arkadaşım. Şu an ben, fotoğraf aygıtına gerek duymadan, kendisini izlemek istiyorum. Aygıtımla, ayrıntılarıyla birlikte Ibarruri'nin ellerinde, çehresinde yazılı tarihi görebileceğime inanamıyorum... Yaşlı ama genç, enerjik bir görünümü var. Bilgi dolu, hüzün ve duygu dolu, yılların deneyimini taşıyan bir çehre...Canlı bir tarih karşımda oturuyor...

Fotoğraf çekmeyi unutmuşum...

İşte böylesi durumlarda, her zaman bir dost yardımıma koşuyor. Josè Manuel'in uyarısıyla fotoğraf çekmeye başlıyorum... Sonra benim heyecanımı seyreden ve Ibarruri'yi sık sık gördüğü için heyecanı biraz yatışmış olan Josè Manuel, temiz İngilizce'siyle, fotoğraf aygıtını istiyor ve Dolores ile bana ikimizin fotoğraflarını çekeceğini söylüyor...

Ayrıca, şanslıydım. Çünkü Josè Manuel, dünyanın bir çok ülkesinden, iç savaşın 50. yılı nedeniyle bir çok gazetecinin Ibarruri ile görüşmek istediğini, ancak Ibarruri'nin herkesle görüşemediğini anlatmıştı. Dolores'e, bir Türk fotoğrafçısının geleceğini haber verdiklerinde duraksamadan kabullendiğini, Türk halkı ile, iç savaşa dek uzanan anılarının bir kez daha tazelendiğini söylemişti.

Daha sonra çantamdan, İspanya'ya birlikte götürdüğüm *Düşün* dergilerini çıkartarak, Dolores İbarruri'ye ayrılan sayfayı gösterdim. Dolores, sayfayı özenle inceledi. Dergiyi daha sonra Irene Falcon'a verdi. Irene Falcon derginin diğer sayfalarında *Alberti, Güllien* gibi tanıdıkları isimlere rastladığında, derginin o sayfalarını, heyecanla Dolores'e gösterdi. Hepsi tanıdıkları isimler. Dahası hepsi İbarruri ve Falcon'un arkadaşları, iç savaşta birlikte savaştılar...

Genç bir kız elinde bir kahve tepsisiyle odaya giriyor. Kahve heyecanımı yatıştıracak mı?

Dolores, Türkiye'yi anlatmamı istiyor: "Nâzım'ı, Türk halkı, mutlaka çok seviyordur" Daha sonra Nâzım'ın, İspanya için yazmış olduğu şiirin Türkçe'sini dinlemek istiyor. Şiirin tamamını belleğimde saklayamadığıma çok üzülüyorum.

Karanlıkta kar yağıyor.
Sen Madrid kapısındasın.
Karşında en güzel şeylerimizi
Ümidi, hasreti, hürriyeti
ve çocukları öldüren bir ordu.
....

Bu kadarını söyleyebildim. Ve bu şiirin bir mısrasında "No pasaran!" yazdığını anlattım. Josè Oliver —şair arkadaşım— şiiri İspanyolca'ya çeviriyor.

Suskunluk...

Dolores Ibarruri, *"No pasaran!"* çığlığının, İspanya halkının, faşist saldırganlara karşı, barışı ve demokrasiyi korumak için bir savaş çığlığı olduğunu anlatıyor...

Benim yaşımın iki katından daha fazla politik yaşamı olan, İspanyol halkının, mücadele geleneklerini iyi bilen, ona yön veren bir insanla yan yana olma mutluluğunun bitmemesini istiyorum... Gördüklerimi, hissettiklerimi herkese anlatmak istiyorum... Hem niye kendime saklamak gibi bir bencillik içine gireyim ki!..

İspanya İç Savaşı sırasında, Abraham Lincoln Taburu ile, Amerika'dan iç savaşa, savaşmaya gelmiş Türkler'in elini sıkmış olmaktan büyük mutluluk duyan Dolores Ibarruri ile birlikteyim.

91 yaşına aldırış etmeden, "emekliye ayrıldım" gibi bir duyguyu yüreğine yerleştirmeden, her gün parti bürosuna gelen, 1 Mayıs'larda, barış yürüyüşlerinde, genç nesille el ele yürüyen bu insanın gençliğin yoluna ışık saçmakta devam ettiğini kendisinden öğreniyorum...

Dolores İbaruri *(La Pasionaria)* ve Mehmet Ünal

En büyük gücü, yaşadığı olayları unutmamasında, üzüntülü ve umutsuz geçen genç kızlık dönemlerini, dahası halkının yaşamını, nasıl sömürüldüğünü unutmamasından aldığını söylüyor. Politika yaşamının sürekli olması için, hep böyle hassas olunmasını, başarının bununla orantılı olduğunu anlatıyor. O'na göre, sömürünün kaynağının gökyüzünde değil, yeryüzünde aranması gerekiyor... Yarını anlatıyor; tarihin akışını, eşit yaşamı, özgürlüğü anlatıyor... Her zaman ön saflarda yerini alan, sesi kadının, erkeğin, gençliğin, çocukların, insanların yüreğinde olan bu insan... milyonlarla birlikte, milyonların içinde...

Dolores Ibarruri, NATO üyeliği için yapılan halk oylamasında verilen 7 milyon karşı oya, güvenini açıklamaktan büyük gurur duyuyor...

40 yıl boyunca özlemini çektiği ülkesine, 1977 yılında geri döndüğünde, İspanya işçi sınıfı, ülkesinin üzerinden kara bulutların dağıldığını, yepyeni, pırıl pırıl bir güneşin açtığını muştuluyor...

Yıllar önce, Dolores Ibarruri'nin sesinden "Sürünerek yaşamaktansa, başı dik ölmek yeğdir! No pasaran!" belgilerini duyanlar ve halen yaşayanlar, Ibarruri'yi unutamıyor. Genç nesil "Büyük insan!" diye yanıtlıyor sorularımızı... Malagalı köylü Juan Agüera: "O'nun adını her duyduğumda, yüzünü her gördüğümde, ağlayasım geliyor." diyor. Şu an 86 yaşında, okuma-yazma bilmeyen, yaşamının 40 yılını Fransa'da sürgünde geçiren bu adsız kahraman, "utanma" kavramını reddedercesine, gözyaşlarını bizden gizlemiyor.

Nâzım, "anlamak başka" demişti. Biz yeni nesil tüm bunları yeterince anlayabiliyor muyuz, diye bir soru takılıyor aklıma...

Bu sıcak karşılaşma, odaya ilk girdiğimde üzerime çullanan heyecanı ortadan kaldırdı. Yeryüzünün bu büyük kişiliğinin, benimle oğluyla konuşur gibi konuşması heyecanımı yatıştırdı...

Şimdi, şu satırları kâğıt üzerine dökerken, bir hasret kaplıyor içimi... Bir başka çiçek açıyor içimde, biriken kinlerin yükselen haykırışlarını dile getiren... Elbette, elbette bizler de bir mutluluk yaşayacağız... Çatırdıyor yüreğim, çatırdıyor yürekler... O, en güzel mutluluklara gebe yürekler... Yalnız olmadığımızı, umutsuz olmadığımızı anlayabilmek...

Dolores Ibarruri, kendisini tanıyan herkese selamını iletmemi rica etti. Verilen sözü tutmamak olmaz. Madrid'den, Dolores Ibarruri'den selamlar getiriyorum, ülkemize...

"No pasaran!" □

Mainz, 10 Haziran 1986

İSPANYA SOLU

İSPANYA SAĞI

Savaşan İspanya

50. Yılında İspanya İç Savaşı yazı dizisi ***Nahit Ekinci*** *tarafından hazırlanmıştır.*

İspanya İç Savaşı'ndan söz ederken, Uluslararası Tugaylar'da komutanlık etmiş dünya işçi sınıfı siyasi hareketinin seçkin önderlerinden İtalyan Palmiro Togliatti şöyle der: «O savaş alanında, pek çok dost ve düşman edindik; tüm gerçek demokratların karşısında duran ortak tehlikeleri ve görevleri öğrendik. O savaş alanında antifaşist birlik, bir gerçeklik, savaş ve politikada somut bir ders, halklar, sınıflar, partiler, ileri görüşlü devlet adamları için bir okul olarak ortaya çıktı.»

1936 Temmuz'unda İspanya'da gerici güçlerin desteğinde bir grup general İspanya Cumhuriyeti hükümetine karşı isyan ederek, Şubat 1936'da genel seçimleri kazanarak işbaşına gelmiş olan antifaşist parti ve örgütlerin oluşturduğu Halk Cephesi'ni ve onun gerçekleştirdiği kazanımları ortadan kaldırmak üzere harekete geçtiler. Eğer faşizmin uluslararası desteği olmasaydı, isyancıların yenilgisi kaçınılmazdı. Fas'taki İspanyol sömürge ordusunun ve Falanjistler'in İspanya Cumhuriyet hükümetine karşı başlattıkları ayaklanma, görünüşe göre bir iç savaştı ama, bu savaşa katılan güçler ve günün uluslararası politik gelişmeleri göz önüne alındığında durum iç savaşın boyutlarını çoktan aşmıştı. Hitler Almanya'sı ve Mussolini İtalya'sının daha başından itibaren aktif biçimde desteklediği ayaklanma, İspanya halkının faşizme karşı sergilediği ve dünya tarihinde faşizme karşı ilk topyekün halk direnişi olarak yerini alan destansı bir mücadele ile karşılaşacaktı.

İspanya İç Savaşı'nın —gerçekte, faşizmin İspanya halkına karşı giriştiği uluslararası saldırının— yer aldığı koşulları kısaca hatırlayalım.

FAŞİZM TEHDİDİ İSPANYA'YI KUŞATIYOR

1930'ların başında Avrupa'da durum şöyle özetlenebilir: İtalya'da Mussolini faşizmi 1922'den beri iktidardadır. Almanya'da 1933'te iktidara el koyan Naziler devleti faşistleştirmişler ve yeni bir emperyalist savaşın yoğun hazırlığı içine girmişlerdir. Macaristan'da Horti faşizmi, Balkan ülkelerinde askeri ve faşist yönetimler işbaşındadır. İspanya'nın yanıbaşındaki Portekiz'de Salazar faşizmi yerleşmiştir. Kısaca faşizm Avrupa'nın asla küçümsenmeyecek, önemli bir bölümü üzerine çökmüştür.

İspanya'da 12 Nisan 1931'de yapılan yerel seçimler, halkın Cumhuriyet'ten yana isteğini gösterince, Kral 13. Alfonso iki gün içerisinde ülkeyi terkeder ve aynı gün ülkede Cumhuriyet ilan edilir. 1923-30 yılları arasında hüküm süren General Primo de Rivera diktatörlüğünün ardından demokratik bir hükümet kurulmuştur. Bu hükümetin halk adına güçlü dönüşümler gerçekleştirecek sınıfsal konumdan uzak olması, bu süre içerisinde gericilerin güçlenmesini getirir. 1933 seçimlerinde ilericiler daha fazla oy almalarına rağmen, onların karşısında ortak hareket eden gerici güçler iktidarı alırlar. İspanya meclisi **Cortes**'te çoğunluğu ele geçirirler. Kasım 1933-Ocak 1936 arasında İspanya'da karşıdevrimcilerin açıkça saldırıya geçtiği ve **«Karanlık Dönem»** olarak adlandırılan bir sağ koalisyon dönemi yaşanır.

Hitler'in 1933'te Almanya'da iktidara gelmesinden sonra faşizm İspanya'da gerçek bir tehdittir artık. Faşist örgütler harekete geçerken, bunların en önde gelenlerinden Falanjistler'in lideri ve eski diktatör Rivera'nın oğlu Jose Antonio niyetlerini açıkça belirtmektedir! «Biz Falanjistler yalnızca silahların dilinden anlarız.» Ülkeyi bekleyen karanlığın habercisi sokak cinayetleri İspanya'nın hemen hemen her kentinde sergilenmeye başlamıştır.

Ekim 1934'te bir kabine değişikliği ile faşistler İspanya'da adalet, tarım ve çalışma bakanlıklarına tırmanıyorlardı. Bu duruma İspanya işçilerinin tepkisi büyük oldu. Madrid, Valencia, Sevilla, Salamanca, Cordoba, Leon, Vizcaya, Gupuzcoa kentlerinde genel greve gidilerek, o sırada Katalonya'da

başlatılan büyük direniş desteklendi. Ayaklanmayı bastırmak üzere geleceğin diktatörü, o sırada Fas'taki sömürge ordusunun komutanı General Franco Asturias'ta göreve çağrıldı. Ayaklanma binlerce işçinin katledilmesiyle bastırıldı, Ekim 1934'te İspanya kana bulanmıştı.

Faşizmin artan tehdidi karşısında işçi sınıfı siyasi hareketinin ısrarlı çabaları sonucunda Ocak 1936'da Halk Cephesi kuruldu. İKP, Cumhuriyetçi ve Sosyalist partilerin oluşturduğu bu platform bir seçim ittifakı olmakla kalmıyor, geniş halk kitlelerinin birlikte hareketine öncülük görevini üstleniyordu. 1936 Şubat'ında yapılan genel seçimler Halk Cephesi'nin zaferiyle sonuçlandı, cephe partileri sağ partileri geride bırakarak iktidara geldiler. Avrupa ülkelerinin faşizm altında ezildiği, faşizm tehdidinin her yanı sardığı bir sırada İspanya'da Halk Cephesi'nin başarısı geniş yankılara yol açtı. Ama Şubat 1936 seçimlerini izleyen parlamenter düzen uzun ömürlü olamayacaktı, büyük sermaye ve toprak sahiplerinin düzenlediği sabotaj ve engellemeler hükümetin Cumhuriyetçi ve Sosyalist parti kanallarının zaaflarıyla bütünleşince güçsüzlükler belirmeye başladı. Bu durumdan cesaret alan bir grup Falanjist 11 Temmuz 1936'da Valencia radyosunu ele geçirdi, buna hükümet yetkilileri pek ses çıkarmazken, halkın tepkisi büyük oldu. Falanjistler'in işyerleri ve oturdukları bölgeler yakılıp yıkıldı. Madrid'te grevler sürüyordu. **Cortes**'in 13 Temmuz günü yapılan tarihi oturumunda İKP Genel Sekreteri Jose Diaz, ülkedeki huzursuzluğun kaynağının gericiler olduğuna işaret ederek, muhalefete şöyle diyordu: «Bir darbe hazırlığı içerisinde olduğunuzu inkar edemezsiniz. Ama ayağınızı denk alın... Cumhuriyet'i korumak için elimizden geleni yapacağız. Kanımızı dökerek, bunca çabayla kazandıklarımızın ortadan kaldırılmasına asla razı olmayacağız». Öyle de oldu.

SAVAŞAN İSPANYA

«Biz tutsak edilmeden önce nehirler denizi kızıla boyayacak kadar çok, soylu kanla akacaktır»

Bask Şarkısı

Saldırı 18 Temmuz 1936 akşamı başladı. Aynı gün *La Pasionaria* partisi adına yaptığı konuşmada radyodan şöyle sesleniyordu: «Diz çöküp yaşamaktansa, ayakta ölmek iyidir. Faşizme geçit yok! *No Pasaran!*». Bu kelime, İspanya halkının faşizme karşı topyekün karşı

Madrid işçilerinin cepheye uğurlanışı - Temmuz 1936.

Halk Cephesi'nin bir gösterisi - Şubat 1936.

koyuşunun unutulmaz şiarı olarak yükselecek ve tüm dünyada özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinin bugüne ulaşan güçlü bir ifadesi olacaktı.

Hitler ve Mussolini, Franco'culara doğrudan yardım ederken, faşist olmayan kapitalist devletlerin, özellikle ABD ve İngiltere'nin tavrı «müdahale etmeme» politikasıydı. ABD'nin «savaşan taraflara savaş malzemesi satmamayı öngören tarafsızlık politikası» İspanya Cumhuriyeti'nin faşizmin uluslararası saldırısı karşısında yalnız bırakılmasından başka bir anlam taşımıyordu. ABD hükümeti İspanya'nın meşru hükümetini «tarafsızlık» politikası uygulayarak silahsız bırakıyordu ama Amerikan tekelleri Franco yanlılarına Amerikan petrolü, Amerikan kredileri, Amerikan kamyonları yağdırıyorlardı. Bu «tarafsızlık» politikası İspanya halkının yardımına koşan Uluslararası Tugaylar mensuplarının engellenmesine kadar *tarafgir* sonuçlar içeriyordu aslında. Nitekim pek çok gönüllü sözde futbol maçlarına, turistik gezilere vb. gider görünerek Fransa'ya geliyor ve buradan uygun bir biçimde İspanya'ya savaşa gidiyorlardı.

Faşist isyanın başladığının ertesi günü olan 19 Temmuz'da *La Pasionaria* tüm dünya demokrasilerine şöyle sesleniyordu:

«İspanya halkının savaşı, faşist askeri şeflerin zalimce saldırılarına karşı koyan bir halkın savaşıdır. Bu, barış için verilen bir mücadeledir. Savaş kışkırtıcılarına karşı verilen bir mücadeledir. İspanya'da demokrasinin yok edilmesini önlemek için bize yardım edin. Çünkü İspanya'da demokrasinin yok edilmesi gibi bir sonuç ister istemez hepimizin kaçınmak istediği bir dünya savaşına yol açacaktır.

«İspanya'ya müdahale edenleri engelleyin! Şubat hükümeti yetkisini 16 Şubat seçimlerinden alan meşru bir hükümettir. Biz onu destekliyor ve savunuyoruz. Çünkü bu hükümet, demokrasi ve özgürlük uğruna savaşan halkın meşru temsilcisidir.»

İspanya halkının verdiği özgürlük mücadelesinin bu çağrısına Batı'nın demokrasileriyle övünen yönetimleri kulak tıkarken, yalnızca iki devlet aktif yardımla karşılık verdi. Bunlar Sovyetler Birliği ve Meksika'ydı. Ama İspanya'nın meşru hükümetine yardımdan kaçınan yönetimlerin aksine, Avrupa ve dünya halkları Cumhuriyetçi İspanya'nın yardımına koşmakta tereddüt etmediler.

Ekim 1936'da silah ve donanım getiren ilk Sovyet gemisi İspanya halkının yardımına gelmişti. Ekim 1936'dan Şubat 1939'a kadar geçen sürede bu gemiler, yüzlerce uçak, tank, zırhlı araç ve cephane getirecekti. Ve daha Ağustos 1936'da Sovyet sendikalarının açtığı İspanya halkına yardım kampanyasında 12 milyon ruble toplanmıştı. İki ay sonra, Ekim 1936'da bu miktar 47 milyon 600 bin rubleye ulaşmıştı. Bu parayla İspanya'ya on binlerce ton yağ, şeker, un, giyecek vb. gönderildi.

«İspanya'dan Elinizi Çekin» sloganı bir anda bütün dünyayı sarmıştı. Fransa, Britanya, Çekoslovakya, İskandinav ülkeleri, ABD, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya'da İspanya'nın anti-faşist savaşçılarına destek için yardım fonları oluşturuluyor, büyük gösteriler düzenleniyordu.

Tüm kıtalardan İspanya Cumhuriyeti'ne eşsiz bir destek yükseliyordu. İşçilerin yanı sıra, aydınlar, bilim adamları, sanatçılar, öğrenciler İspanya ile dayanışmada aktif yer aldılar. Aralarında Albert Einstein, Frederic Joilot-Curie, Paul Langevin, Louis Aragon, Jean Richard Bloch, Paul Vaillant Coutrier, Andre Malraux, Heinrich Mann, Thomas Mann, Ernest Hemingway, İlya Ehrenburg, Paul Robeson gibi isimlerin yer aldığı sanatçı ve bilim adamları İspanya İç Savaşı'yla ilgili aktif çaba gösterdiler. Örneğin Paul Robeson cepheleri dolaşıp şarkılarını İspanya cumhuriyetçileri için söylüyordu, Andre Malraux havacı olarak aktif savaştı, Meksikalı ünlü ressam David Alfaro Siquieros de cephede savaşanlardandı. Tanınmış İngiliz yazarı ve 14. Uluslararası Tugay'ın komiseri Ralph Fox 1936 sonunda Cordoba Cephesi'nde öldü. Savaşta dövüşerek ölenler arasında Christopher Caudwell, Kübalı yazar Pablo de la Torriente, John Cornford sayılabilir. Kısaca dünya halkları faşizmin İspanya halkına yöneltiği saldırı karşısında «tarafsız kalma» suçuna ortak olmayacaklarını daha en baştan gösterdiler.

Barcelona - 1936.

Gerçekte İspanya Cumhuriyeti'nin nasıl bir saldırı ile karşı karşıya bulunduğu *La Pasionaria*'nın şu sözlerinden yeterince anlaşılmaktadır:

«İspanya'ya faşist gençlik örgütlerinden seçilen Alman ve İtalyan birlikleri gönderildi. Bu birlikler en modern savaş araç ve gereçlerini de beraberlerinde getiriyorlardı. Çok sayıda bombardıman uçağı, ağır ve hafif tanklar, toplar, makineli tüfekler, cephane, el bombası isyancıların emrine verildi. Alman ve İtalyan savaş güçleri de bunlar arasındaydı. ABD'nin petrol şirketleri de Franco'ya savaşı yürütmek için bütün petrolü sağlamaktan geri durmadı. Hitler'in generalleri, Franco'nun genelkurmay heyeti toplantılarına açıkça katılıyorlardı. Askeri uzmanlar Alman ya da İtalyan asıllıydı.

«Resmi İtalyan belgelerine göre Mussolini 150 bin İtalyan askerini isyancılara yardım etmek üzere İspanya'ya göndermişti. Almanlar'ın İspanya'ya gönderdikleri asker sayısı resmen açıklanmadı. Ama silahlı kuvvetlerin çeşitli birimlerinden 25 bin Nazi komutan, subay ve askerinin İspanya halkına karşı savaşta gösterdikleri yararlılıktan

ötürü altın, gümüş, bronz madalyalarla mükafatlandırıldıkları belgelerle saptanmıştır. Bu durum Almanya'nın savaşa ne ölçüde katıldığı hakkında yeterli fikir verebilir.

«İtalyan ve Alman uçakları Guernica ve Nules'i tahrip ettiler. Alman topları cumhuriyetçilerin Sierra Pandola'daki müstahkem mevzilerini dövdü ve Cerro de los Angeles üzerinden Madrid'i ateşe tuttu. İtalyan taburları Malaga'ya yürüdü. Alman savaş gemileri Almeria'ya gülle yağdırdı. Alman uçakları Barcelona ve Madrid'i defalarca bombaladı, İtalyan taburları İspanya'nın kuzeyinden girerek Santander üzerine yürüdüler; İtalyan birlikleri Guadalajara'da yenilgiye uğratıldı. Ama Kara Gömlekli İtalyan faşistleri Alicante limanında direnen Halk Cephesi'nden arta kalan son birlikleri kuşattılar. Sözde milliyetçi İspanya'ya yardım edenler işte bunlardı. Portekizliler'i, Kuzey Afrikalılar'ı da bunlar arasında saymak gerekir. İspanyol halkı, Temmuz 1936'dan Mart 1939'a kadar, bu faşist güçlere karşı yiğitçe direnmiştir.»

BOYUN EĞMEYEN İSPANYA

«Ağlama Euzcadi,
Dinle bu has türküyü...
Faşizm çiğniyor ya şimdi yurdu,
And içti halkım
Özgür kalacak Euzcadi...»

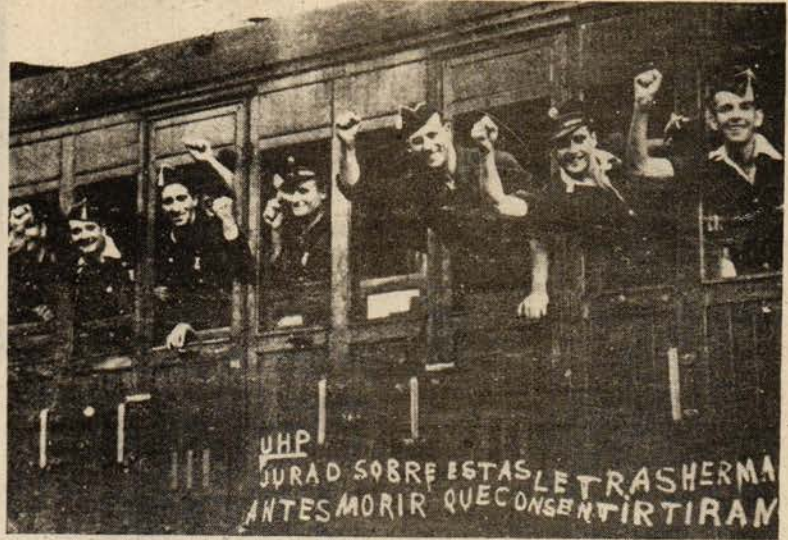
Bask Şarkısı

Ocak 1937'de Malaga'nın Franco'cuların eline geçmesi Cumhuriyetçiler için ağır bir darbe oldu. Ardından Kuzey'de yenilgiler oldu. Bunda İspanya Cumhuriyeti'ne yardım ulaşmasını engelleyen Fransa hükümetinin de payı vardı. Ama asıl olumsuzluk İKP'nin tüm ısrarına rağmen gerekli önlemleri almayan, Başbakan Caballero'nun ve Halk Ordusu'na katılmayı reddederek Falanjistler'in işini kolaylaştıran anarşistlerin tavrından kaynaklanıyordu.

İç Savaş'ın kızıştığı bir sırada Katalonya'da bir de karşıdevrim yaşanacak ve hükümet bir yandan Falanjistler'e karşı savaşırken, diğer yandan da anarşist ayaklanmayla baş etmek zorunda kalacaktı. Katalonya'daki olayları Franco yandaşları radyo yayınları ile kışkırtmaya çalıştılar. Cumhuriyet hükümeti kısa sürede duruma hakim olduysa da önemli kayıplar da verdi. Kuzey'de anarşistlerin denetiminde kaldığı sürece Cumhuriyetçi İspanya'yı savunmak üzere gereğince seferber edilmeyen zengin potansiyel, Franco birliklerinin eline geçer geçmez derhal Cumhuriyet'e karşı savaş için üretime geçirildi. Kuzey'in düşmesinden Eylül 1938'e kadar geçen süre Beşinci Alay'ın, Uluslararası Tugaylar'ın ve kısaca tüm İspanya halkının efsaneleşen direnişine tanık oldu.

İngiliz ve Fransız hükümetlerinin Hitler'le imzaladıkları Münih Antlaşması ile İspanya Cumhuriyeti'nin diplomatik alandaki umudu hemen hemen tümüyle kayboldu. Öldürücü darbe ise Franco birliklerinin 23 Aralık 1938 günü başlayan Katalonya saldırısı ile inecekti. Fransa ve İngiltere hükümetleri 27 Şubat 1939'da Franco'nun kurduğu hükümeti tanıdıklarını açıklayarak İspanya Cumhuriyeti ile ilişkiyi kestiler. Franco hiç zaman kaybetmeden 27 Mart 1939'da Hitler ve Mussolini ile pakt imzaladı ve İspanya İç Savaşı 1 Nisan 1939'da İspanya Cumhuriyeti'nin yenilgisi ile sonuçlandığında, faşizm Avrupa topraklarında çok önemli bir mevzi kazanmış ve *La Pasionaria*'nın İspanya halkı adına yaptığı çağrıdaki «İspanya'ya yardım, faşizme karşı, barış için mücadeleye yardımdır» sözleri ne yazık ki, çok geçmeden patlak veren 2. Dünya Savaşı'nda, faşizmin tüm Avrupa halklarına yönelen karanlığında doğrulanmıştı.

Cumhuriyetçi İspanya yenilmişti ama İspanya halkının faşizme karşı, özgürlük için verdiği kahramanca mücadele, 2. Dünya Savaşı'nın ve sonrasının antifaşist mücadelesinde yankılanacaktı. □

Barcelona'dan cepheye (Fotoğraf R.Capa).

Franco'yu ziyaret edenler arasında şimdiki ABD başkanı Reagan da vardı.

Beşinci Alay'ın Yarattığı Destan

«...Bir avuç yiğit bilirim,
Özgürlük kavgasında yok eşi.
Güneşi sürüklerler savaş alanına
Şafağın yüreğinden güneşi...»

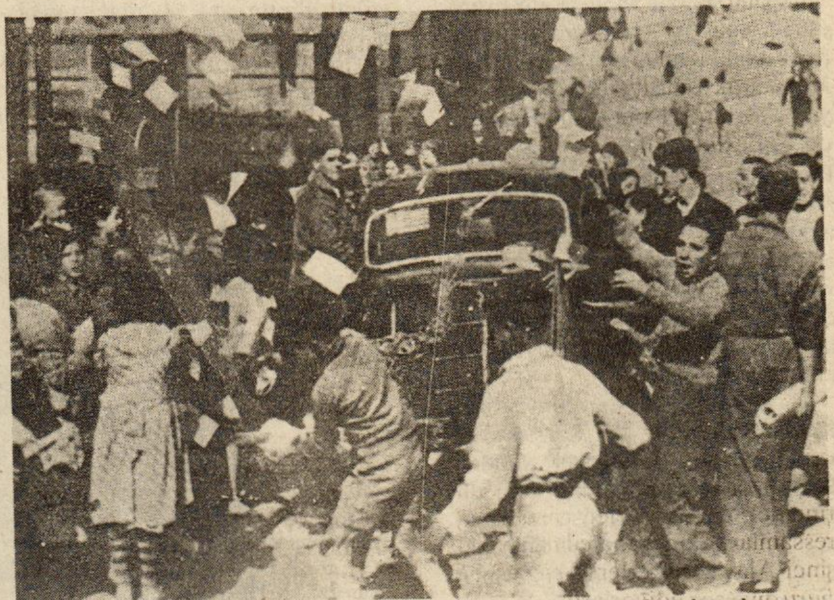
Emilio Prado

Cumhuriyetçi İspanya'ya karşı ayaklanmanın başlamasından itibaren faşistlerin zaferini engellemek üzere harekete geçmek temel görev olmuştu. İspanya işçi sınıfı parti öncülüğünde daha 1933'te ülkenin hemen hemen her yanında demokratik hak ve özgürlükleri, insan haklarını savunmak üzere kurulan Antifaşist İşçi ve Köylü Milisleri (MAOC) içerisinde aktif olarak yer alıyordu. Partili gençlik de aynı şekilde antifaşist milis güçleri oluşturdu.

Antifaşist İşçi ve Köylü Milisleri ilk olarak Ekim 1934'te Asturias ayaklanması sırasında faşist ve karşıdevrimci güçlere karşı çarpışmaya girdiler. İşte İç Savaş sırasında Cumhuriyet hükümetinin en sağlam ve en ciddi askeri örgütlenmesini oluşturan ve faşistleri Madrid kapısında durduran efsanevi Beşinci Alay bu milis kuvvetlerinden doğdu. Daha ayaklanma başlar başlamaz faşizme karşı topyekün bir halk savaşını başarıya ulaştıracak bir halk ordusunun oluşturulması çabasına girilmişti. Milis kuvvetlerini askeri disipline sokmak gerekiyordu. Halk ordusunun oluşturulduğu bu süreçte Beşinci Alay sahip olduğu düzen ve disiplinle birbirinden farklı görüşlere sahip pek çok sivil ve askeri çatısı altında toplamıştı. Alaydakilerin %40'ını işçiler, %50'sini köylüler ve %10'unu serbest çalışanlar oluşturuyordu. Politik kompozisyon bakımından İKP'liler %50, Sosyalist ve Cumhuriyetçiler %40, partisizler %10 oranındaydılar. Beşinci Alay tarihe geçmiş kişi ve olayların, savaşların adıyla anılan tabur ve tümenlerden oluşuyordu. Bunlar arasında Çelik Taburu, Ekim, Thaelman, Paris Komünü, Madrid Komünü, Kronstadt Denizcileri, Yüzbaşı Benito, Jose Diaz, Asturias, Ak Sanatlar, La Pasionaria Taburu sayılabilir.

Beşinci Alay'ın birlikleri yalnızca askeri sorunlarla uğraşmıyorlardı. Siyasi eğitime de büyük önem veriyor ve gazete çıkarıyorlardı. Örneğin *Popular Milicia* günlük tirajı 75 bin olan etkili bir araçtı. Ayrıca güncel olayları ayrıntılı olarak belirten bülten ve bildiriler düzenli olarak siperlere iletiliyordu.

Beşinci Alay sonradan orduya

Kuşatma sırasında Madridliler sürekli bilgilendiriliyor, propaganda çalışmaları yoğun biçimde sürüyordu.

örnek oluşturacak bir karargâh kurmuş ve sağlık merkezi meydana getirmişti. Aynı zamanda milis kuvvetlerinin el bombasından zırhlı araçlara kadar çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir savaş endüstrisinin de temelleri atılmıştı. Silah tamir atölyeleri, modern hastaneler, asker çocukları için yurtlar, yüzlerce kadının çalıştığı dikişhaneler, dinlenme yerleri, sanatoryumlar da kurulmuştu.

Beşinci Alay, topçu ve piyade yetiştiren askeri eğitim kursları açtı. Savaşa katılan ilk tankçılar ve havacılar hep bu alayın saflarında yetişti. Beşinci Alay kuruluşundan düzenli ordunun kurulup, büyük ölçüde ona katıldığı 1937 sonlarına kadar yalnızca savaş alanında değil, cephe gerisinde de hayatı yönlendirdi.

Madrid'in kadın-erkek hep birlikte sokak sokak, ev ev savunulması.

BEŞİNCİ ALAY'IN SESİ

Bütün Halk Cephesi örgütlerinin ve özellikle de Beşinci Alay'ın faşizme karşı direnişte yürüttüğü propaganda çalışması, yayımladığı gazeteler, afişler, broşürler savaş meydanında ve cephe gerisinde çok önemli etkiye sahipti. Parti'nin çıkardığı *Mundo Obrero* ve *Frente Roja* gazetelerinin yanı sıra gençliğin *La Hora* ve *Ahora* gibi dergileri de yayımlanıyordu.

Beşinci Alay yazarlar, şairler, ressamlar, heykeltraşlar kısaca tüm sanatçılar için bitip tükenmez bir esin kaynağıydı. Sanatçılar da yerine göre kalemi, yerine göre silahı kullanarak ona hizmet etmek için yarışıyorlardı. Kimi zaman oluyordu ki Beşinci Alay saflarındakilerde on konuşmanın yaratamayacağı coşkuyu tek bir şiir yaratıyordu. İşte bu gücün taşıdığı önemi bildikleri içindir ki, Madrid'in en zor günlerinde ve tüm savaş boyunca aralarında Rafael Alberti, Miguel Hernandez, Herrera Petere, Juan Rejano, Serrano Plajo, Pedro Garfias, Manuel Altolaguirre, Emilio Prados ve diğer şairler cepheden cepheye dolaşıyor, coşkuyu yükseltiyorlardı. Cephenin en ön saflarına dek ulaşan şairler, gazeteciler, ressamlar, tüm sanatçılardan Beşinci Alay'ın askerleri *Yetenek Taburu* diye söz ediyorlardı.

Yayımladıkları dergi ve kitaplarla yalnızca coşkuyu diri tutmaya yardımcı olmuyorlardı sanatçılar. Bugün İspanya İç Savaşı'nın adeta kronolojisi denebilecek yazı ve şiirlerden bir kez daha anlaşılacağı gibi faşizme karşı direnişin değerleri, sanatı, edebiyatıydı hayata geçirilen. Kültürü Savunmak İçin Birleşen Antifaşist Aydınlar Hareketi uluslararası dayanışmayı harekete geçirmede önemli başarılar sağlayacak, faşizme karşı topyekün karşı çıkışta cephede savaşanlara büyük destek oluşturacaktı.

Kasım 1936'da Madrid'e yapılması her an beklenen faşist saldırı karşısında Cumhuriyetçi hükümet yerini kollektif bir askeri komutaya bırakarak Valencia'ya çekildi. Halk Cephesi içindeki bütün parti ve örgütler bu kollektif yönetim içinde yer aldılar. Bu sırada Beşinci Alay binlerce kadın ve çocuğun kentten tahliyesini sağlamış ve nihayet birçok ünlü bilim adamı ve sanatçının da kentten ayrılmasını istemişti. Bu seçkin bilim adamı ve sanatçılar Madrid'ten ayrılmadan önce şu bildiriyi yayımladılar:

«Biz, İspanya'nın bilim adamları ve sanatçıları şu anda, ülkemize her zamankinden daha fazla ve daha içtenlikle bağlıyız. İspanya'nın özgürlüğünü savunan Madrid halkı çalışmalarımızı bombardımanların uzağında ve daha rahat sürdürebilmemiz için kenti terketmemizde ısrar ediyor. Şu anda İspanyolluğumuzu her zamankinden daha fazla hissediyoruz. İspanya uğruna canlarını hiçe sayan milis askerlerinin, ülkenin bilim ve kültür hazinelerini, düşman bombalarının tahribinden korumak için gösterdikleri olağanüstü çabalara tanık olduğumuzdan bu yana İspanyolluğumuzla her zamankinden çok iftihar ediyoruz. Onların bu övgüye değer çabaları, insan, bilim adamı ve İspanyol olarak bizleri tüm dünyanın gözünde yüceltiyor.»

Gerekli tahliyelerden sonra Madrid, Beşinci Alay'ın yayın organı *Popular Milicia*'nın şu çağrısına uyacaktı: «Her ev bir müstahkem mevki, her sokak bir siper, her mahalle çelikten bir duvar olmalıdır. No Pasaran!» Madrid halkı en tehlikeli mevzileri savunmaya hazır Beşinci Alay'la birlikte faşizmin saldırısına karşı koymaya hazırdı. Ve bu karşı koyuşta yalnız olmadığını da görecekti. Artık özgür bir kent değil, kuşatılmış bir kaleye dönen ve ne pahasına olursa olsun faşistlerin eline düşmemesi gereken başkenti savunan Beşinci Alay ve tüm Madrid halkı, işte o karanlık günlerde ulaşan Uluslararası Tugaylar'la daha güçlenecek ve faşistler Kasım 1936'da dayandıkları Madrid kapılarından içeriye ancak 1939'da girebileceklerdi.□

İSPANYA'DA ULUSLARARASI TUGAYLAR

"Özgürlüğünüz özgürlüğümüzdür"

Hitler Almanya'sı ve Mussolini İtalya'sının desteğinde isyancılar Cumhuriyetçi İspanya'ya son darbeyi indirmek üzere Kasım 1936'da başkent Madrid'e ilerlediler, kentin dış mahallelerinde şiddetli çarpışmalar başladı. Kentin Prado Müzesi gibi eserleri, tarihi binaları bombalara hedef olurken, kadın-erkek Madridliler kenti savunmak üzere, yaklaşmakta olan düşman saldırısına karşı son hazırlıklarını yapıyorlardı. Ama kısa süre içersinde, yalnız olmadıklarını göreceklerdi. İsyancıların şiddetli bir yarma hareketini gerçekleştirmeyi düşündükleri 7 Kasım günü tüm Madridliler tetiktedirler. O günü *La Pasionaria* şöyle anlatır:

«Tehdit ve tehlikelerle yüklü bu ağır sessizliğin içerisinde, yaklaşmakta olan tekdüze, ritmik ayak seslerini işitmeye başlıyoruz... Demir ökçeli çizmelerin kaldırım taşları üzerinde çıkardığı sesler bunlar.

Hepimiz tereddüt ve kararsızlık içindeyiz. Kim bu gelenler? 7 Kasım 1936'da Madrid'imizin sokaklarında, sessiz, dimdik, süngü omuzda, bastıkları yeri sarsarak uygun adım ilerleyen bu adamlar kim?

Pencerelerin ardında tüfeklerini ateşlemeye, ellerindeki bombaları fırlatmaya hazır olan bizler bu adamları kuşkuyla izliyoruz. Kadınlar umutsuzca erkeklere dönüyor ve haykırıyorlar: 'Geldiler işte! Daha ne bekliyoruz?'

> *«İspanya göklerinin parlak*
> *yıldızları*
> *Ovadaki siperlerimizi*
> *aydınlatıyor,*
> *Sabahın ilk ışıkları selamlıyor*
> *bizi,*
> *Bir kez daha savaşa çağrıyor...»*
> *Uluslararası Tugaylar'daki*
> *Alman savaşçıların*
> *şarkılarından*

Yabancı dilde verilen bir komut, sessizliği adeta bir kamçı vuruşuyla yırtıyor. Sonra, hepimizin sevdiği bir marşın ezgileri ortalığı çınlatmaya başlıyor, meçhul askerlerin ritmik yürüyüşleri ona eşlik ediyor. Madridliler ansızın ürperiyor, kadınlar hıçkırarak 'Tanrım, düş mü görüyoruz' diye soruyorlar... bizimle omuz omuza çarpışmaya, ölmeye gelmiş Uluslararası Tugay'a mensup gönüllü asker bunlar! Madrid halkı bu askerleri kucaklamak için sokaklara fırlıyor... Herkes bu adamlardan birini ya da hepsini birden evinde konuk etmek, onları bağrına basmak istiyor».

ULUSLARARASI TUGAYLARIN OLUŞMASI

> *«İnsanlık! İnsanlık! Size sesleniyorum. Avrupa ve Amerika halkları size sesleniyorum. İspanya'ya yardım edin. Kendimize yardım edin, kendinize yardım edin. Bugün sessiz kalırsanız, değer verdiğiniz herşey yarın mahvolacaktır.»*
> *Romain Rolland, 1936*

Tüm dünyada demokratlar faşizmin İspanya halkına karşı başlattığı uluslararası saldırının, Avrupa halklarına karşı saldırganlığın ilk adımı olduğunu anlamışlardı. Özellikle İspanya Cumhuriyeti'nin komşuları olan ülkelerin ve ABD'nin yönetimleri İspanya'daki meşru hükümeti Hitler ve Mussolini'nin doğrudan desteklediği isyancılar karşısında eli kolu bağlı bırakan bir «tarafsızlık» politikası izlerken, bu ülkelerin halkları böyle bir «tarafsızlığı» mahkûm ediyor ve on binlerce gönüllü faşizmin saldırısı karşısında Cumhuriyetçiler'in safında savaşmak üzere İspanya'ya gidiyordu.

İspanya'ya giden gönüllüler bir avuç maceraperest ya da kendiliğinden yollara düşen insanlar değildiler. İspanya halkı ile uluslararası dayanışmanın bu en canlı ve belirleyici nitelik taşıyan hareketi «tarafsızlık» politikası güden yönetimlerin ağır baskısı altında gerçekleştirenler, işçi sınıfının siyasi partileriydi. Tüm dünya halklarının İspanya Cumhuriyeti ile dayanışmasını gerçekleştirmek üzere tüm antifaşistlere yapılan İspanya topraklarında savaş çağrısı üzerine

yoğun bir çalışma başlatıldı. Tek tek kişi ve kimi küçük örgütlenmelerin dışında, uluslararası dayanışmanın gerçek ifadesini bulduğu hareket, başta işçi sınıfının en ileri unsurları olmak üzere, kararlı antifaşistlerin sınanmış bir inanç ve sağlam bir disiplin temelinde yükselen Uluslararası Tugaylar'ı oldu. İşçi sınıfının siyasi partileri kanalıyla yürütülen işlemlerde gönüllülerin geçmişteki mücadeleleri, savunduğu inançları ile gerçek birer antifaşist olmalarına titizlikle dikkat ediliyordu. İşçi sınıfının bu en seçkin evlatlarının yanı sıra partisiz, kimi Katolik ya da Protestan, çok sayıda demokrat Uluslararası Tugaylar'da yer alarak, faşizme karşı yiğitçe savaştı. Tugaylara 54 ülkeden 42 binden fazla savaşçı katıldı. Bunların 20 bin kadarı İspanya topraklarında öldü, yaralandı ya da bir kısmından bir daha hiç haber alınamadı.

Uluslararası Tugaylar'ın Alman savaşçıları Hitler ordularına, İtalyan savaşçıları Mussolini birliklerine karşı Cumhuriyetçi İspanya'yı savundular. Çeşitli ülkelerden gelen bu on binlerce insan İspanya topraklarında, İspanya halkı ile omuz omuza faşizme karşı direnişin görkemli bir örneğini verdiler.

Uluslararası Tugaylar İngiliz ve Fransız hükümetlerinin, tam bir teslimiyetle boyun eğen Çekoslovak hükümetinin de onayıyla Hitler'le Eylül 1938'de Münih Antlaşması'nı imzalamasının ardından Londra'daki «Müdahale Etmeme Komitesi»nin İspanya'daki tüm yabancıların çekilmesi yolundaki kararına karşılık olarak 23 Eylül 1938 günü İspanya Cumhuriyeti hükümeti tarafından cepheden geriye çağrıldılar.

«İspanya'nın bu Uluslararası Tugaylar'a mensup kahramanlara vedası çok acıklı oldu. İspanya halkı acı acı kendi kaderini düşünüyordu; ülkeleri faşist diktatörlerin yönetimi altında bulunduğu için oraya dönemeyecek olan bu insanların bir çoğu da bizimle aynı kaderi paylaşıyordu.

'Müdahale etmeme politikası' izleyen diplomatik çevreler, İspanya savaşına katkılarından ötürü bu adamlara toplum dışı yaratıklar

İSPANYA'DAN MEKTUPLAR

"Almaya değil vermeye geldik"

Uluslararası Tugaylar'ın kimlerden oluştuğuna bir örnek olarak Tugaylar'a Britanya alayına Galler'den katılan gönüllüler gösterilebilir. Güney Galler'den Tugaylar'a katıldığı belirlenebilen 104 kişiden (80'i maden işçisi olan) 96'sı Parti üyesiydi. Aralarında 42'si de sendika yöneticisiydi. İspanya'dan dönenlerin bir kısmı daha sonra faşizme karşı savaşta Almanya'da ve Rezistans hareketine katılanlar Fransa topraklarında öldüler. Kalanlar ise Franco faşizmi boyunca İspanya işçi sınıfının mücadelesine aktif destek sağladılar. Aşağıda sunduğumuz İspanya'dan, cepheden yazılmış mektuplar bu uluslararası savaşçıların kimliğine kendi ağızlarından ışık tutuyor.

Bob Condon (1913-1966) İspanya'dan gönderdiği ve 17 Nisan 1937 tarihli ***Aberdare Leader****'de yayımlanan mektubunda şöyle diyor:*

«...Aramızda olmayan yegâne asker tipi, paralı asker. Bizim onlara elbette ihtiyacımız yok. Burada keyfimiz yerinde sayılır —yani savaştan nefret eden ve nahoş fakat gerekli bir iş yapan bir insan ne kadar mutluysa o kadar mutluyuz.

Çoğu zaman, Almanlar ve İtalyanlar tarafından yetiştirilmiş ve bize kıyasla çok güçlü silahlara sahip askerlere karşı savaşıyoruz, fakat biz onlarda bulunmayan bir şeye sahibiz. Ve onlar kadınları, çocukları alabildiğine bombalamalarına ve bize karşı dumdum ve patlayıcı kullanmalarına rağmen moralimizi çökertemezler.

Bir gün Madrid'teydik ve halkın normal bir şekilde işine gittiğini gördüğümüzde biraz şaşırdık. Bazı yaşlı adamlar stratejik noktalarda barikatlar kurmak için çetin bir çalışma içindeydiler. Aynı gün Britanyalı işçilerle İspanyol işçileri buluştuk ve birbirimizin dilini anlamamamıza rağmen, biz her iki taraf yoldaşlığı ve insanlığın kardeşliğini anladık. Şehir isteklerimize açıktı, fakat biz almaya değil vermeye gelmiştik.

—Hava saldırısının yarattığı dehşet—

Sekiz katlı bir evin uçak'tan atılan bombayla isabet aldığını gördük, bina çatı katından bodrumuna kadar tahrip oldu, bu hava saldırısında pek çok sivil hayatını kaybetti.

Aberdare'deyken, üstümüzden ne zaman bir uçak geçse herkes ona bakmak için dışarı çıkardı. Burada durum tam tersi. Uçağın motorundan çıkan sesten bayılan kadınlar gördüm ve düşman uçakları için alarm çanları çaldığında iki-üç yaşındaki ufak çocukların ağlayışlarını hiçbir zaman unutamayacağım..."

Tom Jones (1908) Galler'de sendikal hareketin önderlerindendi. Aşağıdaki mektup esir düşmesinden önceki son mektubudur, 1 Temmuz 1937'de arkadaşı Wilfred Owen'a yazılmıştır. Mektupta sözü edilen RYPC Rhos Gençlik Barış Birliği'dir.

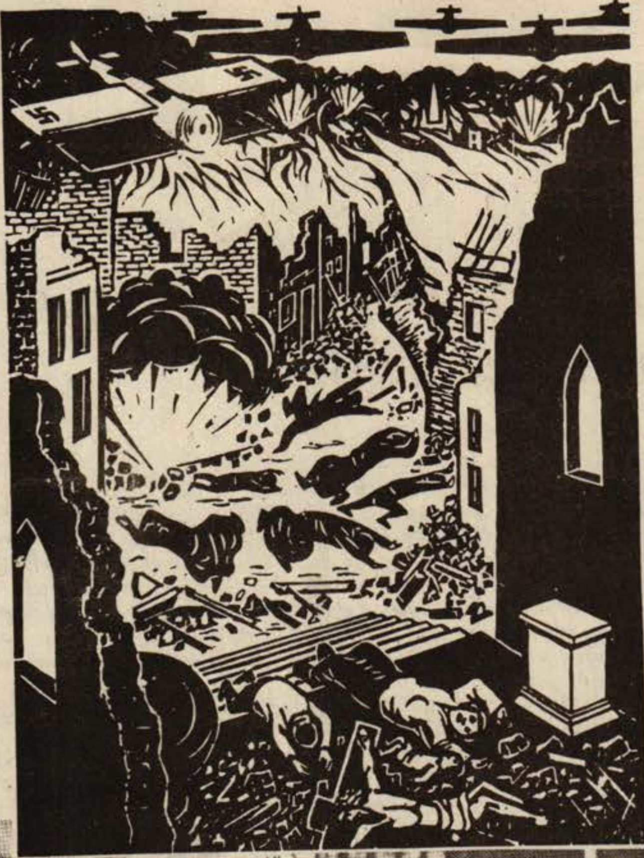
«Sevgili Wilfred

Kızkardeşim isteğin üzerine adresimi sana verdiğini söyledi. Yazabildiğin ölçüde senden mektup almak beni elbette sevindirecek.

Şu anda bilebileceğin gibi İspanya'da bir yerde Cephe'nin ön hatlarındayım. Şimdi İspanyol Halk Ordusu'nun bir parçası olan ünlü Uluslararası Tugay'ın bir mensubu olarak demokratik İspanya'yı işgal eden Alman ve İtalyan faşist ordularına nihai darbeyi indirmek için payıma düşeni yapıyorum. Kuşkusuz RYPC'nin bir kısım üyeleri, benim de katkıda bulunduğum barış yeminini neden açıkça bozduğumu bilmek isteyeceklerdir —kısaca cevabım, barışı ne pahasına olursa olsun kabul etmeye hazır olmadığımdır. Hele faşizmin nelere mal olacağı açıkça ortadayken. Savaştan bütün kalbimle nefret ediyorum ama çocuk katili faşistlerden de nefret ediyorum...»

gözüyle bakıyor ve vebalı görmüşçesine kaçıyorlardı onlardan. Gittikleri yerlerde caniler gibi izleniyor, özel kamplara atılıyor, Hitler ve Mussolini'nin ellerine teslim ediliyorlardı.

Uluslararası Tugaylar'a mensup askerleri toplama kamplarında tutsak edenler, bu adamların çoğunun kısa bir süre sonra kendi ülkelerinde faşizme karşı direnişin liderleri olacaklarını bilemezlerdi elbette.» *La Pasionaria* böyle anlatıyor İspanya'nın bu uluslararası kahramanlara veda edişini.

Uluslararası Tugaylar'ın safında savaşırken cephede ölen Alman sanatçı Henri Kiwitz'in Alman faşistlerinin Guernica'yı bombalamasını protesto eden çizimi.

NASIL BİR DUYGUDUR BU?

Uluslararası Tugaylar'ın İspanya'da sergiledikleri cesaretin sayısız örnekleri vardır kuşkusuz. *La Pasionaria*'nın Tugaylar'a hitaben yaptığı veda konuşmasında söylediği gibi, onların yiğitliği kuşaktan kuşağa aktarılan bir gelenek oldu. Bu geleneği doğuran duyguyu, İspanya'da, oluşturduğu kan nakli hizmetiyle vazgeçilmez bir katkıyı gerçekleştiren Kanadalı doktor

Uluslararası dayanışma-ABD, Baltimore'da Franco'ya gönderilen silahları yüklemeyi reddederek gemilerini terkeden denizciler ve liman işçileri

Norman Bethune şöyle örnekliyor: «Guadalajara hastanesine Uluslararası Tugaylar'dan bir yaralı getirildi savaş alanından. Yüzü gözü parçalanmış, bir kolu gitmişti. Doktorlar diğer kolunu da kesmek üzereydiler. Yaralı adam fısıltı halinde şunları söyledi: 'On gün önce İsveç'teydim. İspanya'ya geleli sadece üç gün oluyor. Bu cephede ilk çarpışmamdı ve artık işe yaramaz haldeyim. Davamız için hiçbir şey yapamadım'. Hiçbir şey yapmamış! Şaşkın gözlerle birbirimize baktık. Hiçbir şey yapmamış! Bu nasıl bir alçakgönüllülük, nasıl bir yüreklilikti, nasıl bir ruhtu!

Bu duygu tüm Uluslararası Tugaylar'da mevcuttu. On binlerce kararlı ,zaptedilmez adam, kendilerini hiç düşünmeksizin, yaptıklarının fedakarlık olduğunu düşünmeden, yalnızca ve tüm kalpten inançlarıyla arkadaşları için kendi canlarını ortaya koyuyorlardı. İnsanda bundan daha güçlü bir sevgi olamaz.» *(The Canadian Tribune,* 30 Kasım 1964)

İspanya'dan ayrıldıktan sonra o topraklarda uğruna savaştıkları inancı ve mücadele kararlılığını korudu Uluslararası Tugaylar'ın savaşçıları. Alman faşizmine karşı Belorusya'da, Ukrayna'da, Hitler Almanya'sının yeraltı koşullarında ve Nazi toplama kamplarında, faşist işgale uğrayan Belçika, İtalya, Fransa ve Balkanlar'da aynı savaşı verdiler, öldüler, yaralandılar, tutsak edildiler ama faşizme teslim olmadılar.

«İSPANYA GENÇLİĞİMİZDİ İSPANYA GENÇLİĞİMİZDİR»

«kimimiz altmışındadır kimimiz
gitti daha ötelere
kimimiz bir avuç kemiktir
çoktan
İspanya gençliğimiz
İspanya bir kanlı güldür
göğsümüzde açılmış
İspanya arkadaşlığımız ölümün
karanlığında
İspanya arkadaşlığımız
aydınlığında altedilmez
umudun»
1962

Uluslararası Tugaylar'ın sergilediği örnek elli yıldır dünyanın değişik köşelerinde faşizme karşı, özgürlük için, bağımsızlık için verilen mücadelenin dipdiri bir esin kaynağı olmayı sürdürüyor. Bugüne kalan yalnızca aktarılan manevi değerler, inanç ve yüreklilik değil. Uluslararası Tugaylar safında savaşmış olan ve bugün hayatta kalanlar aynı coşkuyu ödünsüzce sürdürüyorlar.

Bu çoşku örneğin, binlerce evladını İspanya'da, Jarama, Brunete, Ebro ve Teruel savaşlarında faşizme karşı savaşta kurban vermiş Lincoln Alayı'nın bugün hayatta olan 300 kadar üyesinin İspanya İç Savaşı'nın 50. yılında New York'ta yaptıkları toplantıda yükseliyor ve Lincoln Alayı gazilerinin Nikaragua'nın Sandinist hükümetine yardım olarak gönderdiği yedi hastahanelik malzemeyle bir kez daha özgürlüğün savunulmasına katılıyor. □

Alman sanatçı Max Lingner'in İspanya İç Savaşı'na karşı "tarafsız" kalanları mahkûm eden afişi. *Bu mu tarafsızlık ?*

FILIACION
Estatura
Pelo
Ojos
Cara
Barba
Nariz
SEÑAS PARTICULARES
(Firma del interesado)
Fecha de nacimiento 29-II-1910
Lugar de nacimiento England
Nacionalidad British
Profesión Miner
Estado civil Soltero
DOMICILIO: País South Wales England
Pueblo Kenfig Hill
Calle Pisgah St. núm. 12
Partido Político Antifacista
Fecha de entrada en las B. I. 6-I-1937
Fecha de entrega de la libreta 9-I-1938
— 2 —

Uluslararası Tugaylar'ın bir neferi. Kimliği Britanyalı, maden işçisi, antifaşist.

İspanya'dan Bugüne

William Alexander
Uluslararası Tugaylar Britanya Alayı Komutanı (1936-1938)
Britanya Ordusu'nda Yüzbaşı (1941-1945)

1930'larda Londra'da biz partili işçiler, faşizmin Almanya'daki tırmanışını kaygı ve öfkeyle izliyorduk. Hitler'in iktidara gelişi, Nazi zulmü, toplama kamplarında Yahudiler'in katledilmesi, komünistlerin ve sosyal demokratların öldürülmesi, bütün bu olaylar, bizde büyük bir kızgınlık doğuruyordu. Ama faşizmin tamamen de yabancısı değildik. Britanya Faşistleri Birliği lideri Mosley de işçi bölgelerinde terör estirerek ve zorbalıkla kendini kabul ettirmeye çalışıyordu. Asker üniforması taşıyan katiller ordusu kendilerinin nefret edilecek inançlarına karşı çıkan kim varsa acımasızca saldırıyordu.

Dünyada faşizmin yayılması konusundaki kaygımız, gerici İspanyol generalleri ve büyük toprak sahiplerinin demokratik seçimle işbaşına gelmiş hükümete karşı isyan etmeleri ve faşist diktatörler Hitler ve Mussolini'den geniş çapta yardım görmeleri üzerine iyice artmıştı. Tüm dünyadan gönüllülerle birlikte, ben de faşizme karşı verdiğim mücadelede İspanya halkına yardım etmek üzere Uluslararası Tugaylar'a katıldım.

Madrid, Belchite ve Brunete'nin yıkıntıları, kadın ve çocukların üzerine yağan Nazi bombaları, faşizmin savaş demek olduğu gerçeğini gündeme getirmişti. Alman ve İtalyan birlikleri her gün silahlarını ve taktiklerini bir adım daha geliştiriyorlardı. Bu, yeni bir saldırının hazırlığıydı. İspanya'da üç yıllık mücadele sırasında, diğer ülkelerden milyonlarca insan gibi ben de kalıcı bir barışın ancak faşizm yenilgiye uğratılır ve kökü kazınırsa sağlanabileceğini öğrenmiştim.

Ama İspanya deneyinden bir başka önemli ders daha çıkartmıştık: Birleşmiş ve ileriyi gören bir halk, eldeki silah yetersiz de olsa, görülmedik bir yüreklilik ve kararlılık sergileyebilir. Faşizm yenilmez değildir, ama yenilmesi ancak tüm ilerici güçlerin ortak mücadelesi ile mümkündür.

İspanya Cumhuriyeti'nin zorbaca ezilmesinden altı ay sonra Hitler ve Mussolini yeni bir saldırı başlattılar ve Alman bombaları Britanya şehirlerine düşmeye başladığında, İspanya'nın «Madrid ve Barcelona üzerindeki bombaları durdurun, yoksa Londra ve Paris'e düşecekler» haykırışını sık sık ve kederle tekrarladım. Britanya halkı, Chamberlain hükümetinin Mihver Devletleri'ni 'yatıştırma' politikasının ve Sovyetler Birliği'nin son anda dahi faşistlerin savaş gayretlerini durdurabilecek tekliflerini reddetmesinin bedelini ödüyordu.

Britanya ordusunda, Kuzey Afrika, İtalya, Fransa ve Almanya topraklarında çarpışırken, savaşın tüm korkunçluğunu yaşadım. Faşizmin insanlık dışı karakteri bilincimde daima kazınmış kalacak. Birliğimin Lubeck yakınlarında, işkence aletleriyle dolu ve cesetlerin sistematik bir biçimde üst üste yığıldığı bir Nazi toplama kampına rastgeldiği günü asla unutmayacağım.

O güç muharebelerimizde Sovyet ordusunun ilerlemesi ve zaferlerinin taşıdığı anlamı kavrıyor ve değerlendiriyorduk. Savaşta kendi tecrübelerimizden çıkardığımız kadarıyla, onların çabalarının niteliğini ve karşılığında ödemekte oldukları bedeli anlıyorduk. Eve, ailelerimize, barış içinde yaşamaya döneceğimiz günün uzakta olmadığını hissediyorduk. Yalta Konferansı'nda ABD, Sovyetler Birliği ve Britanya liderleri arasında nihai zafere kadar dostluğu ve işbirliğini sürdürecek bir antlaşmaya varıldığı haberini sevinçle öğrendik. Alman militarizmini ve faşizmini ortadan kaldırmak ve kökünden söküp atmak kararları ordulardaki herkes ve ailelerimiz tarafından coşkuyla karşılandı.

Japonya'nın yenilmesinden kısa bir süre sonra ben de üniformamdan kurtuldum ve barış içinde bir dünya yaşamayı derinden ümit

ediyordum. Faşizm ve militarizmin sonsuza değin yok edildiğini ümit ediyorduk. Oysa gerçekte durum pek çok bakımdan farklıydı. Sovyetler Birliği ve Britanya arasındaki dostluk saldırıya uğradı ve hasıraltı edildi. Militarizm ve gericilik Batı Almanya'da sökülüp atılmamıştı. Yalta ve Potsdam antlaşmalarına kara çalınıyor ve geçerlilikleri tartışma konusu yapılmak isteniyordu. Artan ölçüde karmaşık nükleer silahların geliştirildiğini görüyoruz; tüm uygarlığı yok etmeye yetecek düzeye zaten ulaşmış sayıları ve imha güçleri daha da artıyor. Ama nükleer bir savaşın galipleri olabileceğini, nükleer bir savaşın 'kazanılabileceğini' iddia eden etkili politikacılar var.

İki savaşta yaşadıklarım çok kötüydü—zaman zaman hâlâ kâbus gördüğüm oluyor— ama bir nükleer savaş kırk yıl öncesinin tüm korku, ızdırap, ölüm ve yıkımının da ötesi demektir.

İki antifaşist savaşta yaşadıklarımın mantıki bir sonucu olarak bugün barış hareketine aktif olarak katılıyorum ve Britanya'nın tüm nükleer silah stoklarından arındırılmasını ve ABD üslerinin kaldırılmasını istiyorum. Silahlanma yarışına yeni silahların katılmasını önlemek ve böylece nükleer bir kırım tehdidini ortadan kaldırmak üzere ciddi görüşmeler yapılmasını istiyoruz. Benimle benzer deneyi paylaşan pek çok eski muharip, pek çok ülkede barış hareketine katılmış bulunuyor.

El Salvador ve Nikaragua'da özgürlük için savaşan gençlerle tanıştım, konuştum. Greenham Common'da ABD'nin Cruise füzeleri üssünü kuşatan kadınlara gıpta ettim. Pek çok barış yürüyüşünde yüz binlerce genç insanla bir arada yürüdüm. Bugün genç insanların benim gençliğimdeki antifaşist savaşçıların gösterdiği aynı hassasiyet, aynı yüreklilik ve inancı gösterebileceklerini biliyorum. İsterim ki, bizim faşizme karşı ortak mücadelede edindiğimiz dersler, nükleer çağımızda dünyayı egemenlik altına alma hayali kuranları durdurmaya ve yenilgiye uğratmaya yardımcı olsun.

(**WMR**, 5-*1985*)

ATAOL BEHRAMOĞLU

KIZIMA MEKTUPLAR

"gizlilikte"

2

Bugün beşinci yaşına basıyorsun yavrum
Ve ben yoksunum seni kucaklamaktan
Yaş gününü bu dört dizecikle kutluyorum
Seni çok çok seven baban...

22.11.1983

3

Uludağ'da gördüğümüz kardelenler
Öncüleriydi ilkbaharın
Çözülen kar yığınlarının
İçinden fışkıran o deli çiçekler

Dörtyanı çepçevre ufuktu kırların
Başdöndüren maviliğiyle;
Yeşili kalıyordu ellerimizde
Çiyle ıslanmış yaprakların

Miniciktin sen o enginlikte
Koşuyorken ilerlere doğru
Annen gerilerde çiğdem topluyordu
Ne güzeldik o birliktelikte

İşte özlem dolu bir şiir daha
Küçük kızım benim, kertenkelebeğim
İlkbahar kırlarından derlediğim
Bir demet çiçek gibi sunmak için sana...

31.11.1983

DÜZELTİ: *Geçen sayımızda yayımlanan Ataol Behramoğlu'nun şiirinin 34. dizesindeki «bile»* ***beni****; 40. dizedeki «Büyük» ise* ***Bütün*** *olacaktır. Düzeltir, özür dileriz.*

Savaştan Sonra İspanya

> «İspanya'da bir ağaç varsa kana bulanmış,
> Özgürlüğün ağacıdır.
> Kalmışsa İspanya'da tek bir ağız,
> Özgürlüğü haykırır.»
> *Paul Eluard*

İç savaşın sona ermesiyle faşistler yoğun bir baskı ve sindirme hareketine giriştiler. Resmi kayıtlara göre 1939-1944 yılları arasında 200 bin cumhuriyetçi katledildi. Katledilenlerin gerçek sayısı ise bilinmiyor. Ama Franco'nun iktidara gelişi İspanya halkının faşizme karşı direnişini kıramadı. Daha Nisan 1939'da Madrid'te partili gençlerin gizlilik içinde oluşturduğu ilk eylemler görülmeye başlamıştı bile. Bu genç insanların oluşturduğu 35 kişilik bir grup Ağustos 1939' da yakalanıp kurşuna dizildi. 1939-44 arasında bu durum defalarca tekrarlandı.

1945'te Fransa'da Rezistans hareketinin başarısı ile kazanılan özgürlük, İspanya'daki mücadeleyi de etkiledi ve yurt dışına çıkmak zorunda kalmış kadrolar Fransa'ya giderek mücadelenin kotarılmasında yer aldılar. Ancak Fransa'da zaten Rezistans hareketi ve onun içerisinde FKP'nin etkin rolünden rahatsız olan Fransız egemen çevreleri İKP yöneticilerini Eylül 1950'de Fransa'dan çıkardılar. 1946-1950 yılları arasında Paris'te yayımlanan *Mundo Obrero* ve diğer parti yayınları da Fransa dışında basılmak zorunda kaldı.

Ama İspanya'da kitleler arasında çalışma tüm zorluklarına karşılık sürdürüldü. Özellikle 1953 sonrasında grevler işçi sınıfının gücünü göstermeye başladı. 1953'te Barcelona ve Bilbao'da, 1955'te Barcelona'da, 1956'da Pamplona'da başlayıp Bilbao, Guipuzcoa ve Barcelona'ya yayılan grevlerde faşizme karşı mücadele yükseliyordu. 1947-1956 arasında seyrek görülen grevler, 1958'den sonra iki katına ulaşarak, 1962 sonrasında artık hemen hemen her fabrikaya yayıldı. Örneğin Mart 1958'de Asturias'ta maden işçileri grevine 25 bin kişi katılırken, 1962 Nisan-Mayıs grevlerine katılanların sayısı 300 bine ulaşıyordu. Grevler Asturias, Bask, Leon ve Katalonya'nın yanı sıra Cadiz ve Badajoz'da tarım işçileri arasında da yayılmıştı.

İşçilerin yanı sıra, faşistlerin kurumlaşmak üzere tam bir kıyım ve tasfiye sergiledikleri üniversitelerde 15 yıl kadar süren görünürdeki sessizlikten sonra 1956'da öğrenciler örgütlenmeye başladılar. Bu tarihten sonra hızla gelişen öğrenci hareketi, 1965'te artık örgütlerinin varlığını fiilen kabul ettirecek güce ulaşmıştı. Yine 1939-1956 arasında yalnızca akademik çalışmalarda o da üstü kapalı biçimde yer alabilen bilimsel öğreti, yoğun çabalarla yeniden yayılmaya başlamıştı. Ama bu kazanımların her biri ağır bedeller pahasına gerçekleştiriliyordu ve en ağır bedeli işçi sınıfının politik olarak en ileri unsurları ödüyorlardı. 1959-1960 tevkifatlarında örneğin Franco muhalifi Katolikler 8 yıla, partililer ise 20 yıla mahkûm edilmişlerdi. Direniş yine de sürdü.

İŞÇİ KOMİSYONLARI

Franco diktatörlüğü altında işçi sınıfının tüm siyasi ve sendikal örgütleri yasaklandı. Bunlar arasında Genel İşçi Sendikası ve Ulusal İşçi Konfederasyonu da vardı. Yasaklanan sendikalar yerine Ulusal Sendikalar Konfederasyonu kuruldu ve her işçiye bu konfederasyona bağlı olarak kurulan sendikalara girme zorunluluğu getirildi. Ama bu engeller işçileri yıldıramazdı. Sabırla yürütülen çalışmalar sonunda, 1950'lerin sonuna doğru İşçi Komisyonları *(Comisiones Obreras)* çalışmaya başladı. Başlangıçta yalnızca bir kerelik toplanıp, talepleri ve bu talepleri işletme yönetimine götürecek temsilcileri belirleyen ve sonra her toplantının ardından dağılan bu komisyonlar, sonraları kalıcılaşmaya başladı. 1962'de o güne dek birbirinden ayrı çalışma yürüten Asturias, Madrid, Katalonya, Bask ve Andalusia'dan işçi temsilcileri ilk kez bir araya gelip, tecrübelerini aktardılar, ortak değerlendirme yaptılar. 1964'te Madrid'te İşçi Komisyonları'nın bir Ulusal Koordinasyon Komitesi kuruldu ve metal işkolunda çalışan Marcelino Ca-

macho komitenin başkanlığına getirildi. Franco rejiminin komisyonları bastırma girişimi ve liderleri tutuklaması sonuç vermedi. Komisyon faaliyetleri sık sık grevler ve sokak gösterilerine dönüştü. 1973'te Franco, Camacho ve komitenin dokuz üyesini uzun yıllar hapse mahkûm ettirdiyse de artık İşçi Komisyonları'nın önünü kesemeyecek durumdaydı.

Komisyonların yönetiminde gerçekleştirilen grevler arasında 1971'de 70 bin inşaat işçisinin grevi, Barcelona'da SEAT otomobil fabrikasında 28 bin işçinin grevi ve 120 işletmenin 100 binden fazla işçisinin yer aldığı dayanışma grevleri ve 10 bin kişilik dayanışma gösterisi ve Asturias maden işçilerinin genel grevi sayılabilir. 1972 yılında 100 bin banka çalışanının grevi tüm ülkeye yayılırken El Ferrol'da 4000 liman işçisi de greve gidiyordu. 1973'te Pamplona'daki Motor Iberica işletmesinde aylarca süren grevle dayanışma göstermek üzere 50 binden fazla işçi greve başladı, bu sırada 24 bin Asturias madencisi grevdeydi. 1974'te Barcelona'da SEAT'ın 23 bin işçisi greve gitti, bu grev 30 bin işçinin yer aldığı bir gösteriyle desteklendi. 1975'te Valladolid'de FASA-RENAULT otomobil işçileri (14 bin kişi) greve başladı, grev tüm şehir emekçilerince desteklendi. 1975 yılına gelindiğinde birkaç yıl içerisinde gerçekleştirilen grevler iç savaşın sonundan itibaren gerçekleştirilenlerin toplam sayısını aşıyordu.

İşçi Komisyonları Franco'nun ölümü ve Portekiz'de Nisan 1974 Devrimi'nin başarısının yer aldığı süreçte yeni görevlerle de karşı karşıyaydılar. Ekonomik taleplerin yanı sıra, onların gerçekleşebileceği bir ortamın sağlanması yolundaki talepleri de kararlılıkla savunuyorlardı. Komisyonlar bu talepler doğrultusunda geniş işçi kitlelerini ve onların yanı sıra tüm çalışanları, özgürlük ve demokrasi için; işsizliğe ve hayat pahalılığına karşı; siyasi tutuklular ve sürgündekilere genel affın çıkarılması, grev, sendikalaşma haklarının sağlanması, tüm İspanya halklarına siyasi ve ulusal özgürlüklerin tanınması yolunda harekete geçmeye çağırıyor ve uygun mücadele biçimlerini hayata geçiriyorlardı. İşçi sınıfının ve tüm demokratik güçlerin baskısıyla, Franco'dan sonra işbaşına gelen yeni hükümet Marcelino Camacho ve diğer komisyon yöneticilerini serbest bıraktı, bu sırada ülkenin her yanında yüz binlerce işçi grevdeydi.

İşçi Komisyonları ve İspanya Demokratik Cunta'sının *(Junta Democratica)* ve diğer muhalefet güçlerinin faşizme karşı direniş çağrısına karşılık olarak tüm İspanya işçileri ve demokrasi güçleri

*Carlos Guidacci da Silveira, **Brezilya***

Faşizm 1986: Şili'den Bir Görünüm

Suratlarına (pek uygun olarak) kara çalınmış askerler Santiago'nun işlek caddelerine yayılıyorlar. Zırhlı araçlar ve basınçlı su püskürten arabalar stratejik kavşakları tutuyor. Bir haykırış duyuluyor: "Düşecek!" Şili faşizminin lideri General Augusto Pinochet'ye karşı bir gösteri başlıyor sokaklarda. Paramiliter polis kalabalığa gözyaşı bombası atıyor ve iki saat içinde 121 gösterici tutuklanıyor. Ordu birlikleri Santiago'nun gecekondu bölgelerine baskınlar düzenleyip 100 bin kişiyi belli toplama merkezlerine götürüyorlar. Kimlik kontrolü bahanesiyle tüm gözaltına alınanların ellerine kara mürekkep sürülüyor. Aralarından da 100 kadarı tutuklanıyor.

Hükümet bu baskınların "serserileri ve rejim aleyhtarlarını" ortaya çıkarmak amacıyla yapıldığını bildiriyor. Ama asıl amaç sendikaların önceden planlanan gösterilerini bastırmak. Pinochet bu yeni güç gösterisiyle muhalefetin güçlenen sesini tamamen kısmak ve Filipin olaylarının Şili'de geçerli olamayacağını dünyaya bildirmek istiyor. Faşizmin günümüzdeki en çirkin yüzlerinden birini temsil eden Pinochet rejiminin "demokrasiye yumuşak olarak geçmek" gibi bir kaygısı yok. Komünistlerden Katolik Kilisesi'ne kadar büyük bir siyasi yelpazeyi karşısına alarak toplumun kutuplaşmasını daha da artırıyor. Generale göre ise kendisine muhalif olan herkes ya Marxist, ya da Marxistler'in etkisinde.

Santiago'daki Latin Amerikan Sosyal Bilimler Fakültesi'nin Mayıs ayının sonunda açıkladığı bir anketin sonuçlarına göre, kendisine soru yöneltilen Şilililer'in sadece yüzde 13'ü kendilerini "solcu" olarak tanımlıyorlar. Ama tam yüzde 73'ü Şili hükümetinde "radikal değişiklikler" olması gerektiği düşüncesinde.

Oysa faşist rejim 1989'a kadar herhangi bir değişiklik yapmak fikrinde değil. Bu tarihte, Pinochet'nin 1980 Anayasası'na göre dört kişilik askeri cunta bir başkan adayı belirleyecek ve bir referandumla halkoyuna sunacak. Teorik olarak böyle; ancak Pinochet'nin bu adımı bile atacağı şüpheli. Şilili sanayici Orlando Saenz, "Bu gidişle Pinochet 1989 referandumunun imkânsız olduğunu da ilan edebilir" diyor.

yaygın biçimde harekete geçtiler.

DEMOKRASİYE DOĞRU

1975'lere gelindiğinde Franco rejimine karşı muhalefet esas olarak iki grupta toplanıyordu. Bunlardan biri İşçi Komisyonları, İKP, diğer ilerici güçleri ve onların kitle mücadelesine çektiği geniş kesimleri kucaklayan *Junta Democratica,* diğeri ise Felipe Gonzalez'in liderliğindeki sosyalistler, Hıristiyan Demokratlar, bölgesel reformist partiler koalisyonundan oluşan *Plataforma de Convergencia Democratica* idi. *Junta Democratica*'nın demokrasiye geçiş programında özetle şu talepler yer alıyordu:

—18 yaşından büyük, kadın-erkek tüm İspanyollar'ın yasal yurttaşlık haklarını, özgürlüklerini, demokratik hak ve görevlerini sağlamak üzere mevcut hükümetin yerine derhal geçici bir hükümetin kurulması,

—Siyasi nitelikteki mahkûmiyetler için sınırsız genel af çıkarılması, siyasi ve sendikal nedenlerle tutuklu bulunanların derhal serbest bırakılması,

—Ayırım yapılmadan tüm siyasi partilerin yasallaştırılması,

—Sendika özgürlüğünün sağlanması ve «resmi» sendikaların mallarının işçi sınıfı hareketine geri verilmesi,

—Grev, toplanma ve gösteri yürüyüşü haklarının tanınması,

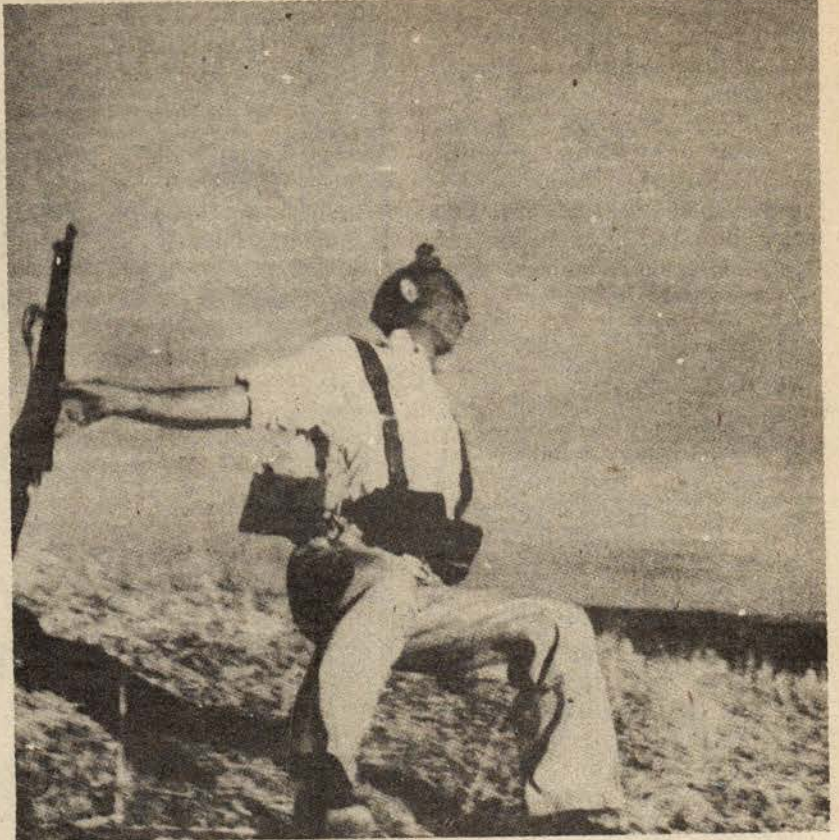
—Televizyon başta olmak üzere devlete bağlı kitle haberleşme araçlarında tarafsız haber, görüş yayınlanması, radyo ve basına özgürlük sağlanması,

—Yargı organının bağımsızlığının ve tekliğinin sağlanması,

—Silahlı kuvvetlerin siyasi olarak tarafsızlığının ve sadece yurt savunmasıyla ilgilenmesinin sağlanması,

—İspanya Devleti'nin birliği ve bütünlüğü içinde Katalan, Bask ve Galiçya halklarının ve dileyen öteki bölge topluluklarının siyasi kişiliklerinin tanınması,

—Demokratik özgürlüklerin yerleşmesinden sonraki 12-18 aylık süre içinde bir halk oylamasına başvurulması, devletin biçimini belirlemeye yönelik bu seçimlerin tam bir özgürlük ve tarafsızlık içinde yapılması,

Capa'nın İspanya İç Savaşı'nı adeta simgeleyen ünlü fotoğrafı: Bir Cumhuriyetçi'nin ölümü...

—İspanya'nın Avrupa topluluğuna entegrasyonu, uluslararası sözleşmelere bağlılık ve barış içinde bir arada yaşama ilkesinin kabul edilmesi.

Franco rejimi artık 1975'lerde son günlerini yaşarken can almaya, genç insanları darağacında katletmeye devam etti. Ama İspanya halkının yükselen direnişini bastırmak mümkün olmadı. Diktatörlüğün işbaşına gelmesinden yaklaşık 40 yıl sonra ilk kez yapılan 15 Haziran 1977 genel seçimleri Franco'cuların yenilgisi, demokrasi güçlerinin zaferiyle sonuçlandı, işçi sınıfının siyasi partisi de seçimlerden 40 gün önce resmen tanınmıştı.

Çağımızda kimi uluslar ve halklar olağanüstü yaşadılar, emekçi sınıfların sosyal kurtuluşu ve insanoğlunun gelişmesi yönünden zorunlu toplumsal süreçler, bu halkların yaşamında sınava girdiler. İnsanlar bu ülkelerde gündelik yaşamlarından çıkıp sahneye, belki çok seyrek rastlanan ama kendilerinde her zaman var olan kahramanlıklarıyla geldiler.

İspanya halkları faşizme karşı savaşılabileceğini, savaşılırsa faşizmin de yenilebileceğini kanıtlamak için; ekmek ve özgürlüğün ancak sahip çıkıldığında korunabileceğini anlamak ve anlatmak için ve nihayet, insan kalmak için savaştılar.

İspanya halkları yalnız savaşmadılar. Bütün ülkelerden, en başta işçiler olmak üzere, aydınlar, gençler geldiler, İspanya'da savaştılar. Öldüler, geri döndüler, yenildiler fakat kazandılar.

Bazı halkların ve ulusların, tarihi ötekilerden daha yoğun yaşayarak, ortak gelişmeye ve birikime insanlığın bütünü adına sahip çıkarak kendilerini ortaya koymaları, eğer «mutlaka yaşayarak öğrenmek» gibi bir bencillikten uzaksalar öteki halklar için bir talihtir ve insan hayatının yetkinleştirilmesinde, hiç değilse kendi sorunlarının çözümünde çaba göstermeyi gerekli kılmaktadır. □

İspanya İç Savaşı'nın Belli Başlı Dönüm Noktaları

28 Ocak 1930 1923-1930 yıllarında iktidarda olan diktatör Prima de Rivera, kralın zorlamasıyla görevinden istifa etti.

14 Nisan 1931 Cumhuriyet ilan edildi. Kral XIII. Alfonso ülkeyi terketti.

28 Haziran 1931 İspanya genel seçimlerinde parlamentodaki 466 üyelikten 315'ini sol kanat partileri kazandı.

29 Ekim 1933 Prima de Rivera'nın oğlu Jose Antonio "Falanj Partisi"ni kurdu.

19 Kasım 1933 Genel seçimlerde halk oyunu sağ kanada verdi ve sağ koalisyon hükümeti kuruldu.

31 Mart 1934 İktidar, faşist İtalyan hükümetiyle Cumhuriyet rejimine karşı mücadele anlaşması imzaladı.

4 Ekim 1934 Asturias maden işçileri, sağ koalisyon hükümetinin faşist bir yönetim kurma çabalarına tepki olarak direnişe geçti.

7 Kasım 1934 Fas'taki sömürge ordusu komutanı General Franco maden işçilerinin direnişini kanlı bir şekilde iki hafta içinde bastırdı.

Şubat 1935 Franco genelkurmay başkanlığına getirildi.

Ocak 1936 Meclis dağıtıldı. Bu tarihten sonra Falanjistler birçok saldırıya girişti.

16 Şubat 1936 Genel seçimlerde sol partilerin oluşturduğu Halk Cephesi iktidar oldu.

Mart 1936 Franco görevinden alınarak Kanarya Adaları Askeri Komutanlığı'na getirildi.

11 Temmuz 1936 Falanjistler Valencia radyosunu ele geçirdi. Buna halkın tepkisi büyük oldu; Falanjistler'in işyerleri ve oturdukları bölgeler tahrip edildi.

13 Temmuz 1936 Monarşist önder Calvo Sotelo öldürüldü.

17 Temmuz 1936 Franco, Sotelo'nun öldürülmesinden sonra çıkan karışıklıktan yararlanarak İspanyol Fası'na geçti. General Sanjurjo ve Mola'nın askeri darbe hazırlıklarına katıldı.

17 Temmuz 1936 Gece Ceuta radyosundan duyulan "hava bütün İspanya'da bulutsuz" sözleri İspanyol Fası'ndaki sömürge ordusu ve Falanjistler'in Halk Cephesi'ni devirmeyi amaçlayan ayaklanmasını başlattı. Savaşın başlarında üstünlük sanayi, tarım ve madencılık bölgeleri ile Madrid ve Barcelona'yı elinde tutan Halk Cephesi'ndeydi. Ancak Hitler ve Mussolini'nin ayaklanmacılara sağladıkları doğrudan destek iç savaşın yönünü değiştirerek faşizm ile demokrasi arasında uluslararası bir mücadeleye döndü.

18 Temmuz 1936 İspanya eyaletlerinin tüm garnizonları da ayaklanmaya katıldı. Franco Yabancılar Lejyonu'yla birlikte İspanya'ya çıkarma yaptı.

19 Temmuz 1936 Başbakan Giral Pereira halka silah dağıtma kararı aldı. Bu arada 21 kent ayaklanmacılar tarafından ele geçirilmişti.

25 Temmuz 1936 Fransa İspanya sınırını kapayarak Cumhuriyetçilerin ikmalini engelledi.

28 Temmuz 1936 Hitler'in yolladığı Junkers 52 uçaklarının yardımıyla Franco, Cebelitarık'ı ele geçirdi.

15 Ağustos 1936 27 Avrupa ülkesi İspanya'ya müdahale etmemeyi öngören bir antlaşma imzaladı. Halk Cephesi Almanya, İtalya ve Portekiz'in bu kararı hiçe saydığını gösteren kanıtlar öne sürdü ama Müdahale Etmeme Komitesi tarafından geri çevrildi. İspanya halkını destekleyen yalnızca SSCB ve Meksika idi.

29 Eylül 1936 Franco ayaklanmacılar tarafından devlet başkanlığına getirildi.

7 Ekim 1936 Faşistler, binlerce İtalyan askeri, Alman hava ve tank birliklerinin yardımıyla Madrid'e doğru yürüyüşe başladı.

10 Ekim 1936 Halk Ordusu kuruldu.

22 Ekim 1936 İlk Uluslararası Tugay kuruldu.

7 Kasım 1936 Uluslararası Tugaylar Madrid'e ulaşarak savaşa katıldı.

Kasım 1936 Franco birlikleri tarafından kuşatılan Madrid, Uluslararası Tugaylar'ın yardımıyla 4 ay boyunca savunuldu ve kuşatma kırıldı.

Ocak 1937 Savaşan taraflara savaş malzemesi satmamayı öngören Amerikan Tarafsızlık Yasası İspanya için uygulamaya kondu. Ancak Ford, General Motors, Standart Oil gibi Amerikan tekelleri faşistlere doğrudan yardımda bulunuyorlardı.

6 Şubat 1937 Franco ve İtalyan birlikleri Malaga'yı ele geçirdi.

26 Nisan 1937 Guernica, Alman Junkers 52 uçaklarıyla bombalandı. Şehrin bombalanması uluslararası çapta tepkilere yol açtı.

Eylül 1937 Almanya ve İtalya'nın İspanya'yı deniz ablukasına alarak İspanyol limanlarına yönelen gemilere saldırması üzerine İngiltere, Fransa ve SSCB Akdeniz'de korsanlıkla mücadele antlaşması imzaladılar.

20 Ocak 1938 Franco üç ayrı milliyetçi akımdan oluşan bir kabine kurarak devlet ve hükümet başkanı oldu.

7 Mart 1938 Franco hükümetinin çıkardığı İş Yasası ile sanayi işçilerinin ücretleri ve çalışma koşulları sabitleştirildi.

9 Mart 1938 Almanya ve İtalya'dan gelen yardımlarla güçlenen faşistler Aragon cephesini kırdılar.

16 Mart 1938 İtalyan uçakları Barcelona'yı bombaladı.

Nisan 1938 Faşistler Akdeniz'e ulaşarak Cumhuriyet yönetimindeki toprakları ikiye ayırdılar.

23 Eylül 1938 Uluslararası Tugaylar "Müdahale Etmeme Komitesi"nin kararına uyarak cepheden çekildiler.

26 Ocak 1939 Franco Barcelona'yı ele geçirdi.

14 Şubat 1939 Katalonya işgal edildi.

27 Şubat 1939 Fransa ve İngiltere Franco hükümetini tanıyarak İspanya Cumhuriyeti hükümeti ile diplomatik ilişkilerini kestiler.

27 Mart 1939 Franco İspanya'yı Almanya, İtalya ve Japonya'yla birlikte Anti-Komitern Pakt'a soktu.

28 Mart 1939 Bir darbeyle Madrid'te yönetimi ele geçiren albay Casaldo yönetimindeki Ulusal Savunma Cuntası, Franco'nun koşulsuz teslim çağrısını kabul etti, daha sonra faşist birlikler Madrid'e girdi.

1 Nisan 1939 Tüm İspanya işgal edildi ve milyonlarca insanın öldüğü, yüzlerce kentin yerle bir edildiği İspanya İç Savaşı sona erdi.

Yitik Koru

Rafael Alberti

Çeviren:
Ahmet Cemal

Ünlü İspanyol ozanı Rafael Alberti, 1902 yılında Cadiz yakınlarında dünyaya geldi. Franco rejimi nedeniyle kırk yıl yurdundan uzak yaşadıktan sonra, 1977'de yeniden Madrid'e döndü.

Alberti, *Yitik Koru* başlığını taşıyan anılarının ilk kitabında 1902-1917 yılları arasındaki çocukluğunu anlatır. İkinci kitap ise, İspanya'da, 1931 yılında Cumhuriyet'in ilanına değin geçen süreyi, o dönemin ünlü kişilerini, olaylarını vb. kapsar. Aşağıda, yakında De Yayınları arasında *Yitik Koru* adıyla ve *Ahmet Cemal*'in çevirisiyle çıkacak olan bu kitabın giriş bölümüyle, İspanya'da Cumhuriyet yönetiminin hemen öncesine ait bir bölüm sunulmaktadır.

★ ★ ★

BİRİNCİ KİTAP 1902-1917

Cádiz yakınlarındaki Puerto de Santa Maria liman kentinde, denize uzanan ve eski bir boğa güreşçisinin —Mazzantini'nin— adını taşıyan, iki yanında frenkinciri ağaçlarının yükseldiği bir yolun sağında, beyaz ve sarı katırtırnaklarıyla dolu, hüzün kokan bir yer vardı; adı, Yitik Koru'ydu.

Her şey bir anı gibiydi orada: Artık yitip gitmiş ağaçların çevresinde uçan, şarkılarını geçmişe karışmış dalların üstünde söyledikleri için öfkeli kuşlar; katırtırnaklarının arasında başıboş dolaşan ve kendi ezgilerini tam olarak duyabilmek için sallayabileceği ağaç tepelerini yüksek sesle çağıran rüzgâr; gölgeliklerin serinliğini ve sevecen bir molayı arayan dudaklar, eller, alınlar. Orada her şey geçmiş zamanı, bir zamanlarki ormanı çağrıştırırdı. Işık bile bir anı gibi dökülürdü başka ışıkların üstüne, ve okulu astığımızda oynadığımız çocuk oyunlarının sesleri de o korulukta dağılıp giderdi.

Şimdi ilerledikçe ve son'a uzanan, içine kapanmak için yalnızca beni bekleyen o "Gölgeler Koyu"na giden bu caddede kendimi sürekli küçülen, sürekli uzaklaşan bir noktaya dönüştürdükçe, arkamdan yıllarımın o anımsadığım yitik korusunun ayak seslerini, sessiz ilerleyişini, amansız çıkartmasını duyuyorum.

İşte o zaman, bu uysal yürüyüşe ara vermeksizin, gözlerimle dinlediğim, kulaklarımla baktığım, yüreğimin derinliklerini kafamla araştırdığım oluyor. O koru ise hep ardımdan geliyor, yürümesini gece gündüz sürdürüyor, bıraktığım izleri, renkli noktacıklarla beneklenmiş uykumu eline geçiriyor, artık silikleşmiş ışığı, çığlıkların ve sözcüklerin ölü gölgelerini kucaklıyor.

Ve sonunda ötelerde en son ülkedeki an da yaşandığında ve bu fetih tamamlandığında, koru ve ben, derinliklerde sonsuzluğa değin kaybolmak üzere birleştiğimizde ve engin, dağılmaz karanlıkların oluşturduğu koy artık hazır beklediğinde, işte o zaman, kim bilir, ben belki de kendi benliğimin yitik korusu olmak üzere, başka ve yeni bir yolun, öteki gibi denize uzanan bir yolun sağında, beyaz ve sarı katırtırnaklarının altına uzanacağım.

Ve kimsenin asla öğrenemeyeceği uzun bir anı, bir yazılı anı, tümüyle yolunu şaşırmış, tümüyle yitik, rüzgârlarla dolanıp duracak.

* * *

Bu arada İspanya için için kaynamaya devam ediyordu. Gittikçe şiddetlenen ve daha bulaşıcı hale gelen özgürlük özlemi bütün ülkeye yayılmaktaydı. Kendilerinden hiç beklenmeyen insanlar bile, içtenlikle "bizim İsabel, bizim Victoria, bizim Alfons" diyen insanlar bile, adına kraliyet sarayı denen bu görkemli tiyatroya ansızın içinde yalnızca Valle-Inclán'ı anımsatan birkaç çılgın kuklanın tepinip durduğu bir panayır gösterisi gözüyle bakar olmuşlardı. Has dostluklar sarsılmaya başlamıştı. İlk kez o yıllarda, yazarlar birbirlerine yazar oldukları için değil, ama politik düşüncelerinden ötürü yaklaşır olmuşlardı. Krallıkla görülecek eski bir hesabın bulunduğunu artık herkes anlıyordu — üstelik bu kral, ülkenin aydınlar kesiminin görüşlerini almaya hiçbir zaman yanaşmamış olan bir hükümdardı. Yalnızca birkaç ad verecek olursak, Unamuno, Azaña, Ortega, Valle-Inclán, Perez de Ayala, Maranón, Machado, Baeza, Bergamin, Espina, Diaz Fernandez gibileri artık açıkça "Cumhuriyet'in hizmetinde" çalışmaktaydılar. (Parti, daha sonra bu başlık altında oluştu; bu partinin en belirgin kafaları —Ortega, Maranón, Ayala— eğer Cumhuri-

yet gerçekten kurtarılacaksa, o zaman gözünü kan bürümüş düşmanın karşısında kadife eldivenli politikanın zorunlu olarak kirletilmesi gerektiğini anladıklarında, 18 Temmuz 1936 günü kaçtılar.)

Bütün ülkede yankılanan güçlü ve gizli çığlık, ansızın cesaret ve kahramanlığın kanatlarıyla Pireneler'in hançeresinde odaklaştı ve bir sabah Jara'nın karlarının içinden fışkırdı: "Yaşasın Cumhuriyet!" Fermin Galán adında genç bir subaydı bu çığlığı atan ve halkın alevlenen hayranlığı, Fermin Galán'ı sokakların *Cancionero*'suna aldı. Kendini yanılsamalarına kaptırmış olan halk, bir ikinci kez daha soluk alınabileceği kehanetinde bulundu. Galán ve García Hernández'in kanlı külleri, elli yedi yıldır yattıkları Pantheon'da salt kış uykusuna dalmış olan özgürlüğü yeniden diriltti. Saatin henüz gelmemiş olmasına karşın, kanlı bir olay sinyali vermişti bile.

...1931 yılının ilk aylarında, Galán'la García Hernandez idam edildiklerinde üstlerine sıkılmış olan kurşunların sesi henüz bütün İspanya'nın kulaklarındaydı; bu terör, ülkeyi ileri götürmeye başlamış olan yolu birkaç saniye için olsun kararttı. Geleceğin Cumhuriyetçi hükümeti hemen hemen tüm üyeleriyle hapisteydi ve suyun yerin altında gittikçe yükselmekte olduğunu kimse düşünemiyordu; bu su 14 Nisan 1931 günü tıpkı içinde su ve ateş oyunlarının yer aldığı bir şenlikte olduğu gibi, dışarı fışkıracaktı.

Şubat başında Maria Teresa Montoya'nın Meksikalı topluluğu Teatro de la Zarzuela, Madrid'e geldi. Maria Teresa Montoya, bu büyük oyuncu, çok başarılı sayılamayacak bir ilk temsilin ardından talihini bir İspanyol oyunuyla denemek istiyordu. Montoya ile Buenos Aires'te tanışmış olan Maria Teresa León, beni ona götürdü. Montoya soluk benizli, ilginç bir kadındı, büyük bir eğitimi yoktu, ama güçlü bir dramatik yapıya sahipti. Bana elimde onun işine yarayacak birşeyin olup olmadığını sordu. Sorusunu var diye yanıtlayarak, *El hombre deshabitado*'dan (İçinde Oturulmayan İnsan) söz ettim, ama oyunun henüz bitmediğini söyledim. Ertesi günü oyunu ona okudum. Bu oyunda erkeğin rolünün yanı sıra, büyük bir kadın rolü de vardı: Zaaf. Montoya hayran kalmıştı, ama... Henüz eksik olan perdeyi de hemen yazabilir miydim? Kanatlanmış gökyüzüne uçar gibi hissediyordum kendimi. Hemen o gece işe koyuldum ve eksik olan perdeyi bir haftadan az bir zamanda tamamladım; o sırada provalar başlamıştı ve afişler sokaklara yapıştırılmaktaydı... 26 Şubat günü gerçekleştirilen ilk temsil, bir *Hernani* Savaşı olmasa bile, gerçekten önemli bir savaş sayılabilirdi. Ben hâlâ o anarşist yılların —yarı melek, yarı deli— öfkeli gençiydim. Oyunun sonundaki alkışlarla birlikte beni çağırıp konuşmamı istediklerinde, en güzel gülümsememi bir kılıç gibi kınından çıkararak şöyle bağırdım: "Yaşasın yıkım! Kahrolsun bugünkü İspanya'nın kokuşmuşluğu!" Böylece de eşi görülmemiş bir rezaleti başlatmış oldum. Tiyatro, son sırasına değin iki kampa bölündü. Kokuşmuşlarla kokuşmamışlar birbirine hakaretler ve tehditler yağdırdılar. Üniversite öğrencileriyle genç yazarlar koltukların üstüne fırlayarak kıyameti kopardılar. Benavente ile Quintero'lar, alaylar ve kahkahalar arasında salonu terkettiler. Hiçbir şiir kitabım, *İçinde Oturulmayan İnsan* kadar övülmedi...□

RAFAEL ALBERTİ

Türkçesi: Ülkü Tamer

SÜRGÜNDEN ŞİİR

Kimsin sen, uzaklardan çağıran beni
korkular içinde, ses çıkarmadan,
o ürkek ve sessiz rüzgârlara
sessizce adımı ünleyen?

Kimsin sen, niye bağırıyorsun,
o uzak seslerde ölen nedir;
kimsin sen, böyle fısıltılarla
derimden ayıran kemiklerimi?

Donmuş bir söz tadı var dişlerimde,
ölmüş bir korku tadı var ölü dilimde
yüreğimde bir vuruşun sessiz tadı var.

Boğanın derisi kanda yüzüyor,
denizlerde, kurumuş bir gözyaşı denizi...
... beni çağıranlar çoktan gitmişler.

ARİF DAMAR

AYAK SESLERİ

Bir gece vakti
sırtımı dağa verip
ayaklarımı karanlığa uzatmışım.
Başımın altında üç kitap var:
biri geçmiş
    biri şimdiki
        biri gelecek günlere dair.
Ayaklarımın ucunda titreyen şehrin ışıkları,
göğsümün üstünde inip kalkan
sayısız yıldızlarıyla yaz gecesidir.
Sıcaktır uzandığım toprak
ve bir cıgara yakmışım.

Bu karanlığın ve bu yıldızların altında
şark, garp ve şimal ufuklarının
çok uzaklarında,
nöbet bekleyen
yarasını bastıran,
tank, zırhlı otomobil, uçak ve mitralyöz işleten
ve göğüs geçirmeleriyle bizim olan insanlar,
şimdi bu şehrin,
    bu toprağın,
        bu cıgaranın
emniyeti ve huzuru dışındadırlar.

Sen, Büyük Çin,
çoktandır unuttuğum memleket,
çekik gözlü ve çekingen topraksız köylüleri,
ecnebi fabrikalarının işçileri
Sovyetler'den dönen talebeleri
ve deniz insanlarını,
sıtmalı,
    silâhsız
        ve cesur
vatan uğrunda kaybeden!...

Başımın altındaki kitaplardan biri
927'deki sana aittir.
Onun satırlarında yarım kalmış bir şarkı,
Bu şarkıda Çen,
    ihtirasları ve etiyle parçalanmıştır.
Bu şarkıda kalkık burunlu Katof,
akide şekeri yediği
ve aynı ferahlık içinde
arkadaşlarına siyanürünü verdiği
                geniş elleriyle
yakılmağa gidiyor.
Bu şarkıda Kiyo,
büyük ölümüyle yatarken
Baba Jisor düşünceli,
May dudaklarını ısırıyor.

Çin'de yarım kalan bu şarkı
tekrar dillerdedir;
şimdi Dalmaçya sahillerine hakim olan
rüzgar ve çetecilerdir.
Çeteciler,
hırvat, sırp, sloven ve müslüman,

Çeteciler,
eski asker, genç kız, işçi, talebe
Çeteciler, topraklı ve topraksız köylülerdir.
Eski maden işçisi,
eski kızıl bayraktar,
Madrit kapılarında hiddetinden dişini kıran
Jozip Broz,
yani Mareşal Tito,
ve sıkılmış yumruklarını havaya kaldırarak selâm veren
sert yüzlü nöbetçiler,
Dinarik Alpleri ve köyler,
Bosnasarayın minareleri,
Üsküb'ün tütün tarlaları,
sessiz kiliseler, elma bahçeleri, bağlar
limanlar, iskeleler, deniz fenerleri,
aynı kavganın,
ve aynı gecenin içindedirler.

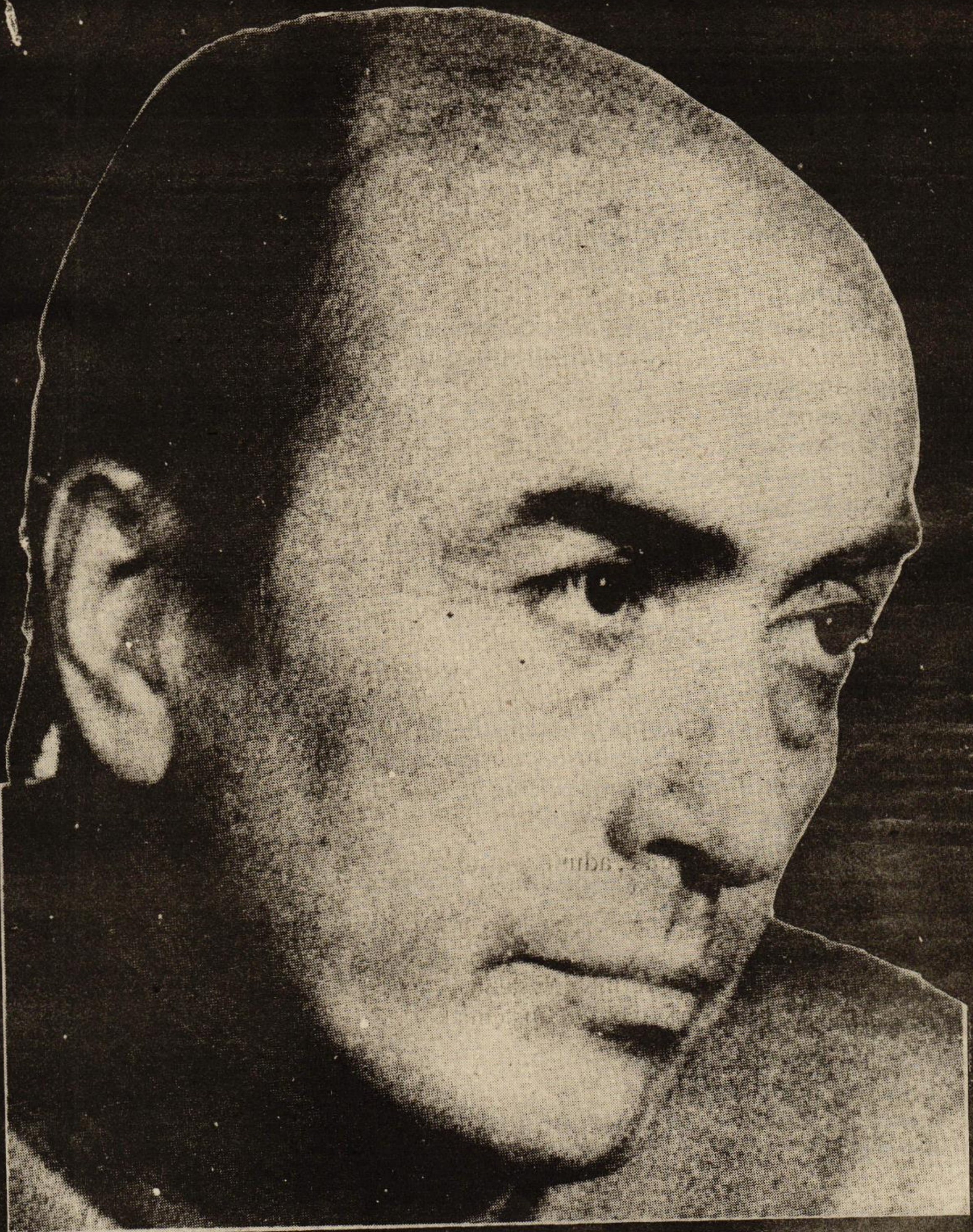
Ve memleketler elden ele geçerken,
«İkinci Cephe» adamlarının
ayak seslerini duyuyorum.
Yaman şehirlerin kızıltısında toprağa vuran gölgeleri
uzanmadadır düşüncelerime kadar.
Cümlesinin arkasında kalan bir deniz yolculuğu
ve karşılarında gaddar bir düşman vardır.
Bilemem neler düşünürler
silâhların uğultusunda ve korkunç çığlıklarında hayatın.
....
....
...
Ay doğuyor arkamdan
artık yıldızlar daha uzaktadır.
Cıgaram söneli bir hayli vakti oldu,
nedense yakmıyorum yenisini;
ben bu gecenin karanlığına dağılmak istiyorum
bir silâh sesi gibi.

Ankara, 1944

Not:
1978'de Struga'da tanıştığım Necati Zekariya ve İlhami Emin'den, Mareşal J.B. Tito'nun İspanya'daki iç savaşa katılmadığını, maden değil metal işçisi olduğunu, yurtsever çetecilere «partizan» dendiğini, «müslüman»ların tümünün türk soyundan olmadığını, türk çoğunluğunun Yugoslavya Kurtuluş Savaşına aktif olarak katıldığını öğrendim.
1944'de yazdığım bu şiiri 1975'de«Seslerin Ayak Sesleri» kitabıma eklemiştim. Tamamı değildi. Yine değil. Yalnız, son altı dizeyi yerine koydum.
Yukarda edindiğimi söylediğim bilgilerin ışığında şiiri düzeltmeyi düşünmedim değil, ama elim varmadı bir türlü. Doğru mu yapıyorum yanlış mı? Bunu da bilemiyorum.

A.D.

EDİP CANSEVER'İ KAYBETTİK

GELMİŞ BULUNDUM

Ben mişim — neymiş? — su sesiymiş
Oymuş — cam kırıkları gibi gövdemi yakan —
Yanağında sardunya kokusuyla yazdan
Kimmiş o gelen ya giden kimmiş
Bir yabancı mı, yoksa bir ermiş
Değilmiş, bir çağrı bile yokmuş uzaktan.

Güneş mi batarmış bir özel ismi bitirir gibi
Yanmış bir ağacın yaprakları mıymış kımıldayan
Ne kalmış bir önceden ya da bir sonradan
Kim koparmış dalından bu yabani incirleri
Ya kimmiş kıyıya çeken hayalet gemileri
Ne yazılmış nereye bu garip kargaşadan.

Yıldızlar, büyülü ülke, adımı unutturan
Bir kaya, bir ot, bir akarsu
Hangi yaz şarkıcılarının ürpertili korosu
Ki bütün ölüleri sığa çıkaran
Ve kendi bir ölüm derinliğine salan
Yani bir gül solarken bir gülün açma korkusu.

Şiirler yazdım, kitaplar okudum
Elime bir bardak aldım, onu yeniden oydum
Derinlerde kaldım böyle bir zaman
Kim bulmuş ki yerini, kim ne anlamış sanki mutluluktan
Ey yağmur sonraları, loş bahçeler, akşam sefaları
Söyleşin benimle biraz bir kere gelmiş bulundum.

Eylülün Sesiyle (1981)

IPPNW 6. Dünya Kongresi Toplandı:

"Nihai Salgın"a Reçete: Moratoryum*

«Yaklaşmakta olan felaket kendini koruma güdüsünü harekete geçirir. İnsanlar, hepimizin tek bir evrensel köyde yaşadığını öğrenmelidirler. Sınırlar ilkel kabile izlerinden başka bir şey değildir. Asit yağmuru ve atom radyasyonunun dünyayı katetmek için pasaporta ihtiyacı yok. Nükleer kışın tanıyacağı sınır olmayacak. Bu gerçekleri milyonlar şimdi öğreniyorlar... Biz doktorlar her şeyden önce öğretmeniz. Nükleer bir dünyada güvenlik ya paylaşılır ya da yoktur, bunu öğretmek zorundayız. Yalnızca Doğu ve Batı'daki insanlar gerçek düşmanlarının birbirleri değil de atom mantarı bulutu olduğunu kavradıklarında; kendi nihai çıkarlarının, yaşamı sürdürebilmek konusundaki ortak çıkar olduğunu kavradıklarında, yalnızca o zaman yaşam sürdürülebilecektir».

Nükleer Savaşa Karşı Hekimlerin Uluslararasi Birliği (IPPNW) örgütünün iki başkanından ABD'li Prof. Bernard Lown'un kendisi ve örgütün diğer başkanı Sovyet Dr. Yevgeni Çezov adına yaptığı konuşmada böyle diyordu.

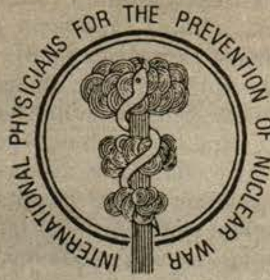
Geçen sayımızda da belirtildiği üzere, IPPNW'nin 6. Dünya Kongresi 29 Mayıs-1 Haziran tarihlerinde F.Almanya'nın Köln şehrinde toplandı.[1] 52 ülkeden 3000 dolayında delegenin katıldığı Kongre, çok sayıda devlet ve hükümet başkanı ile bakanlar ve diğer yetkililerin, dünya kamuoyunca tanınan seçkin siyaset, bilim, din adamları ve sanatçıların büyük ilgisine tanık oldu. Tartışmalı toplantılar, bilgilendirme oturumları, mesleki faaliyetin nükleer savaş tehdidi ve nükleer silahlanmayla canlı bağlantılarının sergilendiği çalışma grupları, film ve video gösterileri, sergilerle bütünlenen Kongre çalışmalarında, dünyanın en seçkin doktorlarının da aralarında yer aldığı binlerce tıp uzmanı çağımızın en büyük sağlık sorununu —nükleer savaş tehdidini— teşhis etmekle kalmamak gerektiğini, doktorların görevinin yalnızca teşhis olmayıp, tedavinin de bu görevin vazgeçilmez bütünleyicisi olduğunu vurguladılar.

(1) DÜŞÜN'ün daha önce Ağustos 1985 sayısında yer verdiğimiz IPPNW'yi tanıtıcı yazıyı geçen sayımızda IPPNW 6. Dünya Kongresi ile ilgili yazı izlemişti.

Prof. Lown, Prof. Gottstein, Prof. Richter, Prof. Çezov (soldan sağa) Köln - 86

İnsan ve doktor olarak sorumluluklarının gereğini, 1 Haziran 1985'te yayınlanan ve bu yıl için bir kere daha tekrarlanan «Tıbbi Reçete»de vurgularken, dünya hekimleri insan hayatını savunmanın bu en güçlü ifadesinde, insan hayatını korumayı hedeflemiş mesleklerinin aciz kaldığı sınırı da çiziyorlardı: «Tıbbın nükleer savaşın dehşeti karşısında yapabileceği anlamlı bir şey yoktur». Ama doktorların bugünden yapabilecekleri bir ve tek şey vardır: Bu «nihai salgın»ı —nükleer savaş tehlikesini— önlemek. İşte IPPNW'nin 6. Dünya Kongresi'nde altı bir kere daha çizilen de budur.

IPPNW Başkanlarından Prof. Dr. Lown'un Türkiye'deki Meslektaşlarına Mesajı

Nükleer Savaşa Karşı Hekimlerin Uluslararası Birliği (IPPNW) örgütünün ABD'li başkanı Prof. Dr. Bernard Lown'un ***DÜŞÜN*** *aracılığıyla Türkiye'deki meslektaşlarına mesajı:*

«Günümüzün en önde gelen kamu sağlığı sorunu, nükleer savaş tehdidir. Bu teşhis iki önlemi gerektiriyor:

1— Büyüyen nükleer savaş tehdidi karşısında insanları birleştirmek ve harekete geçirmek,

2— Silahlanma yarışının engellenmesi için harekete geçmek. Çünkü nükleer silahlanmanın tırmanışı, aynı zamanda konvansiyonel silahların ve diğerlerinin de artışını getiriyor. Düşünün ki dünyada silahlanmaya saniyede 30 bin dolar harcanıyor. Bir de karşı karşıya olduğunuz sağlık sorunlarını, örneğin Türkiye'deki sağlık sorunlarını düşünün. Bu sorunların çözümü için gereken para miktarını bu miktar ile kıyaslayın.

Meslektaşlarıma mesajım, hepimizin karşı karşıya olduğumuz bu en büyük sağlık sorununun çözümüne katkıda bulunmalarıdır.»

«CAYDIRICILIK»LA İŞLENEN SUÇ

IPPNW 6. Kongresi'nde nükleer savaş tehdidinin boyutları üzerine ayrıntılı çalışmalar gündeme geldi. Temel konulardan birisi, hiç kuşkusuz, Prof. Lown'un Kongre'nin kapanış oturumunda yaptığı konuşmada vurguladığı üzere «caydırıcılık politikası»nın anlamsızlığı ve insanlık için yarattığı tehlikeydi.

Prof. Lown konuşmasında, karşı tarafı nükleer silahlanma yoluyla niyetinden vazgeçirme türünden bir politikanın kabul edilemez olduğunu vurgularken şu noktaların altını çiziyordu:

- Askeri politikanın amacı caydırıcılıksa, dünya üstündeki her erkek, kadın ve çocuk başına dört tondan fazla dinamit demek olan bir birikimin anlamı nedir?
- Nükleer silahların konvansiyonel ya da politik bir değere sahip olduğunu savunmak, «sınırlı» bir nükleer savaş vaadinden başka bir şey değildir.
- Bu politikanın ABD ve SSCB arasındaki ilişkilerde son 40 yılda savaş çıkmasını engellediğini söyleyenler, bunu ne kanıtlayabilirler, ne de inandırıcıdırlar.

Öyleyse caydırıcılık politikası ile vaad edilen nedir? Prof. Lown bu soruyu şöyle cevaplandırıyor: «Bu politika temelinde, sorumlu hükümetler tüm ulusları hedef almaktadırlar. Cephe artık herkesin evidir. Bebekler ve yaşlılar, hastalar ve sakatlar, hedef herkestir. İnsanlık tarihinin yeri doldurulmaz eserleri, yüzyılların yaratıcı ve sanatsal kazanımları yanıp kül olmaktan kurtulamayacaklardır... Yöntemde ilke, şiddette sınır tanımayan, kurbanda ayrım ve tahribatta kontrol gözetmeyen topyekün savaş, şimdi askeri politika olarak onaylanıyor. Caydırıcılık, kitle katliamının her an yerine getirebilecek olan ertelenmiş hükmüdür. Tüm uluslara yönelen nükleer füzeleri hedeflendiren fikir, daha önce benzeri görülmedik bir ahlâk bozukluğudur.»

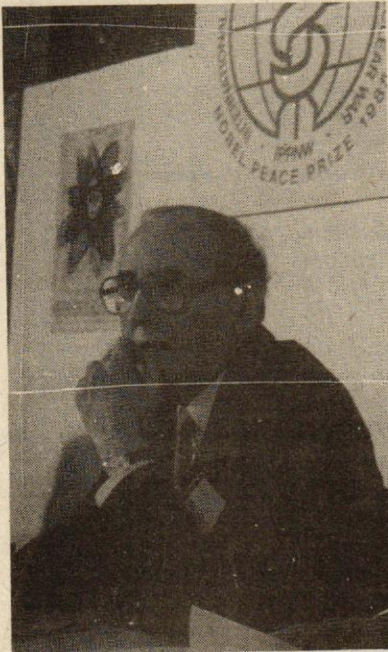
Prof. Lown, tespitin ya da mesleki tabirle teşhisin yetmeyeceğini şu sözleriyle bir kere daha vurguluyor: «Ahlâki cesaretin daha ileri adımlarına ihtiyacımız var. Nükleer silahlara sahip olmayı insanlığa karşı işlenen suçlarla eşit tutmamız gerek. Binlerce gaz odasının inşa edilmesi uygar toplumun yasalarına ters düşmez mi? Almanya'daki bu platformdan, şimdi, yeni bir savaş suçları mahkemesinin, yeni bir Nurnberg'in, kitle kırım araçlarının stoklanmasında ifade edilen uluslararası hukuk ihlâlini incelemek üzere faaliyete geçirilmesi çağrısında bulunmak yerinde olacaktır.»

ÇERNOBİL'DEN ÇIKARILMASI GEREKEN DERS

IPPNW, 6. Dünya Kongresi'nde Sovyet meslektaşları Dr. Çezov ve Dr. İlyin'in ayrıntılı raporlarını değerlendiren IPPNW Yürütme Kurulu, Çernobil'deki atom reaktöründe meydana gelen kaza ile ilgili değerlendirmesinde de, karmaşık modern teknolojinin denetiminde

güvenlik sistemlerinin mutlaklığından söz edilemeyeceğini vurgulayarak, bir nükleer patlama olmadığı halde Çernobil kazasının IPPNW'nin uzun süredir tekrarladığı uyarıyı gündeme getirdiğini belirtti. Prof. Lown kapanış oturumundaki konuşmasında, insanların Çernobil olayından kaygı duyduklarını, ama her an fırlatılmaya hazır 18 bin stratejik savaş başlığı konusunda pek çoğunun esneyip, kulak ardı etmesi gerçeğine işaret ediyordu.

IPPNW'nin Sovyet başkanı Dr. Yevgeni Çezov da Kongre'nin kapanış oturumunda yaptığı konuşmada konuyu şöyle vurguluyordu:

Prof. Bernard Lown - IPPNW Başkanı

«Challenger'in uğradığı kaza, Çernobil nükleer enerji santralındaki trajedi ve Nevada'da nükleer deneme alanındaki kazalar, en ileri teknolojilerin ve en gelişmiş kompüterlerin dahi başarısızlığa uğrayabileceği yolundaki sürekli uyarılarımızı bir kere daha doğruluyor. Nükleer silahları sürekli geliştirme ve bunları kara, su altı ve şimdi de uzayda daha da artan bir biçimde konumlandırma sürecinde, denetim sistemlerinin karmaşıklığı da göz önünde tutulursa, nükleer silahlarla ilgili kazalar global bir felakete yol açabilecektir... (Çernobil'deki) tıbbi sorunun çapı, en az güçteki nükleer bombanın patlamasından sonra olacaklarla dahi karşılaştırılamaz. Öyle olduğu halde başlıca sağlık güçlerinin harekete geçirilmesini gerektirmiştir. Bu olay bir nükleer savaşta tıbbın çaresiz kalacağı ve sivil savunma önlemlerinin insanlığı kurtarmada önem taşımayacağı yolundaki uyarımızın bir diğer kanıtını oluşturmaktadır.»

Kongre'nin «Tıbbî Reçete»sine de değinen Dr. Çezov, «Yıldız Savaşları» (SDI) projesine karşı doktorların «Tıbbi Uzay Programı» (MESOP) önerisini getirdi. Dr.Çezov önerisini şöyle somutladı: «Sovyetler Birliği ve ABD, Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF, Batı ve Doğu'daki ülkeler, tüm dünyadaki tıp merkezleri ve üniversiteler uyduları askeri bir sistem için değil, dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir doktora inşan hayatını kurtarmak için gerekli bilgi ya da konsültasyonu sağlamak için kullanmalıdır.»

«TIBBİ REÇETE»: MORATORYUM

IPPNW 6. Dünya Kongresi'nde üç temel belge kabul edildi. Bunlardan ilki, ABD Başkanı Ronald Reagan ve SBKP MK Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'a yapılan bir çağrıyı içeriyor. Çağrıda özetle, tüm nükleer denemeler üzerinde bir moratoryumun gerçekleştirilmesi, karşılıklı olarak uygulamaya konulacak bu moratoryumun deneme yasağı anlaşması gerçekleşinceye kadar yürürlükte kalması; nükleer denemeler üzerinde deneme yasağı konusunda görüşmelerin derhal başlatılması ve süratle sonuçlandırılması isteniyor. Sovyet moratoryumunu tarihi bir barış girişimi olarak niteleyen çağrıda iki ülkenin nükleer silahsızlanmanın sağlanması konusunda tüm dünya önünde özel sorumluluk taşıdıkları belirtiliyor.

İkinci belge, yine bir çağrı. 3 Mart 1986 tarihinde Reagan ve Gorbaçov'a ortak çağrıda bulunarak barış ve silahsızlanma yolunda karşılıklı adımların atılması ve karşılıklı olarak moratoryumun gerçekleştirilmesini isteyen beş kıtadan altı lidere (Arjantin'den Raul Alfonsin, İsveç'ten Ingvar Carlsson, Tanzanya'dan Julius Nyrere, Hindistan'dan Rajiv Gandhi, Meksika'dan Miguel de la Madrid ve Yunanistan'dan Andreas Papandreu'ya), bu çabalarını IPPNW'nin desteklediği ve bu çabaların sürdürülmesini istediği belirtiliyor.

Üçüncü belge ise, Nükleer Savaşa Karşı Hekimler'in 1986 için Tıp Reçetesi. «Reçete» günümüzün en önemli sağlık sorununa karşı, nükleer silahlanma yarışını durdurma yolunda ilk ve önemli adım olarak tüm nükleer denemeler üzerinde acil bir moratoryum talebini ABD ve nükleer güce sahip diğer ülkelere, Sovyet moratoryumuna katılmaları çağrısını içeriyor.

Prof. Yevgeni Çezov - IPPNW Başkanı

IPPNW 6. Dünya Kongresi'nin getirdiklerini —Prof. Lown'un sözleriyle— kısaca şöyle de özetlemek mümkün: «Karamsarlar nükleer savaş kaçınılmazdır, diyor. İyimserler nükleer savaş imkansızdır, diyor. Gerçekçiler, nükleer savaşı, imkansız kılmazsak kaçınılmazdır, diyor. Bu Kongre'den ayrılırken, biz gerçekçiler bağlılığımızı yenileyelim, öfkemizi bir kez daha tutuşturalım.» □

* Kongre ile ilgili bilgileri Ayşe Sarı derledi.

TÜRKİYE'NİN KORE SAVAŞI'NA KATILMASININ 36. YILDÖNÜMÜ NEDENİYLE

Türkiye Kore Savaşına Nasıl Sokulmuştu?

Adnan Cemgil

AMERİKAN UYDULUĞUNDA İLK ADIM: TRUMAN DOKTRİNİ

ABD'nin baskısıyla Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması Demokrat Parti iktidarı döneminde gerçekleşti. Ne var ki Türkiye'yi bu kanlı maceraya sürükleyen Amerikancı politika daha önce başlamıştı.

Roosevelt'in ölümünden sonra 1945 Nisan'ında ABD cumhurbaşkanlığına gelen Harry Truman kendi adını taşıyan doktrininin amacını 12 Mart 1947'de Senato ve Temsilciler Meclisi'nde okuduğu mesajda şöyle belirtiyordu:

a) *Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolarlık yardım yapmak.*
b) İki ülkeye, istekleri üzerine, askeri ve sivil personel göndermek.

Bu yardımlara gerekçe olarak Truman sözde bir Sovyet tehlikesine karşı kendisini iki yükümlülük altına sokuyordu.

Bu doktrin ile, "ABD Ortadoğu'da İngiliz emperyalizminin yerini almakta, kendisine özgün bir petrol emperyalizmini geliştirmektedir. Bunun kaçınılmaz sonucu ABD'nin bu ülkelerin içişlerine karışması olacaktır."[1]

22 Mayıs 1947'de yürürlüğe giren Türkiye ve Yunanistan'a yardım tasarısında şu korkunç gerçek belirtiliyordu.

"Türkiye ve Yunanistan, Başkan'ın bilgi ve onayı olmadan yardımları amaç dışı kullanamayacak ve yardımın kullanılması konusunda ABD basın temsilcilerinin ülkede serbestçe incelemelerde bulunmalarına engel olamayacaklar.

Bu koşullara uyulmazsa bu yardım derhal kesilecektir"[2]

O zamanki Milli Şef İsmet İnönü bunu sevinçle karşılıyordu:

"Birleşik Amerika'nın cihan barışının devamı ve teyidi uğrunda kendisine düşen büyük rolü tamamiyle benimsediğini gösteren parlak ve ümitlerle dolu bir işaret."

Buna da şaşmamak gerek. Böylece Birinci Dünya Savaşı'nda, Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisi sonunda, düştüğü umutsuzluk ve yılgınlık içinde İsmet İnönü, bir mektubunda Kâzım Karabekir'e şunları yazıyordu:

".... Eğer Anadolu'da halkın Amerikalılar'ı herkese tercih ettikleri zemininde, Amerika milletine müracaat edilse pek ziyade faidesi olacaktır, deniliyor ki ben de tamamiyle bu kanaatteyim. Bütün memleketi parçalamadan bir Amerika'nın murakabesine tevdi etmek, yaşayabilmek için yegâne ehveni çare gibidir..."[3]

DEĞİŞMEYEN ROTA

Türkiye'yi Kore Savaşı'na sürükleyen Celâl Bayar —Adnan Menderes güdümündeki Demokrat Parti iktidarının Amerika'nın buyruğundaki dış politikasını incelerken, Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrasında birbiri ardına gelen bütün iktidarlar (CHP, DP, Milli Birlik, Koalisyon, AP, 1.MC - 2. MC ve de CHP ağırlıklı Ecevit Hükümeti) dış politikada aynı rotayı izlemişlerdir.

12 Eylül'den sonra 6 Kasım 1983'te iktidara gelen "24 Ocak Kararları"nın kotarıcısı Turgut Özal'ın başkanlığındaki ANAP hükümeti, bu dışa açılma sürecini doruğa çıkarttı: Açık pazarlar, yabancılara toprak satışı, Tekel'in kaldırılarak yabancı sermayenin ortaklığına verilmesi, Et Balık Kurumu'na yabancıların ortak edilme tasarıları, savunma endüstrisine yabancı sermayenin ortak edilmek istenilmesi vb...

Bunu; İsmet İnönü 25 Ekim 1951'de İstanbul'da yaptığı basın toplantısında şöyle dile getirmiştir:

"Dış mesele üzerine esasen bizim memlekette prensip ayrılığı ve fikir ayrılığı yoktur. Gerek biz iktidardan çekildikten sonra memleketin bütün siyasi partileri yani dünkü iktidar ve bugünkü iktidar dış meselede başlıca vazife olarak memleket müdafaası, memleket emniyetini sağlam esaslara dayamak, bütün memleket müdafaasında toplu ve yekpare idare etmekten başka bir hedef gütmemektedir. Bunun temelleri ittifaklarımız, Birleşmiş Milletler ideali, Amerika dostluğu hep aynıdır."[4]

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ

Kore Savaşı'nın başlamasından bir kaç yıl önce ABD'nin başlattığı "So-

ğuk Savaş" dönemini gözden geçirmekte olayların temelinde yatan nedenler bakımından yarar var.

II. Dünya Savaşı sonunda Mihver (Nazi Almanya'sı—Faşist İtalya-Japonya) çökertildikten sonra dünyadaki siyasal ilişkilerde büyük değişiklikler olmuştu. Uzakdoğu'da Kuzey Kore, Güneydoğu Asya'da Kuzey Vietnam Demokratik Halk cumhuriyetleri kurulmuş, Çin'de ABD emperyalizminin uşağı Çan-Kay-Şek'in Kuomintang rejimi yıkılmış, Çin Halk Cumhuriyeti doğmuştu.

Avrupa'da, Nazi istilasından kurtulan bir çok ülkede burjuva demokratik rejimlerin yanı sıra sosyalist halk cumhuriyetleri kurulmuştu.

Bu gelişmeler, ideoloji planında dünya hegemonyasına soyunmuş olan ABD kapitalizmini tedirgin etmekteydi. Bunun yanı sıra bu ülkenin ekonomik koşullarındaki yeni belirtiler de «Soğuk Savaş» stratejisini belirleyen başlıca etkenlerdendi.

1929-30 iktisadi buhranında başlayan gerileme durmadan arttı ve 1940'lara dayandı. II. Dünya Savaşı'nda çok büyük ölçüdeki silah üretimi, ölüm fabrikatörlerine büyük kârlar sağlamıştı. Savaşın bitiminden sonraki durgunluk yıllarında ise ekonomi çizgisinin alçaldığı görülmektedir. Bunun çaresi ise dev tröstleri devlet siparişleriyle beslemekti. Şu iki rakam bunu açıkça kanıtlamaktaydı: "ABD'nin 1949'daki askeri harcamaları 12 milyar dolar iken, Kore Savaşı'nın başladığı 1950 yılında 50 milyar dolara yükselmişti."(5)

TRUMAN KEŞİŞ LERMİTE ROLÜNDE

Truman ABD kamuoyunu yakın bir savaşa hazırlamak, savaşın kaçınılmazlığına inandırmak için yoğun bir çabaya girişmişti. 1950'de Amerika'nın "ABD'nin uluslararası ilişkilerde oynayacağı role değinerek kötü ve saldırgan bir düşmana karşı uluslararası bir Haçlı Seferi'nin önderi olması gerektiğini" söylüyor ve 9 Mayıs 1950'de Wyoming'de verdiği bir demeçte şöyle diyordu:

"Komünizm bir kötülükler karışımı... Zorbalığın en yeni şeklidir... Komünizm insan haysiyetini inkâr ediyor..." 10 Haziran'da Saint-Louis'de **"Sızma ve tehlikeli propaganda ve dolaylı saldırı ile Sovyetler Birliğinin yöneticileri totaliter kontrollerini genişletmek istiyorlar. Baskı, zorbalık ve saldırı, demokrasi, özgürlük ve barışı tehdit ettiği için bir şey yapmalıyız."**(6)

ROSENBERG LER DAVASI VE KORE SAVAŞI

Bu sırada Ethel ve Julius Rosenberg'ler'in elektrikli sandalyede can vermeleriyle sonuçlanan dava kotarıldı.

"Son duruşmalarından birinde Julius Rosenberg, 'ölüm cezası karşısında şaşmamak gerekir. Bu zorunluydu.' diyor. 'Bir Rosenberg davası yaratmak kaçınılmazdı. Kore Savaşı'nı Amerikan halkına kabul ettirmek için Amerika'daki çılgınlığın yoğunlaştırılması gerekiyordu; bir Rosenberg davası yaratmak bu yüzden zorunluydu. Savaş bütçesini şişirmek için Amerika'ya korku salmak ve bir çılgınlık dönemi yaratmak zorunluydu. Solun yüreğine bir hançer saplamak. 'Smith yasasını ihlalden beş yıl, mahkemeye hakaretten bir yıl yemek yok. Sizi gebertiriz ha' demek zorunluydu.' "(7)

KORE SAVAŞI NASIL BAŞLATILDI?

25 Haziran 1950 günü Washington kaynaklı bir haber Kuzey Kore ordusunun iki ülkeyi ayıran 38. paraleli aşarak Güney Kore'ye saldırdığını bütün dünyaya yayıyordu. Oysa gerçek bunun tam tersiydi.

"... Başta CIA raporları olmak üzere, sonradan dünya kamuoyunca tespit edilen bütün deliller bunun aksini yani Güney Kore'nin Kuzey Kore'ye 38 inci paraleli aşarak saldırdığını ispat ediyordu."(8)

YERLİ SAVAŞ ÇIĞIRTKANI: SYNGMAN RHEE

Syngman Rhee 1948'de, ABD'nin desteğiyle Güney Kore Cumhuriyeti başkanlığına seçildi. Öğrenimini Amerika'da yapmış, 1910'da Princeton Üniversitesi'nden, kendisine, felsefe doktorluğu verilmişti.

Amerika'nın Kore'de demokrasiyi ve özgürlükleri savunduğunu dilinden düşürmeyen Truman, Rhee'nin gerçek kişiliğini şöyle gün ışığına çıkartıyor ve nasıl bir yaratığı tuttuğunu açığa vuruyor:

"1945'de Kore'ye döndüğünden beri aşırı sağcılarla işbirliği yaptı; ılımlı düşünceli liderlerle çatıştı. Rhee'nin polislerinin politik mitingleri dağıtmak, politik düşmanlarını sindirmek için ne gibi yöntemler kullandığı beni hiç ilgilendirmez. Ama beni en çok düşündüren şey Rhee'nin hükümetinin ülkeyi kasıp kavuran enflasyona hiç aldırış etmemesidir."(9)

Rhee 7 Ekim 1949 günü, o vakitler United Press'in ikinci başkanı olan Joseph İ.Johnston'a verdiği bir demeçte: **"Pyongyang üç günde işgal edilebilir. Ülkenin birliğe kavuşturulması yakındır"**(10)

31 Aralık 1949'da yeni yıl mesajında:

"Bu yeni yılda hepimiz tek vücut olarak yitirilmiş toprakları yeniden ele geçirmek için döğüşeceğiz. Şimdiye kadar Birleşmiş Milletler'in ve Amerika Birleşik Devletleri'nin barış politikasıyla denkleştirilmiş bir barış politikası izledik. Ama bu yeni yılda uluslararası durumdaki değişiklikleri de göz önünde tutarak, Güney Kore ile Kuzey Kore'yi birleştirmek için bütün gücümüzü harcamalıyız."(11)

26 Ocak 1950'de, yani Kore'de savaşın başlamasından günü gününe 5 ay önce ABD hükümeti Rhee ile bir ortaklaşa savunma ve yardım antlaşması imzaladı.

KIYAMETİN KOPTUĞU GÜN

25 Haziran sabahı, Mac Arthur'un biyografisi için belge toplamak üzere Japonya'da bulunan John Gunter, yüksek rütbeli iki Amerikalı kurmay subayı ile Nikko'yu gezmeye gitmişti. Tam öğle yemeği saatinde subaylardan biri telefona çağrıldı. Sonraları Gunter *Mac Arthur Muamması* adlı kitabında şöyle anlatır:

"Subay yanıma geldi, 'büyük bir olay patlak verdi. Güney Koreliler Kuzey'e saldırdılar' diye mırıldandı.

Haziranın 25. günü tanyeri ağarırken top ve ağır makineli tüfek atışlarıyla yer gök sarsılıyordu. Gittikçe Çamlı Tepe yönüne doğru uzaklaşıyordu bu sesler: Güney Kore birliklerinin Kuzey Kore topraklarında ilerlemekte olduğunu gösteriyordu bu. Ama öğleden sonra Güney Kore birlikleri, Kuzey Kore Demokratik Cumhuriyeti ordusunun önünden ters yüzü dönüp şehre sığındı; askerler yalnız silahlarını değil üniformalarını bile bırakarak kaçıyorlardı."(12)

Seul Kuzey Kore ordusunun eline geçti.

Pyongyang'ı üç günde alacağını söylemiş olan satılmış diktatör Syngman Rhee, karısını ve Güney Kore'nin altın rezervini alıp uçakla

Tokyo'ya kaçmıştı.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN SUÇ ORTAKLIĞI

Kanlı oyunun birinci perdesi açılmıştı. Emperyalist Amerika, figüranlarının yanında başrole çıkabilirdi artık. Çatışmanın başladığı 25 Haziran gününde —hemen kapının ardında bekliyormuşçasına— kuvvetlerini ateş hattına sürdü. Birlikler Truman ile danışmanlarının aldıkları kararlar gereğince Japonya'dan Kore'ye sevkedilmişlerdi...

Truman Güney Kore'ye silah gönderilmesi için Mac Arthur'a emir verdi. 26 Haziran'da Kore'ye Amerikan hava ve deniz kuvvetlerinin yardımı garanti edilmişti.(13)

ABD hükümeti, Birleşmiş Milletler genel sekreteri Trygve Lie'ye başvurmuş ve Güvenlik Konseyi'nin derhal toplanmasını istemiştir. Amerikan delegasyonu başkanı tarafından genel sekretere gönderilen mektupta, Kuzey Kore'nin karşı saldırısı, "aşikar bir tecavüz hareketi" olarak gösteriliyordu.(14)

Bay Trygve Lie'nin emir kulluğunu yerine getirmekteki telaşına değinilerek yine bu haberde muhabirlerin belirttiklerine göre şimdiye kadar Güvenlik Konseyi'nin bu kadar kısa bir zamanda toplantıya çağırıldığı görülmüş şey değildir... Güvenlik Konseyi'nin toplantısına Sovyet delegesi katılmamıştır. Güvenlik Konseyi'nde Çin'e ait olan yerin, küçük Formoza'dan alınıp Çin'e verilmesi için açtığı kampanya, Birleşik Amerika emperyalizminin sürekli oyunlarıyla etkisiz duruma düşünce, SSCB'nin protesto anlamında Konsey'den ayrılmasından yararlanan Washington, hazırlıkları çoktan yapılmış bir savaşa Birleşmiş Milletler'in katılmasını sağlamıştır.(15)

TÜRKİYE KORE SAVAŞINA NASIL SOKULDU?

BM Genel Sekreteri Trygve Lie, Konsey kararı uyarınca, üye devletler arasında Türk hükümetine de gönderdiği 28 Haziran 1950 günlü telgrafta:

"Silahlı tecavüzü püskürtmek ve bölgede devletlerarası sulhü ve emniyeti tekrar tesis etmek için Birleşmiş Milletler azası olan devletlerin Kore Cumhuriyeti'ne gereken yardımı sağlamasını tavsiye" etmekteydi. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü 29 Haziran'da telgrafla bu "tavsiyeye yuvarlak sözlerle yanıt vermişti":

"... Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Kurulu'nda bir üye olmak sıfatiyle deruhte eylemiş bulunduğu taahhütleri şart (Charte) hükümleri dahilinde ve azami samimiyetle yerine getireceği..."

Trygve Lie, 2 Temmuz'da Türk hükümetine ikinci bir telgraf gönderek hükümetimizin ne nitelik ve nicelikte yardıma karar verdiğini soruyordu. Dışişleri Bakanı buna da 3.7.1950 günlü telgrafıyla hiçbir yükümlülüğü içermeyen şu karşılığı veriyordu:

"Haziran'da zatı devletlerine bildirmekle müşerref olduğum üzere, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Birleşmiş Milletler Charte'ından mütevellit taahhütlerine sadıktır. Binaenaleyh Türkiye Hükümeti Güvenlik Konseyi'nin bu hususta alacağı kararlara tevfiki harekete ve Konsey'le temasa gelmeğe hazırdır."(16)

İlk iki telgrafında da somut bir öneri ileri sürmeyerek sadece "tavsiye" de bulunmakla yetinmiş olan BM genel sekreteri 15 Temmuz 1950 tarihli üçüncü telgrafında yardım konusuna doğrudan doğruya girmekle birlikte Kore Savaşı'nda ABD'nin başrolü oynadığını da açığa vuruyordu: "Birleşik Amerika Devletleri hükümeti, müttefik komutanlığının muntazam askeri yardıma mübrem ihtiyacı olduğuna muttali olduğunu şahsi bir mütalaa olarak kaydettikten sonra ...muharebe birlikleri bilhassa kara kuvvetleri temini imkânını da hesaba katmak suretiyle hükümetinizin mezkûr yardım keyfiyetini teemmül edip etmediğini öğrenmekle minnettar olacağını" belirtiyordu.

İlk iki telgrafa 24 saatte cevap veren Demokrat Parti Hükümeti,Genel Sekreterin açıkça askeri yardım isteğine bildiren telgrafına cevap vermeği on gün kadar savsakladı. Washington'dan çok özel ve de acaip bir kişi aracılığıyla özel "talimat" geldikten sonra bu cevap 24 Temmuz günü verilecekti.

ABD'NİN BUYRUĞUNU GETİREN SENATÖR

24 Temmuz tarihli gazetelerin birinci sayfasında "Türk dostu bir Amerikalı: Senatör Cain Türkiye'ye geldi", "Senatör Cain'in Türkiye'yi ziyaretine hususi bir önem veriliyor" gibi büyük başlıklar yer almıştı. 24.7.1950 gün ve 9325 sayılı **Cumhuriyet**'te şu haberi okuyoruz:

"Ankara 23 (telefonla) Amerikan Ayan Meclisi Silahlı Kuvvetler Komisyonu üyelerinden Cumhuriyetçi Mr.Cain beraberinde Binbaşı Andrew Cella olduğu halde bugün saat 12.35'de özel bir askeri uçakla Etimesut Havaalanı'na gelmiştir."

O günlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi tatile girmiştir. Celal Bayar ve Adnan Menderes Yalova'dadırlar.

Ankara'da bulunan Dışişleri Bakanı F.Köprülü ve Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce ile görüşen Mr.Cain 25 Temmuz günü öğleden önce saat on birde Ankara'daki Amerikan Yardım Bürosu'nda bir basın toplantısı yaptı. Şöyle diyordu Amerikan Senatosu Silahlı Kuvvet Komisyonu üyesi:

"Kore harbi başlayalı bir ay oldu. Yapılan iş, Genel Sekreter Trygve Lie'nin 50 memlekete yardım için davetiye göndermesinden ibaret kaldı." Bu yakınmadan sonra, Türkler'in sırtını sıvazlamacasına şöyle diyordu:

"Gönüllü gönderecek hükümetler arasında ilk devlet, Türkiye'nin olması, şöhretini bir kat daha artıracaktır. Türkiye'nin jesti diğer memleketlerin yardımına da yol açacaktır. General Mac Arthur'un karargâhında Birleşmiş Milletler bayrağının yanında dalgalanmakta olan Amerikan bayrağıyla birlikte Türk sancağının da dalgalanması" isteğini açığa vuran senatörün kanısına göre **"Türkiye'nin Kore Harbi'ne fiili surette yardımı Atlantik Paktı'na girmesini sağlayacaktır".**

Bir gazeteci Türkiye'nin Kore'ye ne kadar kuvvet göndermesi gerekeceğini soruyor. Mr.Cain'in yanıtı: "Bu bir tümen hatta bir alay da olabilir." (Tugay olacağını Türk hükümetine ilan etmesine izin veriyor Türk dostu Mr.Cain! A.C.) Aynı gün özel uçağıyla İstanbul'a gelen Amerikalı senatör, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ve Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce ile yaptığı konuşmaların pek faydalı olduğunu söylüyordu.

DP HÜKÜMETİ'NİN ASKER GÖNDERME KARARI

Demokrat Parti hükümeti ABD'nin buyruğunu yerine getiriyor.

Mr.Cain'den gerekli direktifi alan iki bakan, öteki hükümet üyelerini ivedilikle Ankara'ya çağırıyorlar.

Askeri uçaklar yurdun dört bir köşesinden Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticilerini başkente taşıyor. O gün Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la Adnan Menderes de Ankara'ya gelerek doğruca başbakanlığa gidiyorlar. 26 Temmuz 1950 tarihli gazeteler, Celal Bayar'ın başkanlığında 25 Temmuz saat 21.00'de toplanan kabinenin Kore'ye 4.500 kişilik bir savaş birliği göndermeye karar verdiğini yazıyorlar.

Aslında Kore'ye gönderilecek asker sayısı daha çoktu. "Türk hükümetince bidayette bir piyade alayı ile bir topçu taburundan mürekkep 4500 kişilik bir kuvvet gönderilmesine karar verilmişken sonradan **Amerikalı uzmanların da iştirakiyle** (altını ben çizdim A.C.) Genelkurmay başkanlığınca yapılan tugaya benzer hususi bir teşkilatla ve tugay selahiyetinde bir kuvvetin gönderilmesi kararlaştırılmış ve adına Kore Türk Silahlı Kuvvetleri denmişti. Bu kuvvet bir piyade alayı, bir motorlu topçu taburu, tugaya bağlı bir karargâh bölüğü, bir motorlu nakliye bölüğü, bir motorlu uçaksavar bölüğü, bir motorlu sıhhiye bölüğü, bir motorlu ordonatım bölüğü, bir motorlu istihkâm bölüğü, bir motorlu muhabere, bir depo bölüğü, bir inzibat bölüğü ve bir tugay bandosundan ibaretti. Hususi olarak teşkil edilen bu Kore Türk Silahlı Kuvvetleri'nin mevcudu 259 Subay, 18 askeri memur, 4 sivil memur, 395 assubay ve 4414 er olmak üzere 5090 kişiye çıkarılmıştı.

Bay Cain göndereceğimiz kuvvetin bir tümen de, bir alay da olabileceğini söylemişti. Demokrat Parti hükümeti büyük bir ince fikirlilikle Amerikalı senatörün isteğini sezmiş ve onun açıklamasından on saat sonra Mac Arthur'un emrinde savaşmak üzere bir tugay göndermeye karar vermişti.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin üç çağrısını sudan yanıtlarla atlatan DP hükümeti, görünüşte hiçbir resmi sıfatı olmayan ve memleketimize özel olarak (özel ve askeri uçakla) gelen senatörün sadece iki bakanla konuşmasından sonra, Anayasa'yı hiçe sayarak, kendisinin çoğunlukta olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayını almaya gerek duymuyordu. Oysa o tarihte yürürlükte bulunan 1924 Anayasası'nın 26. maddesiyle savaş ilanı ve savaşa katılma yetkisi yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne tanınmıştı.

DP HÜKÜMETİNİN ASKER GÖNDERME KARARINA TEPKİLER

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, — Amerikanofil olmasına karşın— DP hükümetinin kararını şöyle eleştirmişti:

"...Meclisi toplamaya lüzum görmediklerini izah için Başbakan, Birleşmiş Milletler Anayasası'ndan ve Trygve Lie'nin ilk telgrafının 30 Haziran'da Meclis kürsüsünden okunuşunu ele alıyor. Halbuki Birleşmiş Milletler Anayasası'nda asker göndermeyi mecburi kılan bir taahhüt yoktur. Bilakis 43. maddede işaret edilen mahsus anlaşmalar henüz yapılmadığı için maddi yardım ve bu meyanda silahlı kuvvet yardımı, her üye devletin kendi takdirine bırakılmıştır. Başbakan "meselenin hiçbir noktası Meclis'in meçhulü bırakılmamıştır" diyor. 4500 asker gönderileceğinden bu Meclis'in haberi yoktur ve buna muvafakatı alınmamıştır. 4500 askeri Kore cephesine göndermek pek ehemmiyetsiz teferruattan mıdır?"[17]

Millet Partisi'nin o zamanki Genel Başkanı Hikmet Bayur DP hükümetinin kararını şöyle eleştiriyordu:

"...Cumhuriyet devrinde ilk defa olarak Türk askeri fiilen savaşa gönderilirken hükümet bu hususta Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni toplayıp keyfiyeti ona arzetmek lüzumunu duymamıştır."[18] Nadir Nadi de Amerikalı senatörün gelişi üzerinde durarak: **"Sayın Amerikan senatörü Cain yurdumuza gelir gelmez 24 saat içinde Ankara'da toplanıp bu kararı vermek için hükümet ne gibi bir gerekçeye dayanıyordu? O ziyaret ve bu karar arasında herhangi bir münasebet var mıdır? Varsa da yoksa da hükümeti gördüğümüz şekilde harekete zorlayan sebepler nelerdir?"**[19] diyor.

Anayasa profesörü Bülent Nuri Esen de **"Anayasamıza göre ülke sınırları dışına silahlı kuvvet sevki bir cenaze töreni veya bunun benzeri bir vesile ile yapılmışsa Meclis'e danışmaya lüzum yoktur. Fakat bu silahlı kuvvetler bir harbe iştirak için gönderilmişse Anayasamıza göre Meclisin kararı şarttır."**[20]

BARIŞSEVERLER BİLDİRİSİ

Türk Barışseverler Cemiyeti (TBC) 14 Temmuz 1950 tarihinde İstanbul'da kurulmuştu. TBC'nin kurucuları ve ilk Yönetim Kurulu: Behice Boran (Başkan), Adnan Cemgil (Yazman), Muvakkar Güran

15.11.1950'de Türk Barışseverler Cemiyeti yöneticileri yargılanıyor. Soldan sağa: Behice Boran, Muvakkar Güran, Adnan Cemgil.

(Sayman). Üyeler: Av. Osman Fuat Toprakoğlu, Y. Mimar Nevzat K. Özmeriç, Av. Vahdettin Barut, İç Mimar Reşat Sevinçsoy. Bu derneğin ana tüzüğünde: "*Siyasal bir kuruluş* **olmadığı, gayesinin Türk halkının barış ihtiyacını, sağlam ve şerefli bir barışın kurulması için kanunlarımızın çerçevesi içinde gerekli eylemlerde ve yayınlarda bulunmak ve bütün demokratik davalarda olduğu gibi yaşamsal bir önemi olan barış davasında da halkımızın iradesini belirtecek her türlü yasal girişimlerde bulunmak olduğu"** belirtilmiştir.

TBC kurulduğu zaman Kore Savaşı başlamış bulunuyordu. Dernek yöneticileri atom silahlarının yasaklanması yolunda dünya çapında girişilen hareketlere paralel olarak Türkiye'de bir imza kampanyasını gerçekleştirme tasarısı üzerinde çalışmakta iken, yukarıda anlatılan koşullar içinde Demokrat Parti hükümeti Türkiye'yi Kore Savaşı'na sokma kararını vermişti.

Bu karar üzerine yukarıda belirtilen tepkiler sürerken, Türk Barışseverler Cemiyeti de amacına uygun olarak aşağıdaki bildiriyi bastırarak 28 Temmuz 1950 günü Yönetim Kurulu'ndakiler içinde olmak üzere üyeleri eliyle halka dağıttı:

"Aziz Türk Halkına,

Adnan Menderes hükümeti, Kore'de savaşsın diye 4500 Türk çocuğunu General Mac Arthur'un emrine veriyor.

Adnan Menderes hükümetinin bu kararı Türk milletine nasıl gösterilirse gösterilsin, Amerikan menfaatleri uğruna savaşa katılmamız demektir. Hükümet bu kararı Amerika'nın zoru ile vermiştir. Çünkü:

15 Temmuz'da Birleşmiş Milletler'den gelen telgrafa hükümet Birleşmiş Milletler Anayasası'nın bu gibi işlerde üyelere tanıdığı haklara dayanarak doğrudan doğruya asker gönderemeyeceğini dokunduran bir karşılık vermişti. Zaten Birleşmiş Milletler'in bu başvurusunu 52 üye devletten ancak 12'si cevaplandırmış ve onlar da bir tek kara askeri göndermemişlerdir.

Dahası var: Kore'de savaşmak için gönüllü toplamaya kalkışıldığı zaman Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü bir Fransız gazetesine demeç vererek bazı komşularımıza karşı bir kışkırtma olur diye Kore'ye gönüllü göndermeye hükümetin razı olamayacağını söyledi. Demek oluyor ki Adnan Menderes hükümeti Kore'ye asker göndermeyi ilk önceleri doğru bulmuyor, kendisini buna mecbur saymıyordu.

Derken, Amerikan senatörü Cain 23 Temmuz'da Ankara'ya geldi. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Milli Savunma Bakanı Refik İnce ve Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut ile konuştu. Bu konuşmalardan sonra memleketin çeşitli yerlerinde bulunan bakanlar ivedilikle Ankara'da toplanarak Kore'ye 4500 Türk çocuğunu göndermeye karar verdiler. Arkasından da senatör Cain, gazetecilere verdiği demeçte (Bu savaşta piyade kuvvetlerinin rolü büyüktür. Diğer milletlerden kara kuvveti istememizin tek sebebi Amerika'nın yıpranmamasını temindir) diyerek işin iç yüzünü meydana koydu, yani bu işin Amerika'nın zoru ile yapıldığını açıkladı.

Kore'deki savaşa, Türk milletinin katılmasında bağımsızlığımız, güvenliğimiz bakımından hiçbir fayda yoktur. (Biz şimdi Kore'ye asker göndermezsek bizim başımız darda kaldığı zaman Amerika da bize yardım etmez) diyenlere yakın zamana kadar Dışişleri Bakanlığı yapmış ve Milletlerarası işleri içinden izlemiş olan Necmeddin Sadak cevap veriyor: "Bu işler bir menfaat işidir, hissi sebepler rol oynamaz, eğer o gün Amerika'nın çıkarı varsa, bize yardım eder, yoksa etmez."

Kaldı ki bugün karşılaştığımız hadise de gösteriyor ki mesele bize Amerika'nın yardım edip etmemesi değil, fakat bir üçüncü dünya savaşına yol açacak maceralara sürüklemek istemesidir. Bundan da anlaşılıyor ki Kore'ye asker göndermek ise Türk milletine nasıl bildirilirse bildirilsin, herhalde barışçı bir hareket değildir.

Bütün dünya milletleri ve bu arada Türk milleti de barışseverdir. Türk halkının menfaati dünya barışının bozulmamasındadır. Bu barışın bozulmaması için de Kore'deki iç savaşın barışçı yollar bulunarak hemen sona erdirilmesi gerekir... Türk milletine yaraşan ve gerçek menfaatlerine uygun düşen şey örneğin Hindistan Başbakanı Nehru'nun yaptığı gibi barışçı öneriler yapmaktır.

Biz, "Türk Barışseverler Cemiyeti" bunları Türk kamuoyuna bildirirken onun en içten düşüncelerini belirttiğimize ve gerçek her Türk vatanseverinin bizimle aynı fikirde olduğuna inanıyoruz. Adı söylenmeden bir savaş ilanı demeye gelen Adnan Menderes hükümetinin bu kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin reddedeceğini umuyoruz. Çünkü Anayasamıza göre gerektiğinde savaş ilân etmek yetkisi sadece Büyük Millet Meclisine aittir. Milli menfaatlerimize ve dünya barışının korunmasına tamamen aykırı olan bu kararı şiddetle protesto ederiz."

TÜRK BARIŞSEVERLER CEMİYETİ (Ankara Garnizon Komutanlığı 2. No. Askeri Mahkemesi, 30.12.1950 t. ve M.E. 950/14 ve Karar 950/15 no. dosyasından)

TBC yöneticileri bu bildiriyi dağıtmadan hemen önce TBMM başkanlığına bir telgrafla başvurarak BM ve TC anayasalarına aykırı olan bu kararın iptalini istemişlerdi.

BARIŞSEVERLER DAVASI

Bildiriyi dağıtan TBC kurucuları ve üyelerinden bir bölümü, dağıtma sırasında polis tarafından yakalandılar. Bir bölümü de o günün akşamı evleri basılarak Emniyet 1. Şubesi'ne gönderildiler. Dağıtmadan önce bildirinin bir kopyası İstanbul C.Savcılığı'na numara karşılığında verilmişti. Buna karşın, Adalet Bakanlığı'ndan gelen bir emirle bir savcılar grubu işe el koyarak sanıkları tutuklamak isteğiyle mahkemeye verdiler. Eminönü 1. Sulh mahkemesi bildiriyi dağıtanların hepsinin tutuklanmasına karar verdi.

Sultanahmet Cezaevi'ne kapatılan Barışseverler 2 Ağustos 1950 günü 2 sivil polis ve 5 jandarma gözetiminde bileklerine kelepçe vurularak trenle Ankara'ya gönderildiler. Behice Boran ve Muvakkar Güran Ankara Merkez Cezaevi'ne, ötekiler, Soğukkuyu'daki Askeri Cezaevi'ne konuldular.

İKİ EVRELİ YARGILAMA

Ankara Garnizon Komutanlığı 2 numaralı Askeri Mahkemesi'nde 24 Ağustos 1950'de başlayan yargılama iki evrede sürerek 1952 yılının ortalarında sona erdi.

Yargılama sırasında, Barışseverler zaman zaman salıveriliyorlardı. Ne var ki her seferinde askeri başsavcının itirazı üzerine yeniden tutuklandılar.

Davaya bakan birinci heyet, Kurmay Albay Necmettin Ökten(*) (Baş-

(*) 1960'da tümgeneral iken emekli olduktan sonra Adalet Partisi'ne girdi ve bu partinin hükümetinde Devlet Bakanı oldu. (A.C.)

kan), Askeri Adli Yargıç Albay Bilal Aker (Duruşma Yargıcı), Kurmay Yarbay Hidayet Arkın'dan (Üye) oluşmaktaydı.

Bu heyet Barışseverleri 30 Aralık 1950 günü 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırdı. Suçun barış döneminde işlenmiş olduğu göz önünde tutularak, dörtte üç indirimle 3 yıl 9 ay ağır hapise çevrildi.

Mahkeme bu kararı CHP iktidarı döneminden önce Türk parasının değerini korumak için konulmuş olan T.C. Yasasının 161. maddesinin I. fıkrasına dayanarak vermişti. Buna göre Barışseverler'in suçu "Milli mukavemeti kırmak ve milli menfaatlere zarar verecek faaliyette bulunmak" olarak kabul ediliyordu. Ayrıca mahkeme "fiilin propaganda yolu ile işlenmiş olması"nı ağırlaştırıcı neden olarak kabul ediyordu. Bu karar çoğunlukla alınmıştır.

Duruşma yargıcı, yargıç Albay Bilâl Aker bu karara ayrışık kalarak eklediği yazıda bildirinin bir kez dağıtıldığı için propaganda sayılamayacağını ve sanıkların tutukluluk hallerinin devamının hukuka aykırı olduğunu belirtiyordu. (Ankara Garnizon Kom. 2. No.lu Askeri Mahkemesi. M.E. 950/14 ve Karar 950/15 No.lu dosyasından)

Burada ilginç bir nokta da savcının esas hakkındaki mütalaasında Demokrat Parti hükümetinin Kore Savaşı'na katılma kararının amacını şöyle açıklamış olmasıydı:

"... kararın alınmasına takaddüm eden günlerde bir Kuzey Atlantik Paktı (NATO) kurulmuştu. Hükümetimiz milli menfaatlerimizin icabı olarak bu pakta girmeye çalışıyordu. Fakat taleplerimiz reddediliyordu... Amerika bizden asker isterken böyle bir vaadde bulundu. Atlantik paktına alınmamız için yaptığımız teklifleri destekliyecekti... Amerikan menfaatlerini korumak için dövüştüğümüzü söylemek bile abestir. Şayet Amerika kendi menfaatlerini koruyamamış ve bizim de 4500 askerimize muhtaç olmuş ve bu maksatla senatörünü Türkiye'ye yollamış ve yardım yapmamızı istemiş ise bir Türk olmam hesabıyle bundan gurur duyuyorum. Ne mutlu Türküm diyene!" (Adı geçen mahkeme dosyası).

ASKERİ YARGITAY KARARI BOZUYOR

Askeri Yargıtay 2. Ceza Dairesi, sanıkların temyiz etmeleri üzerine çeşitli noktalardan, mahkeme kararını kanuna aykırı bularak KENDİLİĞİNDEN bozulmasına karar verdi.

5 Nisan 1946 tarihinde Hürriyet gazetesinde çıkan Sururi'nin bu karikatürü, o tarihte İstanbul'a gelen ünlü Missouri zırhlısı erlerinin şehirdeki gezilerini gözlemliyor.

Askeri Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin bozma kararından sonra Barışseverlerin yargılanmasına yeniden başlandı. Bu sefer davaya süvari Albay Nuri Şansal (Başkan) Askeri Adli Yargıç Sabri Baran (Duruşma Yargıcı), Kurmay Binbaşı Vasfi Arkun'dan (Üye) oluşan ikinci heyet ele aldı. Bu heyet, çeşitli hafifletici sebeplere dayanarak Barışseverler'in cezasını 15 ay hapse indirdi. Bu karara yazdığı ayrışıklık yazısında Duruşma Yargıcı Sabri Baran askeri mahkemenin bu davaya bakmasına görev bakımından itiraz etmiştir.

Bu karar sanıklar tarafından yeniden temyiz edildi. İlk heyetin kararını bozan Ceza Dairesi İkinci heyetin kararını onayladı. Bu dairenin iki hukukçu üyesi olan Yargıç Albay Kamil Rona ile Yargıç Albay Ferit Erman aşağıdaki ayrışıklık düşüncesini yazdılar:

"...Vatandaşın Anayasaya göre sahip olduğu fikir ve neşir hürriyetini hudutlandıran T.C. Kanunu 161. maddesindeki (Milli menfaatlere zarar verecek faaliyetler) diye gösterilen faaliyetlerden olup olmadığının ve umumi efkâra aynı tarihlerde başka vatandaşlar tarafından yayınlanmış söz ve fikirlerin üstünde ve dışında zararlı fikirleri ihtiva ettiğine ve cemiyet içinde kötü fikir dalgaları halinde yayılabileceğine dair siyasi ve içtimai mevzularla iştigal eden ve bu vadide bilgi ve ihtisas sahibi, profesör, sosyolog ve basın mensupları gibi otoritelerin rey ve mütalaalarına müracaat edilmeden vatandaşın tenkit hürriyetiyle cemiyet ve milli menfaatlere zarar verici diye kanunda çizilmiş hassas hududun hangi tarafında bulunduğu bu ve rey ve mütaalarla duruşma sırasında tartışma konusu yapılarak taraflara bu vadide tezlerini savunma imkanı sağlanmadan, memleketin yüksek siyasi menfaatlerine taalluk eden böyle bir mevzuda siyasetle iştigal etmiyen askerlerden teşekkül etmiş ve bir zümre mahkemesi olan askeri mahkemenin resen takdire giderek karar vermesinde isabet mütalaa edemediğimizden çoğunluk kararına ayrışık kaldık." (As. Yar. 2. Ceza dairesi Esas 812, karar 1006 no ve 18.9.1951 tarihli dosyasından)

ZORUNLU BİR AÇIKLAMA

Yıllar sonra Türk Barışseverler Cemiyeti yönetici ve üyelerinin hangi koşullarda hapse mahkûm edildikleri herkesçe anlaşıldı.

Buna karşın günümüzde bazı kişiler Barışseverleri ve Barıştan yana olanları kötülemek için bu mahkûmiyet kararlarından söz ediyorlar. İyi niyetten olduğu kadar hukuk bilgisinden de yoksun oldukları anlaşılan bu kişiler Barışseverler'in mahkûm edilmesi için dayanılan T.C.

Yasası'nın 161. maddesinin belirli fıkrasının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilen 121 sayılı yasa ile iptal edildiğini ve bunun 22.10.1962 tarih ve 11268 sayılı Resmi Gazete'de ilan edilmiş olduğunu bilmediklerini ispatlamışlardır.

BARIŞSEVERLER'İN HAKLILIĞINI KANITLAYAN YENİ BELGELER

Türkiye'nin Kore Savaşı'na sokulması sırasında ileri sürülen eleştirilere daha yukarıda yer vermiştim. Yıllarca sonra iki yazarın bu konudaki düşünceleri, Türk Barışseverler Cemiyeti bildirisindeki düşüncelerin gerçeği tam anlamıyla yansıtmış olduğunu kanıtlamıştır.

Amerikan kültürüyle yoğurulmuş bir edebiyatçı olan, bir ara kültür bakanlığı yaptıktan sonra —ve bu günde— bir Amerikan Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Talat Halman gerçeği şöyle dile getiriyor:

"Demokrat Parti iktidarının en büyük suçu, Kore olmuştur bence. Anayurttan binlerce kilometre ötedeki bir savaşa asla katılmamalıydık. Ama DP hükümeti o zamanlar Birleşik Amerika yetkililerinin bir dediğini iki etmiyordu. Amerika' "Kore'ye gidin. Savaşın!" diye buyruk verdi. DP iktidarı derhal Mehmetçikleri can pazarına yolladı. İğrenç, bağışlanmaz bir hesap vardı ortada: Türk askeri Kore'de can verecek; Amerika buna karşılık Türkiye'ye para verecek. Ver canını, al yardımı. Kore Savaşı konusunda, Amerikalı ve İngiliz tarafsız muhabir, gözlemci ve bilginlerin yayınlarını okudukça çileden çıkıyor insan. Bazıları çeşitli memleketlerin sadece bölük, tabur sıhhiye birliği gönderdiğini anlattıktan sonra, "Küçücük Türkiye"nin tam teçhizatlı bir savaş tugayı yollamış olmasından hayretle bahseder. İngiliz yazarı Tom Career, Kore Savaşı konusundaki 300 sayfalık incelemesinin son sayfasında Türklerin uğradığı acıklı akibeti şu sözlerle özetliyor: "Birkaç memleketin pek çok askeri Kore'nin ızdıraplı topraklarına kanlarını akıttılar: Belçika, Filipinler, Fransa, Habeşiştan, Hollanda, Tayland, Türkiye ve Yunanistan. Bu ülkelerden 18.000 kişi öldü 7000 kişi yaralandı. Bu sayının hemen hemen 3130 kişisi Türklerdendi.

Tugayımız Kore'ye varışının daha yirmi üçüncü gününde Amerikalı General John Gunter tarafından, en amansız bir saldırıya göğüs germek üzere ön safa çıkartılmıştı. Sonrası yanlış haberleşmelerle, aksak taktiklerle, Mehmetçiklerin ölümün kucağına itilmesiyle devam eden felaketli bir hikayedir. Ve aslan gibi evlatlarımızın canına kıyılırken, "dolar canlısı" DP hükümeti, Türk'ün kurban edilmesine göz yummuştur. Maddi bir takım kazançlar uğruna, Türk ulusu Kore'de korkunç kayıplar vermiştir."(21)

Ali Sirmen de, Kore Savaşı'nın gerçek yüzünü şu satırlarla açığa vurmaktadır:

"Herkes bilir ki Güvenlik Konseyi'nde çevrilen ustaca bir manevra sonucu Birleşmiş Milletler Kuvvetleri olarak gösterilen birlikler gerçekte ABD'nin başını çektiği kampın güçleriydi. Gene herkes biliyor ki, Kore'de savunulan, Syngman Rhee'nin demokrasiyle uzaktan yakından ilişkisi olmayan rejimi ile ABD'nin Asya'daki hegemonyasıydı."(22)

DP.'NİN GÖRÜNÜŞÜ KURTARMA ÇABASI

Muhalefetteki CHP'nin lideri İsmet İnönü TBMM Başkanlığı'na 22 Kasım 1950'de bir gensoru açılması önergesi verdi. DP meclis çoğunluğu Kore Savaşı'ndan söz etmeyen bu önergeyi "İç tüzüğün 157. maddesi hükümleri dairesinde vazıhan tanzim kılınmamış" olduğu gerekçesiyle red etti.

Bir hafta sonra da Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı ve Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu gensoru açılması için ortaklaşa bir gensoru verdiler. Bu önergede Kore Savaşı'ndan açıkça söz ediliyor ve bu kararın Anasaya'ya aykırı olduğu ileri sürülüyordu. DP çoğunluğu gensoru açılmasına karar verdi. Günlerce süren tartışmalar sırasında DP sözcüleri hiçbir mantık ve hukuk kavramıyla ilgisi olmayan laflarla hükümetin kararını savundular. Muhalefet de, bu kararın özüne değinmeden Kore'de can veren askerlerimize övgüler düzerek, sadece hukuksal açıdan eleştirilerde bulundular. Sonunda bu kanlı oyun şöylece kapandı:

"Başkan... Efendim: Oya katılanlar 351; Kore'ye gönderilen savaş birliği hakkında hükümetçe alınan kararda, Anayasa prensiplerine ve kanunlarımıza aykırı bir cihet görülmemiş olduğundan Hükümetin verdiği hukuki ve siyasi izahatın tasvibine müteallik takriri kabul edenler 311'dir, kırmızı oy verenler 39'dur ve 1 de çekimser vardır. Şu halde takrir, arzettiğim esaslar dahilinde 311 reyle kabul buyurulmuştur..." (Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar) (TBMM Zabıt Ceridesi B:12 11-12 1950-02)

Kimeydi bu alkışlar? Türk çocuklarının kanını akıttıranlara mı?...

NOTLAR

1) Ali Halil, *Atatürkçü Dış Politika NATO ve Türkiye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1968, s. 96.
2) *The Department of State Bulletin*, 1 Haziran 1947, s. 1070-1073 (Aktaran: Ali Halil *age* s.94)
3) Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul, s. 171-172.
4) Namık Behramoğlu, *Türkiye Amerikan İlişkileri*, Yar Yayınları İstanbul 1973, s. 12.
5) *Eric Gaument*, Le Mythe Americain, *Ed. Sociales, Paris 1970, s. 181*
6) Glenn D.Paige, *The Korean Decion, June 24-30*, 1950 New York-The Free Press, London Collier-Macmillan Limited, 1968, s. 52.
7) "Rosenbergler Hesap Soruyor" (Derleyen: Şemsa Yeğin) *Cumhuriyet* 3 Nisan 1979, s. 4.
8) Mehmet Barlas, "Türkiye üzerinde pazarlıklar", *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1967.
9) Robert Leckie, *CONFLICT-The History of the Korean War (1950-1953)* G.P. Putman's Sons, New York 1962, s. 36.
10) Wilfred Burchett, *a'nouveau la Corée*, (İngilizce'den Fransızca'ya çeviren: J.P. Rospars)Cahiers libres, 113, François Maspero, Paris 1968, s. 124.
11) Burchette, *age*, s.135.
12) *age*, s. 128.
13) David Rees, "Kore Savaşı" (Çev. Seçkin Çağan) *20. Yüzyıl Ansiklopedisi*, Arkın Yayınevi, c. II. s. 894.
14) *Cumhuriyet*, 26 Haziran 1950 sayı: 9297
15) Ali Halil, *age* s.120-121
16) *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1950, sayı 9305
17) *Son Telgraf Gazetesi*, 30 Temmuz 1950
18) *Hürriyet* Gazetesi, 28 Ağustos 1950
19) *Cumhuriyet* Gazetesi, 29 Temmuz 1950
20) Ulus Gazetesi, 30 Temmuz 1950
21) Talat Halman, "Kore'de Kayıplar", *Akşam* Gazetesi, 30 Ekim 1972.
22) Ali Sirmen, "Bir Yıldönümü", *Cumhuriyet* Gazetesi, 28 Haziran 1975.

"Beyaz adam bir elinde İncil, bir elinde tüfekle geldi, siyah adama İncil'i verip ülkesini elinden aldı..."

WINNIE MANDELA

Zuhal Özügül

"Pasaport,16X7cm boyutlarında, 48 sayfa, kalın siyah kapaklı bir belge. Nerede çalışabileceğimizi, yaşayacağımızı, evleneceğimizi, hatta gömüleceğimizi bile belirleyen bir belge." Güney Afrikalı ***Lilan Ngoyi*** 9 Ağustos 1956'yı böyle anımsıyordu. "Bu belge köleliğin bir belirtisiydi. Her hareketimiz denetlenmekle kalmayacak, yasaklar ve baskılar yasallaştırılacaktı. Hayır. Sömürülmemizi sonsuzlaştıracak hiçbir belgeyi taşımayacağız!"

Yalnız Pretoria'dan değil, tüm kent ve köylerden akın akın kadınlar toplanmıştı. Bakanlığın kapısındaki «girmek yasaktır» levhası, 20 binden çok kadının kararlı yürüyüşünü, Lilan Ngoyi ve arkadaşlarını durduramamış, 100 bin imzalı direniş belgesini başbakana vermelerini, önleyememişti. Lilan Ngoyi, 68 yaşında 13 Mart 1980'de ölmüştü. Daha genç kızlığında yoksulluk içinde yaşayan ailesinin, hasta babası, annesi ve kardeşinin bakımını tek başına üstlenmişti. 1912'de kurulmuş olan ANC'ye (Afrika Ulusal Kongresi) katılarak yönetici kadro üyeliğine seçilmişti. 1956'da tutuklanmış, 4 yılı aşan yargılama sonunda dava düştüğü için tutukluluğu kaldırılmış ancak tüm özgürlüğü kısıtlanmış ve sürgüne gönderilmişti.

ANC 1912'de kurulduğu zaman halkın çoğunluğu, sömürgeciliğe ve beyazların ülkelerini istilalarına karşı savaş veriyorlardı. Zamanla direniş ve protesto hareketi gittikçe yayılmış ve 1960'a dek sürmüştü. Sharpville katliamı ile birçok kadının yaşamını yitirmesi yanında, çok sayıda kadın tutuklanmış ve ANC, hükümet tarafından yasadışı ilan edilmişti. Daha sonra kurulan Güney Afrikalı Kadınlar Birliği ve ANC'nin amaçları saptanırken kurtuluş hareketindeki kadınların rolü üzerinde durulmuş, kadın ve erkeklerin aynı amaçlar için birlikte savaşmaları karar altına alınmıştı. «Biz kadınlar, toplumda erkeklerden ayrı bir sınıf oluşturmuyoruz. Kadınlar olarak erkeklerimizin sorun ve üzüntüsünü bölüşüyor ve onlarla birlikte eşitsizliğin ve sosyal ilerlemede engellerin ortadan kaldırılması için el ele çalışıyoruz.»

Güney Afrikalı kadınların mücadelesi yeni bir olgu değildir. Atalarının daha 1652'de başlattığı, sömürgeciliğe karşı savaşı sürdürüyorlar. Bu zaman içerisinde yüzlerce kadın kahraman gelmiş, geçmiş, isimleri akılda kalmasa bile, özgürlük savaşındaki çabaları, sonradan gelenlere cesaret, umut vermiş, ışık tutmuştur. ANC'nin kurulmasıyla birlikte Güney Afrikalı kadınların sorunları, savaşımları, acıları dünya kamuoyuna duyurulurken, ***Kate Molalı, Ruth First, Albertina Sisulu, Winnie Mandela*** gibi kadınların cesaretleri, çabaları tüm dünya kadınlarına örnek olmaktadır.

Albertina Sisulu, büyük protestolar üzerine 15 yıllık tutukluluktan sonra bırakıldığında 68 yaşındaydı. Pollsmar tutukevinde, ömür boyu hapse mahkûm eski ANC genel sekreteri Walter Sisulu'nun karısıdır. Politik eylemlerine, sık sık tutuklanmasına, sürgüne gönderilmesine rağmen, 5 çocuğunu, yitirdiği kızkardeşinin 2 çocuğunu ve 7 torununu da aynı sevgiyle büyüttü. 1976'da Soweto ayaklanmasında, onunla birlikte 16 yaşındaki oğlu, kızı ve gazeteci olan öteki oğlu da tutuklanmıştı. Etkili konuşması ve yazması, ırkçı rejim için bir kabus olduğundan onu engellemek için her türlü yönteme başvuruyorlardı. Bir yıl içinde kısa aralıklarla tutuklanmış, kefalet için yüksek miktarlar istenmişti. Ardından sürgüne gönderilmiş, en sonunda yazması ve konuşması da yasaklanmıştı. Ancak, Albertina kadınlara şöyle seslenmişti: "Özgürlük bizim ellerimizdedir. Uyanalım ve erkeklerimizle omuz omuza özgürlüğümüzü kazanana kadar savaşalım.»

Irkçı rejim baskı ve zorbalığın yanı sıra çıkardığı yasalarla ayrımcılığı siyah halka karşı eksiksiz olarak uygulamaktadır. 1913'teki toprak yasasıyla, beyaz azınlık tüm Güney Afrika toprağının en verimli bölgesinin %87'sini ele geçirirken, kalan kurak ve ekimi güç topraklar yerli halka kalıyordu. Yine 1913'te erkeklere pasaport yasası

çıkmış, 1948'de Botha rejiminin yönetimi ele geçirmesiyle kadınlar için de uygulanması gündeme alınmıştı. Bu yasa büyük protestolar karşısında ancak 1955 yılında yürürlüğe girebilmişti. Erkekler beyaz azınlığın villalarında, çiftliklerinde hizmetli, fabrikalarda, madenlerde işçi olarak çalıştırılırken, kadınların ve çocukların kentlere girmesi yasaklandı. "Bantustan" adı verilen (modern toplama kampı da diyebiliriz) bölgeler "hazırlandı" ve Bantustan yasasının 10. maddesi eksiksiz uygulanmaya başlandı. Bu maddeye göre, kentlerde beyaz azınlığın yaşadığı semtlere ve sanayi bölgelerine yerlilerin girmesi yasaklanmaktadır. Kentlerde çalışma olanağı bulabilen erkekler yalnız başlarına, kadınlarla çocuklar ise Bantustan'larda yaşamak zorunda kalırlar. Amaç ailelerin dağılmasını sağlayarak birliği bozmak ve siyah halkı denetim altında tutmaktır. Örneğin, bir gazetenin yazdığına göre: «Bir yaşındaki hasta çocuğunu tedavi amacıyla karısıyla birlikte kente getiren bir kişiye bu "suçu!" nedeniyle 50 Rand veya 50 gün hapis cezası veriliyor. Cezasını çekmek için hapse giren bu kişinin karısını ve çocuğunu aç ve tamamen yardımsız olarak ölüm döşeğinde bırakıyorlar. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun soruşturmasında 14 yaşındaki bir çocuk şöyle anlatıyor: "Babamı hiç görmedim ve nerede olduğunu da bilmiyorum. Ailemi geçindirebilmek için her sabah fabrika kapısında mısır satarım. Bir sabah işçileri engellediğim nedeniyle polisler beni tutukladı ve hapse götürdü. Beni 70 çocuğun bulunduğu küçük bir odaya kapattılar. En küçüğümüz 7 yaşlarındaydı. Beni de diğerleri gibi demirle dövüyorlardı. Bir çoğu suçiceğine yakalandıkları için öldüler."

Bantustan'lar, alt yapıdan tamamen yoksundur. Salgın hastalık yaygındır. Yaralı ve lekeli derileri, seyrek pas renkli saçları, ince bacakları üzerindeki şişkin karınlarıyla beslenme yetersizliğinden olan Kwashiohr-Marasmus hastalığı tüm çocuklarda görülmektedir. 1984 yılındaki verilere göre 12 ay içinde 296 çocuk hastaneye yatırıldı. 10 çocuktan biri hastaneye taşınırken yolda öldü. %50 kadarı ise, hastaneden çıktıktan sonra, yine aynı yaşam koşullarına döndüklerinden, bir yıl içinde ölüyorlar. Buna karşılık 150 bin kişiyle 15 dispanserin bakımının sadece 7 doktora düşmesi, durumun korkunçluğunu gözler önüne sermektedir. Güney Afrikalı çocuklar daha doğdukları andan itibaren "kaderlerine" terkediliyor. Anneler, bir kaç Rand karşılığında beyazların çocuklarına hizmet ediyorlar. Çocuklar ve gençler ucuz işgücü olarak çoğu zaman büyüklerin yerine çalıştırılmaktadırlar. Çiftliklerde ırgat olur, kentlerde gazete, sigara satar, çöp taşırlar, kısacası her türlü işi, bir kaç Randa yapmak zorunda bırakılırlar. Bugün artık bu çocuklar ailelerinin geçimini üstlenmişlerdir. Küçük yaşta çalışmak zorunda kalmaları, % 70'inin daha ilkokulu bitirmeden terk etmelerine neden olur. Irkçı rejim, eşitsiz eğitim politikasıyla, öğrenimlerini en düşük düzeyde tutarak, onların her zaman ucuz işgücü olarak kalmasını sağlar. Diğer yandan bu politika beyazlarla siyahların arasındaki uçurumu derinleştirmeye de yarayan bir araçtır. Bir beyaz için okula devam ve ders kitapları ücretsiz olmasına karşın yerli halk para ödemek zorundadır. Dünya kamuoyunu yanıltmak için siyah çocuklara «zorunlu eğitim» adı altındaki uygulama aslında tamamen ayrımcı amaçlara hizmet etmektedir. Amaçlı olarak hazırlanan yetersiz öğretim programı çok sayıda çocuğun başarısızlığını daha baştan hazırlar. Bunu hükümet, yerli öğretmenlerin "bilgisizliği" öğrencilerin "tembelliği" olarak açıklamaktadır. Ancak, çocuk çalışkanlığını kanıtlasa bile, siyah olduğu için zaten ilkokuldan sonra öğrenimini sürdürme olanağı yoktur. Teknik eleman yetiştirilmesi, özel kişilerin elindedir. Onlar da seçimde çok "derin" araştırmalar yaparak, sonuçta rejime hizmet edebilecek bir iki yerli genci alırlar. Tüm bu eşitsiz ayrımcı uygulamaları öğrenci ve öğretmenler 1976'daki direnişleriyle protesto etmişlerdi. Polisin

New Brighton yerleşim bölgesi siyahların içinde bulunduğu yoksulluğu tüm acılığıyla yansıtıyor.

açtığı ateşin ilk kurbanı 11 yaşındaki Andrew oldu. O tıklım tıklım bir sınıfta, yere oturarak, silah ve üniformayla «ders veren» bir beyaz öğretmenin dersine girmeyi reddetmişti. Tüm ülkede 2 binin üzerinde öğrenci ve öğretmen tutuklanmıştı. Bazı gazetelerin yazdığına göre, 17 yaşından küçük çocuklar dahi, dayak ve işkenceden yaralanmış yüzleri, halsizlikten titreyen bacaklarıyla, konuşamayacak bir durumda oldukları halde mahkemeye çıkarılmışlar, ana babalarına dayanarak ifade vermeye, öğretmen ve öğrenci elebaşlarının isimlerini söylemeye zorlanmışlardı. Kısa bir zaman sonra, tüm eğitim kurumlarında öğrencilerin baskı altında tutulması için, ırkçı rejimin yardakçısı öğretmenlerin sayısı hızla artırılmıştı. Bunların öğretmenlik dışında bir başka görevleri de okullarda, özellikle üniversite çevrelerindeki öğrenci hareketlerini ve onları destekleyen öğretim üyelerini hükümete bildirmekti. 17 Ağustos 1982'de Mondale Üniversitesi'nden Profesör ***Ruth Frist***'in mektupla gönderilen bombayla öldürülmesi, onun öğrencileri ırkçılığa, eşitsizliğe karşı birleştirmesi ve onlarla birlikte savaşmasındandır.

1925 yılında Johannesburg'da doğan Ruth Frist, sosyoloji öğrenimi sırasında ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı öğrenci grubunu kurmuştu. Daha sonra öğrenimini yarıda bırakarak gazetecilik yaşamına atılmıştı. 21 yaşında, siyah maden işçilerinin büyük grevinde onların yanında yer alan birkaç beyazdan biriydi. 1956 yılında Nelson Mandela ve Walter Sisulu ile birlikte tutuklanan 156 kişi arasındaydı. 60'lı yıllarda tekrar tutuklanmış ve 117 gün gözaltında kalmıştı. Daha sonra 117 günlük gözaltındaki yaşamını bir kitap olarak yayımladı. Kendisinin ve avukat olan kocasının özgürlükleri kısıtlandığı için 1969'da Londra'ya gittiler. Orada 117 gün kitabı filme alındı. Tüm ailesiyle birlikte oldukça özgür yaşadıkları halde, tümü tekrar Moputu'ya dönmek için yanıp tutuşuyordu. Tüm baskıları göze alarak kısa bir zaman sonra döndüler. Ruth Frist madende çalışan siyah işçilerin durumunu araştırmaya başladı. ***117 Gün***'de son satırları yazarken kendisinin geleceğini, aniden serbest bırakılması üzerine şöyle betimlemişti: "Sonuçta beni eve götürdüklerinde bunun bir son olmadığını, tekrar geleceklerini biliyordum."

Johannesburg'da siyahlara polisin saldırması hergün görülen olaylardan biri oldu.

Güney Afrika'da halk arasındaki işsizlik 2 milyonun üzerindedir. Siyah işçiler maden ve çiftliklerdeki işgücünün % 90'ını, sanayide %50'sini oluşturmaktadır. Beyazlarla yalnız çalışma koşullarında değil, ücretlerde de %20'ye ulaşan eşitsizlik vardır. Kadınların %80'i iş bulamamaktadır. Çoğunluğu toprak işlerinde ve beyazların ev hizmetlisi olarak çalıştırılmaktadır. Yasal bir saat ücreti ve çalışma saati olmadığı için patron istediği gibi ödeme yapmaktadır. Ancak, çalışan kadınların direnişleri de gittikçe artmakta, tüm işkollarına yayılmaktadır. Tekstil, metal dallarındaki büyük grevlerde erkek işçilerin yanında kadınlar da çoğunluktaydı.

Kentlerdeki sorunlardan biri de konut (daha doğrusu başını sokabilecek bir yer) bulabilmektir. Suyun, elektriğin olmadığı, rutubetin her yeri sardığı kötü konutlarda oturan insanlardan yüksek kiralar alınmaktadır. Güney Afrikalı bir kadının yasalar önünde kiracı olmaya hakkı olmadığı için, özellikle yaşlı ve yalnız yaşayan kadınlar "kadınlar evine" gitmek zorunda bırakılmaktadırlar. Onlar, burada bahçelerde ev işlerinde çalıştırılmalarına karşılık aylık ücretlerinden yüksek kiralar kesilmektedir.

Gittikçe artan yoksulluk, baskı ve yasak koşulları altında insanların yaşamaya zorlanmasını yaşlılar daha da acı bir şekilde üzerlerinde hissederler. Resmi emeklilik yaşı kadınlarda 60 erkeklerde 65'tir. Ancak bu yaşlara erişebilen Güney Afrikalı yürüyen bir cenaze haline gelmiştir. Onların yüz ve vücutlarındaki acımasız sömürünün izleri açıkça görülürken, kızları ve oğulları da onlardan zor ayırt edilir. Ciğerleri toz dolu olarak madenlerden çıkan insanlar, hasta ve bakımsız olarak yaşama savaşındadırlar. Emeklilikde de ayrımcılık yasallaştırılmıştır. 1982 verilerine göre beyazlara 138 Rand, melezlere 83 Rand, Hintlilere 83 Rand, siyahlara 49 Rand ödenir. Ayrıca beyazlar için her ay ödeme yapılırken, diğerlerine ancak iki ayda bir ödenir. Ayrımcılık bununla da bitmiyor. Beyazlar istedikleri zaman postadan aylıklarını alabilirken, diğerleri belli bir günde binlerce kişinin oluşturduğu sıralarda, merkezlerin önünde 10-15 saatten çok bekletilirler. Tüm bu acımasız uygulamalara karşın yaşlılar, kentlerde yaşamayı, açlık, hastalık, ölüm anlamına gelen Bantustan'da yaşamaya yeğlerler. Güney Afrikalı'nın seçim hakkı olmadığı gibi sendika ve sendikal faaliyetler de yasaklan-

mıştır. Sendika için hak isteyenler "terörist" olarak tutuklanmaktadırlar. 72 yaşındaki yaşlı ve hasta, eski sendikacı mahkemeye zincire vurulmuş olarak çıkarılmıştı. Yalnız siyahlar değil, haksızlığa, eşitsizliğe karşı konuşan beyazlar da tutuklanırlar.

Güney Afrikalı Kadınlar Federasyonu genel sekreteri ***Helen Joseph*** yaşamının büyük bir bölümünü tutuklu ve sürgün olarak geçirmesine rağmen onun tükenmeyen gücü, özgürlüğün insanların kendi ellerinde olduğuna inanmasından kaynaklanmaktadır. H.Joseph 8 Nisan 1905'te İngiltere'de doğdu. Hindistan'daki 3 yıllık öğretmenliğinden sonra Güney Afrika'ya yerleşti ve evlendi. 1966'da yazdığı kitabında (Yarın Güneş Doğacak) "Eğer siyah halkın mücadelesine katılamayacak kadar cesaretsiz bir insansam, kendimi yaşamım boyunca suçlu hissederim" diyordu. Winnie Mandela'nın sürgüne gönderilmesinden sonra Helen Joseph ve diğerlerinin onu ziyaret etmeleri suç olarak görülmüş, tümü tutuklanmıştı. 1980'de bu kez ona verilen sürgün kararında adalet bakanının: "Onun, kamuoyunu rahatsız eden tehlikeli davranışlarından emin olduğum için, sürgün kararını onaylıyorum" sözleri yalnız Güney Afrika'da değil tüm dünyadaki demokratik güçler tarafından, 75 yaşındaki bir kadına yapılabilecek en büyük haksızlık olarak protesto edilmişti.

Dış ülkelerde, sürgün olarak yaşayan Güney Afrikalı kadınların kamuoyu oluşturmadaki çabaları azımsanamaz. UDKF'nin Prag'daki konferansında ***Magdalene Gaetsewe*** konuşmasında: "Bizler bugün savaşımızı sürgünde dahi sürdürüyoruz. Bir özgürlük savaşçısı cesur ve kararlı olmalıdır. Umudumuzu hiç bir zaman yitirmiyoruz. Tarihin ilerici, barışçı güçler yanında olduğunu Angola, Mozambik, Zimbabwe gibi ülkelerin özgürlüğe kavuşması göstermektedir. Biz kadınlara düşen bir diğer görev de terörün, katliamın kurbanı olan, yaşlı sakat insanların, ana babaları cephede veya onları yitirmiş olan çocukların bakımlarını da üstlenmektir."

Güney Afrika'da halk ayaklanmış ve her an patlama haline gelmiştir. Halkın davranışı, bir değişikliğin kaçınılmazlığını göstermektedir. Botha rejimi tüm baskı ve zorbalıklarına rağmen, yönetimi sürdüremeyeceğini anladığı halde son cinayetlerini işlemektedir. Barışçıl gösterilere baskın, kitlesel tutuklamalar, sürgün, işkence ve yüzlerce kişinin yargılanmadan zindanlara atılması Güney Afrika'daki günlük gerçeklerdir. Irkçı rejimin hâlâ yönetimde kalması birkaç Batı Avrupa devletine ama hepsinden önce ABD'ye sırtını dayamış olmasındandır. Güney Afrika'da, uluslararası tekellerin şubeleri yerleşmiştir. 700 İngiliz, 500'den çok ABD ve Federal Alman şirketi Birleşmiş Milletler'de alınan birçok karara karşı ırkçı rejime silah satışını aralıksız sürdürmektedir. Tank, bomba, denizaltı ve diğer silah çeşitleri çoğunluktadır. Ayrıca Güney Afrika rejimi tüm dünya barışını tehlikeye sokacak atom başlıklı silahları yapabilecek durumda olduğunu 1979'da patlattığı atom bombasıyla göstermiştir. Çok sayıda kurbanların verildiği uzun kurtuluş mücadelesinden sonra 11 Kasım 1975'te Angola'da özgürlük kazanıldığından bu yana ırkçı rejim ve emperyalist yandaşları tarafından terör, zorbalık zinciri aralıksız sürdürülmektedir. ABD'nin ve Nato'ya bağlı devletlerin amacı ırkçı rejimi Afrika anakarasına ileri karakol görevini yaptırmak, bu nedenle ilerlemeyi önlemek ve yitirdikleri yönetimi yeniden ellerine geçirmektir. En son cinayetlerini 1984 yılında planlayarak uyguladılar. 10 bine yakın asker, uçaklarla ve paraşüt birlikleriyle desteklenerek Angola'ya baskın yaptı. Sinirleri felce uğratan yüksek zehirli gazlar kullanıldı. En modern silahlarla köyler, okullar ve hastaneler yakıldı, yıkıldı. Kadın ve çocukların çoğunlukta olduğu savunmasız halk öldürüldü. Modern silahların kullanıldığı, kimyasal silahların denemesinin yapıldığı Angola'da ırkçı Botha rejimi ve Reagan yönetiminin el ele hazırladığı, planladığı terör artık tüm dünya kamuoyunun gözü önünde uygulanmaktadır. Diğer yandan, beyaz-siyah halkın yoksulluğuna, açlığına, binde 300'ü bulan çocuk ölümüne ırkçı rejimin 260 milyar Rand'ı bulan askeri harcaması neden olmaktadır.

Güney Afrikalı halkın gittikçe yükselen direnişini kırmak için rejimin hiçbir cinayetten çekinmemesi dünyadaki tüm barışçı güçler tarafından lanetleniyor. Protestolar artıyor. Avrupa'daki ilerici insanlar, UDKF gibi kadınları çatısı altında toplayan örgütler, demokratik birlikler, dinsel kuruluşlar her fırsatta Güney Afrika'da oynanan kanlı oyunları, halkın savaşını göz önüne seriyorlar.

Dünyadaki ilerici kadınlar, Güney Afrikalı kadınların özgürlük savaşını her biçimde desteklerken, onlar da yanıtlarını şöyle veriyorlar: "Biz Güney Afrikalı kadınlar, diğer ülkelerin kadınları gibi çocuklarımızı, kocalarımızı, evimizi ve her şeyin üzerinde anayurdumuzu seviyoruz. Tüm çekilen acıları, ırkçı rejimin kurşun yaralarını, hapisteki işkenceleri yüreğimiz kanayarak anımsıyoruz. Onurluyuz, çünkü kendimizi özgürlük için savaşmaya adadık. Çocuklarımızın, toplumun tek ayrıcalıklı sınıfı olacakları; herşeyin en iyisi, en güzelinin onların önüne serileceği; onları silahlar yerine sevgi, mutluluk ve şefkatin çepeçevre sarıp sarmalayacağı; onlara eğitimin kültürün, sağlığın, eşitliğin, ilerlemenin sağlanacağı bir toplumu yaratacağımıza inanarak, özgürlük savaşında daha cesur ve kararlıyız."

Biz de onları Nâzım Hikmet'in şu dizeleriyle selamlayalım:

"Kardeşlerim bakmayın sarı saçlı
olduğuma
Ben Asyalıyım
Bakmayın mavi gözlü olduğuma
Ben Afrikalıyım" □

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Wir Frauen, Demokratische Fraueninitiative **Nr. 2/1986, Köln.**

Frauen der ganzen Welt, **IDFF. Nr.3/1984, Berlin**

Weltkongress der Frauen, **Prag, 8-13/10/1981, IDFF**

Frauen der ganzen Welt, **IDFF. Nr.4/1982**

Frauen der ganzen Welt, **IDFF. Nr.3/1982**

Frauen der ganzen Welt, **IDFF. Nr.1/1982**

Paris Komününün 115. Yılı Nedeniyle

Yeni Osmanlılar Cemiyeti ve 1870-1871 Paris Savunması-Komününde Üç Türk Yurtseveri...

Reşat, Nuri ve Mehmet Beyler ... 4

Serol Teber

Paris Komünü'nün etkileri Türkiye'ye çeşitli biçimlerde yansımış. Başbakan Âli Paşa, Marx'ın «cüce canavar» olarak tanımladığı, Thiers'in yakın dostu da olarak, salt Türk komüncülerini değil, Parisliler'i de bağışlamamış. 25 Temmuz 1871 tarihinde yayımladığı «Emirname-i sâmi»de komün olayına ve komüncülere şiddetle çatmıştır...

Emirname-i sâmi

«Bildiğiniz gibi, çağımız maddi bilgiler yönünden geçen yüzyıllarla oranlanmıyacak ölçüde ileridir. Ancak insan toplumunu asıl ayakta tutan toplumsal ahlakın dayanağı gibi bağlar ne yazık ki dikkate alınmamaktadır. Bu ilgisizliğin vahim sonuçları ortada. İşçiler, sermayedarlarla servet ve refahca eşit olmak için mevcut malları bölüşmek gibi sakıncalı-tehlikeli düşüncelere kapılmışlar. Yalnız o kadar değil, hükümet yönetimine ortak olmak da istiyorlar. 1860-61 yılları arasında beliren bu tehlikeli düşünceler, şu dokuz on yıl süresince habis ruhlar gibi Avrupa'nın her tarafına yayılmıştır. Bu nitelikli kişilerden oluşan ve teşekkül eden cemiyetin adı: Enternasyonal'dir. Enternasyonal'in Londra'da bir merkezi, Amerika ve İsviçre'de şubeleri vardır. Üyeleri çoğalmış, sermayesi artmıştır. Pekala bilirsiniz ki, bu vahim-tehlikeli istekler emeller-kuruntular, dünya düzenine (nizam-ı âleme) aykırıdır. Gerçekleşmeleri —Allah göstermesin— türlü türlü ihtilâl ve uyuşmazlıklara yol açar. Böyle düşünenlerin Komüna'da neler yaptıklarını gördük. Paris'in hali meydandadır. Haydutluğu meslek edinmiş bu adamların amacı, insan toplumlarını vahşet durumuna ve hayvanlığa geri götürmektir. Hem kişiliğimize (mizacımıza) hem ahlakımıza ters düşen bu gibi fikirlerin ülkemizde ilgi görmiyeceği doğaldır. Ancak, Osmanlı Devletinin toprakları çok geniş ve Padişahın kulları kalabalıktır. Bu nedenle dikkatli olmalıyız. Bu uğursuz fikirler hudutlarımızdan içeri girmemelidir. Bu bozuk düşünceli kişilerin amaç ve isteklerini yaymalarına olanak vermemeliyiz...(*)

* * *

Hemen hemen tüm ömrü, özgürlük-meşrutiyet savunucuları ve bu arada Yeni Osmanılar ile mücadele içinde geçen Âli Paşa, bu genelgeyi yayımladıktan iki ay kadar sonra, 7 Eylül 1871 tarihinde, Bebek'deki yalısında, elli sekiz yaşında ölmüştür...

Büyük tarihci Cevdet Paşa, «Maruzat»ında, Âli Paşa'nın cenaze töreniyle ilgili çok ilginç ve öğretici bilgiler vermektedir...

«...Âli Paşa fevt oldukta (öldüğünde) namazı Yenicamide kılındı. Lakin garibdir ki müezzinler birbirinin seslerini yanlış anlamakla camii şerif içindeki cemaat yoliyle cenaze namazını kılamadılar. Yenikapu Mevlevihanesi Şeyhi Osman Efendi, tezkiyeye kıyam (namazdan sonra cenazenin başındaki aklama soruşturması) ile üç defa «Bu zati nasıl bilirsiniz» diye sordu ve arada «Büyük bir zat idi. Devlete çok güzel hizmetleri vardır» diye gördü. Kimesne tarafından lâve neam (olumlu ya da olumsuz) bir cevab zuhûr etmedi. Halbuki cenazenin birinci ve ikinci safı hep anın müteallikatı (yakınları) ile dolu idi. Sanki herkezin ağzı kilidlendi. Bu sükûti, huzzara (olaya tanık olanlara) bir acib dehşet verdi. Böyle tezkiyesine sükûti tam ile mükabele olunan bir cenaze görülmemiş ve işitilmemiş olması, evlâd ve akribasına ne mertebe tesir eylediği beyandan müstağnidir. Bu hali görenler, andan sonra efkarı umumiyeye dokunacak tavır ve mişvardan (davranışlardan) sakınır oldular. Vakıâ kişi içinde yaşadığı milletin menfuru (nefret edilen kişisi) olmak, hem kendisi, hem de akabı (yakınları) için pek büyük mesaibden madud-dur (ayıptan sayılır)...»(*)

* * *

Evet; insanın yaşadığı toplunı içinde sevilmemesi-dışlanması pek büyük bir ayıp. «Son büyük doğulu» olarak da tanımlanan Cevdet Paşa'nın bu tanımlaması gerçekten çok yerinde olsa gerek. «Milletin nefreti-

ni» kazanmış Âli Paşa'nın cenaze töreninde görülenlerden esinlenerek yapılan bu çıkarsamanın, günümüzde de, içinde yaşadığı toplum tarafından dışlanmışlarca ara sıra anımsanmasında yarar olabilir...

* * *

Âli Paşa'nın, «Emirname-i sâmi» —yüce genelgesine ve hükümet ardılı pek çok yayın organının olumsuz ve saldırgan tavırlarına karşın, Yeni Osmanlılar, Paris Komünü üzerine yan tutan, açıklayıcı olumlu yazılar yazmışlardır.

Örneğin, Reşat Bey, *İbret* gazetesinin 5 Haziran 1872 tarihli, 3. sayısında, «Devair-i Belediye Tarafdâranı» (Komün Taraftarları-Komünarlar) adlı bir yazı yayımlamıştır.

Reşat Bey, bu son kerte önemli yazısında Paris Komünü'nü şöyle savunmaktadır...

«Burada söylediğini bilmemek ve bilmediğini söylemek illetine müptela (hastalığına tutulmuş) olan bazı ukalânın neşriyatına bakarak Parisin İhtilâl'i Ahirine (son devrimine) sebeb Komün taraftarlarını İştirâk-i Emvâl (mal ortaklığı) ve İyâl (ayal) mezhebinde zannolunmuş gördüm.

Vakıa ***Komün*** *maddesinden müştak (türemiş) olan* ***komünist*** *kelimesi İştirâk-i Emvâl (mal ortaklığı) ve İyâl (ayal) fikr-i fâsidinde (bozucu fikir) bulunan bir iki bedbahta isim olmuş ise de bunun tâmim ile* ***komün*** *taraftarlarına dahi* ***kumünist*** *demek ve* ***komünist*** *ile* ***komünalisti*** *fark edecek kadar Fransızca bilmeden Fransanın ahvâli (durumu) hakkında beyan-ı mütalâaya (düşünce açıklamaya) kalkışmak cehaletden hâsıl olma gayet maskara bir cesarettir.*

Komün İhtilâli yetmiş bir sene-i milâdiyesi hâdisâtının (bindokuzyüz yetmişbir yılının olaylarının) en mühimlerinden olduğundan ve o sırada Avrupada bulunduğumuzdan bu bapta olan tahkikat ve meşhudatımızın (gördüklerimizin) beyanını (açıklamasını) halkça faideli (halkımıza yararlı) gördük.

18 Mart 1871 erbâb-ı ihtilâlinin (devrimcilerinin) Pariste zimâmı idareyi (yönetimi) ele almaları ve Versay Hükümeti tarafından kuvve-i mücbire gösterildiği (zora başvurulduğu) takdirde hak ve hürriyeti muhafaza için silâha sarılmaları birinci derecede mücerred cumhuriyetin bekası ve bu cihetle istikbali temin ile yirmi senedenberi İmparatorluk sayesinde zulüm ve fısk (günah) ile çürümek derecesine gelmiş olan Fransanın yeniden ihyası niyetinden ileri gelmiş bir fekk-i merkeziyyet (kurtarma amacı) davası üzerine mübtenidir (dayandırılmıştır). İmparatorluk idaresi semeresi olarak Fransa maddi ve manevi bunca ziyan görmüş ve en sonra hemen bütün bütün perişan olmak derecesinde belâlara uğramış velhâsıl şimdiki cumhuriyetini yedi sekiz milyar frank ve iki büyük eyâlet fedâ ederek kazanabilmiş iken artık cumhuriyeti emniyetli bir esas üzerine vaz'eylemek emelinde bulunmak her Fransızın hakkı ve bu iddiada ısrar etmek vazifesi olduğu nasıl inkâr olunur?

Mesalâ Fransayı bu felâketler bir hükümeti-i cumhuriyye uğratmış ve onun yerine bir İmparatorluk teessüs etmiş olsaydı cumhuriyetin bir daha avdet edememesi için sonradan teşekkül eden hükümet taraftarı her türlü şiddeti ihtiyar etmez miydi? Ve bunlar haklı olmaz mıydı? Hâlâ Mösyö Tiyer cebr-ü şiddette (şiddet zoruyla) komün taraftarlarına tefevvuk etmedi mi (üstün olmadı mı)?

Bahusus o zaman Bordodaki Şurây-ı Ümmet imparatorluk veya krallık taraftarlarından mürekkep olduğu gibi Mösyö Tiyer'in dahi Lui Filip hanedânı sayesinde yetişmiş bir adam olması ve daima o familyaya sitayişkâr bulunması cumhuriyetin bekâsını isteyenlere bittabi bir emniyetsizlik göstermişti. Hattâ Paris halkının Viktor Hugolar, Gambettalar, Lui Blanlar gibi Şurây-ı Ümmet âzalığına intihap ettikleri ekâbirin kâffesi (bütünü) serkârda (işbaşında) bulunan Mösyö Tiyer ile Mecliste bulunan imparatorluk ve krallık taraftarları cumhuriyetin devamına kâfil görmedikleri için istifa ederek çekilmişlerdi.

Bu istifa Paris halkını büsbütün heyecana düşürdü. Herkeste mütebassırâne ve gayet ihtiyatkârâne davranmak fikri zuhur eyledi.

Vaktâki Hükümet tarafından Paris halkının eslihası (silahları) talep olundu (çünki bu vak'a harbin akabinde zuhur eylediğinden halkın silahları daha toplanmamıştı), halk Hükümetin bu emrine mutavaatten istinkâf eyledi (uymaktan kaçındı). Zira zaten kulaklar dolgun olduğundan Hükümetin bu hareketi Cumhuriyeti mahv için halkı güçsüz bırakmak niyetiyle tedarik olunmuş bir desise (gizli hile) zannolundu. Mümanaat gösterildi. Hükümet ise işin azacağını düşünmeden veya vazife etmeden bilâlüzum istimâl-i cebre (gereksiz yere zor kullanmaya) kalkışınca halk tarafından dahi mukabele edildi.

İş bu suretle 18 Mart 71'de Pariste halk ile asker ufak bir kavgaya tutuştular. Bu kavgada halk galebe ederek askeri ve Mösyö Tiyerin memurlarını Paristen çıkardı. Ve o halde memleketin ümûr-u idaresi (yönetimi) erbâb-ı ihtilâlin (devrimcilerin) eline geçerek KOMÜN yani Devair-i Belediye (Komün yönetimi) usulü ilân olundu.

Bunlar iki ay kadar Pariste hükümet ettiler. İştirâk-ı emvâl kaide-i fâsidesini (mal ortaklığı bozuk kuralını) icra eylemek şöyle dursun parasını peşin vermeden kimseden bir habbe (küçük bir şey) aldılar mı? Ve Fransa Bankasında milyonlarca akçe mevcut ve idaresi kendi ellerinde iken bir akçesine dokundular mı? Para lazım oldukça Paris şehri nâmına senet vererek cüz'i bir şey aldılar. Onun da cümlesi idare-i belediyeye ve askere sarf eyledikleri divân-ı harpte muhakeme olundukları zaman sabit oldu. Hal böyle iken onlara iştirak-ı Emvâl (mal ortaklığı) tarafdarı demeğe hakkaniyet razı olur mu?

Ailenin hürmet ve hususiyetine riayet en kuvvette bulunan ve günden güne terakki etmekte olan Amerikada, İngilterede, Belçikada, İsviçrede komün usulü mevcut iken bu usulün Fransada dahi tesisini isteyenlere iştikar-i iyal (ayal) taraftarı demeğe akıl cevaz verir mi?

Hattâ, Mösyö Tiyerin bile İhtilâlin zuhurunda mükâleme (konuşma) için biddefaat Paristen gönderilen meb'usân ile uzun uzun müzakerata girişerek yalnız teferruatta gösterdiği bir takım müşkilâttan başka komün usulünü esasen kabul eylemesi dağvada bulunanların yağmager-i uzümal (Çapulcu) olmadıklarına delil olmaz mı?

Vakıa Komün idaresinin en son zamanlarında birkaç bahtsızı kurşuna dizmeye mecbur olması teessüf olunur mesailden (sorunlardan) ise de işin dikkatle mutalâası bundaki mes'uliyetin tamamen Versay Hükümeti üzerine düşeceğini derhal meydana kor.

Şöyle ki Versay idare-i askeriyesinin Komün asâkir-i müttefikasından (askeri birliklerinden) aldıkları useraγı (tutsakları) bilâ muhakeme (yargılamadan) idama hükmeylemekte olan ısrar-ı garibini men'edebilmek için komüncüler birkaç zatı rehin suretiyle tevkif ederek şu idam işine devam olunursa mevkufların hayatı tehlikeye bırakılmış olacağını Versaya

bildirmiş ve bu teşebbüsün semeri görülmek ve ehemmiyeti olmak için bu rehinleri Versay Hükümetince kıymetli olan rühban güruhundan seçmeye mecbur olmuştu.

Lakin, Versay Hükümetinin gözüne hırs-ı câh (makam hırsı) ve ahz-i intikam (intikam tutkusundan) başka bir şey görünmediğinden taht-ı tevkifte (tutuklu) bulunanları ve ihtarât-ı vakıayı (olayı hatırlatmayı) aslâ düşünmeksizin yine evvelki gibi hemen tuttuğunu kurşuna dizdi. Bu ise rehin halinde olan biçarelerin Komün tarafından idam olunmasına rıza göstermekten başka bir ma'nâ kabul etmiyeceğinden bundaki mes'uliyete Versay Hükümetinden başka merci bulunamaz.

Şurası dahi hatırdan çıkarmamalıdır ki, komün bunları idam eylemekten mümkün olduğu kadar içtinap (kaçınmıştır) etmişti. Buna delil ise Versay askeri ta Parise giriceyedek bicarelerin hayatta bulunmasıdır. Komün idaresi daha zuhur eder etmez idam cezasını lâğvetmiş ve bunu ispat işin eşafo denilen katil makinesini enzâr-ı umumiyede (herkesin gözleri önünde) resmen yakmış iken kâffe-i a'mâlden ve hatta âzasının her biri hayvatından ümidi kestiği zamanlarda yeis ve hiddetle birkaç adamı kurşuna dizmesine nasıl hunrizlik (kan dökücülük) manası verilebilir? Eğer bu adamlar hunriz (kan dökücü) olsa üç dört kişiyle iktifa etmez. Pariste bulunan taife-i rühbanın cümlesini idam ederlerdi. Çünki rühbanların hamisi (korucuyusu) olan Versaylılar Komün taraftarlarından ellerine kim geçti ise idam ettiler.

Demekki o facianın tabiat-ı maslahattan (maddenin tabiatından) neşet etmiş bir çirkin vak'a olduğunda her akıl ittifaka mecburdur.

Harik (yangın) bahsi ise müfteriyat-ı vâkıanın (asılsız suçlamaların) en garibidir. Hafi olmadığı vecihle Pariste yanan mahaller Tüilleri Sarayı ile Daire-i Belediye ve Adliye-i Maliye Nezaretleriyle sair ufak tefek ebniyeden (binalardan) ibarettir. Bu mahallerin önünde Devar-i Belediye askerinin metrisleri bulunduğu cihetle bu metrisleri zapt ve tahrip için Versay askeri günlerce obüs ve humbara attıkları müsbet iken bu mahallerin Komün tarafından ihrak olunduğu iddiasına nasıl cesaret olunabilir?

Ve bir de eğer Komün'ün maksadı Paris'i yakmak olsaydı buna kim mâni olurdu? Monmartr mahallesinde bulunan seksen pâre top bu maksadı iki saatte hasıl eylemeye muktedir değil miydi? Hâsılı Versaylılar Parise girdikleri gün şehrin her tarafını birden zaptedemiyerek tam sekiz gün uğraştıklarından şu sekiz gün zarfında Parisin her tarafına ateş bırakmağa ve kiliseleri ikişer varil barut ile atmaya İdare-i Belediye kadir değilmiydi? Bu suallerin cevabı şüphesiz tasdiktir.

Versaylıların attığı gazlı güllerle jezüvitlerin çıkardığı bir kaç deninin şerrine uğrayan salif-üzzikir binalardan maada hiçbir kilisenin ve ebniye-i âzimeden (büyük binalardan) hiç birinin harabolmaması harik isnâdâtını (yangın iftirasını) külliyen reddetmez mi?

Bunların Versaylılar eline düştükçe gerek muhakemede haksız görünerek akreplere bile olamıyacak mucazâta olmaları (cezaya çarptırılmaları) sırf mağlup oluşlarındandır. Mağlubiyet ise bir vakitte haksızlığa delâlet eylemez.

Komün'ün gayet adil bir fiili ve Tiyer cumhurunun gayet zalimane bir hareketi vardır ki burada onun beyanıyle iktifa ederiz (yeterli buluruz).

Komün idaresi Cezayir halkının Fransızlarla hemcins (aynı soydan) ve hemmeshep (aynı dinden) olmadıkları için istiklalini ilan etti. Halbuki Mösyö Tiyer'in Hükümeti Cezayirde silaha sarılan vatanperverlerden müdafaa-i hâmiyyetkârânelerine (yurtlarını savunanlara) galebe edemediği bir köy halkının umume (tümünü) diri diri ateşe yaktı...»

* * *

Burada, gerekirse Reşat Bey'in, Paris Komünü'nün özünü ne denli kavrayabildiği sorunu ayrı bir boyutta tartışılır. Ancak, bu aşamada bizi öncelikle ilgilendiren nokta, içinde bulunduğu koşullar da dikkate alındığı, Reşat Bey, Paris Komünü'nde geçen olayları gerçekten içinde yaşamış bir komüncü tavrıyla anlatmaktadır. Reşat Bey'in yazdıklarındaki biçem-üslup, onun, Paris Komünü'nü en azından, çok yakından izlediğini, kanımızca hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde, sergilemektedir...

Bu yaklaşım Namık Kemal'in, yazdığı «reddiye» makalesinde daha da somutlaşmıştır.

* * *

Reşat Bey'in, Paris Komünü'nü savunan yazısının 5 Haziran tarihli *İbret* gazetesinde yayımlanmasından üç gün sonra 8 Haziran tarihle *Basiret* gazetesinde, «İbret'e Teşekkür» başlıklı bir yazı yayımlanmış. Ve burada, Reşat Bey'in ve *İbret* gazetesinin doğru ve yürekli tavırlarının desteklendiği vurgulanmıştır.

Basiret gazetesindeki yazı şöyle sürmüştür...

«(Devair-i Belediye Tarafdârânı) serlevhasile (başlığıyla) ***İbret****'in üçüncü numarasındaki bend (makale) kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle okundu. Komün taraftarlarını müdafaa yolunda söylenilen sözler o kadar doğru ve o kadar haklıdır ki...*

Aferim İbret. Bu himmetine (çabana) şimdi ve bu misillu dakik (benzer önemde) dâvâlar üzerine bundan böyle sarfedeceğin himmetlere (çabalara-çalışmalara) dahi yine şimdi yani peşin olarak teşekkür ederiz...

Komün taraftarlarını iştirâk-i iyâl ve emval (ayal ve mal ortaklığı) bühtanile (yalanıyla) itham etmek isteyen fikirler ayâ terakkiyât-ı medeniyye (uygarlığın ilerlemesine kuşkuyla bakan) insanları o derece küçültmüş ve o kadar alçaltmışmı itikat ederler ki hissiyatı elbette insanlardan daha az olan hayvanların bile ancak kâffe-i hissiyat (tüm duyuları) ve kuvây-ı tabiiyenin (doğa güçlerinin) mahvı demek olan ölümle beraber mavholacak bulunan aşk ve sevdây-zevciyyet hissini de gaybeylediklerine kail oluyorlar.

1872 yılında, başyazarlığına NAMIK KEMAL'in gelmesinden sonra dönemin en savaşkan yayın niteliğine dönüşen, İBRET gazetesi...

Ayâbunlar terakkiyat-ı medeniye semeresi olarak insanlara humk ve belâlahat (ahmaklık ve bönlük) geldiğini mi zannederler ki (insaniyetin emereylediği teavünden kat-ı nazar) bir adamın mahsul-i sa'y-i destini (emeğinin ürünlerini) diğerlerini gasp ve iğtinam etmesine razı olacağı gibi bir hezeyana revaç vermek isterler.

...kanlarını silkerek tavuk gibi çırpınmaları hürriyetperver olanlar için kıyamete kadar ağlanmıya mecburiyet gösterecek bir hâl iken... Bunlara şaki ve şahsi nazariyle bakmak (aman Yarab.) ne kadar haksızlıktır.

Komün taraftarları vahşi olunca hürriyet cengi vahşiyâne bir muharebe addolunca âlemde medeni unvanı kime kalacak ve medeniyyetperverâne muharebe hangi muharebeye ıtlak olunacak (adlandırılacak)?.. Komün taraftarları ettikleri muharebeyi «her Daire kendi saadetine kendi çalışsın, komşusu bulunan Dairenin muhafaza ve bekây-ı saadeti (mutluluğunun devamı) yolunda kendisinden istenilen muaveneti (yardımı) yine deriğ etmesin» diye icra ederlerdi. Buna vahşet denildikten sonra, «ya cümleniz benim esirim olunuz veyahut cümlenizin kafasını keserim, ya kazandığınızı bana veriniz veyahut kahren (zorlan) elinizden alırım» deyû edilen muharebeye mi medeniyet denilecektir?

Evet şimdiki halde Komün taraftarları zalimdir, vahşidir, hapistir, şakidir. Çünki biraceret mahlup oldular. Eğer bunlar galebe etmiş olsaydılar o zaman hürriyetperver, gayur (gayretli) cesur, âdil insan, hasıl-ı kelam iyiliğe dair ne sayılabilir ise Komün taraftarları olur idi...»

Basiret gazetesi ve Basiretçi Ali Efendi

Âli Paşa'nın genelgesine karşın pek çok Yeni Osmanlı yurtsever yayın organlarında Komün'ü savunmayı sürdürmüşler. Kesin yan tutmuşlardır.

Namık Kemal, 12 Haziran tarih ve 8 sayılı *İbret* gazetesinde yazdığı «Reddiye» başlıklı yazısında bu konudaki tavrını şöyle sergilemiştir...

«Komün taraftarları, hakkında olan makaleye gelince İBRET'te anların mesleklerinde hakkeniyet ve haklarında vuku bulan isnadattan (iftiradan) beraet-i zimmetlerine (suçlarından aklanmalarına) dair iki buçuk sütuna kadar delâil (kanıt) göstermiştir. FAR dö BOSFOR ise —Mösyö Tier dahi o re'yde (o görüşte) bulunduğundan mıdır nedir?— yalnız Komün taraftarlarının ihtiyar ettikleri (seçtikleri) kaide haksız olmadığından bahsediyor. Yalnız bir takım ebniye-i miriyenin (beylik yapıların) anları bazı tevabil (gruplar) tarafından yakıldığı erkek ve kadın bir takım petrolcuların itirafiyle müsbet olduğunu söylüyor.

FAR dö BOSFOR'un İstanbulda çıkan gazetelerden malumat almakta gösterdiği kemale bakılırsa Avrupada geçen vekaiden haberdar olmasına pek de emniyet edemiyoruz. Binaenaleyh kendisine şunu ihtar ederiz ki bahsettiği makalenin muharriri daha Versaylıların silah-ı zulmiyle dökülen kanlar sokaklarda seyyal iken Pariste idi. Mahkemelerde Komün taraftarlarını itham, müdafaa eden avukatları dinledi. İki tarafın efkarını iltizam eden (yan tutan) gazeteleri okudu.

Fransa zabitanı namında olan düşman tarafında gösterdikleri alçaklığın acısını evlâd-ı vatandan (vatan evladlarından) çıkarmak isteyen yadigârların insafta hakguylukta (doğru söylemekte) ne mertebeye vasıl olduklarını layıkıyle gördü. Binaenaleyh bunların hem hasım ve hem hakim olarak Komünlere müteallik ettikleri (ilgili buldukları) ithamat arasında falan şöyle yapmış, falan bunu itiraf ediyor yollu ihtira ettikleri iftiralara inanamaz. Versay'ın hiç bir şeyi irtikâptan (kötülük etmekten-rüşvet almaktan) kaçınmıyan casuslarıyle o mahut Jezvit güruhu meydanda iken cemiyet-i beşerin islâhını maksat edinmiş ve bu maksat uğruna feday-ı cânı göze almış olan bu kadar eshab-ı dânise petrolcu sıfatını kullanmak gibi bir şeniayı (ayıbı) bir vakit isnat edemez. Yine tekrar ederiz ki Komün taraftarları bir tahrip etmek isteselerdi ellerinde bulunan kalaların toplarıyle iki saat içinde bütün bütün mahvetmeğe muktedir idiler.

Zannımızca halka göre faide her şeyin sahibini bilmektir. Binaenaleyh evvelki bentte o kadar tafsilata girişimiz bu mütaladan neş'et ettiğini FAR dö BOSFOR'a ihtar ederiz.(9)

* * *

Namık Kemal, bu ünlü makalesinde, açık bir biçimde yan tutarak, Paris Komünü'nü ve Reşat Bey'i savunmakta, ve «... makalenin muharriri daha Versaylıların silah-ı zulmiyle dökülen kanları sokaklarda seyyal iken Pariste idi...» diye vurgulayıp, bir anlamda, Reşat Bey'in, Komün süresince Paris'de bulunduğunu belgelemektedir...

* * *

İbret gazetesinin yine 8. sayısında, bu kez Nuri Bey, salt Paris Komünü'nü değil Enternasyonal'i de savunmaya başlamıştır.

Nuri Bey, «Medeniyet» adlı yazısında soruna şöyle yaklaşmaktadır....

«Enternasyonal namiyle maruf olan Cemiyet ki Avrupanın bazı mahallerinde garazen burada ise cehlen (bilgisizlikten) âsayiş-i umûmiyi (genel barışı) ihlâle sai (bozmaya çalışan) bir heyet bilinmiştir. İşte o cemiyetin maksadı sırf medeniyetten murad olunan neticeyi hâsıl etmektir.

Bu cemiyetin maksadının husulünü tesri (çabuklaştırmak) için esbapta bazı şiddet göstermesinden korkuluyor. Vâkıa bu suret muhtemeldir. Fakat şimdiye kadar göstermedi. İleride gösterirse kullandığı vesait takbih olunur (kınanır). Lakin yine maksadını tahsine (beğenip-alkışlamaya) mecburuz.

Bir memleket şimendiferler, yollar, caddeler, gazlar, tiyatrolar, çalgılı kahveler, bunlar gibi zevk ve ihtiyaca müteallik ne kadar esbabı cami olursa olsun mademki herkes orada say (emek) nisbetinde müstefik olmak (yararlanmak) bakımından mahrumdur, orada sahihen (gerçekten) medeniyetin vucudu nasıl tasavvur olunabilir?

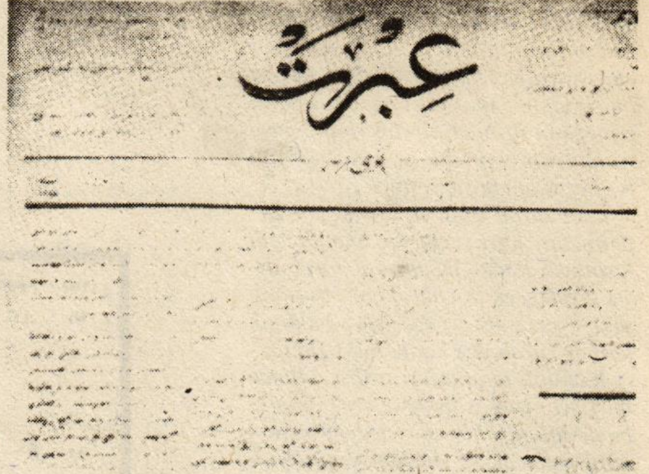
Avrupanın hemen her tarafında amele sınıfı yürekler dayanmıyacak bir haldedir. Bir fabrikacı mâlik olduğu sermayesi kuvvetiyle birkaç bin kişiyi esir gibi kullanıyor. Gördükleri işin onda birine mukabil olacak derecede bile ücret vermiyor. Öyleyse niçin çalışıyorlar? Ya ne yapsınlar? Ameleden biri ücretin kılletinden (azlığından) dolayı bir fabrikayı terkettiği takdirde başka fabrikaya kabul olunmaması için fabrikacıların ittifakı var.

Ya amele niçin öyle bir ittifak etmiyorlar? Evet işte Enternasyonel Cemiyeti o ittifakı tavsiye ediyor. Ve hin-i vukuunda (gereğinde) icap eden muavenet-i nakdiyede (maddi yardımda) da aslą kusur etmiyor. Bunun üzerinedir ki ekser mahallerde amele bil'ittifak (birlikte sözleşmeyle) işlerini tatil ediyorlar. Ve fabrikacıları bir dereceye kadar eskisi gibi suret-i gayr-i meşruada müstefid olmadan (yasalara uygun olmayan kazanımlardan) mahrum bırakıyor...»(*)

* * *

Yoğun aşağılık duygularından kaynaklanan, seviyesiz-sığ, şövenist böbürlenmelerin ötesinde, tarihimizde gerçekten unutulmaması gerekli pek çok olay ve kişi var.

Okurun sabrına ve hoşgörüsüne sığınıp bir kez daha altını çizersek, örneğin, Yeni Osmanlıları kuran,

Namık Kemal'in, Phare Du BOSPHORE'a ünlü «Reddiye»sini yazdığı *İbret* gazetesinin 12 Haziran 1288 tarihli sayısı.

idama mahkûm edildiği halde, Paris'ten İstanbul'a gelip «ihbarcıyı» bulan ve fakat sonra ona, «temyiz hakkı» veren, kimseden beş kuruş yardım görmeden, aç karnına, devrinin en saygın yayın organı *«İnkilab'ı»* çıkaran, Paris savunması ve Paris Komünü'ne katılan, ömrü boyu kapıkulu olmayan ve yine ömrü boyu «mavi boncuk» dağıtım işleriyle uzak-yakın bir ilişkiye girmeyen bir Mehmet Bey'in kişiliği, ahlakı-erdemi, davranışları unutulmamalıdır... Ya da, Reşat Bey'e, «Mehmet'e söyle, b... yemesin, benim kitapları rehinden çıkarsın» diyebilen; ve sonra da, ölüm haberini duyduğunda, «hele Mehmedin ölümünden sonra gönlüm o kadar sarsıldı, o derece kanım başıma sıçradı ki, bir şedit göz hastalığına uğradım, az kaldı kör oluyordum» diye yazabilen Namık Kemal, Mehmet, Reşat ve Nuri beyler arasındaki arkadaşlığın günümüze de örnek olması ve unutulmaması gerektiği kanısındayım...

Bugün, içimizde kaç kişi, duyması olası, kaç ölüm haberine «az kaldı kör oluyordum» diyebilecek kerte ağlıyabilme erdemini yüreğinde taşımaktadır... Ya da başka bir demeyle, içimizden kaç kişi, bir arkadaşının ölüm haberini aldığında, içinde kabaran duyguları, kendi başına kaldığı bir tenha köşede, ağzı tükürük dolmadan bir ayna karşısında tartışabilir. Ve böylesi bir kişisel hesaplaşmadan yüzünün akıyla çıkabilir...

* * *

Artık, «resmi-gelenekselleşmiş» tarih anlayışları ve bunları, bir anlamda, zorla benimsetme uğraşları pratik yaşamın karşısında tam bir yetmezliğe girmiş; kesin bir iflasla sonuçlanmışlardır.

Ancak, bu koşullar altında, Türkiye insanı, bir anlamda ardını dayayacak bir tarihten de yoksun kalmıştır. Gerçekte bugün, düşünen Türkiye insanlarının ortak bir tarihi yoktur. Kuşkusuz, Abdülhamid'i sorgulamak gereklidir; ancak bu tavır, «Atatürkçülük» anlayışlarına da eleştirisel ve çözümleyici yaklaşımlarla birlikte bir bütünlük kazanacaktır...

Bu koşullar altında, salt olgusal saptamalar da, çok kez beklenen yararları verememiş; sorunların yeniden ve yeniden, ama kesinlikle hep birlikte ve de çözümleyici tartışmaların zorunluluğunu getirmiştir...

Özcesi, övünmeyi-şişinmeyi bir yana atıp, tarihimizdeki olay ve kişilere, *maddeci tarih yönteminin* büyüteci altında hep birlikte sahip çıkmak; tartışmak ve de yepyeni bir Türkiye tarihinin yazılmasına, yine birlikte katkıda bulunmak önümüzdeki en ivedi görevlerden birini oluşturmaktadır...□

(*) Âli Paşa'nın bu genelgesinin orijinali için, Bkz. A. Cerrahoğlu, *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihi*, s. 278-279, Biz günümüz Türkçesine uyarlamada Cemil Meriç'in *Mağaradakiler* kitabından (s. 261-262) yararlandık...

(*) İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar* Cild 1. s. 25-26

(*) A. Cerrahoğlu.: *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihi*. s. 78-85

(*) *a.g.y.* s. 34-35

(*) *a.g.y.* s. 28-29

TÜRK-İŞ KONGRESİNE DOĞRU

Kayıkçı Dövüşü mü, Sınıf ve Kitle Sendikacılığı mı?

Kayhan Öz

Türk-İş, toplumun ve işçi sınıfının çok yanlı sorunlarının üst üste yığıldığı, ivedi çözümler beklediği bir dönemde kongreye gidiyor. Kongrenin önemi, DİSK'in kurulduğu yıldan bu yana, küçük ve pek etkili olmayan MİSK ve Hak-İş gibi iki konfederasyon ile görece etkili birkaç bağımsız sendikanın varlığına karşın Türk-İş'in işçi sınıfının *tek* sendikal üst örgütü olmaya hiç bir dönemde olmadığı kadar nicel yakınlıkta bulunmasıyla artıyor. Aynı zamanda hiçbir dönemde olmadığı kadar Amerikan tipi sendikacılığın tasfiyesi için olanakların nesnel ve öznel koşullarının varoluşu Türkiye işçi sınıfı hareketinin gündeminde Türk-İş'in önemini daha da artırıyor. Sendikal hareketin bir daha ciddi bir bölünmeye uğramadan güçlü ve etkin olmasının olanakları işçi sınıfının önünde duruyor. İşçi sınıfının tümünün iktisadi-demokratik hak ve çıkarlarını temsil edecek ve savunacak tek bir sendikal örgüte duyulan köklü ve güçlü özlemi, özlem olmaktan çıkarıp gerçek haline getirmenin yolu bugünden yarına uzanan doğru bir politikayı doğru taktiklerle Türk-İş içinde yaşama geçirmekte yatıyor.

Kuruluşundan bu yana ana çizgi olarak Amerika'dan ithal "Partilerüstü Politika"yı benimsemiş olan Türk-İş yönetimleri DİSK'i oluşturan sendikaların konfederasyondan ayrıldıkları —ya da ayrılmak zorunda bırakıldıkları— 1967 yılından sonra daha açık ve keskin hale gelen bu politikalarını esas olarak hiç değiştirmediler. Uzun yıllar başkanlık eden Seyfi Demirsoy, Halil Tunç, İbrahim Denizcier ve Şevket Yılmaz yönetimlerinin tümünde ana politikalar, sınıfsal ve sendikal mücadeleye bakış hep aynı çizgiyi izledi. Türk-İş'in bu son dört genel başkanı ve icra kurulunda görev yapmış diğer üyeleri arasında tek tek kişisel düşünceler, tavırlar ele alınırsa farklılıklar, dahası önemli sayılabilecek farklılıklar bulunabilir. Ancak Türk-İş'in sınıf uzlaşmacılığına dayanan Amerikan tipi partilerüstü sendikacılık anlayışı her zaman egemenliğini sürdürdü. 1964 yılında yapılan 5. Genel Kurul'da anatüzüğe de girerek «amir hüküm» haline gelen bu anlayış zaman zaman eğilip bükülmelere uğradıysa da hiçbir zaman kırılmadı. Bugün de Türk-İş'e egemen olmayı sürdürüyor. 12 Eylül'den sonra anayasa ve Sendikalar Yasası ile grev ve toplu sözleşme yasalarında getirilen kısıtlamalar bugün Türk-İş'e bu anlayışın egemen olmasının nedeni değildir. Türk-İş yönetimlerinin dünden bugüne kadar taşıdığı ve yarınlara da aktarmak istediği bu sendikal anlayış, 12 Eylül'le gelen «siyaset yasağı», 12 Eylül'den çok önce, daha 1964'de Türk-İş yöneticilerince getirilmiştir. 12 Eylül'le gelen kısıtlamalar ise Türk-İş yöneticilerine bulunmaz bir özür sağlamıştır olsa olsa. Yöneticilerinin milletvekilliğinden siyasi parti yöneticiliğine kadar sağ politikaların aktif olarak içinde oldukları dönemlerde dahi sürdürülen partilerüstü sendikacılık yasal dayanaklara kavuşmuş, Türk-İş yöneticilerini büyük bir dertten kurtarmıştır.

Ne var ki, bu «kurtuluş» Türk-İş yöneticilerini gerçekten *kurtarmaya* yetmemektedir. Son altı yıldır iyice boğazı sıkılan işçilere «ne yapalım, yasalar elimizi kolumuzu bağlıyor», demek pek inandırıcı olamıyor. İşçiler somut kazanımlar bekliyor. Türk-İş üst yönetiminin 12 Eylül'den sonra sendikal ve demokratik haklar budanırken elini kolunu bağlayıp oturduğunu kimse unutmadı. Türk-İş yalnızca elini kolunu bağlayıp oturmakla da kalmadı. 12 Eylül hükümetlerine genel sekreterini bakan olarak verdi. 12 Mart döneminde olduğu gibi 12 Eylül'de de işçi düşmanı iktidarların sorumluluğunu doğrudan paylaştı. Uzunca bir dönem her zaman uyguladığı «kayıkçı dövüşü» taktiğini bile kenara koyarak rejimi açıktan destekledi. DİSK'in kapalı tutulmasını ve yöneticilerinin yargılanmasını el ovuşturarak seyretti. Bütün bunlar işçilerin ve toplumun gözü önünde açıkça oldu. Henüz unutulmayacak kadar yakın zamanda oldu. Şimdi koşullar özünde değilse de görece olarak değişmeye başlayınca bilinen eski

İzmir Mitingi

bir taktik yeniden uygulanmaya çalışılıyor. Tabanda gelişen ve somut bir güce dönüşmeye başlayan muhalefetin önünde ezilip gitmemek için kayıkçı dövüşüne hız veriliyor. Kongre dönemine girilmiş olması bu hızı artırmak gereğini ortaya çıkarıyor. Her kongre döneminde yürürlüğe konulan senaryo yeniden sahnededir.

Türk-İş yönetimleri bu taktiği uzun yıllar boyunca her kongre döneminde uyguladı.Doğrusu başarılı da oldu. Antidemokratik tüzük ve uygulamaların, profesyonel sendikacılığın üst yönetimlerin ücretli personeli durumuna getirilmiş olmasının, üye sayılarının şişirilmesinin ve benzeri desteklerin yardımı ile başarılı oldu. Tabanda oluşan muhalefet Türk-İş kongrelerine varamadan cılızlaştırıldı, budandı ve kongreler «kurtarıldı».

Türk-İş üst yönetiminin bu kongre döneminde de elindeki ana silah budur. Başkaca önemli bir silahları da yoktur. O zaman soruyu açık sormanın yeridir. Bu taktik boşa çıkarılabilir mi, bu kez bu silah geri teptirilebilir mi?

Soruya «evet» yanıtını verebilmek için bugüne kadar bu taktiğin boşa çıkarılamamasının can alıcı yanı üzerinde durmak gerekiyor. Şöyle:

Tabanın yönetime tepkisinin en yoğun olduğu dönemlerde bile ancak kimi kişiler değişti üst yönetimde, ama sendikal anlayış değişmedi. Amerikan tipi sendikacılık iktidarını hep korudu. Çünkü DİSK ayrışmasından bu yana Türk-İş içinde tabandan oluşan potansiyeli kucaklayıp güce dönüştürecek tutarlı, ciddi bir muhalefet ortaya çıkmadı. Bağlı sendika tabanlarında oluşan muhalefet hareketleri çoğu kez sendika genel kurullarına bile ulaşamadan boğuldu, dağıtıldı. Bağlı sendika yönetimleri kendi sendikalarının delegasyonunu Türk-İş kongrelerinde blok olarak hareket ettirmeyi başardılar. Böyle olmasında sendikalardaki antidemokratik uygulamaların önemi kuşkusuz büyüktü. Ama herşeyi açıklamaya yetmiyor. Belirli yoğunluğa ulaşmış bir muhalefet antidemokratik tutumu kırıp atabilirdi. Kıramadı. Tabanda oluşan demokratik karakterli muhalefet potansiyeli güce dönüşemedi. Türk-İş genel kurullarına kadar ulaşamadı. Çünkü bu muhalefeti yoğunlaştırmak ve potansiyelden güce dönüştürmek için gerekli öncülük ve politika ortaya konulamadı.

DİSK'in kuruluşundan sonra sol,Türk-İş'de mücadeleyi terketti. «En gerici sendikalarda bile çalışma» ilkesini pratikte unuttu. DİSK'in etkinliği ve DİSK içinde etkinlik isteği solun bu ilkeyi «ilke» düzeyinde bırakması sonucunu doğurdu. DİSK içinde oluşan, ya da bağımsız, küçük sendikalara Türk-İş tabanından üye kazanmakla Türk-İş sendikaları içinde çalışmak çoğu kez karşı karşıya konuldu. Sonuç olarak Türk-İş terkedildi. Sol Türk-İş'i terkedince Türk-İş içinde küçümsenmeyecek bir gücü olan sosyal demokrasi de kendi solunun olmadığı Türk-İş'de mücadeleyi terketti. Bir yandan DİSK'e yönelerek orada etkinlik sağlama yolunu seçti. Öte yandan Türk-İş içinde politikasızlığa, bunun sonucu olarak da etkisizliğe düştü. Etkisizleştikçe yeni yanlışlar yaptı.Bu yanlışlarda sosyal demok-

rat politik hareketin payı büyük oldu. Sosyal demokrat hareket kendi solu ile hesaplaşmayı esas aldığı için DİSK içinde mücadele etti. Kendi sağı ile uzlaşmayı tercih ettiği için Türk-İş içinde mücadele etmedi. Türk-İş yönetiminde bir-iki sandalye için uzlaşmalara girdi. Genel olarak işçi sınıfı, özel olarak da Türk-İş tabanı içinde en etkin, en güçlü olduğu zamanlarda bunu yaptı. Tutarlı, ilkeli bir politika ortaya koyamadığı için tabandaki gücünü Türk-İş kongrelerine taşıyamadı. Böylesi bir politikayı kongrelerde de ortaya koyamadığı için bağlı sendikaların delegeleri kendi yöneticilerinin amigoluğunda kendi inançlarına en uzak, en sağ politikaların temsilcilerine blok oy verdiler. Yönetimde bir iki sandalye alarak Amerikan tipi sendikacılığın günahlarına ortak oldular; prestij kaybettiler, birşey kazanmadılar. Türk-İş içinde bir türlü etkin olamamalarının nedenini göremedikleri için yeni yanlışlara düştüler. İşçi kitlesi içinde en etkili oldukları dönemde sosyal demokrat hareket Türkiye'nin en etkisiz konfederasyonunu kurdu. Sosyaldemokrat konfederasyon kuruldu. Bugün pek kimsenin hatırlamayacağı kadar etkisiz oldu.

Dün ana hatları ile bunlar oldu. Bu nedenle Türk-İş yönetiminde hep aynı anlayış egemenliğini sürdürdü. Egemen sınıflarla sürdürülen kayıkçı dövüşü taktiği ile yönetim her zaman elde tutulabildi.

Dünden bugüne ne değişti?

Önce Türkiye 12 Eylül'ü yaşadı. İşçi sınıfı bütün toplumdan daha acı yaşadı. Uzun süre serbest toplu sözleşme yapamadı, iyice yoksullaştı. Demokratik haklarını yitirdi. Sendikal yaşamı düzenleyen yasalar geriye doğru değiştirildi. DİSK halen kapalı, DİSK deneyimini yaşamış işçilerin önemli bir bölümü Türk-İş üyesi oldu. Küçük bağımsız sendikaların çoğu yok oldu.

Örnekleri çoğaltmanın bu yazı için gereği yok. Konumuz açısından önemli olan 12 Eylül'den bu yana geçen altı yıla yakın sürede tarihin yoğunlaşarak yaşandığı ve normal dönemlerde çok daha uzun sürelerde oluşabilecek bilinç birikimi oluştuğunun saptanmasıdır. Artık yeni olgulara yeni açıklıklar getirmek gerektiği, toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi işçi sınıfı içinde de yeni muhalefet odaklarının oluştuğunun bilinmesidir.

Türk-İş içinde de yeni muhalefet güçleri, muhalefet odakları oluştu. Bu muhalif oluşumlar yeni kadrolar, önder işçiler ortaya çıkarmaya başladı. Ve dünden bugüne ulaşan sol, demokrat politikalar ve sendikal kadrolar Türk-İş'de mücadele etmenin önemi ve gereğini kavradılar. Dünden bugüne ulaşan muhalefet ile yeni oluşan muhalif odakların birleştirilmesi ve tek bir demokratik muhalefet hareketi yaratılması artık hiç de zor değil. Bunun böyle olması gerektiği ve olabileceği İzmir mitinginde açıkça görüldü. İşçi sınıfı tutumunu açıklıkla ortaya koydu.

Şimdi Türk-İş ve bağlı sendikalarda her düzeydeki sendikacıların önünde açıklıkla yanıtlanması gereken bir soru duruyor: İşçi tabanının istek ve özlemlerine öncülük etmek için kolları sıvayacak mıyız?

Bu soru ikirciklenmeden, açıklıkla yanıtlanmalıdır. Soru yalnızca sol kadrolar için değil sarı sendikacılıkla bağları *gerçekten* koparmak, kayıkçı dövüşü değil gerçek sendikal mücadeleye katılmak isteyen bütün sendikacılar için geçerlidir. Aynı zamanda da son fırsattır.

Amerikan tipi sarı sendikacılığın Türk-İş'den, bu anlayışın 12 Eylül'den bu yana en uç çizgideki uygulayıcıları olan Şevket Yılmaz'ların, Sadık Şide'lerin, Kaya Özdemir'lerin ve ötekilerin Türk-İş yönetiminden uzaklaştırılması, Türk-İş'in işçi tabanını temsil eder ve ona yaraşır bir örgüt haline getirilmesi için gün geçirilmeden bu anlayış ve bu anlayışın savunucularına karşı uzlaşmaz bir politika ortaya konulmalıdır. Bu politika açıklıkla savunulup yönetime talip olunmalıdır. Türk-İş yönetimine egemen olan anlayışla ve bu anlayışın kaşarlanmış kadroları ile bütün köprüler atılmalıdır. Türk-İş tabanı ile, işçi sınıfının tümüyle sağlam köprüler kurmak için, bu köprüler atılmalıdır. Bugünü ve yarını kazanmanın yolu böylesi bir açık politikanın hızla, tüm olanaklar seferber edilerek tabana yayılmasından geçmektedir. Bu politika işçi kitleleri içinde oluşan muhalefet odaklarının, bütün muhalif unsurların çoğu kez birbirinden kopuk yürüyen mücadelelerine büyük bir ivme kazandıracak ve birleşmelerinin olanaklarını yaratacaktır; en sağ yönetimlerin çöreklendiği, en antidemokratik yöntemlerin uygulandığı sendikalarda bile hızlı ve güçlü muhalefet hareketleri doğuracaktır. Özetle tabandaki potansiyelin Türk-İş genel kuruluna bir güç olarak yansıması sağlanacaktır.

Bugün bütün yasal engellere, antidemokratik koşullara rağmen Türk-İş yönetimi «ateşten gömlek» değildir. «Bugünkü yasal mevzuatla sendikacılık yapılamaz» türünden görüşler sendikaların görevini toplu sözleşme yapmakla sınırlamayanlar, iktisadi mücadele ile demokrasi mücadelesinin bağını kurabilenler için geçerli değildir. Türk-İş birleşik işçi hareketi ve demokrasi güçlerinin etkinliği açısından vazgeçilmez önemdedir.

Türk-İş'i demokratikleştirmek için dünün yanlışlarını, rekabetçi kısır çekişmeleri terketmek gerekiyor. Sendikaların demokratikleştirilmesi, Türk-İş'in demokratikleştirilmesi için bütün muhalefet güçlerinin birleştirilmesi gerekiyor. Sol güçler, devrimci demokratlardan bütün dürüst sendikacılara kadar bütün muhalefetin birleşebileceği ilkeleri ortaya koymak ve politik görüş ayrılıklarını bir tarafa bırakmak gerekiyor. İşçi sınıfının sınıf çıkarlarını bütün hesapların üzerinde tutmak gerekiyor.

Güçlü, etkin; sınıf ve kitle sendikacılığı çizgisinde *demokratik* bir Türk-İş yaratmanın koşulları vardır. Kitlelerin kavrayabileceği doğru ve açık politikalar ortaya konulup bütün güçler birleştirildiğinde yanlış politikaların tecrit ve tasfiye edilmesi hiç de zor değildir. Topluma olduğu gibi Türk-İş'e de dünün ölçüleri ile, hiçbir şey değişmemiş gibi bakılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki 12 Eylül sonrası çok daha geniş çevrelerde muhalefet gelişmekte yeni güçler ortaya çıkmaktadır. Ve çok daha geniş çevreleri birleştirmenin olanakları vardır. □

Genel Kurul'a 6 ay kala Türk-İş oldukça hareketli günler yaşıyor. Ve ilk kez Türk-İş içinde, yönetime karşı etkili bir muhalefet hareketinin ortaya çıktığı görülüyor.

Kendisini "Demokratik Muhalefet" olarak adlandıran sendikalar Petrol-İş Genel Başkanı Cevdet Selvi'nin adaylığını destekliyor.

"Demokratik Muhalefet" hareketinin nasıl bir Türk-İş önerisiyle ortaya çıktığını, bugünkü yönetimden hangi noktalarda ayrıldığını öğrenmek istedik. Petrol-İş Genel Başkanı ***Cevdet Selvi*** *ve Kristal-İş Genel Başkanı* ***Hasan B. Babalı*** *ile görüştük. Yol-İş Genel Başkanı* ***Bayram Meral'e*** *ise Türk-İş yönetimi ve Cevdet Selvi'nin adaylığı üzerine görüşlerini sorduk. Konuşmaların Genel Kurul sürecine ışık tutacağını umuyoruz.*

"Biz işçi örgütlerinin, partilerin denetiminde olmasına karşıyız"

■ **Sayın Selvi; Türk-İş yönetiminde, kurulduğundan bu yana bir anlayış egemendi. Buna partiler üstü sendikacılık, Amerikan tipi sendikacılık ya da sarı sendikacılık da denebilir. Bu anlayış Seyfi Demirsoy, Halil Tunç ve İbrahim Denizcier zamanında da esas olarak değişmedi. Halbuki örneğin Halil Tunç ile İbrahim Denizcier farklı politik kimliklere sahiptiler ama bu değişiklik yönetime yansımadı. Şimdi size sormak istiyorum; Yönetime adaysınız ve siz kişi olarak bugüne kadar yönetimde yer alanlardan farklısınız. Eğer seçilirseniz bugüne kadar olduğu gibi, deyimi hoşgörün, gitti Şevket geldi Cevdet mi olacaktır, yoksa gıtti sarı sendikacılık geldi çağdaş, demokratik sendikacılık mı?**

□ Kuruluşlar ve kişiler o günün koşullarına göre yapılanabilmekte, değişik yerlerden etkilenebilmektedirler. Fakat her geçen gün ve yaşanan her gelişme kişileri ve dolayısıyla kuruluşları da etkilemekte, olaylara ayak uydurma zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle geriye bakmak niyetinde değilim. 6 yıl öncesine kadar Türk-İş içinde değişim istekleri yok değildi. Ama muhalefet Türk-İş tabanında yansımasını bulamadı. Ancak 1980 sonrasında durum değişti. İşçi sınıfı ve emekçilere çok büyük faturalar ödetildi. Türk-Iş'e büyük sorumluluklar yüklendi. İşçiler ciddi, çağdaş ve haklarını koruyacak bir konfederasyon beklentisi içinde oldular. Bu beklenti kişileri aşıyordu. Kişilerin değil anlayışların değişmesi ile bu beklenti karşılanabilir, istenen çağdaş bir yapıya kavuşturulabilirdi.

Bizi bugünkü yönetimden ayıran sendikal anlayışımızın farklılığıdır. Olaylara yaklaşımımız ve çözümlerimiz farklıdır. Biz olaylara sınıfsal bir yaklaşımla bakıyoruz, çözümün de bu anlayışla gerçekleştirilebileceğine inanıyoruz. Değişim de bu yolla olacak. Türk-İş çağdaş, demokrat, işçi sınıfına layık bir kuruluş haline gelecektir.

■ **Sizi bugünkü yönetimden ayıran anlayış farklılığını genel olarak özetleyebilir misiniz?**

□ Biz her şeyden önce tabanın söz ve karar sahibi olduğu bir kuruluş istiyoruz. Tüm sendikalar ve konfederasyon olarak bunu istiyoruz. Biz, olumlu ve olumsuz gelişmeleri kamufle etmeksizin tabana yansıtmaktan yanayız. Olumsuzlukların ancak tabanla birlikte, onların desteğiyle ortadan kaldırılabileceğine inanıyoruz. Sorunların kaynağını, nasıl çözümlenebileceğini açıklıkla anlatmak istiyoruz. Kısacası işçilerin kendi kuruluşlarına sahip çıkmalarını istiyoruz ve bunu sağlamaya çalışacağız.

Türk-İş'in sadece kendi üyelerinin değil, tüm emekçilerin, çalışanların haklarının'da savunucusu olması gerektiği düşüncesindeyiz. Sadece üyelerinin günlük sorunları ile değil ülkenin bugünü ve yarını, uygulanan ekonomi politikasının sonuçları, sosyal-siyasal politikasıyla da ilgilenmelidir. Türk-İş ülkenin çağdaş bir yapıya kavuşması için üzerine düşeni yapmalıdır. Bizim yaklaşımımızda tek tek kişilerin gönlünün hoş edilmesi için mücadele yoktur. Kişilerin değil genel olarak emekçilerin çıkarıdır bizi ilgilendiren. Mücadelemiz de bu doğrultuda olacaktır. Bizi bugünkü yönetimden ayıran en temel unsurlar bunlardır.

■ **O halde siz, Türk-İş yönetimine bugüne kadar damgasını vuran partiler üstü sendikacılık anlayışına da karşısınız?**

□ Gayet tabii.

■ **Açabilir misiniz bunu?**

□ Elbette. Bir işçi örgütünün kendi inançları, savunduğu ilkeler vardır, olmalıdır. Bu ülkede pek çok parti de vardır. Biz işçi örgütlerinin, partilerin denetiminde olmasına karşıyız. Ancak bir işçi kuruluşu, emekten yana olduğunu ilan eden partilerle bağlar kurabilmeli, isteklerinin yerine getirilmesi için organik olmayan işbirliği yapabilmelidir. Partilerin yön verdiği bir kuruluş olmak değildir istediğimiz.

■ **Organik bağ olmayacaktır**

derken ne anlatmak istiyorsunuz?

□ Karşılıklı üyelik, parasal alış-veriş, her yönüyle içli-dışlılıktır anlatmak istediğim. İşçi kuruluşu öz isteklerini dile getirecek, buna yakınlık gösterenlerle ilişkilerini sürdürecek, destekleyecek veya olumsuzluklarını söyleyecektir.

■ **Yani sendikal hareketin önündeki sorunların çözümü için partiler ve diğer kitle örgütleriyle işbirliğinin gerektiği yerde yapılmasını istiyorsunuz.**

□ Evet.

■ **Peki şu andaki yasalar, sendikaların kitle örgütleri ve partilerle işbirliği yapmasını engellemiyor mu?**

□ Ciddi bir sınırlamanın varlığını kabul ediyorum. Bazı sorunlar çıkabilir. Ama esasta engel olacağını sanmıyorum.

■ **Türk-İş yönetiminin bu alandaki politikasını ve özel olarak hükümetle ilişkilerini nasıl görüyorsunuz?**

□ Yeterli değil. Çelişkiler içersindedir. Doğru tavır konmamıştır. Sorunların kaynağı büyük ölçüde tespit edilmemiştir. Edilse bile somut şekilde ortaya konmamıştır. Bu durumdan arınılması gerekmektedir.

■ **Sayın Selvi, Türk-İş'in demokrasi mücadelesindeki yerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesi ve korunması alanında ne gibi görevler düşmektedir Türk-İş'e?**

□ Sorunuz biraz önceki soruyla ilişkili. Ekonomik mücadeleyi siyasal mücadeleden ayrı tutamayız, soyutlayamayız. İşçi sınıfı,demokrasi mücadelesinde toplumun en dinamik gücüdür. Üretimden kaynaklanan gücü vardır işçilerin ve demokrasiye en çok ihtiyacı olan kesim de işçi sınıfıdır, emekçilerdir. O halde ülkemiz demokrasisini çağdaş hale getirmek vazgeçilmez görevidir bu konfederasyonun. Demokrasiye sahip çıkmak, demokrasiyi bir daha askıya aldırmamak birincil görevidir. Başta üyeleri olmak üzere tüm çevreleri bu konuda canlı tutmak için elinden geleni yapmalıdır. Eğitim çalışmalarıyla, basın açıklamalarıyla bu sürekli gündemde tutulmalıdır. Üyeleri demokrasiye inanmış, kendi yapısı içinde demokrasiyi tüm kurallarıyla uygulamayı bir alışkanlık haline getirmiş bir konfederasyon demokrasinin en büyük güvencesi olacaktır. Böylelikle ancak, ufak bir olayla, sorunlar yaratılarak demokrasinin askıya alınması engellenebilecektir.

■ **Yönetime geldiğinizde hangi haklar için mücadeleyi öne koyacaksınız? Bir demokrasi takviminiz, programınız var mı?**

□ Henüz ayrıntılı bir program oluşmuş değil. Genelde baktığımızda demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla uygulanması için mücadele edilecek derken genel bir program da sunulmuş olacaktır. Eğer ayrıntılara inersek: Elbette en başa Sendikalar Yasası'nda işçilerden yana değişiklik için mücadeleyi koyuyoruz. Serbest toplusözleşme ve grev hakkı için tüm olanaklarımızı seferber edeceğiz. Hak grevi, genel grev, referandum için mücadele de gündemimizde olacaktır. Öte yandan tüm toplum birimlerine örgütlenme özgürlüğü için mücadele vereceğiz. Aydını, öğrencisi, tüm emekçileriyle herkese örgütlenme ve haklarını savunma imkânı tanınmalıdır. Memurlara sendikalaşma hakkı tanınmalı, onlara da serbest pazarlık yoluyla haklarına sahip çıkmalarına izin verilmelidir.

"Kendi yapısı içinde demokrasiyi tüm kurallarıyla uygulamayı bir alışkanlık haline getirmiş bir konfederasyon demokrasinin en büyük güvencesi olacaktır."

Öte yandan TRT ve üniversite gibi kuruluşların özerkliği çok önemlidir. Radyo ve televizyonun yanlı tutum ve davranışlarının önüne geçilmelidir. Üniversitelerin baskı altında tutulmasının açacağı yaralar artık gözle görülür hale gelmiştir. Bu durum toplumun geleceği açısından, çağdaşlaşmayı engellemesi açısından önemli sakıncalar yaratmaktadır. Öğrencilerimizin örgütlenmesinde hiç bir sakınca yoktur. Örgütlenme özgürlüğü, çağdaş demokrasinin vazgeçilmez bir ögesidir. Öğrencilerin, memurların örgütlenmesi yaygınlaşırsa, demokratik örgütler çoğalırsa anarşi-terör yeniden başlar gibi bir anlayış kökten yanlıştır. Anarşi ve teröre karşı olmakla, demokrasinin tüm kurum ve kuruluşlarıyla işlemesinden yana olmak çelişen şeyler değildir.

■ **Yani toplumun tüm sınıf ve tabakaları kendi mesleki, demokratik örgütlenmesini kurabilmeli, her türlü siyasi düşünceye de serbest örgütlenme hakkı tanınmalıdır diyorsunuz.**

□ Ve bunun yararı vardır. Baskı kurulduğunda illegal bazı zorlamaları getirmiş olursunuz. Bu toplum, bu insanlar görüş ve düşüncelerini açıkça söyleyebilmelidir. Düşünce ve düşüncesini açıkça söyleyebilme özgürlüğü kadar kutsal bir şey yoktur. Fikirler toplumun kendisi tarafından değerlendirilecektir. Bundan endişe etmeye, korkmaya gerek yoktur.

■ **Sayın Selvi, şimdi de sendikal birlik üzerine konuşmak istiyoruz sizinle. Çok sayıda sendikanın varlığı geçmiş dönemde belirli çevrelerin yakınmasına yol açıyordu. Bu yüzden yetki için % 10'luk baraj gündeme getirildi. Baraj uygulamasını nasıl karşılıyorsunuz?**

□ Baraj uygulaması elbette sakıncalıdır. Biz işçilerin birlik ve beraberliğinden mutlak yanayız. Ancak baskıyla, yasal önlemlerle değil, işçinin bilinçlenmesi ve yararına inanmasıyla birliği sağlamasından yanayız. Eğer sendikalar kişilerin istek ve özlemleri doğrultusunda mücadele verirlerse rekabete gerek kalmayacaktır. İşçiler birlik ve beraberliğin önemini mutlak kavrayacaklardır. Rekabete neden olan görüş ve düşünceler, özlemleri doğrultusunda mücadele vermeyen sendika ve sendikacılardan kaynaklanmakta, adeta bir boşluk yaratmaktadır.

■ **Bu değerlendirmelerinize Türk-İş üst yönetimini de katabilir miyiz? Bugünkü yönetimin değişmesi, demokratik ve beklentilere yanıt veren bir Türk-İş yönetimin işbaşına gelmesi sendikal hareketin birliği sorununu çözebilecek midir?**

□ Türk-İş'te ciddi bir yönetim değişikliği sonucunda işçilerimiz büyük çapta birlik ve beraberlikten yana tavır alabilecektir. Yönetimi ve sendikalarıyla çağdaş bir Türk-İş'e tüm işçilerin sahip çıkacağını, birlik-beraberlik içinde davranacağını umuyorum. Bu tabii bir umut.

■ **Örneğin siz yönetime gelirseniz, yeni bir DİSK oluşumuna gerek kalmayacak mıdır?**

□ O günün koşullarında değerlendirilebilecek bir olay bu. Bir de şu var: Eğer demokrasiyi benimsemişsek mutlaka tek işçi konfederasyonu olacak diye bir ilkeyi savunamayız. Böyle bir gereğin duyulmaması için biz önlemimizi alacağız. Yani tüm işçileri kapsayacak, onların istek ve özlemlerine yanıt veren, onların gücüyle hareket eden bir konfederasyon oluşturmaya gayret edeceğiz. Ancak yine de işçilerin özgür iradesi neyi arzu ediyorsa ona saygılı olmak durumundayız. Bunu demokrasiye inancın bir gereği olarak görüyoruz. Yoksa her şeye rağmen tek konfederasyon olacağız diye değişik bir takım girişimlerde bulunmak, belli bir düzeyin altına inmek inancımıza ters düşer. DİSK olayı, o günün koşullarında değerlendirilebilecek bir olaydır. Ve meselenin sahibi olanlar da kendi iradeleriyle, kendi görüş ve düşünceleriyle bir takım çalışmalar yapacaklardır.

■ **Sayın Selvi, dilerseniz yaklaşmakta olan Türk-İş Kongresi'ne dönelim. Alışılanın tersine kongreden neredeyse 8 ay önce adaylığınızı açıkladınız. Şu anda şube kongreleri sürüyor. Bu kongrelerde adaylığınız ve temsil ettiğiniz farklı anlayış yansımasını buluyor mu? Kongrelerde iki farklı anlayışın birbirleriyle mücadelesinden söz edilebilir mi?**

□ Evet; Türk-İş'in eski yönetimini herşeye rağmen destekleme düşüncesinde olan, ama çok az insan var, işçilerimiz var. Bir de çağdaş bir anlayışın yönetimi sürdürmesini, ciddi, çelişkisiz, ama demokrat bir anlayışın artık Türk-İş yönetimine gelmesini isteyen işçiler var. Başlangıçta içinde yaşadığımız koşulların gereği, depolitizasyon politikasının sonucunda işçilerimiz olaya son derece uzaklaşmışlardı, küsmüşlerdi, karamsarlık ve umutsuzluk hakimdi. Bunu tespit ettikten sonra mutlak ve mutlak olaya sahip çıkmak gerektiğini söyleyip, biz, Türk-İş üyelerini, kendi üyelerimizi duyarlı hale getirmeye çalıştık. Çünkü Türkiye'de bir soğuma, umutsuzluk, karamsarlık var. Ve bunun için de yıllardır çaba sarfedilmekte. Hatta bir bakan bile bunu savunup, işçinin depolitize olmasını, halkın depolitize olmasını istiyor. İşçiler de bu bütünün bir parçası olduğu için bu politikadan etkilenmiştir. Kaldı ki etkilenmesi için de bir çok neden vardı. O halde duyarlı hale getirmek gerekliydi.

Biz sessiz, sedasız, başını,boynunu bükmüş bir toplum değil, olaylara sahip, ülkenin gerçeklerini, gelişmelerini izleyen bir toplum özlemi içindeydik ve ancak böylelikle ülkemizin çağdaş olabileceğine inanıyorduk. Yıllardır süren çabalarımız sonucunda duyarlı hale geldi Türk-İş üyeleri ve işçiler. Bu yeterli değildir. Yıllardan beri yaşanmış bir takım gerçekler var. Belirli bir imaj vardı. Türk-İş yönetimi değiştirilemez. Türk-İş yönetimi değişmez diye. Bunu tespit etmiştik. Bir takım olayları değerlendirdik, gerçekten bu böyle miydi? Doğru muydu? Evet, geriye dönüp baktığımızda, değişmez, sonuç alınmaz gibi bir sonuç çıkıyordu ama, köprünün altından çok sular geçmişti: İşçi hakları alabildiğine gitmiş, sendikalar, sendikacılar ve konfederasyon, istenilen etkinliği maalesef gösterememiş, zirvelerle, süre vermekle, olayların arkasında kalmakla, bir hayli karamsarlığa düşürmüştü üyelerini.

Anlattık. Söyledik. Bu böyle değildir. Bütün güç şartlara rağmen, haklı olan insan mücadele vermelidir ve bu yönetim değiştiği zaman yapılabilecek çok şey vardır. Bunlar, sorumsuz bir insanın eleştirileri ve önerileri değildi. Mücadele vermek zorunluluğu vardı. Onları izah ettik ve bugünkü durumdan memnun olanlar var ise lütfen bize söylesin, biz kimseyi rahatsız etmeyelim dedik. Türkiye'de yaptığımız gezi ve araştırmalarda, gerçekten hakları gitmiş, ama emeğinden başka geliri, emeğinden başka sermayesi olmayan insanlar, artık kendi üzerine düşen görevlerin de var olduğunun farkına varmışlardı. Bunu görmüştük. Yönetimin değişeceği bu çalışmalarımızdan, samimi açıklamalarımızdan sonra ortaya çıktı; pek çok aday da çıktı.

■ **Yani şubeler düzeyinde de bir takım adaylar ortaya çıkmaya başladı.**

□ Evet, çıkmaya başladı. İşçiler de yönetimin değişmesini ister hale gelmişlerdi. Yönetim sağlıklı yönde değişmeliydi. Denge hesapları yapılmamalı, hatır gönül işi olmamalıydı. Bir takım korkular kişisel çıkarlar, işçinin isteklerini ikinci plana atmamalıydı. Bugüne kadar üç beş sendika ya da sendikacının Ankara'da yapmış olduğu, çizdiği program, plan çerçevesinde tüm Anadolu'dan gelen delegeler, olayın farkında olmadığı için robot gibi oylarını atar, döner giderlerdi. 52 milyonluk bir ülkede, böylesine sorunu çok olan, işçinin ve 1,5 milyon üyeli bir konfederasyonun genel kongresine gelecek olan delegelerin ve işçilerin olaydan haberdar edilmesi lazımdı. Bunun için erkenden haber verilmeliydi. İşçi, seçtiği delegeyi denetleyecek, seçerken dikkat edecek, dönüşünde de hesap soracaktı. Geçmişteki rahatlıkları olmamalıydı. Risk yok muydu, vardı. Hep beraber yaşayacağız. Kişisel bir olay değildir.

Bizim güç kaynağımız, tek umut kaynağımız işçiydi. Yani eğer işçi olaya sahip çıkarsa biz başarılı olabilirdik. Başka bir desteğimiz söz konusu değildi, engeller olmasına rağmen. Bu bakımdan buna zorunluyduk. Başarılı olabilmek için, işçiyle beraber, ancak işçinin kararıyla göreve gelebilirdik. Onun için erken davrandık. En önemli faktörlerden bir diğeri de; göreve gelmek yeterli değildir. Tesadüfler, şanslar insanları belli görevlere getirebilir; ama biz mutlak ve mutlak göreve geldiğimiz zaman, verdiğimiz sözleri tutmaya ve işçiye layık

olmaya zorunluyduk. Onun için de o işçinin bizimle bütünleşmesi, bizim onlarla bütünleşmemiz gerekiyordu. Seçim olayının dışında da başarılı olabilmek için onlarla bütünleşmemiz gerekiyordu. Eğer bir başarı söz konusu olursa, mutlak aksatılmış, eksik bırakılmış tabanla diyalog; en kısa sürede kurulmalı, sağlıklı hale getirilmeli ki bizim sözlerimiz, isteklerimiz ve arkadaşlarımızın özlemleri yerine gelebilsin. Bu nedenle erken açıklandı adaylığımız; yıpranma pahasına. Gelişmeler son derece umut verici. Türkiye'de dolaştım, işçilerin tamamı oy kullansa destek % 98 olacak denmekte. Fakat delegelerin değişik biçimde etkilenmeye çalışıldığını unutuyoruz. Fakat geçmişteki kadar rahat olmayacaklardır.

■ **Yani şunu söyleyebilir miyiz? Türk-İş'in demokratikleştirilmesi, tek tek Türk-İş'e bağlı sendikaların demokratikleştirilmesiyle mümkün; bu alanda sağlanacak gelişme Türk-İş Kongresi'ne de yansıyacaktır.**

□ Tabii.

■ **Ancak böylelikle bugüne kadar var olan yanlış anlayışların Türk-İş'te ortadan kalkacağını düşünüyorsunuz.**

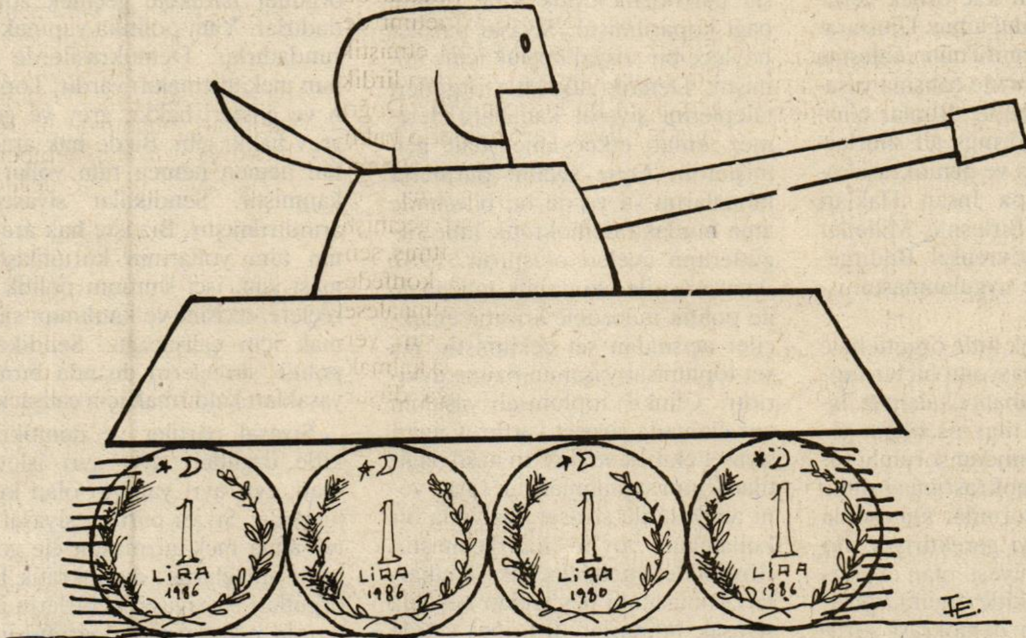
□ Tabii. Ve şöyle bir cümleyle ifade edebilirim bunu: Bizim başarı oranımız, işçinin olaya sahip olduğu oranla eşdeğerdir. Bizim başarımız işçinin tespit ettiği delegenin, gerçekten işçinin istek ve özlemleri doğrultusunda tercihini yaptığı takdirde mümkündür. Tek güç kaynağımız tek umudumuz, bugüne kadar olduğu gibi, onların isteklerinin yerine getirilmesidir.

Diğer gelişmeler de bizi umutlandırmakta. Artık ben başta olmak üzere, biz başta olmak üzere, delgelerimizi bu gerçekler içinde, duygusal, bir takım kişisel hesaplar ile, değişik bir takım kararlar vermeye zorlayamayacağız, hiçbir sendika da zorlayamayacaktı. Çünkü, basitçesi, çarık ayağı sıkmıştır. Kişisel hesaplar, duygusallıklar, eski etkisini mutlak kaybetmiştir ve kaybetmelidir. Mantık, doğru, gerçek hakim olacaktır. Sanıyorum. Gelişme bu doğrultuda.

■ **Son bir sorum var: Basında, sizin temsil ettiğiniz hareket sosyal-demokrat sendikacılık olarak değerlendiriliyor. Bu tanıma ne diyorsunuz? Bugün şube kongrelerinde tek tek ortaya çıkan gruplaşmalar, sosyal-demokrat olan ve olmayan esası üzerinde mi şekilleniyor, yoksa farklı sendikacılık anlayışlarında mı ifadesini buluyor?**

□ Ben şöyle söylemek istiyorum: Bugün Türk-İş yönetimi istenilen etkinliğini gösterememiştir. Sonuç da ortadadır. Bunun ıstırabını çeken işçilerdir. Türk-İş'i çağdaş, gerçekçi, demokrat bir işçi örgütü durumuna getirmeyi kabul eden, inanan, bu doğrultuda, işçinin istek ve özlemleri doğrultusunda mücadele vermeyi kutsal sayan herkesle beraber bu işi götüreceğiz. Birlik ve beraberlik anlayışımız da burda somutlaşıyor. Ama nerede birlik ve beraberlik? İşçinin istek ve özlemleri doğrultusunda mücadelede beraberlik, işçinin ekonomik, demokratik haklarını tavizsiz arama yolunda beraberlik. Nerede bütünlük? Ülkede, demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işletilmesi, ekonomik çelişkilerin asgariye —en azından asgariye— indirilmesi doğrultusunda mücadele vermeye inananlarla birlik ve bütünlük. Bu ülkeyi, dış ülkelerde başı öne eğik, avuç ovuşturan bir ülke olmaktan çıkarmaya niyet edenlerle birlik ve bütünlük. Bu ülkeyi, insanların kardeş gibi, birbirlerinin boğazına sarılmak yerine, birbirinin koluna girip, destek olduğu, insanca yaşanacak bir ülke yapmaya niyet edenlerle birlik ve sonuna kadar beraberlik. Bu ülkeyi bugün ve bizden sonra gelecek kuşaklara yaşanır bir ülke, yaşanır bir toplum, aydınlık bir toplum, uygar bir toplum, çağdaş bir toplum haline getirmeyi kutsal sayan, ama inançla sayan, herkesle ve tüm emekçilerle, işçilerle birlik ve beraberlik.

■ **Size başarılar diliyoruz Sayın Selvi.**

Ferruh Doğan

"Kısıtlı, sınırlı, yasaklı demokrasiye karşıyız"

■ Sayın Babalı, demokratik muhalefetin demokrasi anlayışını özetleyebilir misiniz?

□ Demokratik muhalefetin demokrasi anlayışı "eksiksiz demokrasidir". Kısıtlı, sınırlı, yasaklı demokrasiye karşıyız. Demokraside çifte standartlara karşıyız. Tekelci sermaye için demokrasi ama emek için yasak anlayışı kökten değişmelidir. Bugünkü anlayış budur. Hak aramanın bütün yollarının açık olduğu, emekçilerin rahatça örgütlenebilecekleri, sendikaların özgür çalışabilecekleri, bir demokrasiyi savunuyoruz. Bir kaç örnek verirsek üyesi bulunduğumuz Uluslararası Çalışma Örgütü'nün sözleşme ve ilkeleri ülkemizde çalışma yaşamına uygulanmalıdır. Bunlar uluslararası kabul görmüş alt sınırlardır. İnsan hakları ve demokrasi konusunda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ülkemizde uygulanmasını istiyoruz.

Bir demokratik kitle örgütü hele bir işçi konfederasyonu hiçbir toplumsal soruna yabancı kalamaz. İşçiler kendilerini tüm insanlığın geleceğinden, yarınından sorumlu tutarlar. Bizim demokrasi anlayışımız tüm toplumsal sorunlar karşısında aktif tavır almayı gerektiriyor. İki milyona yakın üyesi olan Türkiye'nin en büyük kitle örgütü, ağırlığını koyduğu an demokrasi sorununda bir çok engeli aşmak mümkündür.

Demokrasi bizim için hak ve çıkarları korumak geliştirmek rejimidir, biz demokrasi deyince tüm emekçilerin haklarını arayabildikleri ve koruyabildikleri bir rejim anlıyoruz. Bizim hergünkü ekmek kavgasınının içindedir demokrasi mücadelesi.

■ Sendikal mücadele ile siyasal mücadele arasındaki ilişkiyi nasıl görüyorsunuz?

□ Yine 1982 Anayasası ile siyasal parti-demokratik kitle örgütü bağı koparılmıştır. Siyasal partiler böylece bir sosyal boşluk içine itilmiştir. Demokratik kitle örgütleri taleplerini siyasal kanallara iletemez, onları etkileyemez hale gelmişlerdir. Oysa siyasal partilerin tabanlarını şu ya da bu bileşimde ama mutlaka demokratik kitle örgütlerinin üyeleri oluşturur. 1982 Anayasası ile ekonomik mücadele ile politik mücadele arasına emekçiler açısından set çekilmiştir. Bu set toplumsal yaşamın özüne aykırıdır. Çünkü toplumsal yaşamın her alanında siyaset vardır. Çünkü siyaset ekmek ve hakkın nasıl dağıtılacağının saptanmasıdır. Oysa yeni anayasa ile siyaset beş yılda bir kullanılan "oy"a indirgenmiştir. Böylelikle emekçiler hak ve çıkarları konusunda beş yıldan beş yıla siyasal iktidarlar üzerine etkide bulunmak hakkı dışında elleri kolları bağlı bırakılmışlardır. Oysa demokrasinin gereği, demokratik kitle örgütlerinin siyasal karar alma mekanizmalarını etkileyebilmeleridir. Siyasal kararları beş yılda bir değil, çıkarlarına aykırı düştüğü her an etkileyebilmelidir demokratik kitle örgütleri. Demokrasi yalnız sandık ve seçim değildir. Demokratik kitle örgütlerinin farklı politik anlayışları bağrında toplamasına karşın üyelerinin nesnel çıkarları birdir. Ve üyelerinin hak ve çıkarlarına aykırı bir durumda bu örgütler harekete geçmek zorundadırlar. Yani politika yapmak zorundadırlar. Demokrasilerde bunun mekanizmaları vardır: Toplantı ve gösteri hakkı, grev ve genel grev hakkı gibi. Bizde hak aramanın hemen hemen tüm yolları tıkanmıştır. Sendikalar siyasetten arındırılmıştır. Biz işte hak aramanın tüm yollarının kurumlaştırılması için, işçi sınıfının politik süreçlere etkisini ve katılımını sağlamak için çalışacağız. Sendikaları politik süreçlerin dışında bırakan yasakları kaldırmak için çalışacağız.

Siyasal partiler ve demokratik kitle örgütleri ayrı ayrı işlevleri olan, ayrı ayrı yapıları olan kuruluşlardır. Siyasi partiler siyasal karar alma mekanizmasını ele geçirmeyi amaçlarlar; demokratik kitle örgütleri ise siyasal kararların üyelerinin çıkarlarının doğrultusunda

olması için "baskı" yaparlar. Bu işlevler birbirine karıştırılmamalıdır. Partilerle sendikalar arasında karşılıklı bir etkileşim, karşılıklı bir eylem vardır.

Bizim anlayışımıza göre sendikalar organik olarak bağımsız kuruluşlar olmalıdırlar ama ülkede izlenen politikalar konusunda siyaset yapabilmeli belirli partileri destekleyebilmeli ya da karşı çıkabilmelidirler. Sendika yöneticileri aynı zamanda politik partilerde de görev yapma hakkına sahip olmalıdırlar. Ancak sendika tüzel kişiliğinin bağımsızlığı korunmalıdır.

Sendikalar, özellikle konfederasyon bizzat politikanın içindedir. Örneğin asgari ücretin yükseltilmesini istemek, yaygın grevler örgütlemek, eşel mobil'e karşı çıkmak hep politik kararlardır. Partiler ve sendikalar siyasal sürece katılmanın farklı yollarıdır. Kitlelerin çıkarlarının dile getirilmesinin farklı biçimleridir. Bu yüzden bizim anlayışımız bir kez daha altını çiziyorum politik partilerle sendikaların karşılıklı eylemi şeklindedir. Ancak bu karşılıklı eylemledir ki demokrasi sağlam temellere oturabilir.

Özetle sendikal mücadele ile politik mücadele kesinlikle birbirine ikame edilmemelidir. Bunun tersi ise "partiler üstü" uzlaşmacılık siyasetidir. Biz bu iki anlayışın da karşısında demokratik kitle örgütlerinin organik olarak bağımsız olması ve fakat politik gelişmeler karşısında, politik ve toplumsal süreçler karşısında etkin ve yanlı tavır almaları gerektiğine inanıyoruz. Çünkü politik süreçler ile ekmeğimiz ya biraz büyüyordur ya da tümüyle yok ediliyordur. Burada susmak varoluş nedenimize aykırıdır!

■ **Sayın Babalı; Türk-İş içinde demokratik muhalefeti savunanlar arasında yer alıyorsunuz. Nedir sizi bugünkü yönetimden ayıran, özetleyebilir misiniz?**

□ 1986 yılının ikinci yarısında artık Türk-İş'in var olan sendikacılık anlayışının yetmezliği, yanlış sendikacılık anlayışı Türk-İş üyesi işçilerin de dikkatini çekmiştir. Bu politikanın tepkisi mitinglerde, eğitim toplantılarında, temsilci toplantılarında gözlenmektedir.

Bizler, yani demokratik muhalefet, Türk-İş'teki mevcut anlayışa tepki olgusuna 1986 Genel Kurulu'na yönelik ve gelecek dönemlere yönelik bir platform sunmaya çalışacağız. Demokratik muhalefetin, bugünkü yönetimin düştüğü hatalara düşmemesi için, iktidar olduğunda geçmişte birbirinden farklı kişilerin uğradıkları başarısızlıklara uğramaması için tarihsel birikimden ve pratik deneyimden yola çıkıp doğru sendikacılık ilkelerini öne alması zorunludur. Yani demokratik muhalefet ilk önce işçi sınıfının temel sendikal ilke ve amaçlarını saptamalı ondan sonra bir konfederasyon olarak Türk-İş'in işlevini, işçi sınıfı açısından yerini ülkenin tümü açısından yerini saptamalıdır. Bu anlayışın saptanmasından sonra yöneticiler saptanabilir. Önce ilkeleri, anlayışı koymak, sonra kişileri saptamak; bizim bakışımız budur. Demokratik muhalefetin salt kişilerle Türk-İş'te iktidar olmasıyla herşeyin düzeleceğini sanmak hatalı bir anlayıştır. Her üyenin savunacağı bir Türk-İş, ancak bütün üyelere açık bir Türk-İş yaratmakla mümkündür. Eğer bu gerçekleştirilemezse yanlış sendikacılık anlayışında yürünmeye devam edilirse iyiniyetli insanlar da başarısız olurlar. Kısaca Türk-İş'in geçmiş yanlışları tek tek kişilerin niteliğinden değil bir bütün olarak anlayışın yanlışlığından kaynaklanıyordu.

Demokratik muhalefetin başarısının yolu demokratik sendikal ilkelerin hayata geçirilmesini ve bunlara uygun bir kurumlaşma ile mümkündür.

Bu ilkeleri kısaca sıralamak gerekirse;

— Tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesi: Sendikal demokrasiyi sendikal çalışmanın bütün alanlarında etkin kılmak; toplusözleşmenin hazırlanma sürecinden imzasına, greve karar verilmesine kadar, temsilcinin seçimle gelmesine kadar.

— Sendikal birliğin gönüllü temel üzerinde gerçekleştirilmesi: İşçi sınıfının birliğini sağlamaya yönelik bir örgütlenme politikası. İşçi sınıfını öznel politik görüşlerine göre bölmek isteyen anlayışlara (anarko-sendikalizme) ve işçi sınıfını hak arama mücadelesinde işverenler karşısında savunamayan, uzlaşmacı eğilimlere (sarı sendikacılığa) karşı etkin tavır konulmalıdır.

— Sendikal kurumlaşmanın işyeri sendika birimlerinden başlayacak bir biçimde oluşturulması: Bütün kararların önce sendika işyeri birimlerinde tartışılmasının sağlanması, sendikal demokrasinin fabrikalardan başlatılması.

— Türk-İş'in ülkenin tüm toplumsal sorunları karşısında kendini sorumlu ve duyarlı sayması ve kamuoyunu işçi sınıfının ve tüm emekçilerin çıkarları doğrultusunda etkilemesi, siyasal iktidar üzerinde etkin bir baskı grubu olması.

— Ve Türk-İş'in kendi üyelerine karşı sağlıklı bir eğitim politikası sunması.

İşte Türk-İş'te demokratik muhalefetin başarısı genel hatlarıyla sıraladığımız bu ilkelerin yaşama geçirilmesinden geçmektedir. Aksi bir anlayış daha baştan başarısızlık demektir.

■ **Bu özetlediğiniz anlayış şu anda Türk-İş içerisinde ne kadar etkindir?**

□ Bugün gerek kitlesel sendikal eylemlerde gerek tek tek sendikaların şube kongrelerinde görünen odur ki mevcut durumdan kimse memnun değildir. Taban, sesini duyurabildiği her yerde daha iyi bir Türk-İş özlemini dile getirmektedir. Ancak tabanın bu özlemlerini, matematiksel bir sonuçla genel kurula şu şekilde yansır diye şimdiden söylemek yanlış olacaktır. Toplumsal olguları açıklamakta matematiksel yöntemler her zaman doğru sonuç vermemektedir. Çünkü işin içine sayısız başka faktör girmektedir. Ancak şunu açıklıkla söyleyebiliriz ki 34 yıllık sendikal anlayış bugün tabanda benimsenmemektedir. Özellikle son 6 yıl içinde bu sendikal anlayışın, uygulanmakta olan tavizsiz ekonomik politika karşısında iflas etmesi tabanda değişim sürecini ve özlemini hızlandırmıştır. Biz inanıyoruz ki demokratik sendikacılık anlayışın mayası tutmuştur.

■ **Sayın Babalı, sorularımızı yanıtladığınız için çok teşekkür ederiz.**

"Demokrasi Türk sendikacılığının gündemindeki temel ve ana sorunudur"

■ Sayın Başkan: Türk-İş yönetiminde kurulduğundan bu yana «Partiler üstü Sendikacılık» denen bir anlayış egemen. Bu açıdan önümüzdeki Genel Kurul'a nasıl bakıyor ve neler bekliyorsunuz?

□ Bir söz vardır: «Aynı nehirde iki defa yıkanamazsınız», denir. Bununla, bir toplumsal olayın unsurları olan kişilerin veya grupların isteseler de istemeseler de sürekli bir değişiklik içinde oldukları anlatılmak istenir. Ülkemizde de köprülerin altından çok sular geçmiştir. Zaten partilerüstü politika ilkesi Türk-İş tüzüğünden çıkarılmış bulunuyor. Önemli olan husus, kâğıt üzerindeki bu değişiklik değildir. Önemli olan, liderlerin ve daha da önemlisi tabanın yönelişlerinde ve olayları değerlendirişinde meydana gelen değişmedir. Bu açıdan bakıldığında da, Türk sendikacılığının —üzerinde kurulmuş olan çeşitli baskı ve yasaklamalara rağmen— büyük ve hızlı bir değişim içersinde olduğunu kesinlikle söyleyebiliriz. Bugün ne dayandığımız kitle 1960'lardaki kitledir, ne de önde gelen liderler 1960'lardaki noktada kalarak yerinde saymaktadır. Bizim Yol-İş olarak tavrımız ortadadır. Biz ülke sorunlarını her zaman bir bütün olarak ele almak eğilimi içinde olduk. Bugün de ülke sorunlarından bağımsız bir işçi sorunu düşünmüyoruz .Üstelik ülke sorunlarının çalışan kesimler içinde herkesten çok işçileri ilgilendirmesi gerektiğini düşünüyoruz.Çünkü işçiler diğer çalışan halk kesimlerinden farklı olarak kısıtlı da olsa örgütlenme olanağına sahiptirler. Bu yüzden daha güçlüdürler. Daha güçlü olmak, daha sorumlu olmayı gerektirir. Bu nedenledir ki, bizler sendikalar olarak dış politikadan eğitim politikasına kadar her konuda görüş sahibi olmak ve kendimize uygun görüşlerin takipçisi olmak zorundayız. Sendikacı olmamız yurttaş olarak sahip olduğumuz siyasal haklarımızın kısıtlanması için bir gerekçe teşkil edemez. Tam aksine, sendikacı olarak sendikalı olarak ve sendikalar olarak siyasal haklarımızı bir yurttaş olmanın ötesinde derin bir sorumluluk bilinci içinde özenle kullanmak zorundayız.

Önümüzdeki genel kurulun bu açıdan önemli bir atılım teşkil etmesi için biz Yol-İş olarak her türlü çabayı göstermekte kararlıyız.

■ Sizi bugünkü Türk-İş Yönetiminden ayıran sendikal anlayışınızdaki farklılıklar nelerdir? Türk-İş'in demokrasi mücadelesindeki yeri ne olmalıdır?

□ Biz Yol-İş olarak kendimizi Türk-İş yönetiminden ayıran değil, birleştiren noktaların üzerinde durmayı daha sağlıklı bir tavır olarak görüyoruz. Çünkü kazandığımız deneyimler bize öğretmiştir ki, toplumsal yaşamda doğrudan yana olmak kadar, doğruyu olabildiğince geniş bir ittifak içinde savunmak da büyük bir önem taşımaktadır. Kuşkusuz inandığımız doğruların Türk-İş'in ortak malı olması için çaba sarfetmemiz bu bakış açımızla çelişmemektedir. Bizce Türk Sendikacılığı'nın bugünkü aşamada karşı karşıya bulunduğu en önemli sorun üye tabanının yönlendirmesinden başka bir etkinin altında kalmama sorunudur. Sendikalar kesinlikle dışarıdan yönlendirilen kuruluşlar olmamalıdırlar. Bu, sendikaların demokratikliği ve bağımsızlığı ilkesinin doğal sonucudur. Bu nedenledir ki, biz örneğin eğitim faaliyetlerimizi sendikacılığa yabancı AAFLI veya benzeri herhangi bir dış gücün etkisi dışında yürütmeye büyük bir özen gösteriyoruz. Biz, Yol-İş olarak Türk sendikacılığı içinde bağımsız eğitim faaliyeti sürdüren sanırım birkaç sendikadan biriyiz. Demokrasi Türk Sendikacılığının gündemindeki temel ve ana sorundur. Dolayısıyla Türk-İş demokrasi mücadelesinde en ön safta yer almak zorundadır. Türk-İş bu yerin gerektirdiği etkinliği ancak demokrasi kurallarını kendi bünyesinde sonuna kadar işleterek gerçekleştirebilir. Sendikal demokrasinin ayrılmaz parçası da sendikal bağımsızlıktır.

■ Sayın Meral, Türk-İş yönetimi ve egemen anlayışı, genel kurulda değişebilir mi? Türkiye'de «sendikal hareketin birliği» sorununu çözebilir mi? Tersine bir gelişme olursa yeni bir oluşum, konfederasyon gündeme gelebilir mi?

□ İlk sorunuzun cevabında da belirttiğim gibi, Türk-İş yönetimi toplumdaki büyük değişikliğin dışında değildir. Herhalde dikkatinizden kaçmamıştır. Türk-İş yönetimi bugün 1982 Anayasası'nın değişmesinden yana olduğunu ifade etmiştir. Biz bu gelişmelerin mümkün

olduğunca gerçek ve anlamlı sonuçlara varabilmesi için kendimize düşen görevleri her fırsatta yerine getirmeye çalışıyoruz. Sendikal hareketin birliği başka pek çok amaca ön gelmesi gereken önemli bir husustur. Herkes kendince önemli saydığı bir gerçeği veya doğruyu daha büyük bir güçle haykırabilmek umuduyla daha küçük bir taban üzerinde örgütlenmek yolunu seçerse, sonuçta hiç kimse üzerine basacağı bir zemin bulamayabilir. Eğer bazı doğruların egemenliğini gerçekleştirmek için Türk-İş içinde olmaktan doğan bazı engeller bulunduğu ileri sürülüyorsa, Türk-İş dışına çıkarak bu engellerden kurtulmanın mümkün olabileceğini kim garanti etmektedir. Kim ne yapmak istiyorsa Türk-İş içinde açıkça ortaya koysun. Biz emekten yana, demokrasiden yana her türlü harekete, bu çerçevede bütün desteğimizi vermeye hazırız. Unutulmasın ki, Türk-İş yönetimi bir sebep değil, sonuçtur. Bizim gibi üye sendikaların sahip bir olduğu düzeyin birleşimidir Türk-İş yönetiminde yansıyan. Öyleyse sonucu değiştirmek için sebepleri iyi değerlendirmek, iyi sonuçlara varacak biçimde senteze tabi tutmak gerekir.

■ Basında «Sosyal-Demokrat Sendikacılık» olarak isimlendirilen, bugünkü yönetime karşı hareketi nasıl değerlendiriyorsunuz? Petrol-İş Başkanı Sayın Cevdet Selvi'nin Türk-İş Başkanlığı'na adaylığını nasıl değerlendiriyorsunuz?

□ Yafta ve etiket fetişizminden kurtulmamız gerekir. «Ben sosyal demokratım, şuyum, buyum» diye ortaya çıkmak çok kolaydır. Ama gördük ki, çok uzak olmayan bir geçmişte, bu yaftalarla ortaya çıkanlardan bazıları 12 Eylül sonrası türetilen militarizm yanlısı bir partiye kapak atmakta herhangi bir sakınca görmediler. Veya bizim başımıza örülen çorapların başlıca kaynaklarından birini oluşturan Danışma Meclisi'nde yer almaktan onur duydular. Öte yandan, sosyal demokrat hareketin öncülüğüne soyunan kimilerinin sendikacılık ilkelerini çiğnemek pahasına bazı şaibeli yabancı örgütlerle ilişki içinde olduklarını üzülerek görüyoruz. Buna karşılık, sağda bilinen veya kendisini sağcı zanneden pek çok arkadaşımızın bazı kritik sınav günlerinde sendikal hakların ve demokrasinin tavizsiz savunucusu olduklarını görmek bizi mutlu etti.

Dolayısıyla artık hesaplarımızı satıhtaki bazı görüntülere göre değil, yapılan işe, verilen sınava ve tutulan yolun gerçek anlamına göre yapmak zorundayız. Değerli arkadaşım Cevdet Selvi'nin aday olacağını basından ben de okudum. Hemen şunu söyliyeyim ki, bugüne kadar olduğu gibi, bugünden sonra da, Yol-İş Sendikası dışında ileriye dönük bir sendikal hareket geliştirmek mümkün değildir. Yol-İş sahip olduğu demokratik güç ve birikimle bu açıdan önemli bir rol oynamak durumundadır. Biz üzerimize düşen bu rolü emek ve demokrasi çizgisinde değerlendirmeye büyük bir özen göstereceğiz. Cevdet Selvi arkadaşımızın adaylığı sorunu önümüze geldiğinde de tutacağımız yol bu olacaktır.

■ Türk-İş Genel Kurulu'na giderken bağlı sendikaların şube kongreleri yapılmakta. Bu kongrelerdeki gelişmeleri ve gruplaşmaları, sonuçları nasıl değerlendiriyorsunuz?

□ Doğrusunu isterseniz, bizim dışımızdaki sendikalar konusunda demokrasi ve emeğe saygı çizgisinin ve bağımsızlık çizgisinin egemen olmasını dilemekten başka bizim elimizden bir şey gelmez. Sanırım fazla karışmamız da doğru olmaz. Ancak sorunuza Yol-İş çerçevesinde cevap vermem gerekirse, şunu kesinlikle belirtebilirim: Yol-İş önümüzdeki genel kurulda da demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, gerçek bir sendikacılığın koşullarının oluşturulması yönünde kafa ve gönül birliğine varmış bir delege ve lider kadrosuyla temsil olma olanağına sahip bulunacaktır.

■ Sayın Meral teşekkür ederiz. □

REŞİT ERGENER

BELKİ

Bir gün, sabaha karşı Karadeniz'e
küçük bir kayıkla açılmadan önce
haftalar boyu evinden
her gün aynı saatte çıkıp,
aynı saatte dönen
Nâzım gibi

Olağandışı bir şeyler yapacaklarını
gizlemek içindir, belki
sabahları otobüs duraklarında
gördüklerimin
evlerinden her gün aynı saatte çıkıp,
aynı saatte dönmeleri

Alman Sendikalar Birliğinin Bir Yenilgisi

Kamil Yalın

Son bir yıl yerli ve göçmen işçilerin, Alman Çalışmayı Teşvik Yasası'nın 116. maddesinin tekelci kapitalistler ve gerici Kohl hükümeti tarafından değiştirilmesi istemine karşı mücadeleleri ile geçti. Milyonlarca işçi ve emekçinin protestosuna rağmen, 116. madde tekellerin istediği biçimde, Federal Parlamento'da değiştirildi. Federal Konsey de bu değişikliği, parlamentodan geldiği gibi, aynen onayladı ve yasa değişikliği yürürlüğe girdi.

116. madde grev hakkının, gerçek anlamda var olup-olmamasını belirleyecek derecede önemli ana maddeydi. Çünkü, bu maddenin eski hükmüne göre, Alman İş ve İşçi Bulma Kurumu, grevlerden etkilenen, parça gelmemesi vb. nedenlerle lokavta uğrayan işçilere "kısa mesai parası" ödüyor, böylece grevdeki işçiyi, grevi yürüten sendikayı, güçlü sermaye karşısında bir ölçüde, maddi olarak destekliyordu. İşte bu hüküm ortadan kaldırıldı. Bundan sonra, grevdeki ya da grev bölgesi dışında olmasına rağmen lokavta uğramış işçiye "kısa mesai parası" ödenmeyecektir. Değişikliğin önemini bir örnekle somutlayabiliriz:

Metal işkolundaki bir toplusözleşme bölgesinde, bir otomobil üretim kompleksinde 55.000 işçinin greve gittiğini varsayalım. Bu durumda tekeller, derhal grev alanı dışında kalan 1 milyon 700 bin işçiye, malzeme eksikliği, parça gelmemesi gibi gerekçelerle lokavt uygulayabilirler. Dolayısıyla 55 bin işçi ile greve çıkan bir sendika 1 milyon 700 bin işçiye her hafta 1 milyar mark tutarında grev ve lokavt yardımı yapmak zorunda kalabilir. Böyle büyük bir mali yükü kaldırmayı bir sendika kolay kolay göze alamaz, yasaların "grev bir haktır ve serbesttir" hükmüne rağmen bu hak kolay kolay kullanılamaz.

Yerli ve göçmen işçiler, ilerici güçler ve partiler bu yasa değişikliğini önlemek için çeşitli eylemler yaptı. Sendikalar, Almanya çapında gösteriler, protesto eylemleri düzenledi. Fakat Alman Sendikalar Birliği (DGB) tüm gücünü ortaya koymadı. Esas mücadeleyi üstlenen Metal İşçileri Sendikası'na (IG-Metall), DGB'ye bağlı diğer sendikalar tam destek vermedi. Bazı sendikalar üyelerini eyleme sokamadı. En önemlisi, "kendimizi zincire vurdurmayacağız", "grev hakkını savunmak demokrasiyi güvenceye almaktır" şiarlarını dilinden düşürmeyen DGB, yarım saatliğine bile genel greve gidemedi. DGB başkanı "tüm gücümüzle direneceğiz" diye basına açıklama yaparken, yasa değişikliği isteyen CDU partisine üye, DGB'nin ikinci başkanı Fehrenbach başka bir ses veriyordu. Dahası, yasa değişikliğinin parlamentoda görüşüleceği günlerde, mücadelenin doruk noktasında, hükümet yetkilileriyle görüşmeye giden DGB başkanı kapı önünde, basına, üzerine basa basa, genel greve gitmeyeceklerini bildiriyordu.

IG-Metall'in eylem hazırlık toplantılarında, "gerekirse genel greve gideriz" deniliyor ve bu işçiler arasında coşkuyla yankılanıyor ve el altından ulaşan "genel greve hazırlanalım" haberleri metal işçilerine güç veriyordu. Fakat, bazı sendikalar, "IG-Metall yapsın biz arkasından gideriz» havasından kurtulamadılar. Ne yazık ki, "kendimizi zincire vurdurmayacağız" diyen Alman işçi sınıfı, yerlisiyle göçmeniyle dediğini yaptıramadı. Kapitalistler çok önemli bir saldırı aracı elde ettiler. Şimdi sırada, önceden planlanmış yeni saldırılar, yeni yasa tasarı ve değişiklik önerileri var:

Tekelci kapitalistlerin istekleri:

* Federal Almanya çapında saldırı lokavtlarının yasallaşması. Böylece, herhangi bir sendi-

ka daha greve gitmeden, işverenler lokavt uygulayabilecekler.

* Sınırsız lokavt hakkı

* Uyarı ve dayanışma grevlerinin yasaklanması.

FDP'nin (Hür Demokrat Parti) tasarı ve önerileri:

* Sendikal hakların daraltılmasına yönelik yasa değişiklikleri. Örneğin: İşyeri grev oylamalarında, sendikalı olmayan işçilerin de oy kullanabilmelerinin sağlanması.

* Toplusözleşme düzeninin çözülmesine yol açacak yasa değişiklikleri. Örneğin: Toplusözleşmelerde garantiye alınmış ücretlerin altında, ücret sözleşmelerinin yapılmasının yasallaştırılması.

Yönetimdeki koalisyon partilerinin (CDU-CSU-FDP) ortak istemleri:

* İşyeri teşkilatı yasasını değiştirerek, işyeri işçi temsilciliği seçimlerinde faşist, gerici, patron işbirlikçisi grupların güçlenmesini sağlamak.[1]

Alman İşverenler Birliği yetkilisi ise, daha önce, 35 saatlik çalışma haftası için mücadeleler sırasında "sendikaları 1933 yılı sendikaları durumuna getiririz"* diye işçilere gözdağı vermişti. Anlaşılan tekelci kapitalistlerin gözlerini kan bürümüş. Kâr hırsı ile hem Alman işçilerini, hem de diğer ülke halklarını ve işçilerini köleleştirmek niyetindeler. Daha önce kendi partileri tarafından çıkarılmış yasaları bile artık yetersiz buluyorlar. İşin ilginç yanı da, işçi sınıfına, sendikal haklara en ağır saldırıların, IG-Metall üyesi, şimdikiFederal Çalışma Bakanı N.Blüm tarafından savunulup, gerçekleştiriliyor olması. İnsan 1980 sonrası, Türkiye işçi haklarının ve sendikaların Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide'nin bakanlığı vasıtasıyla saldırıya uğramasını ve yok edilmesini anımsamadan geçemiyor.

DBG NEDEN YENİLDİ?

"Kendimizi zincire vurdurmayacağız" diyen DGB neden söz konusu yenilgiyi aldı? Yenilgi kaçınılmaz mıydı? Niçin tüm gücünü ortaya koymadı, koyamadı?

Soruların cevabı esas olarak DGB'nin sendikal politikasında, genel siyasi çizgisinde ve Alman tekelci kapitalist üretim sistemi içindeki konumunda aranmalıdır. Bu düşünceden hareket ederek, kısaca, ana noktalardan DGB'yi ele alalım.

DGB, 13 Ekim 1949'da kurulmuş olan Almanya'nın tek sendikal birliğidir. 17 işkolu sendikasını içerir. 31.12.1983'teki üye sayısı 7.745.913'tür. Tüm çalışanların, yani ücretli işçi ve memurların % 38.3'ü DGB'de örgütlenmiştir. Üye sendikaların en güçlü ve aktif olanı 2.5 milyon üyeli Metal İşçileri Sendikasıdır (IG-Metall). DGB'nin 1951'deki % 39 olan örgütlenme oranı 1968'de % 29.8'e, 1978'de % 35.7'ye düşmüştür.[3] Hâlâ, 1951'deki örgütlenme seviyesini tutturamamaktadır. 1984 sonunda, 1983'e oranla % 1.1 oranında üye kaybetmiştir.[4]

DGB dışındaki sarı Hıristiyan Sendikaları Birliği (CGB) ve Alman Memurlar Sendikası (DAG) işçi ve memurlar arasında etkin değildir. CGB, 1984'te, fabrikalardaki işletme kurulu (Betriebsrat) seçimlerinde, sadece % 0.6 oranında oy alabilmiştir. Almanya çapında 200 bin işletme kurulu üyeliğinden sadece 1600'ü CGB'nin elindedir.[5] DAG 1978'de memurların %5'ini örgütlemiş durumdaydı.[6]

Ford Fabrikası'nın Türkler tarafından işgali Köln - 1973

DGB'NİN SAHİP OLDUĞU ŞİRKETLER

Almanya'da DGB denilince akla aynı zamanda "büyük sendika şirketleri" gelir. DGB'nin yayımlamış olduğu *Alman Sendikal Hareketi* adlı kitapta, "büyük sendika şirketleri" başlığı altında, sahip oldukları şirket ve işletmelerin sermayeleri, katılım payları vs. gösterilmiştir.

DGB'nin en büyük şirketlerinden başlıcası "Neue Heimat" (Yeni Vatan) adlı konut inşaat ve işletme şirketidir. Neue Heimat ve bağlı şirketler grubu bu alanda sadece Almanya değil, Avrupa çapında dev bir tekeldir. Kuruluşundan bu yana 522 bin konut inşa etmiştir. 116. maddenin değiştirilmesine karşı mücadeleler ve Federal Parlamento'daki konuya ilişkin tartışmalar sırasında sık sık Neue Heimat'ın ekonomik durumu, 18 milyar mark tutan borcu gündeme getirilmiştir. Okuyucular, sadece borcu 5.4 trilyon TL olan tekelin büyüklüğünü tahmin edebilirler.

DGB'nin ikinci büyük yatırım alanı bankacılık ve sigortacılıktır. DGB'nin sahip olduğu bankalar grubunun anası, "Bank für Gemeinwirtschaft AG" adlı bankadır. Sermayesi 1 milyar marktır. 1985 bilanço toplamı 49.1 milyar marka yükselmiştir.[7] Hong Kong, Londra, New York'da şubeleri, Şao Paulo'da (Brezilya) temsilciliği vardır. Almanya dışında "BfG Lüxemburg" adlı banka şirketinin tek sahibidir. İsviçre-Basel'de "Internati-

* **Bilindiği gibi Hitler 1933'te bütün sendikal hakları askıya almış ve sendikacıları tutuklatmıştı.**

onale Genossenschaftsbank AG" ve Hollanda'da "Hollandse Koopmansbank", İsrail'de "Continental Bank" ve "Bank Hapoalin" adlı bankaların en büyük ortaklarındandır.

DGB'nin bankası, 1978'de Amsterdam'da "BfG: Finance Company B.V." ve 1980'de Hong Kong'da "BfG: Finance Asia Ltd" adlı finans şirketlerini kurmuştur[8]. Alman Sendikalar Birliği'nin bankası, Hong Kong'dan İsrail'e kadar sermaye piyasası ve büyük şirketlerle karşılıklı bağımlılıklar içinde işlerini yürütürken, Alman silah tekellerinin silah satışlarına, alıcı ülkelere açtığı kredilerle yardımcı olmaktadır. Örneğin, 1980 sonrası, bir Alman silah tekelinden 3 denizaltı alımında kullanılması için Türkiye'ye 800 milyon mark kredi vermiştir.[9] Böylece Alman Sendikalar Birliği'nin yöneticileri, mavi tulumları içinde işçilere dönüp "silahlanmaya hayır, durdurulsun" derken, mavi tulumları çıkardıktan sonra, bankalar grubunun sahipleri olarak silahlanmadan, silah tekellerinin silah satışlarından pay kapmaktan da geri durmamaktadırlar.

Bankalar grubunun diğer bir uğraş alanı da sigortacılıktır. DGB sigortacılık şirketlerinin anası "Volksfürsorge Lebensversicherung AG"dir. Sigortacılık grubu 6 şirketten oluşmuştur. Almanya ve Avrupa'nın en büyük sigortacılık gruplarından biridir.[10]

DGB'nin büyük şirketlerinden bir diğeri ise, "co op AG" adlı, tüketim malları üretim, pazarlama ticaretiyle uğraşan, Almanya'nın her yerine yayılmış, 2.193'ten fazla satış merkezi bulunan süper marketler zinciridir ve sadece bu marketlerde 55 bin dolayında işçi çalışmaktadır.[11]

Bankalar ve sigorta şirketleri grubu, inşaat ve konut tekeli, süper marketler zinciri dışında, DGB matbaacılık, bilgi-işlem merkezi, reklam haberleşme dallarında şirketlere sahiptir.[12]

DGB, sahibi olduğu büyük şirketlerini, finans kuruluşlarını ve bankaları grev fonlarını artırmak, güçlü sendikal mücadele için maddi kaynak yaratmak için oluşturduğunu belirtiyor. Elbette her sendika, üyelerinin ödentilerini dikkatlice ve uygun alanlarda kullanmalıdır. Grev fonlarını güçlü tutmaya çalışmalıdır. Bu düşüncelere sözümüz yok. Ama amaçlar kadar, bu amacı gerçekleştirecek araçlar da önemlidir. Sadece grev fonuna gelir temin edilecek diye, gerek kendi, gerek başka bir ulusun işçilerinin ölümüne yol açacak, dünya barışına zarar verecek olan silahlanmaya, bir sendika bankasının kredi vermesi hoş görülemez, büyük kapitalistlere daha da güçlenmeleri için işçilerin ödentilerinin sunulması savunulamaz. Kaldı ki kullanılan araçlar, amacı, amaca giden yolu etkilemektedir. Tekelci kapitalist sistemde, çetin rekabet koşullarında dev bir tekel, büyük şirketler ve sermaye grupları ancak bu sistemin işleyiş kurallarına, kapitalist piyasa ekonomisinin yasalarına uyarak yönetilebilir, yaşayabilmeleri için kapitalist sistemin devamını şart koşar. DGB sendikal mücadeleyi mevcut tekelci kapitalist sistemin sınırları içinde, bu sınırları zorlamaksızın, ve mevcut düzenin devamına zarar vermeyecek bir biçimde yürütür. Bu haliyle mevcut sistemin bir parçası ve kurumudur.

DGB'NİN POLİTİK ÇİZGİSİ

Bir sendikanın amacını, sendikal mücadelenin araçlarını, maddi

Alman Çalışmayı Teşvik Yasası'nın 116. maddesinin değişmesini protesto gösterisi.

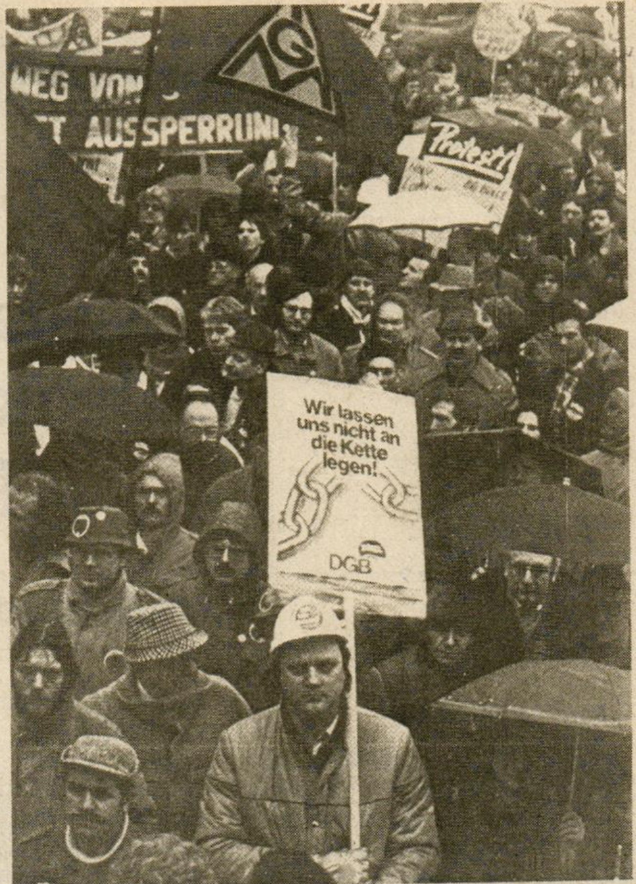
varlığının kullanım biçimini belirleyen onun politik çizgisidir.

DGB yönetiminin politik çizgisi, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) paralelindedir. Genel Başkan E.Breit, 1956'dan beri SPD'ye üyedir. İkinci başkan Fehrenbach ise, daha önce söylediğimiz gibi, işçi haklarına, sendikalara en fazla saldıran iktidardaki CDU'nun bir üyesidir ve sendika içindeki destekleriyle en üst bir görevde kalabilmektedir.

DGB yayınlarında, 1 Mayıs bildirilerinden, işsizliğe karşı eylem bildirilerine kadar siyasi çizgiyi yansıtan hiçbir yerde, mevcut tekelci kapitalist sistemin değiştirilmesinin gereğinden söz edilmez. Sendikal mücadelesinin siyasi hedefi, düzenin kötülükleri, sivriliklerinin giderilmesi ve günlük ekonomik kazanımlarla sınırlıdır. İşçi ve işverenler arasındaki sınıfsal mücadeleyi keskinleştirecek eylemlerden dikkatlice kaçınır. Bunun tipik bir örneği, 1973'te 32 bin işçinin çalıştığı Köln'deki Ford fabrikasındaki eylem sırasında yaşanmıştır. 12 bin Türk işçisi, çalışma şartlarının kötülüğünü, üretim bandlarının hızlı akışını, izin sürelerinin kısalığını protesto etmek için 24 Ağustos 1973'te fabrikayı işgal ettiği zaman, ne DGB, ne de işçilerin örgütlü olduğu IG-Metall sendikası Türk ve diğer yabancı işçilerin eylemini destekledi. Direniş polis, işveren ve sendika işbirliği ile kırıldı. 500'den fazla Türk işçisi işten atıldı.[13]

Diğer bir tipik örnek ise, DGB'nin yabancılar politikasına ve yabancı işçilerin temel politik haklarına ilişkin tutumudur.

Almanya'da 4.5 milyon yabancı nüfusun, başka bir deyişle 1.5 milyon yabancı işçinin ne yerel ne genel seçimlerde seçim hakkı yoktur. Yabancı işçiler yıllardır kendilerine seçim hakkı istemekte ve DGB kongrelerinde seçim hakkı talebinin desteklenmesi için karar alınmasını önermektedirler. Nisan 1982'deki DGB'nin 12. Genel Kurulu'nda olduğu gibi önergeler reddedilmektedir. Günümüzde her ilerici parti, kurum ve kuruluş yabancılara seçim hakkını savunurken DGB savunmamakta, böylece SPD ve gerici CDU'nun benzeri politik bir tutum almaktadır.

Kendimizi zincire vurdurmayacağız!

Alman Çalışmayı Teşvik Yasası'nın 116. maddesini, işverenler ve hükümet DGB'nin yapısını, politik çizgisini, boşluklarını, zayıf yönlerini, mücadeleyi nereye kadar götürebileceğini iyi bildiğinden, işçilerin protestolarına rağmen, istedikleri gibi değiştirdiler. En üst yönetim organında Sosyal Demokrat ve Hıristiyan Demokrat koalisyonunun yer aldığı, politik çizgisi ekonomizm ile sınırlı bir sendikanın güçlü tekeller ve onların hükümeti karşısında böylesi bir yenilgi alması bu açıdan kaçınılmazdı.

Yukarıda sıraladığımız yeni saldırılar da 116. madde gibi işverenlerin istediği biçimde gerçekleşecek mi? Cevap, yerli ve göçmen tüm Alman işçi sınıfının, hem işverenlere hem de elini kolunu bağlayan mevcut sendikal politikaya karşı yürüteceği mücadeleye bağlı olacaktır. Umarız işçiler kendilerini zincire daha fazla vurdurmazlar.□

---

1. "IG-Metall Haberler" (Türkçe), Nr: 6, 12.3.1986

2. "IG-Metall Daten Fakten Informationen 1984" 15.Ausgabe, August 1984, s.:80

3. Hans Limmer, *Die DeutscheGewerkschaftsbewegung*, Olzog Verlag, München-Wien, 1984, s:20

4. "Die Quelle", *Funktionärzeitschrift des Deutschen Gewerkschaftsbundes*, 36. Jg., Juli-August 1985, s:439

5. a.g.e. s:609

6. "Einheitsgewerkschaft gegen Splittergruppen", Hrsg: "IG-Metall, August 1981, s: 8

7. "Die Quelle", 37. Jg., Nr: 3, März 1986, s: 154

8. "BfG", Hrsg: Bank für Gemeinwirtschaft AG, Frankfurt am Main 1986

9. *Cumhuriyet*, 29.3.1983

10. "Informationen über gemeinwirtschaftliche Unternemen", Hrsg: BGAG (DGB), s: 10

11. "Die Quelle", 36. Jg., Juli-August 1985, s: 405

Ayrıca: "Informationen über gemeinwirtschaftliche Unternehmen", Hrsg: BGAG, Frankfurt am Main 1983, s: 21

12. Die Deutsche Gewerkschaftsbewegung", S: 173

13. *Der Spiegel*, 27. Jg., Nr: 36, 3 September 1973, s: 20

Solda Birinci Dalga —4—

Almanya Dalgalanıyor -I-

Arslan Başer Kafaoğlu

—RUSYA ÖRNEĞİ—

Aslında başsız, ideolojisiz idi ama Rusya'da 1917 yılı Mart ayında olanlar tam bir siyasal devrim idi. Artık klasik demokrasi kurallarına uygun olarak seçilmiş bir parlamento (Duma) yanında, «işyeri» ve «uğraş» esasına dayalı «Sovyet»ler de ülkenin kaderine egemen olmuşlardı. «Sovyet!..» İki heceli bu deyimin 1910'lu yılların son bölümünde büyük çekiciliği vardı. O zamanki dille Türkçe'ye «Şuralar» diye çevrilmişti. Eksik bir çeviriydi bu. Çünkü sadece «danışma» niteliği varmış gibi bir anlam veriyordu «Sovyetler»e. Oysa Sovyetler bir İcra Komitesi'ne sahip idi. Ve icra komitesi «Çayika», hükümetle eş güce sahip oluyordu. Aslında bu uygulama Marx'ın 1850 yılında «Komünist Birliği»ne hitabesine uygundu. Marx şöyle diyordu:

«Demokratik küçük burjuvazinin, kendi istekleri karşılanır karşılanmaz... bize görev diye yüklenen şey devrimi kesintisiz olarak sürdürmektir.»

«İşçiler, resmi devlet konumunun yanı sıra, yerel yürütme kurulları ve komün konseyleri veya işçi komiteleri şeklinde örgütlenmiş bir devrimci işçi devleti kurmak... ve burjuvazinin kendisini, arkasında bütün bir çalışan sınıfın desteği bulunan makam ve kuruluşların denetim(i)... altında hissetmelerine çalışılmalıdır».[1]

Diğer yandan «işyeri» esasına göre örgütleniş Rusya halkına yabancı bir şey değildi. Daha Çarlık zamanında belediye ve yerel meclisler bu esasa göre seçilirdi. Daha sonra Duma seçimleri de böyle yapılmıştı. Üstelik savaş içinde grev ve direnişlerle bu tip örgütlenmeler can ve anlam kazanmıştı.

Böylece doğan Petrograd (Leningrad) İşçi ve Asker Sovyetleri İcra Komitesi Mart Devrimi (Şubat Devrimi) ile birlikte Tauride Sarayı'nda toplanıp, «paralel bir hükümet» oluşturdu. Alan Morehead şöyle yazıyor:

«Böylece 12 Mart'ta iki rakip grup Tauride Sarayı'nda toplandı. Daha şanslı olan Duma'dan çıkan grup(*) idi... Çünkü onu herkesin bildiği Duma seçmişti. Ve Sovyet Yönetim Komitesi devlet sorumluluğunu almayı istemiyordu».[2]

Oysa yukarıdaki yargı doğru değildi. Bunu Ekim Devrimi birkaç ay sonra gösterdi. Aslında devrim 1917 Mart ayında Duma'nın —yani klasik parlamentonun— değerini yitirdiği belli olunca başlamıştı.

—2—

Almanya ile Rusya o zamanlar birbirlerine epeyce benzeşiyorlardı. İkisinde de savaş, barış gibi önemli kararları Meclis değil, hükümdar ve çevresindeki kurmaylar veriyordu, vermişlerdi. İkisinde de meclisler savaş yönetimine karışmazlardı. İkisinde de imparatora iktidarın allahtan geldiğine inanılırdı. Ayrıca her ikisinde de savaşı yöneten silahlı güçlere kumanda edenler çoğunlukla «soylular» idi. Askerler ile subaylar ve generaller arasında adeta bir duvar örülmüş idi. Bunlara ek olarak her ikisi de savaşı topraklarında görmemişlerdi. Orduları kendi ana toprakları dışında çarpışıyorlardı.

Ancak farklı gelişmeler de vardı. Her şeyden önce Alman ordusu Ruslar'ınki gibi bir büyük yenilgiye uğramış değildi. Rusya ise orduları en büyük kayıplara uğrayan ülke durumundaydı. Ağır yenilgiler ve donatım eksikliğine eklenen Bolşevikler'in cephede yürüttükleri «Fraternisation-kardeşleştirme» propagandası altında 1917'de Rus ordusu adeta klasik hükümet güçlerinin egemenliğinden çıkmış idi. Alman ordu ve donanması ise 1917'de hâlâ güçlü ve utkular içindeydi. Son darbeyi düşmana indirememişti ama bir büyük, bitirici yenilgiye uğramış da değildi. Cephe gerisi durumu da farklıydı. Gerçi Almanya'da bazı beslenme maddeleri karneye bağlanmıştı ama, Berlin halkının Petrograd (Leningrad) halkı gibi sıkıntı, açlık ve dondurucu soğuk altında olduğu

(*) Yani Bakanlar Kurulu (ABK)

hiç söylenemezdi. Ama Almanya'daki sol dalga da tıpkı Rusya'ya benzer biçimde başlamış idi. Alman Parlamentosu, savaş ilerledikçe ve sıkıntılar (cephede ve geride) arttıkça Alman imparatorundan isteklerde, barışta cesaret edemeyeceği isteklerde bulunmaya başladı. Bu isteklerin başında Almanya'nın o zamanlar en çok milletvekili çıkaran Prusya Federe Devleti'nin (Eyaleti'nin) daima tutucu temsilcilerle temsil edilmesine neden olan seçim yasası vardı. Prusya Eyaleti'nden gelen tutucular (toprak sahipleri ve soylular) Alman Parlamentosu'nu daha da tutucu hale getiriyordu. 1917 Mart'ında Rus çarının devrilmesinden sonra sol bu isteklerinde daha da dayatır olunca 1917 Nisan'ında imparator bu yasanın değişeceğini kabul ve ilan zorunda kaldı. Ama sol partinin tabanı kaynıyordu. 1914'te sağ kanada sözünü dinletemeyen Hugo Haase 50 arkadaşıyla lideri bulunduğu partiyi terkederek ayrı bir parti kurdu. Partinin adı «Bağımsız Sosyal Demokrat Parti-ISPD» oldu. Mayıs ayındaki bu bölünme ve daha da solda Spartakist grubun (Spartacus Bund) kuruluşuyla sol kurumlarda canlılık arttı. Ancak halk sol kuruluşlardan çok daha ilerdeydi. Hele 1917 Haziran'ında ekmek tayınlarının daha da küçülmesi yığınlar arasındaki kaynaşmayı körükledi. 1917 yılı Temmuz ayında her iki sosyalist parti «Toprak katılmadan, zarar ziyan ödenmeden—ilhaksız, tazminatsız» bir barış için Reichstag'ı zorladılar. Alman yasama meclisi bu önerileri kabul edecek iken Batı Cephesi Komutanı Mareşal Ludendorf'un vetosuyla öneri sonuca ulaşamadı. Evet... Askerler hâlâ parlamentonun üzerindeydiler. Ama gerek Reichstag ve gerekse genelkurmay bir şeyde birleştiler... Başbakanın çekilmesi. Bu iki yanlı baskıyla başbakan Bethman Holweg 14 Temmuz'da çekildi. Ancak yerine geleni ne parlamento ne de imparator değil, gene askerler belirledi. General-Mareşal Ludendorf'un seçtiği ağırlığını koyduğu Georg Michaelis başbakan oldu. Reichstag bu başbakana «ilhaksız-tazminatsız barış»ı kabul ettirdi. Ama Ludendorf gene vetoyu çekti. Almanya'da Genelkurmay ve yüksek kumanda Rus meslektaşlarına benzemiyordu ve hâlâ Alman-ya'nın Kaiser'den bile önemli güçüydüler.

—3—

Kasım 1917'de gerçekleşen Ekim Devrimi ile iktidara gelen Bolşevikler, cephelerdeki Fraternisation-kardeşleştirme kampanyasını hızlandırdılar.(*) Bu kampanya güç dengesini değiştirmeye ve işçi-asker başkaldırmaları 1918 yılı başından sonra artmaya başladı. 28 Ocak 1918'de ilk bilinçli ayaklanma Berlin Silah Fabrikaları'ndaki grevle ortaya çıktı. İşçiler siyasal istekler de ileri sürüyor, Ruslar'ın (Bolşevikler'in) Brest-Litovsk görüşmelerinde Alman delegasyonuna verdikleri barış koşullarının aynen esas alınarak barış yapılmasını istiyorlardı. Sadece Ruslar'la değil, herkesle bu koşullar altında barış yapılmalıydı. Sihirli «barış» sözcüğü çekiciliğini göstermeye başlamıştı. Bu grev zor da olsa bastırıldı. Ama 20 Mart 1918'de başlayan Ludendorf saldırısının Batı Cephesi'nde başarısızlığa uğraması, 1918 Haziranı'ndaki İkinci Marn yenilgisi, Temmuz 15'de başlayan İngiliz-Fransız-Amerikan karşı saldırısı, Almanlar'ın gerilemesinin hızlanması birbirini izledi. Savaşı istemede çok acele eden Alman generalleri —Hindenburg ve Ludendorf— 15 Ağustos'ta «henüz herşey kaybolmadan» barış yapılmasını hükümete bildirdiler. «Ordu artık 48 saat bile dayanamaz» diyorlardı. Sonradan Hitler ve uşaklarının anlattıkları gibi Alman ordusu «yenilmemiş!» değildi. Barışı, evet solcular ilk isteyenler idi, ama Almanya'nın masalımsı «militarizmi» de «pes etmiş» bulunuyordu. Ludendorf yeniklere hakkaniyet ve vicdan ölçüleriyle davranılmasını isteyen Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson'a başvurulmasını, «hem de derhal» istiyordu.(3)

1 Ekim 1918'de, Kaiser de, ordu içinde Ludendorf'un muhalifi olan Prens Max Von Baden'i başbakan atadı. Prens hem orduda ve hem de siyasal çevrelerde sempati toplamıştı ve ilk olarak iki Alman sosyal demokrat kabinede yer alıyordu. Bu iki bakan hükümete girer girmez, imparator ve başbakana, «genelkurmayın hükümet emrine girmesi» «Prusya Eyaleti Anayasası'nda Reform», «Belçika'ya Alman ordusunun yaptığı yıkımlar için para ödenmesi» koşullarını kabul ettirdiler. Ama sol kendi içinde birlik değildi.

—ISPD— Bağımsız Sosyal Demokrat Parti derhal bir sosyalist cumhuriyet kurulmasını istiyordu. Ama asıl güçlü olan SPD idi.

—SPD— Sosyal Demokrat Parti ise barış ve Alman monarşisinin yıkılmasını istiyordu. Ancak, SPD'nin kabinedeki temsilcisi Scheidemann, öyle bir geleneksel korku içindeydi ki gizli bir kabine toplantısında tahtı sallanan bir imparatordan bile çekiniyor ve onun makamının sakınılmasını istiyordu:

«Eğer Wilson (Amerikan cumhurbaşkanı) ile anlaşabilirsek, Kaiser'in tahttan uzaklaştırılması sorunundan kaçınmalıyız. Biz monarşi sorununa dokunmayı hiç istemeyiz, bu bizim için kıyıda bırakılacak bir sorundur.» Bir de teorik vecize! söylüyor: «Sosyal Demokrasi devletin biçimsel örgütlenmesini ikincil bir sorun olarak kabul eder»(4). «Korkuyorum» diyeceğine uydurduğu teorik bahaneye bakın!.. Ayni Scheidemann, 6 gün sonra, «Başbakanla, hatta kabine karar alsa da Kaiser'e baskı yapılmaması noktasında birleşiyorum. Ama ona öğüt verebiliriz.» Neden bunu istediğini de şöyle açıklıyor: «Fabrikalardaki halk Bolşevik etkisindedir». Yani Bolşevikler'in çıkaracakları kargaşalıklara karşı, sol partinin kabinedeki sözcüsü dünyanın en tutucu insanına, Alman Kaiser'ine dayanmak istiyordu.

—4—
ALMAN İMPARATORLUĞU YIKILIYOR

Ama korkak liderler dursa da,

(*) «Kardeşleştirme» cephedeki askerleri, karşısındaki kardeşlerine değil, asıl sınıf düşmanları olan kapitalist-militaristlerine kurşun atmayı telkin eden bir kampanya idi. Bolşevikler bunu gerek Ekim Devrimi'nden önce ve gerekse ondan sonra çok yoğun bir biçimde uyguladılar. En iyi sonuçları da Alman ve Macar askerlerinde aldılar.

işçiler ve halk durmuyordu. Ve Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson, imparator derhal çekilmezse barışın da olamayacağını, ya da daha ağır koşullar getireceğini bildiriyordu (23 Ekim 1918 saat 16). İşte burada Alman genelkurmayı şaşırdı. Onlar yenilseler barış imzalansa da bunun imparatorun denetimi altında olacağı hesabındaydılar. Onların tartışmasız otoritelerinin kaynağı, hiç bir denetime bağlı olmayan, imparatorun varlığı idi. (Demokratik bir cumhuriyette kumandanlığın ne tadı kalırdı?). Oysa Kaiser de soldan gelen baskının Ludendorf'un aşırı davranışlarından olduğunu sanıp 7 Kasım'da onu azlediyordu. Bu onun şaşkınlığı idi. (Başka şaşkınlık yapmaya vakit kalmadan düştü). Gene yığın direnişlerinin sonucu Kaiser gidip, barış geldi. Nasıl mı?

«Alman Devrimi Alman emperyalizmine karşı ilk ayaklanan silahlı güç olan açık deniz filosunda başladı... (Bu filodan) Üçüncü filotilla gönderildiği Kiel'de 29 Ekim'de başkaldırıyı açıkça başlattı.

... Hükümet, Dışişleri ve Devlet Bakanı Hausemann ile parlamentodaki SPD grubu başkanı Noske'yi Kiel'e durumu incelemeye gönderdi...

«4 Kasım'da yapılan bir yığınsal toplantıda Noske, silahların hemen bırakılmasını ve isyanın sona erdirilmesi konusunda anlaşmaya varıldığını bildirirken, 'yaşasın Cumhuriyet' sesleri her sesi bastırdı. Hemen orada Noske ve Kiel filo sovyetinin başkanı Hohenzollern hanedanının sona erdiğini dünyaya duyurdular»[5]. Bu tam Bolşevik tipi bir siyasal kalkışma idi. Kuzey Almanya'nın bütün limanlarında aynı şeyler oldu ve işçi, denizci sovyetleri kuruldu.

Ama daha köklü bir hareket Bavyera'da gelişti. 8 Kasım'da Münih hiç çatışmasız asker ve işçilerin eline geçti ve o gün Kurt Eisner Bağımsız Bavyera Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulduğunu dünyaya ilan etti.

DÖNEK CESARETİ

4 Kasım'da Başbakan Max Von Baden bile Almanya'nın artık bir halk devleti olacağını ilan etmişti. Ama Scheidemann hâlâ Kaiser'i defetme için son harekete geçmemişti. Ne var ki dönekler, korktuklarına saldırmakta çok cesurdur.(*) Scheidemann gösterişli bir hareket yapmazsa post kapamayacağını anlamıştır. Ancak o zaman 5 maddelik ultimatomu başbakana verir. Bunda bile geç kalmıştır. Alman işçileri iktidarı almak için ellerine geçen ne silah varsa onlarla Berlin'e yürüyüşe geçmişlerdir. Bu kızgın kalabalığa Scheidemann Reichstag binasının balkonundan hitab ederek parsayı toplar (ilerde başbakan olacaktır):

«Alman Cumhuriyeti çok yaşa!» Ebert her iki sosyalist partinin katılacağı cumhuriyeti kurmak üzeredir. (**)

Pekiy ama, Alman solunun liderlerinden en önemlisi böyleyse, bu kaynaşmaları, ayaklanmaları kimler yönetiyordu? Bir avuç Yahudi'nin kışkırttığı, Bolşevikler'e satılmış hainler mi? Yoksa bu kaynaşma teorik olarak sağlam bir temele ve namuslu insanlara mı dayanıyordu?

Bunu da gelecek sayıda görelim.

(*) 1950'de İnönü iktidardan ayrıldığında, bir DP milletvekili (ve büyükçelerden biri) kürsüye çıkar İnönü'ye ve İnönü'ye iktidarı zamanında övgüler dizen dalkavuklara, ölçüsüz biçimde çatar. İnönü söz ister ve şöyle konuşur:

—Bu zatın burada böyle abartmalı konuşmasını anlıyorum. Çünkü bu zat benim en aşırı dalkavuğum idi.

(**) Friedrich Ebert (1871-1925). SPD'nin o zamanlardaki genel başkanı Heidelberg'de doğmuştur. Önce ticaret, daha sonra 1893'ten başlayıp sendikacılık ve siyasete başladı. 1905'te parti merkez komitesine seçilince Berlin'e yerleşmiş, 1913'te Bebel ölünce parti liderliği seçiminde Haase'ye yenilmiş ama parti sağ kanadının doğal lideri olarak, Haase'den daha etkili olarak partiye yön verebilmiştir. 1917'de Haase ve çevresi ISPD'yi kurup SPD'den ayrılınca, beklendiği gibi SPD liderliğine seçilmiştir. 1918 grevlerinde işçilere gerçekten yararlı olduğu söylenebilir. İyi bir örgütçüydü, ama sıradan bir partiliydi. Sol bir lider için gerekli teorik bilgiden yoksundu, zaten teoriyi pek sevmezdi de. Gereksiz bulurdu. 1918'de Almanya'nın başkanı ve sonra 1919'da böyle önemli bir ülkenin tarihteki ilk cumhurbaşkanı oldu. Bu ilerleyişinin, hızlı yükselişinin nedeni yukarıdaki niteliklerde gizlidir. Almanya'nın sinmiş ama güçlerini koruyan egemenleri, böyle renksiz ama pratik zekalı(!) bir liderle o müşkül dönemi geçirmek istiyordu. Geçirdiler de...

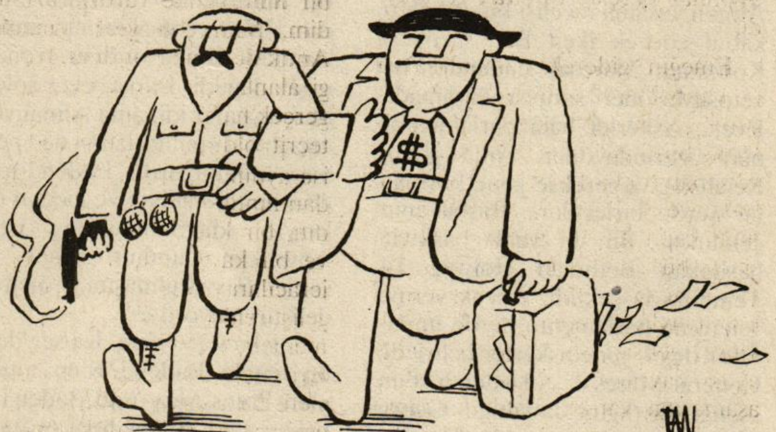

(1) Bertram D. Wolfe, *Devrimi Yapan Üç Adam*, cilt 2 sahife 198-199 Kuzey Yayınları 1985.

(2) Alan Morehead, *The Russian Revulution*, 1958, Harper and Brothers sahife 145.

(3) Charles H. Burdick ve Ralph H. Lutz, *The Political Institutions of German Revolution*, 1966, Stanford, sahife 6.

(4) Aynı kaynak - sahife 7.

(5) Aynı kaynak - sahife 8.

SİLAHLI SOYGUN!..

Tan Oral

Kültür Meydan Okuyor *

*Meksikalı gazeteci **Luis Suárez**'in Küba Kültür Bakanı **Armando Hart Dávalos** ile, Latin Amerikalı kültür işçilerinin karşı karşıya oldukları sorunlar konusunda yaptığı söyleşiyi **Ayşen Besen**'in çevirisiyle sunuyoruz.*

■ Kültür alanının genişlediği günümüzde, aydın ve aydın faaliyetleri yeniden tanımlandı. Günümüzde aydın kimdir?

□ «Aydın» kelimesinin daima iki anlamı oldu. Biri yazar ve sanatçılar için kullanıldı; ikincisi ise daha geniş bir kavram: Uğraşı bilgi, vicdan ve duyarlık olan herkesi, öğretmenleri, teknisyenleri, teologları, bilim adamlarını, gazetecileri kapsıyor. Sanırım bunun, kültür kavramına ilişkin uzun bir geçmişi var. Örneğin antik çağlarda, Yunanlılar'da, o zamanki bilinen tüm kültürel oluşumların birbiriyle karşılıklı ilişkisi vardı. Bu, hümanist kültürün bir parçasıdır. Avrupa Rönesans'ı sırasında da, kültürün çeşitli kolları —sanat, bilim, teknoloji—, daha bütünsel bir kavramın ayrılmaz parçaları olarak görülürdü.

Emeğin giderek uzmanlaşması ile kapitalizm, kültürün bazı kollarını diğerlerinden, sanatın bazı kollarını birbirinden, sanatı bilimden ve sanatı da kendi içinde ayırmaya, bölmeye başladı. İnsan toplumunun, kapitalist toplumun gelişmesinde bir gereklilikti bu. Şu anda biz, yeni, daha bütünsel bir dünya kavramıyla birlikte, teknik ve bilimsel gelişmenin, daha geniş bir aydın kavramına götüren yeni bir aşamasına vardık; antik kavrama geri dönüş, ama bir sarmal içinde, yani daha üst seviyede. Hümanizmin daha üst seviyesi demek istiyorum; bir aydının diğerlerinden ayrılmadığı, koparılmadığı bir seviye. Kültürün geliştirilmesi ve yayılması yöntemlerindeki gelişmeyi düşünüyorum; matbaanın modernizasyonu, radyo, televizyon, sinemadaki gelişmeler, müzik ve plak endüstrisindeki yeni teknolojiler, kısacası sanatçıların yaratıcı etkinliklerini, başka alanlardaki kişilerin —teknisyenler, mühendisler, ışıkçılar, yönetmenler— etkinlikleriyle bağlayan ultramodern teknolojiler. Yani günümüzün aydını dünün aydınıyla aynı değil.

Sarmalda yeni bir seviyeye, yeni bir hümanizme vardığımızı söyledim. Nedir bu yeni hümanizm? Antik dönemde, aydının bütün bilgi alanlarıyla ilişkili olduğu ancak gerçek hayat ve sosyal sorunlardan tecrit olduğu düşünülürdü: Şimdi ise aydın, toplumun tümüyle yakından ilintili. Dolayısıyla yeni bir aydın, bir kültür işçisi kavramı var; ve bu kavram sadece sanatçıları, icracıları ve yazarları değil, kültürü geliştirenleri, araştırmacıları, öğretmenleri, müzikologları, teknisyenleri, gazetecileri, tarihçileri de içermeli. Bu insanlar birbirleriyle öylesine yakından ilişkili ki, bugün aydınlardan bahsetmek, çok geniş bir yelpaze içindeki kültür işçilerinden söz etmek demek.

■ Yani aydınların o elitçe kendi içlerine kapanışları artık bitti mi, ya da bitmeli mi, ya da aydınların fildişi kulelerini terketme koşulları oluştu mu?

□ Hiç olmazsa Latin Amerika ve Karaibler'de. Batı Avrupa ve Bileşik Devletler gibi diğer toplumları tartışamam. Latin Amerikalı ve Karaibli aydınlar sosyal süreçlere, halklarının gerçek trajedilerine, çoğu kez emperyalistlerin kontrol ettiği yeni teknolojinin meydan okuyuşuna ve kendi ülkelerinin kültürel kimliklerini savunmaya öylesine gömülmüş durumdalar ki, bu konu sadece bir istek değil, çok gerçek ve somut bir şey.

Yakın geçmişteki bir örneği de hatırlıyorum. Amerika'mız Halklarının Egemenliği İçin 2. Aydınlar Toplantısı'nda, sadece sanat ve edebiyatın tartışılmadığını siz de gözlemiştiniz. Yazarlar ve sanatçıların yanında bilim adamları, gazeteciler ve teknisyenler vardı. Ve neler tartışıldı? Sosyal ve siyasi sorunlar. Bir fildişi kule değildi o toplantı; kültürle uğraşan kadın ve erkeklerin gözleriyle gördükleri Latin Amerika ve Karaibler dramının bir yansımasıydı.

■ Ama Latin Amerika ve Karaibler'de, fildişi kulede değil siperlerde olan aydınlar da var, ve bunlar sadece kültürü savunmak için siperlere inmediler. Biliyorsunuz...

□ O aydınlar sipere, kültürü,

*** Revolucion y Cultura dergisinden iktibas eden Granma'nın 20 Nisan 1986 tarihli sayısından çevrilmiştir.**

kendi insanlarının kültürel kimliğini taa içlerinde duydukları için indiler. Fildişi kulede oturmuyorlar; halklarının o çok somut sosyal gerçekliğinin bir parçası olmuşlar. Daha derin, daha yüksek bir seviyede, toplumsal davalarla olan bağlarını ifade ediyorlar.

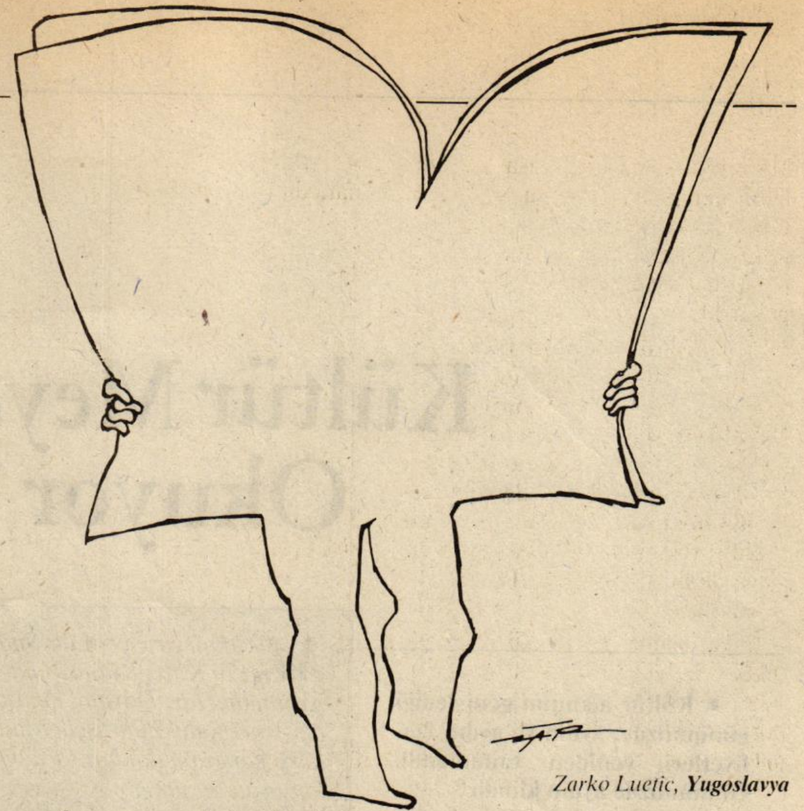
■ **Evet, ama ben Latin Amerika'da bu sorumluluğu duymayan ve karşı siperlerde olan aydınlar da bulunduğunu belirtmek istedim.**

□ Ben devrim siperlerinde olanlardan söz ettiğinizi sandım; örneğin El Salvador'da, Roque Dalton'u hatırladım. Demek aslında karşı siperlerdekilerden söz ediyordunuz.

■ **Aydın olarak onların önemi var mı?**

□ Bu soruyu Küba tarihinden somut bir olayla cevaplamak istiyorum. Son yüzyılın en büyük Kübalı aydın, şair, yazar ve gazetecisi, aynı zamanda en büyük siyaset adamımız olan José Marti idi. Küba tarihinde —ve bu kriterin Latin Amerika tarihi için de geçerli olduğunu sanıyorum— sosyal ilerleme davamız ve halkımızın davası ile ilişkili olan aydın, çok daha önemli bir aydın oldu. Sosyal ilerleme ve bağımsızlık mücadelesi hakkında kuşkuları olanlar, aydın olmalarına rağmen, José Marti ya da halkın en saf davasıyla ilgilenen başka aydınların mükemmelliğine erişemediler. Çünkü halkın duyguları, kültürü biçimlendiren bir unsur olarak halkın ihtiyaçları, kişinin entelektüel ve kültürel düzeyinin derinleşmesine büyük ölçüde katkıda bulunur. Ve inancıma göre halkın erişmek istediğiyle daha yakından ilgilenenler ve kültür seviyesi yüksek olanlar daha yaratıcı oluyorlar. Çünkü kültür halkın yaşadığı ve duyduğundan başka nedir ki? Ne kadar derinden duyarlarsa bunu, daha mükemmel birer aydın olurlar. İşte bu yüzden, o siyasi boyuta eriştiği için, José Marti'nin daha üst boyuta ulaşan önemli, seçkin bir aydın olduğuna inanıyorum.

■ **Siyasetin bu tip günlük faaliyet ve uygulamalarını savunan aydınlar değerlerini düşürmüyorlar mı sizce? Yaratıcı değil de slogancı olmuyorlar mı? Siyasetle ve sosyal faaliyetlerle uğraşırken aydın yaratıcılığında yüksek bir seviye tutturabilirler mi?**

Zarko Luetic, ***Yugoslavya***

□ Burada sorun siyaset ve toplumsal faaliyet kavramı. Eğer siyaset sizin için mahalli liderlik çekişmeleri ve tamamen seçimle ilgili sorunlarsa, haklısınız ve bizi buna karşı uyarmanız doğaldır. Ama siyaseti José Marti gibi, halkı sosyal ve tarihi amaçlar için harekete geçirmek biçiminde anlıyorsanız, o zaman kültürle uğraşanlar siyasetin bir parçası olmalılar. Başka bir deyişle, günlük seçmen tartışmalarından daha derin ve yüksek bir politika kavramıdır bu. Kendimizi siyasi olarak ifade edişimizin kültürel kavramı var, siyasi bir kültürden söz ediyoruz; ve bu kavram dahilinde siyasi kültür aydınlar hareketinin gelişmesinde yardımcı olmalıdır.

Doğal olarak, sanat ve edebiyatın siyasetle karıştırılmaması gereken kendi özellikleri var; kendi sosyal iletişim biçimlerine sahipler. Gerçekten de, bir sanat yapıtı bir broşür gibi meydana getirilemez. Broşür çıkaran hepimiz bundan gurur duyduk, ayrıca broşürlerin de sanatkârane yapılmasından yanayım, çünkü saygıya değer olmalılar. Örneğin Küba'da Devrim'den beri siyasi afiş yapımı büyük gelişim gösterdi. Hem siyasi bir mesajı vardı, hem de bir sanat yapıtıydı Ancak, birbirleriyle ilişkili olsalar da sanat siyasetten farklıdır.

■ **Latin Amerika'da, birçok farklılıklara rağmen, bir kültür birliği olduğu söylenir. Bu birlik ne dereceye kadar Latin Amerika kültürünü birbiriyle aynı kılar? Neden bölgeler ve ülkeler arasında hâlâ belli farklılıklar var?**

□ Bu çok ilgi çekici, çok önemli bir konu. Aydınlar Toplantısı'nda, Latin Amerika'nın kültürel kimliğinin nelerden oluştuğunu anlamak için onun çeşitliliğini bilmek ve anlamak gerekir, demiştim. Ortak kimliğe sahip olmamıza rağmen farklıyız. Rio Bravo'dan Patagonya'ya kadar, binlerce yıldır bir arada yaşamış çok sayıda değişik halklar, değişik etnik gruplar var. Amerika'nın tarihi 1492'de değil çok önceleri başladı. Kızılderililer, siyahlar, melezler, beyazlar, Çinliler bir araya gelerek değişik ulusları oluşturdular.

Amerika'mızda, kültürle ilgili en önemli ahlaki ilke, tüm uluslara, tüm etnik gruplara, insan hayatının ifade bulduğu ve ortaya çıktığı tüm değişik yollara duyulan saygıdır. Çeşitliliğin sağlamlaştırılması için saygı gerekir. Eğer saygı duyulmazsa bu ciddi sorunlara yol açar. Örneğin, Meksika gibi çok değişik etnik kökenler ve ırkların olduğu bir ülkeyi ele alın.Eğer çeşitliliğine

derin bir saygı duyulmasaydı, kimliğini anlamak imkanı olmazdı. Böylece, Amerika'mızın, başlangıç noktası olarak çeşitliliğine, her bir unsuruna saygıyla bakan bir kimliği vardır.

■ **Kültürde başka bir faktör de var: Bilgi. Kültürün tabii ki içeriği var, ama günümüzde, kültürün elinde bilim ve teknolojideki düşünce ve yaratıcılığın sonucu olan araçlar da var. Bugün bilgi, kullanış biçimine göre kültürün gelişimini aksatabilir ya da bu gelişime katkıda bulunabilir.**

□ Bu, zamanımızın kültürel hareketlerindeki tek anahtar nokta olmasa bile anahtar noktalardan biridir. Kültürel ve entelektüel sanat hareketi ile kültürel bilgi, yayın ve tanıtım araçları yakından ilişkili olmadıkları takdirde, ne çağdaş kültürün ne de bilginin sorunları çözülebilir. Hatta, bilginin çapı ve sunuluş biçimi bile belli bir kültür derecesi isteyen kendi içinde bir teknoloji ve uzmanlık gerektirir. Örneğin, tekdüze, sıkıcı, ilginç ve yaratıcı olmayan bir biçimde verilen bilgi, etkin iletişim ile sonuçlanmaz. Ama eğer kültürel, sanatsal ve teknolojik öğelerle zenginleştirilirse etkin olur. Bu sizin ilk sorunuzla ilişkili, çünkü günümüz bilgi kanalları çeşitli sanatsal ve kültürel ifade biçimlerinin birbirleriyle bağlantılı olmasını gerektiriyor.

Tabii burada bir tuzak var: Radyo ve TV gibi kitle iletişim araçlarının bilgiyi bayağılaştırmak için kullanılması. Yayın araçlarının emperyalist sızmalar yüzünden bayağılaştırıldığı düşünüldüğü için orada kültürün olmadığı sonucuna varılır. Ama önemli olan bu değildir. Önemli olan, bilginin bayağılaştırılmaması için yayın araçlarında kültürün var olmasıdır.

Günümüz kültürü ve kültürel hareketinin başlıca sorunu kitle için belli bir çekicilik ve kaliteye ulaşmaktır. Diyebiliriz ki, emperyalizmin yaptığı gibi kaba bir şiddet, pornografi, bayağılık, büyük çapta bir tanıtımla kitlesel çekicilik elde edilebilir. Öte yandan gerçek yaygınlıktan tamamen kopmuş, sanat için sanata dönüşebilecek, müzelerde kapalı kalabilecek bir sanata da sahip olabiliriz.

Devrimci düşünce ne biri ne de ötekidir. Yapmamız gereken ikisini uzlaştırmaktır. Aksi takdirde, çağdaş kültürün kitleler için hem belli bir çekiciliği olan, hem de belli bir kalite gerektiren ihtiyaçlarına cevap veremeyiz. Çünkü günümüzde kitlelere çekici gelmeyen bir kaliteden söz edilemez. Mesajın tüm insanlara verilebilmesi için TV ve radyo istasyonları elimizdedir, matbaalar, tüm gerekli modern teknoloji elimizdedir. Bize meydan okuyan muazzam bir araçtır bu. Yayın araçlarını bırakıp tecrit edilmiş bir kültüre mi sahip olacağız? Bu medyayı kaba ve yüzeysel olarak niteleyip kullanmayı red mi edeceğiz, ya da yüzeysel olduğu düşüncesi içinde mi kullanacağız? Her ikisine de karşıyım. Kalite ve kitlelere çekici gelme konusunda, zamanımızın kültürel hareketi bize meydan okuyor. Bunun üstesinden gelebilmek için, kitle iletişim araçları ile tüm entelektüel hareket arasında karşılıklı ilişkinin başarıyla kurulması gerekir.

> ***«Mesajın tüm insanlara verilebilmesi için TV ve radyo istasyonları elimizdedir, matbaalar, tüm gerekli modern teknoloji elimizdedir. Bize meydan okuyan muazzam bir araçtır bu. Yayın araçlarını bırakıp tecrit edilmiş bir kültüre mi sahip olacağız?»***

■ **O halde gazeteciler —hiç olmazsa yetenekli olanların ki varlıklarına inanıyorum— geleneksel aydınlar tarafından daha az küçümsenmeli, kabul edilmeli ve onların da aydın olduğu göz önüne alınmalı, diyebilir miyiz?**

□ Bundan daha ileri gideceğim. Gazeteciliğin, günlük haber ve makaleleri üreten gazetecilik biçiminin, çağdaş bir kültür yaratma, geliştirme ve tanıtma biçimi olduğunu, çağdaş kültürel hareketin anlaması gerektiğine inanıyorum. Gazetelere yazı yazan birçok büyük yazar var. Gazeteciler de, günlük çabaların altında ezilmelerine rağmen, gazetelere yazarken bunu zarif, zeki, çekici, parlak bir şekilde yaptıkları zaman, günümüz kültürünü yaratıyorlar.

İşte bu yüzden günümüz gazeteciliği, günümüz kültürünü anlamak için gerekli bir unsur. Aydın hareketinin birçok kişisi gazeteciliğin ürünüdür ve bunun tersi de doğrudur. Gazetecilikte kendilerini gösterdikten sonra ün kazanan kitap yazanlar vardır. Diğerleri önce kitap yazarlar, sonra basına geçerler. Bu bir bütün olarak görülmelidir. Bunu anlamamak gazetecilik ve kültüre büyük zarar verir.

■ **Zarardan bahsederken, Latin Amerika kültürünü bekleyen en ciddi tehlikeler nelerdir?**

□ Latin Amerika'da son zamanlarda iktisadi, sosyal ve siyasi zorlukların getirdiği bir kriz var. Latin Amerika kültürü var olan dramatik durumu yansıtan düşünceler ve istekler kazanı. Yoldaş Fidel Castro'nun Havana'da sinemacılar ile yaptığı bir konuşmayı hatırlıyorum. Onlara içlerinde birşeyler taşıdıklarını söylemişti. Gerçekten de içlerinde Latin Amerika'nın dramını taşıyorlar. Bu yüzden Latin Amerika'nın kültürel sorunları genel sorunlar çözülmeden çözülmeyecektir, çünkü bu sorunlar birbirlerinden ayrılamazlar. Latin Amerika'da kültürü bekleyen en ciddi tehlike, kıtanın içinde olduğu toplumsal dramdır. Bu değişikliklere duyulan ihtiyaç da kültürde yansıyor. İnsanlık tarihinde ne zaman önemli bir sosyal değişim olsa —İster Fransız Devrimi olsun ister Ekim Devrimi, Latin Amerika'daki bağımsızlık hareketleri, Meksika Devrimi— yanında daima kabarıp köpüren düşünceleri, bir ideolojik hareketi getirir. Ve bu fikirler, arzular, değişimler, kavramlar, üzüntüler hatta acılardan oluşan ideolojik harekette, Latin Amerikalı aydınların kendileri, şu veya bu şekilde Amerika'mızı sarsacak sosyal ve siyasi değişimlerin bir yansımasıdır. □

Hollywood Efsanesi ve Realitesi

Refik Zerengil

Yazı dizimizin bu bölümünde, sinemanın dününe ve bugününe her ulustan daha fazla damgasını vurmuş olan Amerikan sinemasının belli başlı karakteristikleri özetlenmiştir.

Sinema denilince akla her şeyden önce Amerikan sineması gelir. Beğenelim ya da beğenmeyelim bu bir objektif gerçekliktir. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren kitleleri hızla kucaklayıp, popülerleşen, bugüne değin olumlu ve olumsuz tüm yanlarıyla saltanatını sürdüren, her yıl yüz milyonlarca insanı sinema salonlarına çeken, milyarlı rakamlarla sayılabilecek daha geniş kitlelere de televizyon ekranlarıyla ulaşan sinematografide Amerikan filmi endüstrisinin hegemonyası devam etmektedir. Kapitalist dünyada sadece sinema salonlarında değil, televizyon yayınlarında da filmlerin çok büyük çoğunluğu Hollywood patentini taşımaktadır. Son yıllarda hızla genişleyen video alanında da durum aynıdır. Her ülkedeki resmi ve özel sektöre ait kanallardan sonra şimdilerde yaygınlaşmakta olan kablolu televizyonlar da, Sattelite TV denilen ve ABD'den uydular yoluyla Batı Avrupa'ya yayın yapan yeni ticari kanallarda programların yüzde sekseni Amerikan filmleriyle doldurulmaktadır. Sinema estetiği yönünden Cannes, Venedik, Berlin ve Moskova film şenliklerinin ödülleri Batı'da sinemanın sanatsal yönünün duyarlı ölçütleri olduğu halde, çoğu kez aynı artistik düzeyden hayli uzak kalan Oscar ödüllerinin yaptığı gişe hasılatları adı geçen şenliklerin ödüllendirdiği filmlerden kat kat yüksektir.

Bütün bunlar sinemanın ticari yönünü herkesten fazla Amerikan film endüstrisinin başarabildiğini göstermektedir. Ne ki, aynı başarı üstünlüğünü sanatsal ve toplumsal açıdan bulmak zordur. Tersine, Hollywood, sinemaya değgin olumsuz öğelerin babasıdır, sadece babası değil bugüne değin süregelen baş sorumlusudur. Yazı dizimizin birinci bölümünde Amerikalı sinema eleştirmeni Walcott Gibbs'in *Esquire* dergisine verdiği mülakattan bir alıntı yapmıştık. Gibbs, Hollywood yapımı filmlerin yüzde doksanı için «o denli vülger, o denli geri zekalı, o denli budala ki...» gibi nitelendirmeler kullandıktan sonra, o filmler hakkında yazılacak yazıların jiklet çiğnenerek okunacağını göze almak gerektiğini söyleyerek Amerikan sinema seyircisini tanımlamayı da ihmal etmiyordu.

Gerçekten de, Amerikan filmlerinin yüzde doksanı —hatta daha fazlası— herhangi bir estetik değer taşımaktan çok uzakta, sinema salonlarında ya da TV ekranının karşısında oturan yüz milyonlarca seyirciye *hiç bir şey vermeyen*, olsa olsa onlara hoşça vakit geçirten, oyalayıp avutan, daha da kötüsü

onları yaşamakta oldukları reel dünyadan koparıp illüzyonlar diyarına sürükleyen, onların komplekslerine, zaaflarına seslenen, kapitalist sistemin insan malzemesinde yarattığı önyargıları derinleştirmeyi, statükoculuğu pekiştirmeyi amaçlayan, kişiyi kendi öznel dünyasında yakalayıp onu bu küçük dünyadan bir kaç saat için çıkarır gibi yaparken, gerçekte onu o öznellik içine büsbütün tutsak etmeyi, bireyciliği aşılamayı ya da güçlendirmeyi öngörerek kişinin objektif toplumsal koşullar tarafından belirlenmiş egosuna seslenip, sistemin bu belirleyici niteliğini artırmaya hizmet eden... ve her şeyin ötesinde hasılat ve ticari kârı her türlü değerin üstünde tutan irili ufaklı binlerce filmden ibarettir. Bu olumsuzluklar özellikle son yirmi yıl içinde şiddet, seks, manyaklık karışımı filmlerle, hele hele son yıllarda yaşlı-genç tüm Amerikalıları ve Batı Avrupa gençlerini saran Rambo ve yeni Rocky iğrençliğiyle en ileri boyutlarına ulaşmış, özellikle Batı gençliğinin ideolojik, politik, ruhsal ve kültürel bunalımının, kimlik arayışı içindeki çıkışsızlığının ve dejenerasyonunun birer belgesi haline gelmiştir ve sinema adına, insani değerler adına bu utanç verici olayın baş suçlusu Amerikan sineması ve dolayısıyla Amerikan kapitalizmidir. Ama Amerikan sinemasını ne piyasa işi sayısız banal filmlerden, ne de Rambo tipi politik amaçlı terörist Amerikan propagandasından ibaret görebiliriz. Sinema dünyasında insani değerler ve sanatsal ölçütler açısından «Hollywood» sözcüğü olumsuz bir imajın simgesidir ve hep böyle kalacaktır, fakat bu gerçeklik Amerikan sinemasının hepten yadsınması, verdiği sanatsal ürünlerin ve güçlü yapıtların yok sayılması, sinemaya getirdiği teknik, teknolojik ve artistik katkıların görmezlikten gelinmesi için bir gerekçe olmamalıdır.

Unutmamak gerekir ki, sinema tarihinin en büyük iki isminden birisi olan Charlie Chaplin, sinemanın «Asi çocukları» olarak ün yapmış Orson Welles, Erich von Stroheim, Orson Welles'in hayran olduğunu söylediği yarım yüzyıllık sinema emektarı John Ford, sinema sentaksına ve tekniğine getirdiği olağanüstü katkılarıyla David Griffith, gerilim filmlerinin babası Alfred Hitchcock, belgesel film türünün Dziga Vertov'dan sonraki en büyük ismi Robert Flaherty, ve daha pek çok güçlü yönetmen ile komedinin unutulmaz adlarından Marx Kardeşler, Buster Keaton, Laurel-Hardy çifti; ya da R. Valentino, Clark Gable, Gary Cooper, Humphrey' Bogart'lardan ' Paul Newman ve Robert Redford'lara Mary Pickford, Greta Garbo, Joan Fontain'lerden Jessica Lange ve Meryl Streep'lere kadar bir çok başarılı sinema oyuncusu kariyerlerini Amerikan sinemasında yapmışlardır.

Gerçi Hollywood kendisine başkaldıran pek çok çocuğunu boğmuştur, yenemediklerini ise dışarlamıştır, özellikle McCarthy terörü Amerikan sinemasına ve bu sinemanın ileri öğelerine ağır bir darbe indirerek bir geri dönüşü başlatmıştır; ama bütün bunlara rağmen bu sinemanın içinden sanatsal bakımdan güçlü, sosyo-politik yönden ilerici ürünler, Amerikan sistemine, Amerikan yaşam tarzına ve rüyasına, Amerikan politikasına yönelik ciddi eleştirel yapıtlar çıkmaya devam etmiş, bu filmler gereken ilgiyi görmüş ve vermek istedikleri mesajlar yerlerine ulaşmıştır. Gerçi Amerikan sinemasının dünkü ve bugünkü ürünleri arasında, sinema klasikleri arasına malolmuş yapıtların sayısı fazla değildir, ama bir çok Amerikan filmi gene de ortalama filmlerin üzerine çıkabilmiştir ve çıkabilmektedir.

* * *

Yazı dizimizin sınırlı kapsamında özetlenmesi bir hayli zor olan Amerikan sineması konusunda önce belli başlı —ve adeta her biri kendi türünde prototip haline gelmiş— film gruplarını, Hollywood'da gelenekselleşmiş eğilimleri, karakteristikleri, sonra da bu kalıpların dışına taşarak sinema sanatı içinde yer almış seçkin filmleri —özellikle DÜŞÜN'ün Nisan 1985 sayısındaki ilk yazıda bıraktığımız yerden McCarthy dönemine kadar olanları— anacağız.

HOLLYWOOD VE STAR SİSTEMİ

Avangard nitelikli Amerikan sanat-kültür dergisi *New Yorker*'ın sinema eleştirmenlerinden Pauline Kael, çeşitli dergilerde çıkmış yazılarını *«Kiss Kiss Bang Bang»* başlıklı bir kitapta toplamıştı (1966). Yazar bu adı bir film afişinde gördüğünü söylüyor, bu sözcüklerin filmleri tanımlayan düşünülebilecek en iyi terimlendirme olduğunu o düzeyi aşan az sayıdaki filmin ne denli önem taşıdığını da pek güzel ifade ettiğini belirtiyordu. Gerçekten de, Batı sinemasında, özellikle Amerikan sinemasında yapılan filmlerin çok büyük çoğunluğu «Kiss Kiss Bang Bang» sözcükleriyle en özlü ifadelerini bulmaktadırlar: Öpüşme ve silah Hollywood'un vazgeçilmez iki simgesidir. Piyasa filmleri aşksız ve

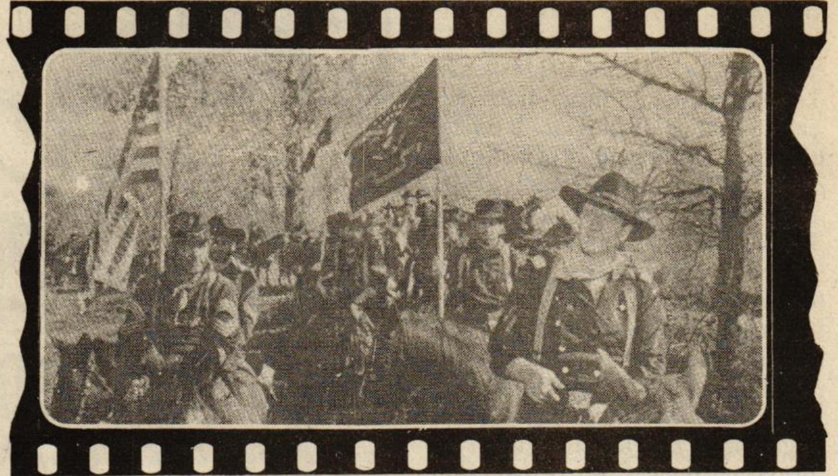
öldürmesiz olamaz, büyük çoğunluğunda her ikisi birden vardır, bazı melodramlarda ya da müzikallerde, hafif komedilerde ise, çok şükür silah yoktur, ama gerçek hayatla hiç bir ilgisi olmayan süslenmiş, püslenmiş romans bulunmaktadır.

Hollywood'un nice nice filmleri pek sıradandırlar, ama kuralları hiç de öyle rastgele ve sıradan değildirler. Amerikan sineması ve onun dünyadaki çeşitli taklitleri aşkı, öldürmeyi ve benzeri klişeleri seyirciye sunarken, onları başka öğelerle birleştirerek verir ve asıl önemli olan da zaten bu belirleyici öğelerdir. Onlarsa sıkı kurallara bağlıdır.

Örneğin Amerikan sineması *star sistemi*'ni yaratmıştır ve bugüne değin de bu sistemi sürdürmeye çalışmıştır. Gerçi yıldız sisteminin en büyük yıldızlarının bir zaman sonra kaymalarıyla ya da ölmeleriyle ve bu sisteme karşı güçlü bir akımın ortaya çıkarak kendi şöhretlerini yaratmasıyla son yirmi yıl içinde Amerikan sineması yıldız yaratmakta ve yıldız sistemini sürdürmekte hayli güçlük çekmektedir, yeni yetişen ünlü oyuncular ise yıldız sisteminin dışına taşmışlar ve en güçlü performanslarını bu sistemin dışında vermişlerdir, ama Amerikan sinemasında bu sistem henüz yıkılmış değildir.

Yıldız sistemi derken kastedilen şey bir oyuncunun çok ünlü olması, çok beğenilir olması değildir. Gerçi günlük basın ünlü oyuncuları hep star diye tanıtır, ama yıldız sistemi, bir oyuncunun yapımcılar tarafından kendi türünde bir prototip haline getirilmesi ve o kişinin filmografisinin hep o tipe ve o tip rollere göre belirlenmesidir. Seyirci şu veya bu erkek ya da kadın oyuncuyu çok tutmuştur, çok beğenmiştir. Yapımcı firma ve yönetmen o oyuncudan hep aynı tipi çizmesini ister; senaryolara göre oyuncu aranmaz, star oyuncuya göre senaryo yazılır. Bir süre sonra o tip kabak tadı verecek olursa, aynı oyuncu değişik türde, ama gene prototip rollere hazırlanır.

Günün birinde, o oyuncuya uygun yeni bir tip yaratılamazsa, ya da yaratılan tip seyirci tarafından

John Wayne, Western'lerin başta gelen yıldızıydı. Çoğu filmlerde Yankee ordusunun başına geçer ve "hain" kızılderilileri katlederdi.

tutulmazsa, o yıldız kayar. Kayan yıldızlar ise ya televizyon dizilerine düşerler, çoğu zaman oraya bile layık görülmeyip unutulup giderler, alkolizm içinde, sinir bunalımları arasında, kimi kez de yoksulluk içinde ölüp giderler.

Yıldız sistemi sinemada ancak kahraman (hero) sistemiyle birlikte geçerli kalabilir. Sinemanın başlangıç aşamasında kahraman tipi yoktu. Zamanla Hollywood sineması Douglas Fairbanks ve Mary Pickford'la kahraman tipini başlattı. Charlie Chaplin'in yarattığı sokakların avaresi ise kahraman tipine sinemada ilk ve en başarılı karşı çıkış oldu.

Kahraman tipinde önde olan, kuşkusuz ki, erkek kahramandır. (Ancak erkekten daha popüler olan kadın yıldızların önde tutulduğu filmlerde roller değişir.) Filmin erkek kahramanı genellikle genç kızların, evli kadınların rüyasındaki, erkeklerinse özentisindeki «ideal erkek» tipidir. Üstündür, beceriklidir, gözü pektir, pek yakışıklıdır, iyi öpüşür, iyi dövüşür, iyi silah kullanır, kötülere karşı acımasız, iyilere karşı merhametli ve sevecendir. Dişisini korur, kurtarır, hoş tutar; dürüsttür, her şeyin üstesinden gelmeyi bilir ve kendisini de kadınını da, filmini de mutlu sona eriştirir.

Kadın kahramanlara gelince, onlar da —Fransızlar'ın *femme fatale* dedikleri tipler dışında olanlar— «ideal kadın»ı çizerler. Güzel, alımlı, masum, «melek ruhlu» şefkatli, «ideal eş» olmaya layık, erkeğin korumasına sığınan, erkeğin feodal ve ataerkil duygularını okşayan roldedirler.

Kahramanlar, kuşkusuz, bu tiplerden ibaret değildir. Bu karakterler dışına çıkan, ama gene de seyircinin gözünde kahraman olarak filmi tamamlayan başroller de vardır. Örneğin gangster filmlerinde kanun eninde sonunda galip gelir, adalet yerini bulur; ama başrol oyuncusu sinema salonundan ayrılan seyircinin gönlünde gene de kahraman olarak kalır.

Yıldız sisteminin geçmişteki kapsamında değişik tipler de bulunmaktaydı, fakat *star* ile *hero* özdeşliği esas olarak yukarıda andığımız biçimde kaldı.

Star sistemi Hollywood ve diğer Batı sinema endüstrisi için yarım yüzyıldan fazla en sağlam yatırım ve en güvenceli kâr kaynağı oldu. Çünkü güçlü oyunculuğuyla sinema yıldızının çizdiği fiktif film kahramanı sinema seyircilerinin gözünde yıldızın kendisiyle özdeşleşiyordu. Bu yıldızlar milyonlarca insan için adeta birer *idol* haline geliyorlardı. Gerçek hayatta o sinema yıldızları çizdikleri tiplerden çok farklıydılar. Şımarık, huysuz, geçimsizdiler, en az tehlikeli sahnelerde bile dublör kullanırlardı. Ata binmesini bile bilmeyen nice western yıldızı vardı. Sinema hileleriyle sağlanmış cesaret gösterileri, yönetmen titizliği sonucu defalarca çekilmiş sekanslarla elde edilebilen oyunculuk performansları

ve herşeyin ötesinde o yıldıza göre hazırlanmış senaryolar, başoyuncuyu gözlerde daha da yüceltecek şekilde yapılan kamera ustalıkları, yakın çekimler, montaj başarıları seyircinin umurunda bile değildi. Film demek sinema izleyicilerinin büyük çoğunluğu için başroldeki erkek —ya da hem erkek, hem kadın— star demekti. Senaristinden ve diyalog yazarından rejisörüne, görüntü yönetmeninden fotoğrafçısına, kameramanına, ışıkçısına, kostümcü ve dekoratörüne, figüranına ve set işçisine kadar pek çok insanın çalışmasının ürünü sadece başrol oyuncularına, özellikle de erkek kahramana maalediliyor, onun şöhretine şöhret katıyordu. Sinema yıldızı bütün çabalarla böyle yüceltildikçe, gişe hasılatı da artıyordu. Çünkü seyirci ne yönetmenin imzasına, ne de afişlerdeki başka isimlere bakıyordu. Başrolleri kimlerin oynadığı önemliydi izleyici için. Ve izleyici o başrol tipinden, ya da o oyuncudan bıkıncaya değin gerçek hayatta herkes gibi bir insan olan başoyuncuyla, beyaz perdede kahraman olan fiktif tiplemeyi özdeşleştirerek o oyuncunun peşinden gidiyordu.

Sinema izleyicisinin illüzyonu bazı büyük starlarda öylesine ileri noktalara varıyordu ki, sinema dünyasının reklam ve propaganda uzmanları, oyuncuların menacerleri o yıldızı günlük hayatında da öyle tanıtmaya çabalıyorlar, hatta onun özel yaşamına müdahalelerde bulunuyorlar, bu amaçla diyelim ki, Kül Kedisi tipli masum genç kız imajını korusun diye kadın starlara göstermelik evlilikler bile yaptırıyorlar, ya da örneğin sinemada erkek seks sembolü olarak milyonları fetheden Valentino'nun homoseksüelliği duyulunca, onu şatafatlı düğünlerle evlendiriyorlardı.

Sinema yıldızlarının hayranları, tapındıkları oyuncular gibi giyiniyorlar, saç modellerinden yürüyüşlerine kadar onlara benzemeye çalışıyorlardı. Gary Cooper'ın hülyalı göz süzmesi, Clark Gable'ın «Clark çekmesi» ya da «Clark bıyığı», Humphrey Bogart'ın afili şapkası veya başparmağını sağdan sola dudaklarında gezdirmesi, «Okey, smart guy» diye söze başlaması milyonlarca insanın günlük yaşantısında taklit ediliyordu.

Yıldız sistemi o denli güçlüydü ki, bu sistemin dışında gelişen, hatta ona karşı çıkarak değişik bir tiple şöhrete ulaşan bir James Dean dahi üç filmiyle efsaneleşiyor, gençliğin idol'ü haline geliyor, yani yıldızlaştırılıyor, ölümünden otuz yıl sonra bile Batı'da gençlerin odalarını kendine özgü bakışlarıyla süzmeye devam ediyordu.

Şimdilerde böyle sinema idol'leri kalmadı. Fransızlar'ın Alain Delon'u da barutunu tüketince eski yıldızlar ancak sinema albümlerini aydınlatır oldular. Ama daha da önemlisi Batı sinemasında yıldız ve kahraman karşıtı (anti-hero) filmler iyice yaygınlaştı. Artık eskisiyle kıyaslanmayacak sayıdaki sinema seyircisi yönetmenin imzasına bakarak o filme gidip gitmemeye karar verir oldu. Batı'da Fransız sinemasında, onun altın çağında, başlamış olan eğilimler, savaş sonrası İtalyan neo-realistlerinin büyük atılımıyla güçlendi, yıldız olmayan oyuncularla yapılmış filmlerin de iş yaptığı kanıtlandı, onu Fransız yeni dalgası izledi. Sinema pazarlarındaki bu etkiler Amerikan sinemasında da değişikliklere yol açtı. Dustin Hoffman gibi «yakışıklı ve gözü pek» olmayan büyük oyuncular, ya da Jack Nicholson gibi tipsiz ve antipatik kahraman karşıtları sinemada sivrildiler. Yıldız durumunda olan Robert Redford ya da Paul Newman gibi isimler de kariyerlerini Hollywood'un alışılmış kalıpları dışında kazandılar hele hele Batı sinemasında doruğa çıkan Jessica Lange, Meryl Streep, Hanna Schygulla gibi üstün kadın oyuncular, Jane Fonda'nın yarım bıraktığı çığırı ileriye taşıyarak, onu aşarak sinemadaki erkek saltanatına ve ataerkilliğe büyük bir darbe indirince, Hollywood'un elinde yıldız yapamayacağı ikinci, üçüncü sınıf oyuncularla piyasa filmleri yapmak kaldı. Son yılların gişe hasılatlarına baktığımızda, birinci sırayı *E.T.* filminin aldığını, bu filmin *Rüzgar Gibi Geçti*'den sonra sinema tarihinin en yüksek rakamına eriştiğini, gene gişe rekorları kıran *Amadeus* filminin ise oyuncusunun değil, yönetmeninin adıyla anıldığını görüyoruz. Rambo ve yeni Rocky'lerin ise, yeni soğuk savaş manevraları ortamında ve şiddet furyasında iş yapan daha da önemlisi, kendi gençlerine hiç bir şey veremeyen emperyalizmin politik, sosyal ve ahlaki çürümüşlüğünün en kokuşmuş mostrası olarak öne çıkan günün birinde —karate filmleri gibi— sönüp gidecek, ama arkasında Batı gençliğine de bir hayli hasar ve kötü bir miras bırakacak geçici bir

Arthur Penn'in yönettiği ve Dustin Hoffman'ın başrolünü üstlendiği *Little Big Man* Kızılderili sorununa gerçekçi bir gözle yaklaşan nadir filmlerden biriydi.

isteri olarak görülmesi gerekir.

Fakat yıldız sisteminin göçüşü olsun, anti-hero eğilimlerin gişe yapması olgusu olsun, bütün bunlar Batı sinemasının, yaşadığı bunalımı aşabileceğinin göstergeleri değiller. Öyle anlaşılıyor ki, film endüstrisinin büyük patronları, sinema literatüründe *box-office* denilen gişenin yıllık envanterlerine baktıklarında her geçen gün kendilerini daha çetin bir yol ayrımında bulacaklar: Ya Rambo'larla Conan'larla her türden iğrenç şiddet filmleriyle geniş gençlik kitlelerine daha çok saldıracaklar ve sinemadan daha da uzaklaşacaklar; ya da beğeniye, artistik, estetik ve etik değerlere daha fazla önem vererek ciddi sinema yapmaya ağırlık verecekler. Batı, ama özellikle Hollywood sineması artık klasik gangster, western filmleriyle, ve gelenekselleşmiş diğer film türleriyle hem sinema yapar gözüküp, hem de sinema diye ortalama seyirciyi oyalamaya devam edemez. Çünkü ortalama seyircinin ortalama filmi —Hollywood'un alışılmış film türleri ve kalıpları— çatlamıştır, parçalanmaya yüz tutmuştur. Bir yandan şiddet ve manyaklık filmleri ortalığı kaplamıştır, ama bunlar ortalama sinema seyircisini çekmemektedir. Rambo'nun şövenist terörizmi Reagan döneminde bazı yaşlı ve orta yaşlı Amerikalılar'ın ilgisini toplamaktadır, ama genelinde Batı'da bu ve benzeri tüm filmlere gençler dışında ilgi yoktur. Bu filmler gençlerden daha geniş bir seyirci kitlesini sinema salonlarından uzak tutmakta, ya da onu vasatın üzerindeki filmlere yöneltmektedir. Bu yol ayrımında Hollywood şu ana kadar her iki beğeniye de (daha doğrusu beğenisizlik ile beğeniye) bir arada hitap edebilmektedir, ama bu cambazlığı Hollywood tekellerinin daha ne kadar zaman sürdürebilecekleri belirsizdir. Öyle görülüyor ki, bir süre daha Amerikan hegemonyası bu çifte yapısıyla varlığını sürdürecek, ama bu ikili varoluş onun bunalım girdabını daha da derinleştirecektir.

Şimdi geriye dönerek, Hollywood sinemasında yarım yüzyıl egemen olan, yapımcılarına ve başoyuncularına büyük paralar kazandıran, en geniş izleyici kitlesini uzun yıllar etkilemeyi başaran, ama son zamanlarda göçen ya da göçmeye yüz tutan, hiç değilse popülaritesini yitiren, bu nedenle de yapımcıları ve sinema adamlarını bir yanıyla iyiye, öte yanıyla kötüye doğru değişiklik yapmaya zorlayan, —ama Amerikan sineması denilince hâlâ da ilk akla gelen— belli başlı film türlerini görelim

WESTERN

Sinema dilinde *western* diye adlandırılan, ABD dahil pek çok ülkenin halk dilinde kısaca «kovboy filmi» diye anılan film türü tümüyle Hollywood'a özgüdür. Bu filmler 18. yüzyılın ikinci yarısındaki ve özellikle 19. yüzyıldaki «Amerikan Batısı»nı oradaki yaşam tarzını, sosyal ilişkileri canlandırdıkları iddiasını taşırlar. Bu iddia genelinde doğru değildir. Gerçi western filminde izlediğimiz bir çok tema yaşanmış olan sosyal ve siyasal gerçeklikleri belli kesitler halinde içerir: Örneğin Kızılderililer'in beyazlar tarafından katledilmeleri, ya da kurulan büyük çiftlikler, davar sürülerinin iktisadi önemi, çiftlik sahipleri arasındaki kanlı rekabetler, ya da demiryoluyla birlikte Amerikan kapitalizminin «Vahşi Batı»ya yayılması, hemen hemen her western filminde küçük kasabada gördüğümüz bankerler ya da banka şubeleri, posta arabası ya da tren soygunları, kendini kanun yerine koyan silahlı adamların zanlıları yakalayıp sorgusuz sualsiz asmaları (yaygın linç olgusu), maden ve altın arayıcıları, Doğu'dan gelmiş maceraperestler, kanun kaçakları, kasabadaki burjuvaların parasal kudretlerine dayalı siyasi nüfuzları, şeriflerin bu burjuvaların emrinde olmaları, Doğu'dan gelip bilek gücüyle toprak.davar, maden mülkiyeti edinme yoluyla burjuvalaşma olayı, Mavi üniformalı askerlerin işlevi... Sadece Kızılderili değil, aynı zamanda zenci ve Meksikalı düşmanlığı gibi pek çok olgu o döneme özgü Amerikan Batı'sının gerçekleri arasındadır. Ama gerçek olmayan şey bu gerçeklerin çarpıtılmasıdır, toplumsallıktan ve politikadan tümüyle koparılarak idealist bir tarzda sunulmasıdır. Yani tahrif edilmesi ve akla hitab etmemesi, seyircinin psikolojisine uygun birtakım illüzyonların, fiktif kahramanlar aracılığıyla yaratılmasıdır. Hele hele kovboy filmlerinde canlandırılan kovboy tiplerinin gerçekle uzaktan yakından hiç bir ilgisi yoktur. Kovboylar (sığır çobanları) «Vahşi Batı»nın tarihinde en önemsiz yeri tutmuşlardır ve filmlerdekinin aksine kendilerinden söz edilecek hiç bir özelliğe sahip değildirler. Esasen bu meslek en fazla 25-30 yıl sürmüş, daha sonra demiryolu taşımacılığının Batı'ya hakim olmasıyla sona ermiş, çiftliklerin modern kapitalist işletmeler haline gelmesiyle de, çiftlikte çalışan herkes gibi sığır bakıcılarının çiftlik sahibiyle olan ilişkileri de diğer tarım işçilerinden farkı bulunmayan işçi-patron ilişkisine dönüşmüştür.

Sinemadaki western'ler 1865-1890 yılları arasında özellikle ABD'nin kuzeydoğu eyaletlerinde bir salgın halinde okunan kısa ve son derece kalitesiz, hayali «Vahşi Batı» hikayelerine dayanmaktaydı. Bu kitaplar Billy the Kid, Dalton Kardeşler, James ailesi ve Jessie James, Younger Kardeşler, Ringo kid, Bat Masterson gibi azılı katilleri, Calamity Jane, Annie Oakley gibi silahşör kadınları birer kahraman gibi tanıtmaktaydılar.

Sinema da doğar doğmaz bu alana el atmakta gecikmedi. 1903'te Sidney Porter'in yaptığı *«The Great Train Robbery»*(Büyük Tren Soygunu) büyük bir ilgi görünce, daha en başlangıcında western türü de Amerikan sinemasının kopmaz bir parçası oluverdi. 1908-1915 yılları arasında yapılan kısa metrajlı western'lerde *Brancho Billy* tipi yaratıldı. Onu 1935'e kadar western filmlerinin en gözde kahramanı *Tom Mix* tipi izledi.

Sessiz sinemadan western'lerin ticari yönüne bir örnek vermekte yarar var: 1923'te çevrilen *The Covered Wagon*'a yapımcılar 750.000 dolar yatırmışlardı; film sadece New York'un bir sinemasında 59 haftada 4 milyon dolar net kâr bırakmış, ülke çapında ise astronomik bir hasılata ulaşmıştı. Konusu ise atlı arabalardan oluşan bir kervana kızılderililerin saldırması, ama sonuçta beyaz adam'ın galip

gelmesi idi.

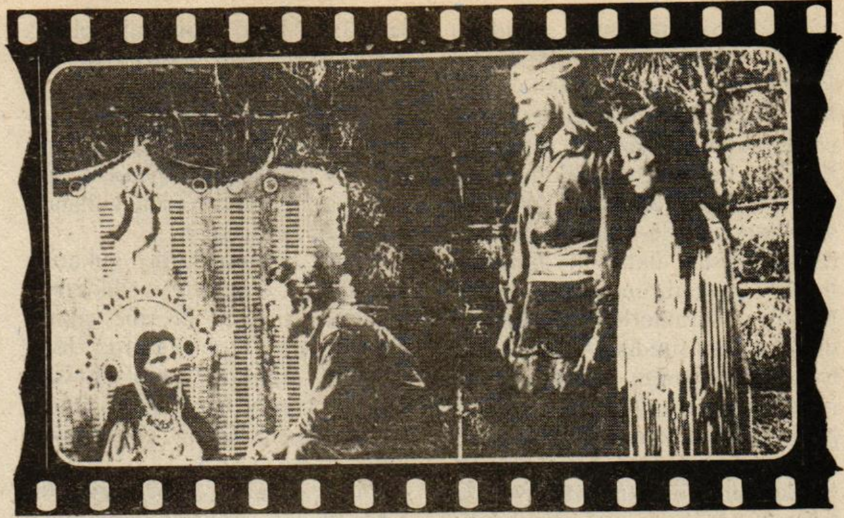
Sesli sinema diğer tüm filmlere olduğu gibi western'lere de yeni bir atılım getirdi ve bu tür kendi içinde çeşitlenerek bugünlere değin süregeldi.

Western kapsamında yapılan ve «Vahşi Batı»ya ait gerçekleri çarpıcı bir eleştirel dille sergileyen kaliteli filmler, ya da gene aynı kapsamdaki hümanist yapıtlar, zarif farslar hariç tüm western'ler belli temel kalıplar çerçevesindedirler.

Western'lerin birinci özelliği *iyi* ile *kötü*, melek ile şeytan arasındaki mücadeledir. Western'de iyi olan —aynı zamanda da «yalnız insan» tipini canlandıran— silahşör kovboyumuzdur (bazılarında da şeriftir). Kötü olanlar ise pek çoktur: Her şeyden önce Kızılderililer en kötüdür. Hep sürüler halinde gelip masum beyazları öldürürler. Yani Vahşi Batı'nın vahşileri öncelikle bu toprakların yerlileridir, asıl sahipleridir; onları imha ederek o topraklara yerleşen beyazlar ise uygardırlar.

Gözünü kırpmadan adam öldüren kovboyumuz katil değil, kahramandır. Bir de silahlanıp atlarına atlayarak insan avına çıkan kentin saygıdeğer sakinleri vardır. Onlar da katil değil, adil, barbar değil, uygar sayılırlar. Hele hele Birleşik Devletler'in Mavi üniformalı süvari ve piyade birlikleri daima imdada yetişmekte kusur göstermezler. Sıkışmış durumdaki kahramanlarımızı gelip cani Kızılderililer'in elinden kurtarırlar. O Mavi üniformalı Yankee'ler tarihin en korkunç jenositlerinden birinin uygulayıcısıdırlar. Avrupa kökenli «uygar beyaz Amerikalı» tam 18,5 milyon «vahşi Kızılderili'yi» öldürmüştür. Bu jenosit o zamanın koşullarında ve kitle haberleşme araçlarının yokluğunda tüm dünyanın, hatta bizzat Doğu Amerikalı'nın gözlerinden uzak yapılmıştır. Bu da yetmiyormuş gibi Birleşik Devletler'in kendi batısına uygarlığı nasıl götürdüğü hangi zorluklar ve özveriler pahasına vahşi Kızılderililer'in adam edildiği western'lerle tüm dünyaya bir kahramanlık destanı gibi övünçle anlatılmıştır.

Western'lerin ikinci özelliği, başroldeki kahramanımızın

Broken Arrow (Kırık Ok) Hollywood sinemasının Kızılderililere "beyaz adam"ın tarafını tutmadan yaklaşan ürünlerinden biriydi.

kötülere karşı verdiği savaşta yarattığı mucizelerdir. Western kahramanı sadece Kızılderililer'e, siyah derililere, Meksikalılar'a karşı savaşmaz, beyazlar arasındaki bazı kötü adamlara karşı da savaşır ve adaleti temsil eder. Kendisi hem davacıdır, hem savcıdır, hem yargıçtır, hem de cellattır. Birilerini cezalandırmak için onları yargılamaya, hapishanelerde beslemeye ne gerek vardır! Hemen bulduğun yerde işini bitiriverirsin, bu iş için silahına davranmadığın hallerde de, oracıktaki bir ağaçta adamı sallandırıverirsin.

Western'lerde bir de tabii şu hızlı silah çekme kanunu vardır. Karşındakini öldürmen için onun silahlı olması yeter. Vadinin en hızlı silah çeken kovboyu, eli onun kadar atik olmayanı temizleyiverir ve arkasını dönüp viskisini içmeye devam eder, ya da geniş omuzlarını sallaya sallaya çıkar gider. İnsan öldürmek bu denli kolay, bu denli meşru olunca artık işler *gücü gücü yetene* kanuniyetiyle çözümlenir.

Ne var ki, western'leri bu denli popüler yapan faktörler yukarıda andığımız olumsuz yönleri değildir. Çünkü tüm dünyada bu denli geniş bir insan kitlesinin bıkıp usanmadan insanların biribirini öldürmesini, dövmesini seyretmeye koşacağını düşünemeyiz. Western filmlerindeki olumsuz motifleri dengeleyen ve o kahramanın şahsında bir hayli tekil dahi kalsa, ağır basan olumlu motifler vardır: Bunlar cesaret, özveri, onur, sadakat vb. gibi insan doğasının erdemli hasletlerinin ön planda tutulmasıdır. John Ford başta olmak üzere pek çok western ustası bu motifleri başarıyla işleyebildikleri için onların western'leri beğeni kazanmıştır (ama çoğu Kızılderililer'i dışarladıkları ölçüde filmlerini lanetlemişlerdir de).

Gerçi filmin dokusu içinde ne denli yüceltilirse yüceltilsin bu erdemler idealist bir tarzda —tek kişinin; yanılmaz, şaşmaz, korkmaz efsanevi bir kahramanın şahsında— sunulmaktadır, ama gene de övülen şeyin kendisi olumludur. Bunun karşısında ise, ihanet, haysiyetsizlik, aç gözlülük, para hırsı başta olmak üzere her türlü ihtiras... ve bencillik aşağılanmaktadır.

Toplumsal içerikten yoksun bulunması western'in en olumsuz yanıdır. Zira toplum, western'lerdeki gibi iyi insanlar ve kötü insanlar diye ikiye ayrılmamıştır, toplumdaki mücadele iyi kalpli insanlarla kötü ruhlu insanlar arasında değil, ezen ve ezilen sınıflar arasındadır; western'de ise sınıfsallık yoktur, olsa olsa popülizm vardır, çünkü kahraman halktan biridir, üstelik de çoğu zaman zenginler, bankerler, kasabanın eşrafı küçük düşürülür. Ama popülizm sosyal realizm demek değildir.

Western'in ortamı 20. yüzyıl insanının ne içinde yaşadığı ortama uzaktan yakından benzemektedir, ne de onun romanlarda, tarih ya da

sosyoloji kitaplarında okuduğu geçmiş toplumları andırmaktadır. Bu nedenle, western zaman ve mekan belirtse bile, aslında seyirci için tümüyle belirsiz bir zamanda, tümüyle belirsiz bir mekanda geçen hayali bir dünyadır. Western yönetmeninin de rahatlığı buradadır. Böylesine fiktif bir dünyada, her biri kendi türünde prototip'leştirilmiş karakterle, bugünden, dünden, yani şimdiki ve geçmişteki toplumsallıklardan büyük ölçüde soyutlanmış ama herkese pek reel gözükebilecek kadar hareketlendirilmiş bir ortamda öykü işlenir. Böyle olunca da, soyut düzeyde de kalsa insanoğluna özgü olumluluklar ve olumsuzluklar ön plana çıkar. Olumlulukların ağır basması, daima galip gelmesi ise —her ne kadar gerçek hayatta durum böyle değilse de— insani değerler açısından önemlidir, onlara saygı gösterilmesi, imrenilmesi ve sahip çıkılması western'de empoze edilmektedir. Western'e ait olumluluk buradadır. Bir western'de bu olumluluk ne denli güçlü işlenmişse, filmin pozitif hanesi o ölçüde ağır basar. Bütün bu değerlendirmeler ışığında söyleyebiliriz ki, western'ler bir çeşit destan türleridir, bir anlamda mitolojiktir. Esasen zaman zaman eski Yunan tragedyalarını andıran motiflere de western'lerde rastlanır. Örneğin Yunan tragedyalarındaki koro görevini, birçok western'de yapan, —sözleriyle, mimikleriyle, yorumlarıyla koroyu andıran— ayyaşlar, ihtiyarlar, cenaze levazımatçıları fonda yer alırlar. Bu tipler Shakespeare'in tragedyalarında koro yerine kullandığı kişileri akla getirir.

Klasik western'lerde yukarıda andığımız olumlu özellikleriyle belli bir düzeyin üzerine çıkmış yönetmenler, John Ford, John Huston, Anthony Mann, Howard Hawks, Henry King, Fred Zinnemann, Martin Ritt vb. gibi isimlerdir.

Bir de, klasik western türleri dışında olanlar vardır ki, bunlar ya o dönemin toplumsal ve politik gerçeklerini başarılı bir dille işlemişlerdir, ya da reel hayata değgin insanları ve gerçekleri western zamanı ve mekanı içinde ama lirik ve hümanist tarzda, hatta bazan da komedi türünde sunabilmişlerdir.

Bu istisnalar arasında Kızılderililer üzerine yapılanları önemli yer tutar:Arthur Penn'in yönettiği Dustin Hoffman'ın başrolü oynadığı *Little Big Man* (Küçük Büyük Adam) (1970), Ralph Nelson'un *Soldiers Blue* (Mavi Askerler) (1970), John Ford'un *Fort Apache* (Fort Apache Katliamı) (1948), Sidney Salkow'un *The Great Sioux Massacre* (Büyük Sioux Katliamı) (1965), Sam Peckinpah'ın *The Wild Bunch* (Vahşi Güruh) (1969), Delmer Daves'in *Broken Arrow* (Kırık Ok) (1950), Robert Aldrich'in *Apache* (1954), Anthony Mann'ın *The Devil's Doorway* (Şeytan Kapısı) (1950), William Fraker'ın *Monte Walsh* (1970), Abraham Polonsky'nin *Tell Them Willie Boy is Here* (Willie'nin Geldiğini Haber Ver) (1969) vb.

Ronald Reagan ve Erol Flynn Kızılderili öldürüyorlar
(Santa Fe Duruşması)

Yukarıda adlarını andığımız filmlerden özellikle ilk beşinde Kızılderililer'in nasıl kitle halinde katledildikleri gösterilir. *Little Big Man*'de bir episod halinde geçen General Custer'ın Little Big Horn katliamı, *Soldier Blue* filminin konusudur. *Fort Apache, The Great Sioux Massacre* ve *The Wild Bunch* filmleri de aynı konuyu işlemektedirler.

Bu istisnalar arasında Kızılderiler üzerine yapılan ve Beyaz Adam'ın vahşetini, ırkçılığını sergileyen filmler önemli bir yer tutarlar: Arthur Penn'in yönettiği ve Dustin Hoffman'ın başrolde oynadığı *Little Big Man* (Küçük Büyük Adam) (1970) ile Ralph Nelson'un yönettiği Candice Bergen'in oynadığı *Soldiers Blue* (Mavi Askerler) (1970) Yankee emperyalizmine yöneltilmiş ağır birer eleştiri niteliğindedir. Vietnam Savaşı sırasında yapılmış olan her iki film de, ABD'nin ilk jenositinin Vietnam olmadığını, tarihinde Kızılderililer'i de kitle haline imha ettiğini göstermekte ve gerçek olaylara dayanmaktadır. Bu iki filmde General Custer'ın komutasındaki mavi askerler Washita River canlandırılırken, çağdaş Amerikan ordusunun Vietnam'daki My Lai katliamı çağrıştırılmak istenir. Eliot Silverstein'ın yönetiminde Richard Harris'in oynadığı *A Man Called Horse* (Beygir Diye Bir Adam) ile birlikte 1970'in bu üç filmi western'de Kızılderililer'e değgin toplumsal ve siyasal realizmin güçlü örneklerini oluştururlar.

Western türünde rastlanan Amerikan ırkçılığına karşı çıkış 1950'li yıllara dayanmaktaydı. Anthony Mann'ın *Devil's Doorway* (Şeytan Kapısı) (1950), Delmer Daves'in *Broken Arrow* (Kırık Ok) (1950) ırkçılık aleyhtarı filmlerdi.

Daha sonra Robert Aldrich'in yaptığı *Apache* (1954), John Ferrow'un *Hondo* (1954), Andre de Toth'un *The Indian Fighter* (Kızılderili Savaşçı) (1955), 1912'de Olimpiyat şampiyonu olan, ama bir bahaneyle madalyaları geri alınan Oklohomalı Kızılderili Jim Thorpe'un Arizona'daki Kızılderili kampında yoksulluk ve alkolizm içinde sönüp gitmesini canlandıran *«Jim Thorpe - All American»* (1951) aynı çizgiyi izleyen ilk filmler arasındadır.

1967'de Paul Newman'ın nefis kompozisyonuyla yapılan Martin Ritt'in *Hombre* adlı kurdelası ve Abraham Polonsky'nin *Tell Them Willie Boy is Here* (Willie'nin Geldiğini Haber Ver) (1969), John Ford'un Kızılderililer'i katleden Yankee yüzbaşısını Naziler'in imha kamplarındaki zalim bir Töton subayına benzettiği *Cheyenne Autumn* (Çayen Sonbaharı) (1964) filmi 60'lı yılların ırkçılık karşıtı western'lerindendir.

Yukarıda adlarını andığımız filmler türünden az sayıdaki yapıt hariç tutulursa Hollwood'un Kızılderililer'e bakışı, sinema kariyerini dayamış olan 45 yılda oynadığı western'lerin toplam hasılatı 400 milyon doları geçen John Wayne'in zihniyetinin aynısıdır.

Sağlığında, kovboy eskisi Ronald Reagan'ın yakın dostu ve sinemadaki baş politik destekçisi olarak bilinen, John Birch Society gibi faşist Amerikan örgütüyle sıkı bağlar içinde bulunmuş olan azılı anti-komünist John Wayne, kızıl renge olan düşmanlığını hayatı boyunca beyaz perdede Kızılderili öldürerek tatmin etmeye çalışmıştı. *Playboy* dergisi 1971'de Wayne ile yaptığı bir mülakatta kovboya Kızılderililer hakkında bir soru yöneltince, aldığı yanıt şu oldu: «Bu büyük ülkeyi onların (Kızılderililer'in) elinden almakla yanlış yaptığımız kanısında değilim. Çünkü toprak edinmesi gereken çok sayıda insan vardı, fakat Kızılderililer o toprakları bencilce kendilerine saklamak istiyorlardı.

Bu sözler Amerikan egemen sınıflarının ve onların resmi ideolojisinin Kızılderililer'e bakışının en özlü ifadesidir.

John Ford bir "Western" ustasıydı. *Çayen Sonbaharı* isimli filmi sinemanın klasikleri arasına geçti.

Western türüne girdiği halde alışılmış kalıpların dışına çıkan filmler arasında: John Huston'un yaptığı ve başrollerini Marilyn Monroe, Clark Gable ve Montgomery Clift'in paylaştıkları *The Misfits* (Uygunsuzlar) (1961), Martin Ritt'in yönettiği, Paul Newman'ın başrolünü oynadığı *Hud* (1963), Sydney Pollack'ın yönettiği Robert Redford'un oynadığı *Jeremiah Johnson* (1972), Robert Benton'un yaptığı *Bad Company* (Kötü Arkadaşlar) (1972), Sam Peckinpah'ın yönettiği *The Wild Bunch* (Vahşi Güruh) (1970), Robert Altman'ın *McCabe and Mrs. Miller* (1972), Arthur Penn'in yönettiği ve Marlon Brando'nun oynadığı *Missouri Breaks* (1976), George Roy Hill'in zarif komedi motifleriyle süslediği, Paul Newman ve Robert Redford'un başarıyla oynadıkları şiirli western'i *Butch Cassidy and Sundance Kid* (1969) gibi başarılı denemeler bulunmaktadır.

Western komedileri arasında, Mel Brooks'un *Blazing Saddle* (1974), James Frawey'in *Kid Blues* (1973), Robert Altman'ın *Buffalo Bill and the Indians* (1976), bulunmaktadır.

Bu tür değişik western'lerden ya da anti-western'lerden sonra, son olarak klasik western'lerin en başarılarını analım: John Ford'un *The Iron Horse* (Demir At) (1924), Wesley Ruggels'in *Cimmaron* (1931), gene Ford'un *Stagecoach* (Posta Arabası) (1939), William Wellman'ın *The Ox-Bow Incident* (Ox-Bow Olayı) (1943), Howard Hawks'ın *Red River* (Kızıl Nehir) (1948), Henry King'in *The Gunfighter* (Silahşör) (1950), Anthony Mann'ın *Winchester 73* (1950), George Stevens'ın *Shane* (1953) ve ülkemizde en fazla ün yapmış olan —*Kahraman Şerif* adıyla bilinen— western filmi *High Noon* (Öğle Saat 12) (Fred Zinnemann, 1952).

En ünlü western yönetmenleri ise, John Ford, Howard Hawks, King Vidor, Anthony Mann, John Sturges, Robert Aldrich, Michael Curtiz, Bud Boetticher, Delmer Daves, Andre de Toth, Samuel Fuller, Sergio Leone, Sam Peckinpah, Don Sigels, Raul Walsh ve sayısız western yapmış olduğu halde en kötü western yönetmenlerinin başında gelen Burt Kennedy gibi isimleri sayabiliriz.

GANGSTER FİLMLERİ

Sinema tarihinin ilk gangster filmini 1912'de David Griffith yapmıştı. *Muskeeters of Pig Alley* - (Pig Sokağının Silahşörleri) adını taşıyan bu kısa filmden sonra, gangster filmi türü ABD'de içki yasağı yıllarında doğdu. Yazı dizimizde adını —Theodor Dreiser'ın *An American Tragedy* isimli romanını sinemaya aktarma projesi Eisenstein'dan alınıp kendisine verilmesi nedeniyle— andığımız piyasa rejisörü Josef von Sternberg, Chicago gangsterlerini model alarak *Underworld* (Yeraltı Dünyası) filmini ya-

pınca; hemen hemen tüm gangster filmlerinin ilk prototipini de yaratmış oluyordu (1927).

1929 kriziyle başlayan büyük iktisadi ve sosyal çöküntü Amerikan toplumunu altüst ettiğinde ülkeyi saran şiddet ve kanunsuzluk ortamında gangster filmleri en fazla gelir getiren sinema yatırımları haline geliverdiler ve kurallarıyla, kalıplarıyla, kahramanlarıyla başlı başına bir film türü olarak western'lerin yanı sıra Amerikan sinemasının «alamet-i farika»larından birisi olup çıktılar.

Gangster filmlerinin altın çağında, Al Capone, Dillinger, Kürdan Charlie, Makinelitüfek Kelly, Yakışıklıoğlan Floyd, Bebekyüz Nelson, Clyde Barrow, Bonnie Parker, John Hamilton gibi namlı gangsterlerin, profesyonel katillerin gerçek ya da fiktif öyküleri de dahil olmak üzere yapılan bir çok film hem gangster tipini genel olarak, hem de adı geçen gangsterleri özel olarak kahramanlaştırıyordu. Hollywood'un star sistemi bu filmleri de sinemanın erkek kahramanlarıyla sunmak, ya da bu rollere yatkın oyuncuları yıldızlaştırmak yoluyla sinema izleyicileri tarafından sevilen, tutulan, hatta bazıları idol haline getirilen tipler yaratıyordu: James Cagney, Edward G. Robinson, Alman yıldızı Paul Muni, George Raft... ve nihayet Broadway'den gelip sinema tahtına kurularak efsaneleşen, gangster türü dışındaki üç filmde yarattığı kompozisyonlarla mesleğinin doruğuna çıkmış olan Humphrey Bogart en fazla tutulan ganster tiplerini çiziyorlardı.

Beyaz perdede canlandırılan gangster-kahraman'lar hep biribirinin aynıydılar: baş kahraman kendisine kayıtsız şartsız itaat eden adamlarının arasında tartışılmaz ve affetmez bir otoriteydi. Biryantinli saçlarıyla, adeta üniforma gibi kendine özgü olan kıyafetiyle (yatık beyaz şapka uzun palto ya da pardesü, upuzun bir beyaz atkı, yelek, kravat, kruvaze yaka, beyaz mendil, beyaz eldiven, beyaz tozluk vb.), berberi, manikürcüsü ve lostracısıyla, dışarıda yanından eksik etmediği bodyguard'larıyla (muhafızlarıyla) beyaz perdede fırtına gibi esen gangster reisi sinema seyircisinin günlük yaşamında görmediği bir yaşantının adamı olduğu için ilgi çekiciydi. Gangster eğlence olarak genellikle gece kulüplerine gider, cinsel gereksinmelerini kiralık kadınlarla giderirdi, çoğunlukla sarışın bir metresi olurdu. Bu kadın ya eski bir fahişeydi, ya da bir vakitler «iyi aile kızı» iken kader rüzgarlarıyla gangsterin kucağına savrulmuş bir taş bebek. Gangster, kadınına karşı sevecen davranırdı, ama ihaneti de hiç affetmezdi, tıpkı kendi adamlarından birisinin ihanetini affetmediği gibi.

Yeraltı dünyasında yaşayan gangsterin bir de yerüstü dünyasına değgin yanı vardı ki, kısa sekans lar'da'da olsa onun bu yanı mutlaka seyirciye sunulurdu: Reisin yerüstü yönü, içinden çıkıp geldiği ailesine değgindi, yaşlı bir anne, üniversite öğrenimi yapan ya da namusuyla para kazanan bir erkek kardeş, bazen masum bir kızkardeş, ya da yaşlı bir baba. Rejisör, bir buçuk saatlik kurdelada kahramanımızı mutlaka hediyelerle bu temiz aile yuvasına bir kerecik olsun gönderir, anasının hayır duasını aldırırdı. (*Halk Düşmanı*'nda James Cagney arada bir annesine gidiyordu, *Scarface*'de Paul Muni kızkardeşine her türlü ilgi ve sevgiyi gösteriyordu, *Çıkmaz Sokak*'ta Humphrey Bogart onca işinin arasında annesine uğramayı ihmal etmiyordu... vb.) Gangsterler özellikle annelerine güçlü bir bağla bağlıydılar. Böyle aile sahneleri sinema seyircisinin gözünde gangsteri sempatikleştiren ve onun toplum karşıtı yaşantısını, kişiliğini toplumla ve yerleşik değerlerle bağdaştırmaya, uyumlulaştırmaya yarayan görüntülerdi.

Klasik gangster filmleri arasında en ünlü olanları: Josef von Sternberg'in *Underworld* (Yeraltı Dünyası) (1927), Mervyn LeRoy'nın *The Lights of New York* (New York'un Işıkları) (1928) ve *Little Caesar* (Küçük Sezar) (1930), W. Wellman'ın *Public Enemy* (Halk Düşmanı) (1932), Howard Hawks'ın *Scarface: Shame of a Nation* (Scarface: Bir Ulusun Utancı) (1932), Archie Mayo'nun *The Petrified Forest* (Mezartaşı Ormanı) (1935) ve *Doorway to Hell* (Cehennem Kapısı) (1930), William Wyler'ın *Dead End* (Çıkmaz Sokak) (1937), Michael Curtiz'in *Angels with Dirty Faces* (Yüzükirli Melekler) (1938), Raoul Walsh'ın *The Roaring Twenties* (Çılgın Yirmiler) (1939) ve *White Heat* (Beyaz Isı) (1949), Robert Siodmak'ın *The Killers* (Caniler) (1947), Jules Dassin'in *Brute Force* (Kaba Kuvvet), John Huston'un *Key Largo* (1948)... vb.

Gangster filmi türünde yapıldığı halde sosyal realizmi yansıtan, büyük iktisadi krizin yol açtığı işsizlik, açlık, sefalet temalarını ve kaba kuvvetin egemen olduğu bir dönemi anlatan, gangsterlerin hangi sosyal nedenlerle o yola sürüklenmiş kişiler olduğunu gösteren bazı filmler de bulunmaktadır (*I am a Fugitive from a Chain Gang, Heroes for Sale, ve The Wild Boys of the Road* gibi).

Gangster filmleri modası geçtikten sonra 1950'li ve 60'lı yıllarda yapılan denemeler başarısız kaldı. Arthur Penn'in *Bonnie and Clyde* (1967) filmi ile Francis F.Coppola'nın *Baba* (1972 ve 1974) filmleri klasik gangster türünün dışındaki nitelikleriyle ilgi topladılar.

Gangster filmleri 1940'ların ikinci yarısından başlayarak demode oldular ve yerlerini *Kara Sinema*'ya bıraktılar.

KOVBOY VE GANGSTER

Western ve gangster filmleri Hollywood sinemasının ve onun star sisteminin en karakteristik iki film türüdür. Çeşitli açılardan birbirine benzeyen, farklı yanlarıyla da çoğu kez birbirini bütünleyen bu iki film çeşidini birlikte ele almak bazı ilginç sonuçları önümüze koyar.

Her şeyden önce her iki türün de baş kahramanı çoğunlukla üretim sürecinin dışındadır. Western filmlerinin bazılarında rastladığımız sığır güden —sürüleri bir yerlerden bir yerlere nakleden— ya da küçük bir çiftlik sahibi olan başroller sayılmazsa, western filminin kahramanı (Westerner) işsiz güçsüz bir aylaktır, ya da şeriftir. Dolayısıyla her ikisinin de üretim süreciyle herhangi bir ilgisi yoktur. Aynı durum gangster filmindeki

başrollerde de geçerlidir: ister gangster şefi, ister polis şefi olsun, her iki tip de üretim sürecinin dışındaki kişilerdir.

Gangster tipiyle «Westerner» tipinin ikinci ve belki de daha çarpıcı ortak özelliği *silah* ve *erkek* temasının egemenliğidir. Her iki faktör *liderlik ve otorite* bileşkesinde ifadesini bulur, *bireycilik* noktasında odaklaşır.

Sınıflı toplumda üretim sürecinin içinde sınıfsal olarak (topluluk halinde) belirleyici olan silah ve silahlı güç olgusu, üretim süreci dışındaki bir dünyada bireyselleşmiştir. Üretim süreci temelinde sömüren sınıflarla sömürülen sınıflar arasındaki antagonizma, üretim süreci dışındaki gangsterlerin yaşamında iki çete —ve dolayısıyla iki çete reisi— arasındaki savaşta, ya da gangster—polis çatışmasında tekilleşmiştir. Western'de de bu tekillik iyi'yi temsil eden kahramanımızın kötülere karşı savaşında ifadesini bulmaktadır.

Silahla ve silahşörlükle sağlanan bireysel üstünlük *erkek şovenizmi* ile birleşince —bazı istisnalar dışında— kadın hem gangsterin hem de «westerner»in yanında ya fahişelerden ibarettir, ya da erkeği tarafından korunan, kurtarılan yardıma muhtaç güzel bir yaratıktan başka bir şey değildir.

Western kahramanıyla gangster reisinin diğer bir ortak *bireysel* özelliği de her ikisinin de *yalnız adam* olmasıdır. Çevrelerinden ne denli itibar görürlerse görsünler melankolik denilebilecek kadar yalnızdırlar. Onlara verilen bu yalnızlık imajı, bir bakıma *tek adam* olmalarından ileri gelmekte ve onların beyaz perdede canlandırılan imajlarını daha bir güçlendirmektedir. Pek az kişiye güvenmeleri, sık sık ihanete uğramaları da onların lider kişiliklerinin şanındandır.

Western kahramanı, adından da anlaşılacağı gibi Amerika'da Batılı'dır (Westerner), kırsal dünyanın adamıdır. Gangster ise Doğulu'dur (Easterner) ve kent sakinidir. Birisi Amerika'nın geçmişinde yaşamış olduğu varsayılan imajiner bir tiptir, diğeri ise Amerika'nın bugününde yaşayan gerçek kişilerin fiktif temsilidir.

Her iki dünyanın da kendine

Gary Cooper, *High Noon* filminde.

özgü kuralları vardır. Bu kuralların başında gelen silah ve silahşörlük konusunda gangster ile westerner biribirlerinden ayrılırlar. Gangster için esas kural "baskın basanındır". Bu nedenle, *Scarface* adamlarına daima "Onlardan önce davranmayı" öğütler ve bu doğrultuda emir verir. Western kahramanı içinse "önce davranmamak" bir şeref sorunudur. O daima rakibinin önce davranmasını bekler.

Gangsterle "westerner" arasındaki bu fark ayrıntı gibi gözükmekle birlikte iki film türünü birbirinden ayıran en önemli ayrılıktır. Gangster erdemi, onuru temsil etmez. Kendi egemenlik alanını genişletmek, ya da yitirmemek, yok olmamak için her türlü erdemsizliğe başvurabilir. Western kahramanı ise erdemlidir, onuruna düşkündür. Filmin sonunda gangster öldüğü zaman tüm hayatı büyük bir yanlışlık olarak söner, kötülükleri de beraberinde götürür. Western kahramanının sağ kalması ise erdemliliğin kalıcılığını simgeler —hatta ölse bile onur için, erdemlilik ve adillik adına ölmüştür.

Bu açıdan diyebiliriz ki, western kahramanı 19. yüzyıl Amerika'sında yaşadığı farzedilen son şövalyedir. (Şövalye sözcüğünün atlı —ya da süvari— anlamına geldiğini düşünerek, bu benzetmenin rastlantı olmadığını, western filmi kahramanının şövalye imajından ve ona atfedilen erdemli değerlerden esinlendiğini söyleyebiliriz.)

Erdem, adalet, cesaret ve onur kavramları insanoğlunun kültüründen yitip gitmediği için, kapitalizmin kalesinde dahi bu değerler sinemaya yansıyabilmektedir. Western'de bu yansıyışın bireysel ve bireyci bir tarzda ve şiddet temasıyla birlikte ortaya çıkması bu filmlerin olumsuz yanıdır; bu ise Amerikan bireyciliğinin bir sonucudur.

Western filmleriyle gangster filmleri arasındaki bu farklılık önümüze bir paradoks koymaktadır: Western reel olmayan bir dünyada —soyut da kalsa— kahramanın şahsında iyi'yi simgelemektedir. Gangster filmi ise reel dünyada geçmektedir; kapitalist sanayi toplumu ve kent ortamı içinde bir *yeraltı dünyası* vardır ki, beyaz perdede fiktif motiflerle de canlandırılmış olsa bu dünya bir gerçekliktir. Oradaki en hafif suç batakhane ve kumarhane işletmekten, haraç almaktan başlar, milyonlarca genç insanı zehirleyen uyuşturucu madde imaline ve ticaretine kadar uzanır. Kapitalist toplumun kopmaz bir parçası haline gelmiş olan yeraltı dünyası gerçek bir olgu olduğu halde, beyaz perdeye bir fantazi dünyası gibi sunulmakta, üstelik gangsterin ölmesi ve "adaletin yerini bulması" ile bir yanılsamaya yol açmaktadır. Zira gangster ölmekte ama gangsterler ve gangsterlik devam etmektedir. Western'de ise düşsel bir dünyanın düşsel kahramanı galip gelmekte, ama onun simgeleştirdiği değerlerle günümüz dünyası arasında seyircinin ne gibi bir bağlantı kurabildiği belirsiz kalmaktadır. Filmin sonunda seyirci western kahramanının "iyi için mücadele etmesine" mi öykünmektedir, yoksa onun sert erkek pozlarına, bireysel bakımdan psikolojik ve fiziki üstünlüklerine mi? Ya da on dakika içinde herşeyi unutup, hoşça vakit geçirmiş, biraz da kent toplumunun günlük gerginliklerini vurdu-kırdılı bir filmde deşarj etmiş olmanın verdiği rahatlıkla gene kendi küçük, öznel dünyasına mı gömülmektedir?

En akla yakın olasılık sonuncusu olsa gerek...□

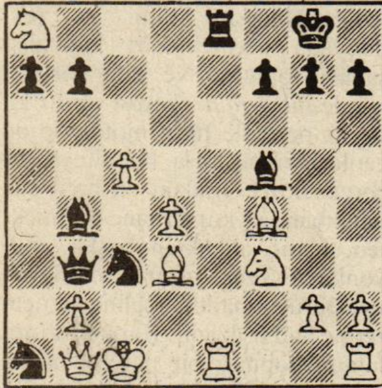

SATRANÇ

Uluğ Nutku

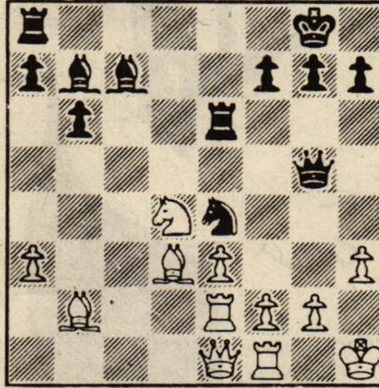
Bu ay üç bilmece, bir de mini-bulmacamız var. Diyagramlardaki durumlarda hamlenin hangi tarafta olduğunu belirtiyor ve o taşlarla kazanmanızı istiyoruz. Tek şartımız en kısa kazancın bulunmasıdır. Üç çözümü ve bulmacanın cevaplarını yollamanız için Eylül'e kadar vakit var. Hepsini doğru yapanlara **de** yayınlarından çıkmış, istedikleri iki kitabı yollayacağız.

1

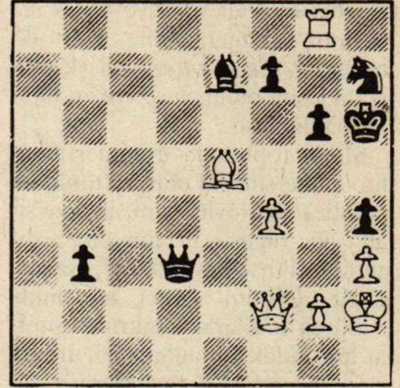
Hamle Siyahta

2

Hamle Siyahta

3

Hamle Beyazda

Bulmaca soruları:

1. Timur'un "ben bir dünya fethettim, sense bütün dünyaları" dediği, çok hızlı oynadığı ve hiç yenilmediği söylenen Türk asıllı satrançççının adı ve lâkabı.
2. Capablanca'nın, rakipleri için, "onlar hesabederler, oysa ben sezinlerim" demesine rağmen, her anışında "büyük" sıfatını kullandığı oyuncu.
3. Otuz kişiye körleme oynarken çeşitli kağıt oyunlarını da körleme oynayan; sözlükten seçilmiş uzun ve az kullanılan 28 kelime kendisine okunduktan sonra aynı sırayla bunları tekrarlayan ve ertesi gün hiç güçlük çekmeden tersinden sıralayıp psikologları şaşkına çeviren satranççı.
4. Hem efsaneleşen bir öyküye hem de bir mat şekline adını veren, tarihteki ilk kadın satranççı.
5. Yazdığı operaların zamanında popüler olmasına rağmen çağdaş ansiklopedilere besteci olarak değil de satranççı olarak geçen, 18. yy.'ın en büyük oyuncusu.

BRİÇ

Geçen ay sorduğum problem H.W.Kelsey'in "Advanced Play at Bridge" kitabından alınmıştı (1968). Güneyle Kuzeyin elleri şöyleydi:

♠ A 5	♠ R D V 10 8 6 3
♥ A 9 7 6 4	♥ R
♦ 6 5 3	♦ A R 2
♣ A 8 6	♣ V 5

Güney 7 pik oynuyor, Batı kör dam çıkıyor, doğu ikili veriyor: Deklaranın 12 hazır levesi var. Sonuncusu için bir sıkıştırma aramaktan başka çaresi yok. Doğru oyun ilk leveyi kör ruayla aldıktan sonra pik ruayı çekip ikinci koz çekişte yere geçmektir. Kör asına trefl beş atılır, bir kör çakılır ve kozlar çekilmeye başlanır. Beşer kart kaldığında durum şöyle olacaktır:

♠ —	♠ 6
♥ 9	♥ —
♦ 6 5	♦ A R 2
♣ A 8	♣ V

Pik altılı oynanınca eşzamansız çift sıkıştırma başlar. Yerden bir karo atılır ve ilk sıkışan Doğu olur, çünkü ortağın koruduğu minör rengi tutamaz. Güneyin oyunu rakiplerinin hangi renkleri tuttuğuna bağlıdır. Batı karoyu, doğu da trefli tutarsa, trefl asın çekilmesi Batıya darbeyi vurur. Rakipler son üç kartın üçünü de karodan saklayamazlar, çünkü ya kör dokuz ya da trefl sekiz metr olur. Eğer Güney kör As çekmeden kozları çekmeye başlasaydı, doğru savunmaya karşı sıkıştırmayı başaramazdı.□

GERÇEKÇİLİK ÜZERİNE

- **Gerçekçilik Estetiği** (yeni çıktı)
  Aziz Çalışlar
- **Gerçekçi Düşüncenin Gelişimi** (yeni çıktı)
  Afşar Timuçin
- **Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları**
  Afşar Timuçin
- **Gerçekçiliğin Evrensel Mirası**
  Anna Seghers / Ahmet Cemal
- **Gerçekçiliğin Boyutları**
  Louis Aragon/Erdoğan Alkan
- **Gerçekliği Sanatsal Özümsemenin Bilimi: Estetik**
  Avner Ziss/Yakup Şahan

SANAT ADAM

TEMMUZ 1986 SAYI:8 300 LİRA (KDV dahil)

